

विषयानुक्रमः.

सर्गः १

- १ मङ्गलाचरणम् ।
 २-२७ अणहिलनगरवर्णनम् ।
 २६ तत्र कुमारपालनृपस्थितिः ।
 २९-४७ नृपस्य वर्णनम् ।
 ४६ महाराष्ट्रादिदेशागतसूतवचनप्रस्तावः ।
 ४९-७० सूतोक्तिप्रकारः ।
 ७१ राज्ञः अतस्त्यं कृत्यम् । २
 ७२-७३ राज्ञः शयनोत्थानम् । १
 ७४ राज्ञोऽप्ये अन्यनृपस्थितिः ।
 ७५-७६ राज्ञः पार्श्वे चामरधारिवारयुवतिस्थितिः ।
 ७९-८० राजानं यति द्विजाशीर्वादः ।
 ८१ राज्ञस्त्रिलोकधारणम् ।
 ८२ धृष्टाधृष्टलोकविज्ञासनिवामनम् ।
 ८३ तिथिप्रवणम् ।
 ८४ राज्ञो मातृगृहगमनम् ।
 ८५ मातृणां रत्नादिसमर्पणम् ।
 ८६ देवानां स्त्रीणां चोत्थे गीतम् ।
 ८७ कुलजरत्नादीनां चतुस्रसमर्पणम् ।
 ८८ लक्ष्मीपूज्यम् ।
 ८९-९० ततो गुणनिकां कर्तुं श्रमगृहगमनम् ।

सर्गः २

- १-२० राज्ञो मल्लश्रमादि ।
 २१ बहिर्गमनार्थं कुञ्जरावयनम् ।
 २२-३१ कुञ्जरवर्णनम् ।
 ३२ राज्ञः कुञ्जरशोदनम् ।

३३-३९	आरम्भस्य राज्ञो वर्णनम् ।
४०-५१	राजनामङ्कितस्य जिनमन्दिरस्य तत्प्रविशतो राज्ञश्च वर्णनम् ।
५२	तन्मन्दिरं शत्रूणामपि धर्मोत्सुखत्वाकारकम् ।
५३	जिनस्तवनं प्रस्तावः ।
५४-६१	स्तुतिप्रकारः ।
६२-६५	राज्ञो जिनरूपनम् ।
६६	जिनाग्रे स्त्रीसंगीतप्रस्तावः ।
६७-७७	संगीतम् ।
७८	राज्ञो भरुवकपूजाविषयमनुशौचनम् ।
७९	अनुशौचनप्रकारः ।
८०	शासनं देवीवचनम् ।
८१	उद्यानस्य सर्वर्तुकुसुमसमृद्ध्यावाशीर्वादः ।
८२	राज्ञो गुरुप्रणामः ।
८३	जिनमन्दिराद्वाजनिर्गमनम् ।
८४-९०	राजाश्वस्य वर्णनम् ।
९१	राज्ञो धवलगेहं प्रति गमनम् ।

सर्गः ३

१	राज्ञ उद्यानं प्रति गमनम् । वसन्तर्तुवर्णनम् २-८९.
२	वसन्तर्तुप्रवृत्तिः ।
३	मदनाधिक्यम् ।
४	मदनप्रतापः ।
५	चैतः ।
६-१५	मलयानिलः ।
१६	सिन्धुवारपरगः ।
१७	अशोककुसुमम् ।
१८	अन्दोलाः ।
१९-२६	दोलाविकासः ।
२७	तिलकपुष्पविकासः ।
२८	मधुकनरः ।
२९	अशोकनरः ।

विषयानुक्रमः

३०	पलाशतरुः ।
३१	पारलिपुष्पम् ।
३२	कुरवकपुष्पम् ।
३३	त्रिरीषपुष्पलया अमरावलिः ।
३४-३५	पिकीगायनम् ।
३६	लवली ।
३७	पिकी ।
३८	मध्याह्नतरुः ।
३९	किंशुकाः ।
४०-४१	अलयः ।
४२	शिरीषः ।
४३-४४	करणिकारः ।
४५	विचकिलः ।
४६	पुष्पितलवली ।
४७	पलाशकुसुमम् ।
४८	प्लक्षपल्लावाः ।
४९	कुसुमावचयकलाः ।
५०	नवकुतः ।
५१	बकुलदाम ।
५२	मल्लिकामाला ।
५३	जपादाम ।
५४	माधवीस्तम्भ ।
५५	लवली ।
५६	अमनोद्भामाला ।
५७	बकुलपुष्पाणि ।
५८	लवलीकलीकाः ।
५९-६०	कुरवकाः ।

केसोच्चिषेयसीमिः सह सस्नेह आलापः ६१-७२

६१	वर्णकुसुमत्रोरने आर्चनम् ।
६२	तिलककुसुमम् ।
६३	लवली कुसुमानि ।
६४	बकुलाशोकपुष्पाणि ।
६५	दिक्तालमक्षरी ।

४)

विषयानुक्रमः.

पलाशकुसुमम् ।
रम्भावतसः ।
पुञ्जागः ।
पूगफलीबालपुष्पम् ।
जपाकुसुमम् ।
फुल्लविचकिलम् ।
ग्रीडन यस्तावः ।
ग्रीडा ।
राज्ञो ग्रीष्मदर्शनम् ।

सर्गः ४

ग्रीष्मर्तुवर्णनम् १-७७.

- १ राजानं प्रति दौवारिकस्य ग्रीष्मश्रीविषयकं वचनम् ।
- २ पथिवस्य लपनम् ।
- ३ काञ्चनारवृक्षः ।
- ४ नवकाञ्चनकेतकी ।
- ५ ग्रीष्मश्री स्पष्टत्वम् ।
- ६ नवमालिका मल्लीजपाः ।
- ७ चोरीशब्दे ग्रीष्मश्रीगयितीत्युत्प्रेक्षा ।
- ८ चोरीणां पथिकाऽप्युल्लपनम् ।
- ९ मल्लिकावचयकव्या भणनम् ।
- १०-२१ वारवनितानां संबन्धसंबन्धलपनकवीणां द्वाक्षारसपानम् ।
- २२ वेदिकामकरः आमृमधूकौ ।
- २३ स्वर्णरथियालापनसाणा सुद्यानम् ।
- २४ विरीषकिं शुकवकुलगन्धः ।
- २५ राज्ञो धारागृह गमनम् ।
- २६ जलचक्रस्य पूर्वदक्षिण पश्चिमोत्तरभागेभ्यो जलोघववर्तनम् ।
- २७ वेदिकामकरसुरवादिभ्यो ॥
- २८ पञ्चलिका कर्णदिभ्यो ॥
- २९ यश्चानिः मूत्रजलविस्तृत्याप्तत्वादृक्षेण रोमाञ्चोत्प्रेक्षा ।
- ३० जलक्षपदर्शनं तत्र सर्वत्र जनवर्तनम् ।
- ३१ मालमञ्जिकाकरगनघोरेभ्यः सर्वत्र सम जलनिर्गमनम् ।

- ३२ जलप्रेरेण क्रीडागिरीतरुसेवनम् ।
 ३३ विरलोककल्पितं जले दधिमधुसादृश्यम् ।
 ३४ जलप्रवाहाणां मलयवायुतोपि मदनग्रीवदीपकत्वम् ।
 ३५ जलवायुनामपि विशेषतो मदनग्रीवदीपकत्वम् ।
 ३६ तत्रत्य क्रीडागिरितरूणां जलेन लावण्योपेतत्वम् ।
 ३७ क्रीडागिरीतरुतले कुसुमाभरणराशौ करणम् ।
 ३८ चन्दनघृस्नयुक्त क्रीडागिरिजलानां दधिमधुशोभाहारकत्वम् ।
 ३९ लीलागिरीनिर्झरजलानां कामजयवैजयन्तीसादृश्यम् ।
 ४० तदा तरुणमिद्युनमनसां परस्परं मेलनम् ।
 ४१ स्त्रीणां जलकेत्युत्सवे प्रवृत्तिः ।
 जलकेलिः ४२-७७
 ४२ मृगाक्षीणां जलगाहनम् ।
 ४३-४५ रूपाधिकास्त्रीरुद्दिश्य तटस्थयुवजनवचनम् ।
 ४६ कस्यचित्प्रियागण्डूषाया उमोदः ।
 ४७ कस्यचित्प्रियाकर्तृकं जलताडनम् ।
 ४८ अवलानां प्रियैः सहजलकेलौ प्रवृत्तिः ।
 ४९ तासां जलेनाक्षिकजलक्षालणेपि शोभातिशयः ।
 ५० हरिद्रागौरीणां स्वसमानवर्णाभिः सहजलकेलिः ।
 ५१ जले भर्तुरग्रे कस्याश्चिदुक्तिः ।
 ५२ जले वरश्चाकर्षणपरं प्रियं प्रत्यबलाकृत निर्भर्त्सनम् ।
 ५३ अन्यासक्तं प्रियं दृष्ट्वा कस्याश्चिद्रोदनम् ।
 ५४ अकृत्यकारिणा सह रिसंसन्ती प्रति सस्या निवेधः ।
 ५५ जामातृरुद्दिश्य संभली जलपनम् ।
 ५६-५८ जलक्षण उसादयितुमागते प्रिये मानिन्या रोदनम् ।
 ५९-७७ कुमारपालं प्रति दौवारिकस्य जलक्रीडाप्रवृत्तस्य समुद्रविज्ञापनम् ।
 ७८ प्रवृद्धालप्रवृत्तिः ।

सर्गः ५

आकृष्टवर्णनम् १-४५-

- १ नीपगन्धस्य सर्वत्र उसरणम् ।
 २ मयूरपिकीगायनश्रवणे ओषीतविलापः ।
 ३ सर्वत्र मालतीगन्ध उसरणम् ।

(६)

विषयानुक्रमः..

- ४ सुगन्धिवायुपरिश्रमणेन योषीतानां निःश्वासपरिमोचनम् ।
५ मालतीलतया पूर्वोन्मिलेन च पथिकचित्तस्य विकुषत्वम् ।
६ कुमारपालं प्रति आरामिक कर्तृकं वनोद्देशमनोहरत्वस्य विज्ञापनम् ।
७ श्रीफलवृक्षाः ।
८ जम्बुदाडिमीफलानी ।
९ नीपकुटजार्जुनतापिच्छाः ।
१० लाङ्गलीयूथिकाकुष्माण्डीबीम्बीनां पुष्पितानि वनानि ।
११ केतकीवनम् ।
१२ कुरजार्जुनसर्जपरिमलः ।
१३ मालतीगन्धः ।
१४ उद्यानजनस्य अम्बिकाकुसुमदर्शनेन हर्षः ।
१५ लाङ्गलीकुसुमस्य सकलजन मनोहरत्वम् ।
१६ सालयूथीसिलिभ्राणामुल्लसनम् ।
१७ कुरजविकसनं यूथिकागन्धप्रसारणं वेषुकुडङ्गकन्दलनं च ।
१८ लीलापुष्करिणी भेद्युक्तजलं कलमाङ्कुराश्च ।
१९ तापिच्छः कमलिनी मेककुलं च ।
२० निस्तुलादीनां वने वायोः सौरभ्यम् ।

आवृष्टिकं पद्मावतीदेवीपूजानिमित्तं मालिनीनामन्योन्यं जल-
नम् २१-४५.

- २१ निपकुसुमानयने आसनदाने चाज्ञा ।
२२ स्नाने कङ्कणपत्रिकानयने च निदेशः ।
२३ दर्दुरभयेन न स्नान किमिति प्रश्नः ।
२४ द्वौः किं नानीयन्त इति प्रश्नः ।
२५ तुलसीग्रहणे निदेशः ।
२६ केतक्या आनयने निदेशः ।
२७ दाडिमीफलत्रोटनम् ।
२८ मुस्ता धूपकरणम् ।
२९ पुष्पजलस्नानं कुतो विस्मृतमिति प्रश्नः ।
३० नीपावचये कुस्त आलप्यमिति ॥
३१ जलानयनविष्मरणे ॥
३२ जलकुलघणं कृतः कृतमिति ॥
३३ पूजाप्रस्तावे वलाकाभिः सह क्रीडने ॥

- ३४ सुधिकापुष्पानयने निदेशः ।
 ३५ पद्मिनीपत्रानयने ॥
 ३६ जम्बुफल समर्पणे ॥
 ३७ बिल्वकिशलयलोध्रकुसुमानां ग्रहणम् ।
 ३८ आमलकपलानयने आर्चना ।
 ३९ यवग्रहणे अभिवचनम् ।
 ४० कुरजकुसुमग्रहणे ॥
 ४१ चम्पककलिकाग्रहणे ॥
 ४२ धवपसूतजः ।
 ४३ स्थलनलिनीकुसुमाहरणे आर्चना ।
 ४४ सखकी कुसुमाहरणे आर्चना ।
 शरद्वर्णनम् ४६- ६५-
 ४६ सारसशुकहंसाः ।
 ४७ कुरुरखञ्जन पलाशपत्राणि ।
 ४८ सारसदर्शनम् ।
 ४९ पङ्कजमालाहंसवध्नुमयः ।
 ५० सप्तपण्डितं दर्शनेन पथिकानां मोहनिद्रा ।
 ५१ शालिगोपिकागायनेन सुरवधुगतिस्खलनम् ।
 ५२ बाणकुसुमदर्शनेन पथिकवधूनां मूर्छनम् ।
 ५३ सारसादिभ्यः शालिवन गोपनम् ।
 ५४ केसरसुगन्धिवायोः सर्वत्र असरणम् ।
 ५५ अगस्तिपङ्कजजलां स्फुरणम् । २
 ५६ अगस्तिपुष्पसुगन्धिवायोर्वहनम् । १
 ५७ पद्ममालावीक्षणे तृप्तभावः ।
 ५८ असनवृक्षपुष्पं कामदेवस्य द्वाणः ।
 ५९ पुष्पितनिर्गुली दर्शनेनापि विरहिणीनां वधः ।
 ६० फुल्लभाण्डर अमरावले वीनश्रीवेणि सादृश्यम् ।
 ६१ फुल्लासनवृक्षात्यथिकस्य दूरे गमनम् ।
 ६२ कनकपङ्कजैलिनार्चनम् ।
 ६३ विध्वककैरीफले ।
 ६४ कुसुमाकासपुष्पाणां चलनविकसने ।
 ६५ सहस्रलिङ्गाख्यं सरः ।
 ६६ अर्धेन शम्भुपसंहारः ।

(८)

विषयसूचकः

हेमन्तशिशिरवर्णनम् ६६-६६

६६-६७

६८

६९

७०

७१

७२

७३

७४

७५

७६

७७

७८

७९

८०-८१

८२

८३

८४

८५

८६

८७

८८

८९

९०-९२

९३-९७

९८-१०५

१०६

कलकण्ठानां विसोभादि कुन्दलतादर्शने अमरविस्फुरणं च ।

फुल्लवली फलिनीलताः ।

कृष्णक्षुरक्षकरत्रीणां गीतम् ।

चणकादिरक्षकरत्रीणां सुद्यमः ।

वनितानामन्योन्यं लपनम् ।

नवकेशरक्षकरत्रीणां परस्परं वार्ता ।

सुसुकुन्दकुसुमाहरणम् ।

पारस्तीमूलकालिसुखितादि ।

यवरक्षकगोपीगीतम् ।

मरुवकमाला ।

कुन्दलवली पुष्पाणि ।

युवगोपीमूलको युवगोपानां हर्षः ।

नारङ्गफलानि ।

रक्षणी नामग्रहणपूर्वकं कुन्दपुष्पावचयविषयकं लपनम् ।

फलीनीलोद्भुतकुसुमानां विकसनम् ।

वारुणीपुष्पविकसनम् ।

फलितवदर्यः ।

पुंनागलवलीकुन्दपुष्पाण्यनङ्गस्य जयसाधनानि ।

फलिनीकुसुमैः सर्वेषामक्षिसुखदयौ ।

उद्यानवर्णनोपसंहारो राज्ञः सौधगमनं संस्थाकर्म च ।

राजानं प्रति सूतानां संस्थाकालादिवोधकं पठनम् ।

चक्रवाकविरहः ।

मुनिबहुकजल्पनम् ।

वासकसजाया भोगादि चिन्तनपूर्वकं प्रियशय्याकरणम् ।

पांसुलानां मिथो भाषणम् ।

चन्द्रोदयः ।

सर्गः ६

चन्द्रोदयवर्णनम् १-२१

१-३

कैरविष्याः अशिनं प्रति प्रश्नः ।

४

रथङ्गा दूरस्थरथाङ्गे प्रति दुःखकथनम् ।

- ५ प्रियाविरहेण रथाङ्गस्य क्षुधितस्याप्यबुभुक्षा ।
 ६ मुनीनामवश्यकृते प्रवृत्तिः ।
 ७ सर्वेषां चन्द्रिके क्षणे प्रवृत्तिः ।
 ८ चकोराणां चन्द्रिका पानमालिनां निर्गुण्डिपुष्परजः पानम् ।
 ९ कुलरानां विरपाश्वेगमनम् ।
 १० अमरस्य कुमुदरसस्नानव्यापृतत्वादिव कमलसुकुलत्यागः ।
 ११ चन्द्रिकया सर्वस्य सुखितन्त्रम् ।
 १२ चन्द्राय किंनरिणामर्घ्यदानम् ।
 १३-२१ आकाशारूढादि वर्णनम् ।
 २२-२६ मण्डपिकामध्यारूढस्य नृपतेर्वर्णनम् ।
 २७ कुमारपालस्य मण्डपिकायामुपवेशनम् ।
 २८ पृथ्वीज्ञात्रेयोर्थे पुरोहितस्य मन्त्रपठनम् ।
 २९ राजसमीपे चाभ्यर्चयिषीनामुपसरणम् ।
 ३० अनन्तरं तुर्यस्वः ।
 ३१ स्वस्वकर्मकरणाय स्त्रीणामुपसरणम् ।
 ३२ वारविलासीनीकृतो नीराजनविधिः ।
 ३३ इतरनृपाणामञ्जलिबन्धः ।
 ३४ राज्ञः पुरो महाजनिकानामुपवेशनम् ।
 ३५ इतर राजदूतानां सभाया दूरत उपवेशनम् ।
 ३६ सभाया राजेकाग्रचित्तत्वम् ।
 ३७ मणिवेदिकादियु उतिबिम्बितत्वाज्जनस्य ज्ञानगुणत्वम् ।
 ३८ नीराजनविध्यानन्तरं वारवनितानामुपवेशनम् ।
 ३९ स्वर्गश्रुतविभवादित्वात्सभाया उत्कृष्टत्वम् ।
 ४० सांघि विग्रहिकस्य राजविज्ञापनप्रस्तावः ।
 विज्ञानिका ४१-१०६.
 ४१ कुङ्कुणाधीशचतान्त निशमने प्रार्थनम् ।
 ४२-४७ राज्ञो योधानां कुङ्कुणगमणम् ।
 ४८ तेषां परबलमनु प्रसरणम् ।
 ४९ कुङ्कुणाधिपस्य स्वपुराद्वहिनिःसरणम् ।
 ५० दुर्गोन्निःसृतानां तद्योधानां कुमारपालयोधैः सह युद्धम् ।
 ५१ अमरीमिः कृतं योधानां वरीतुमादरणम् ।
 ५२ असभायुद्धविधानाद्योधाः शिवस्य गणा इवेत्युपेक्षा ।
 ५३ केषाञ्चिन्महिःकार्जुनयोधानां स्नानाद्यपहाय युद्धप्रवृत्तत्वम् ।

- ५४ मल्लिकार्जुनचूपास्य सुर्जरसुभयान् यदर्थं प्रवृत्तिः ।
 ५५ अपक्वमासाशनेभ्यो भासदानम् ।
 ५६ राज्ञः सिंहध्वनिः ।
 ५७ राज्ञ इभमारुह्य युध्दप्रवृत्तत्वम् ।
 ५८-६० कुमारपालसैन्ये मल्लिकार्जुनस्योपरि कृतः स्वसेनाया अवका
 ६१ कुमारपालसैन्यस्य मल्लिकार्जुनस्योपरि बाणवृष्टिः ।
 ६२ तथावृष्टं दृष्ट्वा हतोयमिति कुमारपालसैन्यस्य गर्जनम् ।
 ६३ कुमारपालभयानां राखितवर्मादित्वम् ।
 ६४ युध्दे रुधिरप्रवाहः ।
 ६५ कुमारपालसैन्ये मल्लिकार्जुनस्य लज्जां आपितत्वम् ।
 ६६ मल्लिकार्जुनकृतं केषांविद्योधानां शरताडनम् ।
 ६७ सिंहनादेन केषांविद्भयानां निरसनम् ।
 ६८ कुमारपालसैन्यकृतं मल्लिकार्जुनहस्तिभेदनम् ।
 ६९ तत्सुभयादिनां नाशः ।
 ७० राज्ञो शिरसोऽच्छेदनम् ।
 ७१-७२ ततः कुमारपालस्य दक्षिणदिक्स्वामित्वम् ।
 ७३ पश्चिमदिक्स्वामि सिंधुपतेः कुमारपालाज्ञावर्तित्वम् ।
 ७४ जवनदेशाधीशस्य कुमारपालाराधनोपायाध्ययकत्वम् ।
 ७५ उर्व्वेस्वरस्य तन्मित्रभूतत्वम् ।
 ७६ वाराणसीस्वामिनस्तद्वारमण्डकत्वम् ।
 ७७ मगधदेशाधिपस्य ग्रामभूतदातृत्वम् ।
 ७८ गौडदेशाधिपतेर्महे भक्तुलदातृत्वम् ।
 ७९ तत्सेनायाः कन्यकुब्जे शमयकर्तृत्वम् ।
 ८० तच्छिबीरस्य दर्शनादृक्षाणीनृपतेर्भयैर्न मरणम् ।
 ८१ तत्सैन्यकृतं दक्षाणीपतिनगरविलुप्तनम् ।
 ८२ तत्कनकहरणम् ।
 ८३ तच्चसूपच्छेदनम् ।
 ८४ तत्समाङ्गसंप्रदरणम् ।
 ८५ कुमारपालसेनाकृतं चेदीनगरीशमानखण्डनम् ।
 ८६ तत्कृतं रेवागतसक्रादीनां मर्दनम् ।
 ८७ रेवातटे कुमारपालबलस्य निवेशः ।
 ८८-९३ मथुराधीशेन कनकादिसमर्पणेन कुमारपालसैन्यात्त्वपुरस्य रक्षणम् ।
 ९४ कुमारपालाश्रयहेतोर्जिह्वलपतिकृतं गजसमर्पणम् ।

सर्गः ७

स्वापान्ते राज्ञः परमार्थचिन्ता १-६४.

- १ चिन्तायस्तावः ।
- २ जीवस्य कुकर्मभिः संसारे भ्रमणम् ।
- ३ मन्मथमोहाभावे सिध्यक्षेत्रेषु संचरणम् ।
- ४ भदनेनाभ्रमितस्य धन्यत्वम् ।
- ५ स्त्रीभिरभ्रान्तचित्तस्य अशमराज्यम् ।
- ६ त्यक्तयुवति सङ्गस्य सौख्यादिप्राप्तिः ।
- ७ विषयाभिलषिणः अशमाभावः ।
- ८ कामवशागतस्य मित्रादिभार्यागमनम् ।
- ९ मद्विलासवशागतस्य गम्यागम्येति विवेकाभावः ।
- १० स्त्रीरक्तस्यार्थक्षेत्रे व्यर्थमागमणम् ।
- ११ स्त्रीविरक्तस्य ज्ञानादिप्राप्तिः ।
- १२ ज्ञानचित्तस्य संसारे पुनरागमनाभावः ।
- १३ महात्मनां स्त्रीभिः सह रमणाभावः ।
- १४ विचक्षणस्य स्त्रीष्वनुरागाभावः ।
- १५ स्त्रीणां मायादीपुर्णत्वम् ।
- १६ स्त्रीणामस्थिरप्रेमानुबन्धत्वम् ।
- १७ स्त्रीणां धीरधैर्यदन्तुत्वम् ।
- १८ स्त्रीसङ्गेन पुरुषस्य ज्ञानत्यादेर्नाशः ।
- १९ रमण्यधरपानकर्तुः पाण्डित्यादेर्विफलत्वम् ।
- २० स्त्रीणां बहीरम्यत्वादिन्द्रवारणफलसमत्वेनानुरागाविषयत्वम् ।
- २१ तासां कफपूर्णप्यानेन भूदस्यानुरक्तत्वम् ।
- २२ युवतिसक्तानां शीलादिनाशः ।
- २३ स्त्रीसङ्गे युक्तायुक्तविचाराभावात्तासां दर्शनानर्हत्वम् ।
- २४ स्त्रीविलोकनं त्रिकालक्षैर्निषिद्धम् ।
- २५ स्त्रीपार्श्वस्थस्य गुर्वाद्यनादरकरत्वम् ।
- २६ रिश्यां असञ्चेष्टितं ज्ञात्वापि तत्स्पर्शकर्तुः सोपहासो नमस्कारः ।
- २७ स्त्रीस्पर्शस्य पुण्यहानिकरत्वम् ।

२८	स्त्रीणां न्यस्तातीह ध्वपि ऐमानुबोधित्वम् ।
२९	तासां परलोकादिनाशकत्वम् ।
३०	तासां शुनीनामिव अकारुणीयत्वम् ।
३१-३२	स्थूलमद्रमुनेः प्रशंसा ।
३३-३५	वज्रवैः ३३
३६	भयसुकुमालस्य ३३
३७	गौतमस्वामिनः ३३
३८	अभयकुमारमुनेः ३३
३९	सुधर्मस्वामिनः ३३
४०	जम्बुमुनेः ३३
४१	प्रभवप्रभोः ३३
४२	जितवचनस्यः ३३
४३	गुरुभ्यो लब्धसम्यक्त्वस्य संसारभयभावः ।
४४	हृदये ललितजिनागमानां प्रशंसा ।
४५	उल्लसितजिनसमशस्य ज्ञानोद्भासः ।
४६	विवेकिनो जिनमतावगाहनम् ।
४७	अवगाहितजिनवचनस्य मोक्षप्राप्तिः ।
४८	भगवद्भजनं गृह्यतः कर्मगणस्य नाशः ।
४९	गृहितप्रवचनानां सुक्तिः ।
५०	गृहीतव्रतानां पुण्यप्रशंसा ।
५१	महामुनीनां तपस्याचरणम् ।
५२-५९	अर्हतां वर्णने नमस्कारश्च ।
६०	सिद्धान्त्यति श्ररणार्थं गमनम् ।
६१	सर्वसिद्धानां नमस्कारः ।
६२	सन्मार्गस्य बोधका नामाचार्याणां ध्यानम् ।
६३	आचार्यान्त्यति ज्ञानप्राप्तये प्रार्थना ।
६४-६५	उपाध्यायप्रशंसा ।
६६-६७	साधुप्रशंसा ।
६८	प्रश्नपरमेषिध्याने निदेशः ।
६९-७३	श्रुतदेवी प्रशंसा ।
७४	श्रुतदेवीमुद्दिश्य राज्ञो बोधार्पणविषये प्रार्थना ।
७५	श्रुतदेवी विधेयमुपदिशत्विति प्रार्थना ।
७६-७९	कुमारपाल उति श्रुतदेवाः प्रत्यक्षदर्शनम् ।

९२

श्रुतदेवीवाक्य्यस्तावः ।

श्रुतदेवीवाक्य्यम् ९३-१००

९३

राज्ञ इन्द्रमित्रत्व प्रतिपादनम् ।

९४

राजानं प्रति कृतकृत्यो सीति प्रतिपादनम् । २

९५

राजानं प्रति जिनप्रति कर्तृकरक्षणाशंसा । १

९६

जगद्वृत्तं सरूपायां कीर्त्तौ आशंसा ।

९७

एकच्छत्रराज्य करणे ॥

९८

इन्द्रसमत्व प्राप्तौ ॥

९९

आस्वर्गस्तातलं कीर्त्तिप्रसरणे ॥

१००

वरयाचनेनुज्ञा ।

१०१

राज्ञः श्रुतदेवीं प्रति विज्ञपयितुमारम्भः ।

१०२

उपदेश करणे अर्थना ।

सर्गः ८

१

सरस्वतीकृतोपदेशस्य अस्तावः

उपदेशाङ्कारः २-६२.

२-४

मोक्षस्य साधनानि ।

५

शत्रुमित्रयोर्विषये अहमिति त्रुद्धिकरणम् ।

६

मदनाद्या आन्तराः षट् शत्रवो विजेतव्या इति चिन्तनम् ।

७

मोक्षपदं गतस्य योगिनः पुनः संसारागमनाभावः ।

८

कुवासनानां सर्वकर्मणां च नाशस्य साधने द्वे ।

९

अर्हतां परममश्रपठने सर्वजनस्यापि निवृत्तिः ।

१०

विषयपरित्यागं विना अरण्यगमनादेरपि निष्फलत्वम् ।

११

चत्वारिमुद्गलमित्यादिमश्रपठणे मुक्तिश्रीप्राप्तिः ।

१२

सर्वज्ञराजचरणानुधानेन योगिनः शशाशठचन्दुत्यादिप्राप्तिः ।

१३

स्थिरसमाधेययोगिनो धन्यत्वम् ।

१४

सर्वविषयपरित्यागे निदेशः ।

१५

आत्मनः सुषुम्णायां स्थितौ मुक्तिप्राप्तिः ।

१६

ज्ञानविरक्षणार्थं रागद्वेषादीनां नाशः ।

१७

पद्मासनादिभिरेव मोक्षः ।

१८

इडापिङ्गलयोर्मध्ये मनसः संचारणम् ।

१९

विरागवासनाया दुष्करत्वम् ।

२०

समयाचारमनः शुद्धये मुक्तिसाधनत्वम् ।

- २१ विषयपूर्वकं त्याग समाधितीनचित्तत्वेनावस्थानम् ।
 २२ मनःपवनयोर्मिथो वृषभनेन मुक्तिः ।
 २३ नाडीपवनसंयोगज्ञानं योगसाधनम् ।
 २४ समाधिनिष्ठानां जराभरणार्तिभयाभावः ।
 २५ ब्रह्मरन्ध्री मनोनियोजनं मुक्तेः साधनम् ।
 २६ शत्रु मित्रयोः समभावेन दर्शनम् ।
 २७ अहिंसा एतानो धर्मः क्रियतामित्युपदेशः ।
 २८ अहिंसावचनस्य उदात्ता ।
 २९ तपसा जन्मनः साफल्यम् ।
 ३० सामान्यजनस्य निवारणस्वरूपविचारा भावः ।

राजानं प्रति श्रुतदेवी वाक्यम् ३१-३६.

- ३१ संसारकान्तारे मा निपततेति उपदेशस्त्वया सर्वेषां कार्यः ।
 ३२ सर्वत्र समभावं कुर्वित्यादिः ॥
 ३३ जीवदया कर्तव्येत्यादिः ॥
 ३४ महर्षिसेवनं कर्तव्यमित्यादिः ॥
 ३५ धर्मप्रतिपादकसिद्धान्ते ग्रह कुर्वित्यादिः ॥
 ३६ युष्माकं संयमश्चेन्मोक्षो न दूरे इत्यादिः ॥
 ३७-४२ देव्याः कुमारपालं प्रति प्रकृतनिन्दासहनाद्युपदेशः ।
 ४३ स्त्रीवचनेऽनासक्तस्य मोक्षसुरम् ।
 ४४ सत्यवचनादि निर्वाणस्य कारणम् ।
 ४५ साधुनां वचनानि गृहित्वा तपसा कर्मनाशः कर्तव्यः ।
 ४६ गुरुजनकथितश्रुतार्थधारणेन जीवितसाफल्यम् ।
 ४७ शिरसा गुरुपादस्पृशस्तदुपदेशेन प्रियवचनादि ।
 ४८ धनलिप्सया विपत्तिकरस्य गुरोस्त्यागः ।
 ४९ दयाधर्मप्रशमाचरणं कर्मच्छेदनं च ।
 ५० जिनवचनप्रमाणस्य पुरुषस्य जगज्जन्मकारणादिज्ञानम् ।
 ५१ मिथ्याधर्मोचरणनियेधः ।
 ५२ यत्रतत्रापि स्थितेन सम्यक्त्वमनुरागश्च कार्यः ।
 ५३ इन्द्रियजये क्रोधादिरूपकषायजयः कषायक्षये कर्मनाशश्च ।
 ५४ कर्माणि तपसा विना दुर्जेयानि । तपसः फलं त्वपरिज्ञेयम् ।
 ५५ मोक्षसुरं शाश्वतं देवादीनां सुरं त्वत्पलायम् ।
 ५६ कर्तृत्वप्रयोजकत्वबुद्धिरहितस्य निवेकोपरिमितः ।
 ५७ मिथ्यादर्शनेस्वण्डकार्यं गुरुजनस्य प्रणिपातः कार्यः ।

- ५६ शगाद्यकलुषितचित्तस्य ब्रह्मपरस्य तस्मिमेव भवे निर्वीणशरीः ।
- ५९ संतोषा मृतेन विना सुखशरीरभावः ।
- ६० ज्ञानदर्शनचरित्ररूपरत्नत्रयं विना मुक्तेरभावो भाण्डेन विना क्रेत-
व्यवस्तुन द्वय ।
- ६१ जिनागमालोकनं विना भवहानोपायमोक्षसंशयसुपाययोरभावः ।
- ६२ चञ्चला संपत् ध्रुवं मरणमिति सर्वस्मिन् वदत्यपि न कस्यापि महासु-
निसमागमसाध्य संशयाभावः ।
- ६३ मुक्तिसुखस्य साधनानि ।
- ६४ यत्र कुत्रापि स्थितो जीवदयाया मुक्ति एति कारणत्वम् ।
- ६५ तपसा सह संयमाद्यभावे साधुमध्ये गणनाया अभावः ।
- ६६ धर्महिनादावपि दयां कृतवतो नैव सिद्धिः ।
- ६७ मनसः सुस्थिरत्वकरणे संसारस्थितं विषण्ण उत्पुपदेशः ।
- ६८ रात्री मोजनामापे पतनं ततः संसारे परिभ्रमणम् ।
- ६९ तपः परिपालनौत्सुक्यात्संसारे गमनागमनक्रियाया अभावः ।
- ७० जीवदयो पशम योरेव कर्तव्यत्व नान्यस्य कर्मणः ।
- ७१ परिग्रहालीकभाषणे परित्यज्य उपशमस्य स्वीकर्तव्यत्वम् ।
- ७२ शरीरजीवीत योः स्थिरत्व ज्ञात्वाऽशुभ भावस्त्याज्यः ।
- ७३ श्रुतार्थस्य श्रवणे कर्णयोः श्रुतार्थस्य स्थिरकरणे हृदयस्य च कृतार्थ-
त्वम् ।
- ७४ यस्य कर्णे जिनागमवचनमात्रमपि उविष्टं तस्य त्वदीयं मदीयमिति
भ्रमत्वाभावः ।
- ७५ जावज्जीवं दमकरणे सिद्धलोकगमनम् ।
- ७६ भद्रत्वादीनां सिद्धि एति उग्रभादीनामुत्तरोत्तरमुच्यमानानां कारण-
त्वम् ।
- ७७ क्रोधमानमायाजाललोभागामन्तं कृत्वा निवर्तने निदेशः ।
- ७८ संसारत्यागशिवसौख्यसवेदनयोरतिनिश्चलं मनः कारणम् ।
- ७९ वितादीनामनाकुलत्वादिकरणे निश्चलं ध्यानं कारणम् ।
- ८० यमुनादिनदीजले स्नानेपि शिवशर्मप्राप्त्यभावः ।
- ८१ मनसि जिनमवतीर्णे कुर्वित्यादेशः ।
- ८२ दयावतामेव निर्वृतिर्न वेष्टधारिणाम् ।
- ८३ इति मायाविनिमयेन परमतत्वं कथयित्वा नृपोरसि निजकण्ठमा-
लां स्थापयित्वा भङ्गलं चोक्त्वा देवीगमनम् ।

श्रीः ॥

ॐ नमः श्रीजिनेश्वर पादपद्मेभ्यः ॥

पुण्याङ्कुराः शिवसुर्यफलं श्रोतृजन्तून् नु नेतुं

तैरग्रेऽस्ताः किमुत लिखितुं मङ्गलान्यष्ट लाजाः ।

यस्यो ह्यन्ते सदसि दशना भीमवो देशनायां

स श्रीचन्द्र एन जिनपतिः प्राप्तिभे नस्तनोतु ॥ १

अथो विदिन दुर्गतिं एकद दिग गोत्रोदृतिं

वृत्ते सुमनसा भैरैः श्रियतरा मृत्तोद्यत्फलम् ।

सुराजितशुभश्रियं शुवनसतमा भोदकं

जिनेश्वरम् अग्निष्टुवे गुरुम् अभीष्टकल्पद्रुमम् ॥ २

यस्यार्धे याचितुं किं किमपि शशिरवी कुण्डलद्वन्द्वदम्भाद्

भेत्तुं दारिद्र्यवृत्तेः खुलिम् अतिशुगपद् दीप्रचक्रे तु भातः ।

सद्गीणापुस्तमुक्ताक्षवल्यकमलातुल्यहस्ताब्जलक्ष्मी-

कीर्न्देवी सा सुधाभा मम मनसि सदा स्तात् एकृत्य एसादम् ॥ ३

यः आकृतव्याकरणं नु ब्रह्मैः साहित्यसर्वस्वमिवायं भङ्ग्या ।

स ह्याश्रयः काव्यम् अनल्पबुद्धिजेयः कथं मादृश एव गम्यः ४

अभीष्टकल्पद्रुगुरु एसाद आतु भवत्याति भवै भवोदम् ।

स्यान्यावबोधाय तथापि किंचिद् यत्नं विधास्ये त्रिवरीतुम् एतम् ५

इह हि सद्विद्वागनागपति कूर्मकुलाचलाचलाभारीङ्गीकारव्यावृत्त-

दोर्दण्ड कलिताकणीकृष्टकाण्डु निनप्रचण्ड कोदण्डदङ्काराडम्बरत्रा-

सित्तुर्धरवैरिवारवलस्य अगणितगुणगणतारतारकद्युतिद्योतिनदिउ-
 ष्ढलस्य असरस्कीर्तिचन्द्रिका धवलितनभस्तलस्य दीनानाथजन्तुजा-
 तविधातरक्षणक्षमवलस्य परोपकारकरणवर्णशीलस्य नानाप्रकारभ-
 क्तिप्रभारवन्दारुचतुःसमुद्रवसुंधराधिपकारकोटि किरीटकोटि-
 कान्तिपिञ्जरितचरणगुणलस्य चोच्चुष्यवंशमुक्ताफलस्य परमार्देनश्री-
 कुमारपालभूपालस्य संस्कृतद्वयाश्रयप्रतिपादितावशेषं णकृतलक्ष्यैरु-
 चिरं चरितं वक्तुकामः साहित्यव्याकरणाद्यनेकशास्त्रनिर्माणाप्यु-
 जापतिः श्रीहेमचन्द्रप्रतिपतिः णकृतद्वयाश्रयं महाकाव्यं चकार ॥
 अथ द्वयाश्रय इति कः शब्दार्थः । उच्यते । द्वयोः महाकाव्य-
 लक्षणशब्दलक्षणयोरश्रयो द्वयाश्रयः । एवं तर्हि सर्वमहाका-
 व्यानां द्वयाश्रयत्वप्रसङ्गः । न हि तत्र क्वपि महाकाव्यलक्षण-
 शब्दलक्षणे नस्तः । इति चेत् न । अत्र हि “यथापद्य-
 यः” इत्यादि महाकाव्यलक्षणम् अस्ति । तथा व्याकरणाद्य-
 माध्याशेक्त- “अथ णकृतम्” - इत्यादिसर्वसुबानुक्रमन्यस्तमूलोदा-
 हरणव्यावृत्त्युदाहरणप्रस्तावायात्मतान्तरौदाहरणप्रतिपादनेन स-
 कल णकृतलक्षणमपि । न चैवम् अन्येति नातिप्रसङ्गः ॥

1 B परोपकारणवर्णशीलस्य C परोपकारकरणवर्णशीलस्य- 2 C ० प्रयत्नः W
 with B.

अर्धे ।

अह पादुआहिं भासाहिं संसयं बहुलम् आरिसं तंतं
अवहरमाणं सिरि-वद्धमाण-सामिं नमं सामो. १

अत्र च साधुसमाचार परिपालनार्थं निर्विघ्नेन शास्त्रपरिसमाश्र-
यम् आसन्नोपकारित्वाद् अभिमतदेवतस्य निखिलमङ्गलान्यस्य श्री
वीरस्वामीनो गुण्यकारः अभिधेय उद्योजनसूचकं नमस्कारम् आदौ
आविश्चकार ॥

१. आदौ अथशब्दो मङ्गलार्थः अनन्तरार्थश्च । यद् अमरः ।

“ मङ्गलानन्तरं रम्भप्रशंसा तस्यैष्वयो अथ ” इति । अथ संस्कृत-
द्वयाश्रयान्तं प्राकृतद्वयाश्रयमहाकाव्यं विकीर्णवो वयं श्रीवर्ध-
मानस्वामिनं नमस्वामः । भगवति गर्भस्थिते ज्ञातिकुलं हास्तिकाश्री-
यशकट्यापादातधनकनकमाणिक्यादि निर्वर्धनं द्वनि वर्धमानः ।
श्रिया अष्टमहाप्राप्तीद्वयशोभया युक्तो वर्धमानः । स चासौ
स्वामि च तं श्रीवर्धमानस्वामिनम् । अत्र च श्रीशब्देन पूजातिशयः
उत्तिपादितः ॥ त्रिभुवनविभुं प्रति एकवचनम् आत्मानं एतितु बहु-
वचनं विकृद्धमिति न वाच्यम् । यतः अयं निरुपमत्वाद् एकः । ययं
च प्राकृतप्रायाः प्रभूता इति सूचनार्थम् एकत्वबहुत्वे स्तः ॥ किंभू-
तम् । प्राकृतीभिर्भाषाभिः कृत्वा संशयं संदेहम् आर्धे पचुरच्छा-
त्रपरिवृत्तेन्द्र भूत्यादि ऋषिसंबन्धिनं तंतम् अतिशयप्रसिद्धं बहुलं
पिबकर्मदि विषयत्वेन प्रभूतम् । यद् उक्तम् ।

जीवो कम्मे तज्जीव-भूअ-तारिसय-बन्धमुक्खे य ।

देवा नेरइया वापुत्रे परलोय-निव्वाणे ॥

अपहरमाणं विनाशयन्तम् । इत्यनेन वचनातिशय उक्तः । स
च न ज्ञानातिशयं विनेति तेन ज्ञानातिशयाक्षेपः । सोपि न अ-
पायापगमातिशयं विनेति तेनापि च अपायापगमातिशयाक्षेपः ।
अपायभूता रागादयः तेषाम् अपगमः । स एव अतिशयः ।
अथ वा । वर्धच्छेदनपूरणयोः । जौरादिकत्वाणिर्धि कृते वर्धते छिद्यतेसा-
विति सरान्तत्वात् कर्मण्यल । ततो वर्धः छिन्नः मानः अहंकारो ये-
नेति व्युत्पत्त्या वर्धमान इति नामैव सूचितः । इत्थं चतुर्विंशद-
तिशयज्ञापकम् अतिशयचतुष्कम् उक्तम् । पाइआहिं भासाहिं इ-
त्यत्र बहुवचनम् अर्थेणान्य भाषासंग्रहार्थम् । अत्र च संस्कृतद्वया-
श्रय एतिपादित व्याकरणसमाधायी सकल लक्षणद्वया वर्ण्यमानश्रीम्-
लशज नृपादिचरित रूपाभिधेयानुक्रमाया तत्रा कृताष्टमाध्याये दाहर-
ण श्रीकुमारपाल भूपाल चरित्र स्वरूपम् अभिधेयम् अथशब्देन सू-
च्यते । अनेन च अभिधेयेन सह अस्य महाकाव्यस्य एतिपाद-
एतिपादक लक्षणः संबन्धः । एतेजने च अनन्तर सकलशकृत-
लक्षण श्रीकुमारपाल चरित परिज्ञानम् । परं परं च निःश्रेयसम् ।
यद् उक्तम् ।

व्याकरणात् पदसिद्धिः पदसिद्धेरर्थनिर्णयो भवति ।

अर्थान् तत्त्वज्ञानं तत्त्वज्ञानात् परं श्रेयः ॥१॥

सुदृढं जनयत्यादावसुरसुरस्वामितां ततः क्रमशः ।

निर्वृतिवनितावाप्तिं धार्मिकगुणकीर्तनं विदुषाम् ॥२॥

“अह पाइआहिं” “बहुले” “आरिसं” इति पदभणितिव्याजेन साक्षात्

“अथशकृतम्” [१] “बहुलम्” [२] “आर्यम्” [३] इति सूत्रत्र-
एतिपादितम् । तच्च अत्रे यथालक्ष्यम् अत्र अन्ये व्यक्ती भविष्यति ॥

अस्य अणहिल-नगरं, अन्तावेईसमाह-निवनिचिडं
 सनावीसह-मुनिअ-भूमिअ-जुवड-जण-पड-हरयं. २ थिगे
 निअस-वई-हर-बहु-मुह-आदरिसीहय-फलिह-सिल-सिहरो
 जर्मिं पुहड-बहु-मुह-अवयंसी सहड पायारो; ३

२. अधुना श्रीकुमारपालस्य चरितं विवर्णयिषुः सकलेन्द्रियम-
 न्दिरं तद्राजधानीनगरं वर्णयति । अन्तर्वेदिः गङ्गायमुनयोर्मध्य-
 देशः तस्य देशः स आदिरेयं ते च ने नृपाश्च तैर्निचितं ग्रामम् ।
 एतापपराभूत भार्तेण्ड मण्डलस्य श्रीकुमारपालभूपालस्य एसादनाथ
 सकलदिक्कण्डल मिलिता सिलनरपालचक्रवालेन सर्वकालम् अस्य क-
 लितत्वात् । सप्तविंशतिमौक्तिकाभिर्नक्षत्रमालानामहारविशेषैः भू-
 धितो युवतिजनो येषु एवंभूतानि पतिगृहाणि द्वयसदनानि यत्र तत्
 अणहिलनगरम् अस्तीति संबन्धः ॥ तत् पुनः कथम् अणहिलन-
 गरम् इत्यभिधीयते । अभिधीयते । पूर्वं किल वनराजराजेन
 नूतननगरविधानविहितचित्तेन प्रधानभूमिखण्डगवेक्षणार्थं विचरता
 एकदा अरण्यमध्ये गजदंश्चारयन् अणहिलो नाम गोपालो
 दृष्टः । तदग्रे च चित्ताभिषागो निवेदितः । तेनापि तत्कार्य-
 करणार्थं शकुनगवेक्षणं कुर्वता एकत्र पदेवो शृगालो बलिष्ठकुर्कुरे
 निधरिण्यवलोकितः । तत्रैव च अणहिलेन वनराजराजो नगर-
 निवेशं स्वनाम्ना कारित इति अणहिलनगरम् ॥

वेईसमाह इत्यत्र वक्रादित्वाद् [१. २६] अनुस्वारः । बहुलकत्वात् [१. २५]

कचिद् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मः ॥

३. अधुना षड्विंशतिगाथामानेन आदिमहाकुलकेन एतदेव
 नगरं शृङ्खलेन निर्दिशन् वर्णयति । तृतीया दशा येषाम्
 मयूर अंसकादित्वाभिषातः । तेषां पतिः इन्द्रः तस्य

निवसद्-सुहावयंसा विदुषा गुरुणा अवीय-गुण-निवहा
 निवसन्ति अणेश-सुहा जसिं पुहवीस-सलहिजे; ४
 न ह अस्थि नवि अ ह अं इह लोए अदुसाण जसस समं
 सुउरिस-ठाणम् असुरिस-रुहिअं सालाहण-पुरंणि; ५
 वध्वस्तासां यानि सुखानि नेयाम् उन्नतत्वाद् उज्ज्वलत्वाच्च अना-
 दर्शा आदर्शाः संपन्नानि आदर्शीभूतानि स्फटिक शिलाशिरवराणि
 यस्य । पृथिव्येव वधूः सुखहेतुत्वात् तस्या सुखं सर्वनगरप्रधानत्वात्
 इदमेव नगरं वक्रम् तस्य अवतंसः शोभाकारित्वात् शोवरः इत्थं-
 भूतः प्रकारः कोटो यत्र राजते ॥

अन्तावेइस । सतावीसइ-सुनिअ-भुसिअ । "दीर्घह्रस्वौ मिथो वृत्तौ" [४]
 इति स्वराणां समासे दीर्घह्रस्वौ । क्वचित् । लुवइ-जण । क्वचिद् वा । पइ-हरं
 वइ-हर । दीर्घस्य ह्रस्वः । सिल-सिलो । क्वचिद् वा । वहुसुह वहु-सुह ॥

४. नृपस्य सभाया रम्यत्वात् सुखस्य अन्यथानुपपत्तेश्च कान्ता-
 त्वम् । सा तस्या सुखम् तत्र अवतंसाः शोभाकृत्वेन आपीडा
 इव । किल गगनाङ्गणगत एक एव गुरुः प्रसिद्धः । परम् एते
 विशद प्रजर्द्धितः उत्प्रेक्ष्यन्ते द्वितीया गुरवः अविद्यमानो द्वितीयः
 उपमानतया यस्य सः अद्वितीयो निरुपम । एवंभूतो गुणनिबद्धो
 येयाम् । न एकः अनेके अनेके च ते बुधाश्च ते तथा । पृ-
 थिवी शैरन्य नगरपेक्षया श्लाघ्ये प्रज्ञास्ये यस्मिन् निवसन्ति ॥

सुह-अवयंसो सुहावयंसा । "पदयोः संधिर्वा" [५] इति संस्कृतोक्तः संधि-सं-
 धिर्वा । पदयोरिति किम् । सहइ । बहुलाधिकारान् क्वचिद् एकपदेति । विदुषा
 अवीय ॥

५. सकलनगरतिलककल्पं किल सातवाहनस्य राज्ञो नगरं प्र-

१ B C ° सुहा foh ° सुहा. २ B सुयुरिस ° wronghy. C मउरिस °

१ C उज्ज्वलत्वाच्चा आदर्शा, २ B उज्ज्वलत्वाद्गानादर्शा foh उज्ज्वलत्वाच्चा आदर्शा
 २ B आदर्शानं ° C आदर्शां ° ३ B C अनेकः अनेकश्च ४ C गत स्वीः ।

जस्मिन् नमन्त-सीसो तिथसीसो वि दु तवं तवन्ताण
 तेषु क-सज्जणाणं थुण्ड स-भिक्षवृणं सध्दाणः ६
 जस्योग्र-यण-नीमद-बहु-दंसण-निस्सदं नरा जन्ति,
 दुसहाउ दुससदेणं मयणेण हयन्तरणाणो; ७

तिष्ठानं नाम । यतः सुपुरुषाणां सदाचारनराणां स्थानं पदम् ।
 अमुपुरुषैः नीचैश्च रहितं विवर्जितम् । परं तदपि न खलु अस्ति
 नापि च आसीत् इह लोके अस्मिन् जगति अतिशयेन माहात्म्येन
 कृत्वा यस्य समं तुल्यम् । एतदनुमानेन अग्रेषु अनेन समं तत्र
 भावीति विज्ञायते ॥

निवसन्ति अणेण । हुअस्थि । “न युवर्णस्यास्वे” [६] इति न संधिः ।
 अस्व इति किम् । पुहवीस । युवर्णस्येति किम् । सुरुणो अवीय ॥
 लोए अइसएण । “एदोतोः स्वे” [७] इति न संधिश्च । एदोतोरिति
 किम् । पुहवीस ॥

°विज । हुअं । लोए । अइसएण । रहिअं । “स्वरस्योद्धते” [८] इति न संधिः ।
 बाहुलकत्वात् कचिद् वा । सुउरिस असुरिस । कचित् संधिरेव । साहाहणो ॥
 निवसन्ति अणेण । “त्यादेः” [९] इति न संधिः ॥

६. यस्मिन् बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्वादशप्रकारं तपः तप्यमानानां
 चरन्तां त्रयो लोकाश्चैलोक्यम् । भेषजादित्वाद्यण । ऊर्ध्वीधोम-
 त्वं लोक-लक्षणम् । तान्स्थान् प्राणिचरोपि । तस्य परिपालनादि-
 भिः कृत्वा सज्जना बान्धवास्तेषां सन्निशूणां प्रधानमुनीनां श्रद्धया
 अन्तरङ्गबहुमानेन आस्तां सुरसुरवचरनरनिकरः त्रिदशोऽपि ।
 दु इति निश्चितम् । नमच्छीषैः स्तौति ॥

तिथसीसो । “लुक्” [१०] इति लुक् ॥
 तये । “अन्त्यव्यञ्जनस्य” [११] इति लुक् । वाक्यविभक्त्यपेक्षायां हि अ-
 न्त्यत्वम् अनन्त्यत्वे च । तेन उभयम् । सज्जणाणं सभिक्षवृण ॥
 ७. दुःसहात् असह्यशीलातपादेरपि दुःसहेन असह्येन मदेनेन

तेअ-दुरालोएहिं अन्तो-उवरिं घराण रयणेहिं
 छुंदव्य निरवसेसा सरिआहिव-संपथा जस्य; ८
 विज्जु-चलं मधुरगिरो दिन्तो लच्छिं जणो छुहत्ताण
 भिसओ खु. जहा सरओ दिसाण पाउम-किरन्ताण; ९
 हेतान्तरात्मा नस्तिरस्सुत्तान्तः सत्त्वाः उग्रतस्तनैर्निःसहा गमनागम-
 नादिकार्ये मन्दा या बध्वस्तासां दर्शनेन संजातरणरणकत्वाद् निःस-
 हम् अधीरं यथा भवति एवं नरा भोगिनो यत्र यन्ति यान्ति वेति ॥

सहाए। उग्रय। "न अदुदोः" [१२] इति न लुक् ॥

नीसह नीस्सहं। दुसहाउ दुस्सहेणं। "निर्दुशेवी" [१३] इति वानलुक् ॥

८। गुहाणाम् अन्तः मध्यपदेऽपि उपरि उपरितनभागे च तेजोदु-
 रालोकैः खेङ्गत्प्रभामण्डलखण्डित नेत्रप्रसारै रत्नैः सुक्ताफलप्रवालाद्यैः
 कृत्वा सरिदधिपसंपदो रत्नाकरविभूतयः निरवशेषाः समस्ताः
 क्षिप्ता विन्यस्ता यत्र मन्यन्ते ॥

अन्तरप्पाणो। दुरालोएहिं। निरवसेसा। "स्वरेन्तरश्च" [१४] इति लुक्

न। छविद् भवत्यपि। अन्तो-उवरिं ॥

९. मधुरगीः श्रियवाण्यः सन्जनः शुधार्तेभ्यो बुभुक्षाक्षाम-
 कुक्षिभ्यः विद्युच्चलां क्षणदृश्यविनश्वरीम् अतो ददन् कारुण्यात्
 उग्रच्छन् लक्ष्मीम् स्वास्थ्यजनकत्वेन संभाष्यते भिद्यन् वैद्यः। य-
 त्रेति उग्रमाज्ज्ञेयम्। अशार्थे पूर्णोपमाम् आह। यथा शरत्कालः
 यावद् क्लान्तानां वर्ष्मकाल कलुषितानां दिशां लक्ष्मीं प्रसादरूपां शोभां
 ददाति ॥

सरिआ। "गिर्याम् आह अविद्युनः" [१५] इति आत्यम्। वाहुलकाद्

ईषत्स्पृष्टतरय श्रुतिरपि। संपथा। अविद्युत इति किम्। विज्जु-चलं ॥

मधुर-गिरो "रीरा" [१६] इति रीः ॥

छुहत्ताण। "शुधोहा" [१७] इति हा। आये तु खुहेत्यपि ॥

जस्यच्छरस-मण-हरो वह्नि रमिरोवि अच्छर-समाहिं
दीहाकुवि अदीहाउस-माणी सद विवेद-जणो ; १०
कुसुम-धण धणुह-धरो कउहा-मुह-मण्डणमि चन्दमि
रज्जं तम् एगे-छने असंकम् उवभुंजा जस्य ; ११
भिसओ । सरओ । "जरवादेस्त" [१६] इति अन्यव्यञ्जनस्य अत् ॥

दिसाण । पाउस । "दिक्खवृषोः सः" [१९] ॥

१०. यत्र अयमप्यहो मनोहरः त्रिदशाङ्गनामानसावर्जकः अप्सरःस-
माभिः देवीकल्याभिर्वधूभिः कान्ताभिः सह रन्तापि रमणशीलोपि
दीर्घायुरपि परिपूर्णजीवितयोपि "सुखविम" इत्यादिमुगुरुपदे-
शवशाणदुर्भूतानित्यत्ववासनावैभितान्तःकरणत्वेन अदीर्घायुषम्
आत्मानं मन्यते सदा विवेकिजनः युक्तायुक्त विमशी क्लृप्तोक्तः ॥

अच्छरस । अच्छर । दीहाकु । अदीहाउस । "आपुरप्सरसोर्वी" [२०]

इति सः ॥

११. ककुसुमसमण्डने चञ्चुत्किरणनिकुरुम्बपकृतदिकान्तावद-
नविलेपने चन्द्रे कुसुमधनुः पुष्पधन्वा राज्यम् आधिपत्यं तत् सर्व-
लोकप्रसिद्धं सर्वोत्कृष्टं वा एकच्छत्रम् अद्वितीयतपत्रम् अशङ्कं
निर्भयं यत्र उपभुनक्ति पालयति । तदा तदा ज्ञाहङ्कुनासमर्थत्वं
गत इति ॥

कउहा । "ककुओहः" [२१] इति हः ॥

धणु । धणुह । "धनुषो वा" [२२] इति वा हः ॥

रज्जं । "मोनुस्वारः" [२३] इति मस्य अनुस्वारः । कञ्चिद् अनन्यस्यापि ।

चन्दमि ॥

छने असंकसुव । "वा स्वे मञ्च" [२४] इति वा अनुस्वारः । पक्षे ह्यणपयदो
मस्य मः । बाहुलकाद् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मः । तमेण ॥

रोमंच-कंटदुल्लो संज्झाए वंक्-जंपण-वडल्लो,
 जत्थ मणंसिल-तिल्लओ विलसइ अहिसारिआ-लोओ; १
 जत्थ भवणाण अवरिं देवं-नागेहिं विम्हया दिहो,
 रमइ मणोसिल-गोरो मणसिल-लित्तो मयच्छि-जणो; १३
 पव्वेसु अपव्वेसु जत्थ सुणीणं कमेण अकमेण
 काऊण पडिवत्तिं हरिसं काऊण देइ जणो; १४

१२. अभिसरति अभिसारयति वा कामार्ता कान्तम् इत्यभि-
 सारिका । तल्लक्षणो लोकः अभिसारिकालोकः मनःत्रिलातिलकः
 वक्रजल्पने छेकः भाषितेतरवाच्यवचनरचनायां निपुणः अत एव
 रोमाञ्चेन कण्टकवान् संध्यायां यत्र विलसति क्रीडति । तथाविधज-
 ल्पन विलसनयोः अन्यथानुपपत्तिनः कामिभिरिति अनुक्तमपि ज्ञेयम् ॥

असंक । उवमुंजाए । रोमंच । कंटदुल्लो । संज्झाए । “उज्जणनो अञ्जने”

[३५] इत्यनुस्वारः ॥

१३. देवनागैः अमरनागकुमारैः कथमत्र मानुष्यः अप्सरो-

भ्यो नागाङ्गनाभ्यश्च अधिकगण्यस्तावण्यत्रालिन्यो दृश्यन्त इति
 विस्मयान् आश्चर्याद् दृष्टः गगनाङ्गणे कस्यचित् कार्यस्य संसिद्धये
 चिन्तारब्धिः अवलोकितः मनःत्रिलावल्लीरः । सुवर्णवर्णत्वात् । मनः-
 त्रिलालिप्तः अङ्गशोभातिरेकहेतुतिलकादिकरणेन । मृगाक्षिणी द्वे
 अक्षिणि यासां ताश्च जनश्च भवनानाम् उपरि यत्र रमने । कामि-
 भिरिति ज्ञेयः ॥

वंक् जंपण इति आद्यस्य मणंसिल इति द्वितीयस्य अहिति तृतीयस्य

“यक्रादावन्तः” [३६] इत्यन्तोत्तरः । कचिच्छन्दः पूरणेपि । देवं-नागेहिं ।

कचिल । मणंसिल । आर्ये मणोसिल ॥

तेरित्ता-

१४. पर्वसु उत्तरपारणपारणादिरूपेषु अपर्वसु तद्व्यतिरिक्ता-पाट्या-

न्यदिनेषु क्रमेण उत्तमम् एकस्य पश्चाद् द्वितीयस्येत्यादि परिपाट्या

विस-गुणो तीस-गुणो कलि-कालो नृण जन्त्य कय-जुगओ,
नृणं अणभुञ्जन्ते लोए मासं स-मंसवः १५

॥ थिगं ॥

जस्मिं सकलं केवि हु रयणी-रमणं कुणन्ति अकलङ्कु-
सङ्कु-धर-संस-भङ्गोज्ज्वलाओं भवणंसु-भङ्गीओ; १६
लङ्घि-ज्जडु नालंघं. वञ्छि-ज्जडु नहु अवंचणिज्जं च,
वञ्छि-ज्जडु नवि जस्मिं अवंचणिज्जं च केणावि; १७

अक्रमेण समकालं एतिपतिम् "अभिसुह-गमणम्" इत्यादिसिद्धा-
नोक्तभक्तिं कृत्वा हर्षं कृत्वा च सुनीनां यत्र जनो ददाति ॥

भयणाण । पत्नेसु अपत्नेसु । सुणीणं । क्रमेण अक्रमेण । काळणं कोऊण ।

"त्वास्यादर्शस्वोर्वा" [२७] इत्यन्तो वानुस्वारः ॥

१५. किल अयं कलिकालः सर्वकालं सर्वकालेषु अधमतमः ।
परं सापि सदाचारधार्मिकजनवत्त्वेन कृतयुगाद् विंशतिगुणस्त्रि-
शद्विगुणश्च यत्र । नूनम् इत्युत्प्रेक्ष्यते । तुनं निश्चितं मांसं स्वमांसवत्
अभुञ्जाने अनश्रति लोके नरपत्यादौ सति । कृतयुगेपि हि केषा-
चित् पापात्मनां मारणादित्वाद् अत्र च सर्वथा सदभावात् ततोधि-
कत्वम् ॥

वीस । तीस । "विंशत्यादेर्लुक्" [२६] इति अनुस्वारलुक् ॥

मासं मंसं । लुण नृणं । "मासादेर्वा" [२९] इति अनुस्वारलुक् ॥

१६. यस्मिन् शङ्कु-धरवाङ्कु-भङ्गोज्ज्वलाः चक्रधरयाजन्त्यच्छेद-
विवादा भवनांशुभङ्ग्यः सदनकिरणविच्छिन्नयो रजनीरमणं चन्द्रम् ।
अपिर्विस्मये । सकलङ्कु-मपि समलमपि । हु वर्ति निश्चितम् । अ-
कलङ्कुं निर्मलं कुर्वन्ति ॥

१७. अलङ्घ्यम् अनवज्ञेयं पूज्यं गुरुमातरपितरादिकं न ल-
ङ्घ्यते । तदाजातिक्रमेण न पराभूयते । न च स्वकु अवञ्जनी-

वैजिष्ठ-सती, सती-अण्डिओ, सति-वैज्जा-जण-वैज्जा,
 लुंटाथ-लुण्टणो, संठे सण्ठा जत्थ निव-लोओ; १६
 उट्टु-बहु-दण्डा जस्सिं कुंठासहा सयम् अकुण्ठा
 कंत्तंगा कन्त-गुणा नय-पेथे पन्थिआ पुरिमा; १७

यम् अविषतार्थं मित्रादि वञ्छते विषतार्थेते । नापि च अवाञ्छ-
 नीयम् अनभिलषणीयं परद्रव्यपरदारादि वाञ्छयते अभिलष्यते
 सदाचारनिरतत्वात् केनापि यस्मिन् ॥

१६ व्यञ्जिता षोडशरक्तधररणकपुल्लदोदण्डप्रचण्डशास्त्र-
 सने शक्तिः स्वसामर्थ्ये येन । शक्त्या अनञ्जितः अगतशक्तिः ।
 शक्तिवन्ध्यजनवन्ध्यः । पराक्रमवति अभियुक्तः । लुण्टाके
 चोरे लुण्टनो मोषकः । शठे मायाविनि शठश्छद्मपरः । नी-
 तिमतां हि राज्ञां तथाविधेषु उत्तिकूलचरणे न दोषाय । यद् आह
 भारविः ।

व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं
 भवन्ति मायाविषु येन मायिनः ।
 प्रविश्य हि घ्नन्ति शरास्तथाविधान्
 असंवृताङ्गान् निशिता इवेष्टवः ॥

यत्र नृपलोको राजानः ॥

१७. उट्टण्डौ शास्त्रवशासकृत्वेन प्रचण्डौ बाहुदण्डौ येषाम् ।
 कुण्ठाः क्रियासु मन्दाः तान् न सहन्ते न क्षमन्ते इति कुण्ठा-
 महाः । स्वयम् आत्मना च अकुण्ठाः देवार्चनादिक्रियासु अ-
 मन्दाः । कान्ताङ्गाः मनोजहस्तपादाद्यवयवाः । कान्ता मनोज्ञा
 विस्मृते वाञ्छिता वा गुणाः शौर्यैर्दार्यैश्चर्यागाम्भीर्यैर्विद्यै येषाम् ।
 नयपथे न्यायमार्गे पान्थाः पथिकाः पुरुषा यत्र ॥

चंदुज्जाणव चन्दो वंफिअ-बंधुण बन्धवो जस्मि
अणुकंप-कम्पिअ-मणो विदवि-जणो वम्फा धम्मं; २० पिरो
लंबंत-लुम्बि-रंभारम्भिअ-तोरण-निरुद्ध-संरंभो,
सरावि पाउसम्मिव न जत्थ दीसइ फुडो तरणी; २१
जत्थ चुलुक-निवाणं परिमल-जम्भो जसो, कुसुम-त्तमं,
नहम् इव सन्व-गओ, दिस-रमणीण मिराडं सुरहेड्; २२

२०. चंदुज्जाति देव्यः कुमुदवानी । ततो यथा कुमुदानां
चन्दो बान्धवः एवं काङ्क्षिता निराश्रयत्वेन अभिलक्षिता बान्धवा
यैस्तेषाम् उपकारकारित्वाद् अनुकम्पाकम्पितमना दयावशागतचेताः
सन् बान्धवः विभविजनः द्वेश्वरलोको यस्मिन् धर्मे काङ्क्षति ॥

२१. लम्बमाना लुम्ब्यः फलसमुदा यासु ताश्च ता रम्भाश्च
कदल्यस्ताभिः आरब्धानि प्रतिगृहं कृतानि यानि तोरणानि वन्दन-
मालास्तैर्निरुद्धः निविद्धः संरम्भः किरणनिकरप्रसारण्य आरोपो
यस्य स एवंभूतस्तरणिद्युमणिः स्फुरः प्रकरो न यत्र दृश्यते प्रा-
वृषीव प्रावृक्षाल इव शरद्यपि शरत्कालेपि । प्रावृषि हि सजल-
जलधरान्तर्हितत्वाद् न दृश्यते । अत्र तु निवृत्तघनायां शरद्यपि
न दृश्यत इति विरुद्धार्थः अपिवाच्यः ॥

सकरंके अकलङ्कं । सङ्ग संख । भङ्गो भङ्गीओ । लङ्गज्जइ लंबं । वज्जि-
ज्जइ अवंबणिज्जं । वज्जिज्जइ अवंबणीज्जं । वंजिअ अणज्जिओ । वंज्ज-
वज्ज्जो । लुंराय लुण्ठणो । संठे सण्ठो । उदण्ड दण्ड । कुंदा अकुण्दा ।
कंतंगा कन्त । पंथे पन्थिआ । चंदुज्जाण चन्दो । बंधुण बन्धवो । अणुकंप
कम्पिअ । [वंफिअ] वम्फा । लंबंत लुम्बि । रंभा रम्भिअ । "वर्मन्त्यो वा"
[२०.] इति वा अनुस्वारस्य वर्गान्त्यः ॥

सरा । पाउसम्मि । तरणी । "प्रावृक्षशरतरणयः पुंसि" [२१.] इति पुंलिङ्गे
प्रयोक्तव्याः ॥

२२. यत्र चैलुक्ष्यनृपाणां मूलराजप्रभृतीनां नभ इव गगनमिव

B C add बंधीअ before बंधुण Instead of before वम्फा.

सख्य-वशाणं मज्झिम-वशंव. सुमणाण जाइ-सुमणंव.
 सम्माण सुत्ति-सम्मंव. पुहइ-नयणाण जंसेयं; २३
 चम्मं जाण न अच्छी, पाणं अच्छीइं, ताणवि सुणीण
 विअसन्ति जस्य नयणा; किं पुण अत्राण नयणाइं? २४
 गुरुणो वयणा वयणाइं ताव, माहणम् अवि य माहणो
 ताव, गुणाइंपि गुणा जाव न जस्मिं बुद्धे निअइ; २५
 सर्वगतम् ऊर्ध्वा धोमन्त्यलोकप्राप्तं परिमलस्य सौरभ्यस्य जन्म उत्पत्ति-
 स्थानं यत्राः कुसुमदाम पुष्पमाल्यं दिग्मणीनां शिरांसि सुरभयति
 सुरभीणि करोति । एतन्नगरम् आरभ्य सकलदिक्चक्रवाल व्यापि
 चैलुक्क्यनृपाणां यत्र इत्यर्थः ॥

२३. यथा सर्ववयसा कौमार्यौवनवार्धकानां मध्यमवयः पुण्यं
 श्रेयः । यथा सुमनसां वकुलविचकिलपाटलादिपुष्पाणां जाति-
 सुमनाः । यथा शर्मणां चक्रवर्तिदेवेन्द्रादिसौरव्यानां सुक्तिशर्म
 यथा पुष्टिवीनगराणां प्रतिष्ठानादीनां मध्ये यत् श्रेयः यत्रास्यतरम् ॥

२४. येषाम् अक्षीणि न चर्म किं तु ज्ञानं तत्त्वावबोधरूपम्
 अक्षीणि । तेषामपि सुनीनां सात्तिशयज्ञानिनाम् ऋषीणां यत्र न-
 यनानि विकसन्ति अत्यद्भुत धर्मधर्मस्थानादिवीक्षणात् प्रीयन्ते । किं
 पुनरन्येषां चर्मचक्षुषां सामान्यजनानां नयनानि सचिकासानीति ॥

जम्भो । जम्भो । "स्त्रम् अश्वमशिरोनभः" [३२] इति पुंस्त्वम् । अश्वम-
 शिरोनभ इति किम् । दामं । नहं । शिराई । बाहुलकात् । वयं । सुमणं ।
 सम्मं । सेयं । चम्मं ॥

२५. गुरोः गुराचार्यस्य वचनानि नावद् वचनानि । आश्च-
 र्यकारीणीत्यर्थः । माहात्म्यं गौरवमपि नावद् माहात्म्यम् गुणा
 बुद्धिमत्त्वादयोपि नावद् गुणाः यावन् न यस्मिन् बुधान् पश्यन्ति ।

हरि-हर-विहिणो देवा जस्यन्नाद्वै वसन्ति देवाइं;
 एयाए महिमाए हरिओ महिमा सुर-पुरीए. २६
 जस्यञ्जलिणा कणयं, रयणाद्वै अञ्जलीइ देइ जणो,
 कणय-निही अक्खीणो रयण-निही अक्खया सहवि. २७
 तस्य सिरि-कुमार-वालो वाहाए सब ओवि धरिअ-धरो
 सुपरिठ्ठ-परीवारो सुपइठ्ठो आसि राइन्दो. २८
 एतन्नगरबुधविलोकने तु बृहस्पतेर्वीर्यमिदं माहात्म्यं गुणाश्च न प्र-
 तिभान्तीति भावः ॥

अञ्जली अञ्जलीइ । नयणा नयणाइ । वयणा वयणाइ । माहण्यं माहण्यो ।

“शस्यर्थवचनाद्याः” [३३] इति वा पुंस्त्वम् ॥

२६. हरिहरविधयो देवाः अन्येपि सूर्यसुगतफणिपत्यादयो
 देवा यत्र वसन्ति । अनेन महिम्ना सुरपुर्याः स्वर्गलोकस्य महिमा
 उभावः हतस्तिरस्कृतः । सुरपुर्यं हि द्वन्द्व एव एकः पदयो व-
 सति । अत्र महाप्रभावाण्यनेकानि देवतानि । अतो युक्तस्त-
 न्महिमापहारः ॥

गुणाइं गुणा । देवा देवाइं । “गुणाद्याः स्त्रीवेवा” [३४] इति वा स्त्रीबत्वम् ॥

२७. यत्र कनकम् अञ्जलिना हस्तेन रत्नान्यपि पद्मरागगारु-
 त्तमसह्रीरकमौक्तिकादीन्यपि अञ्जलिना यत्र जनो ददाति । कृपा-
 पात्रदीनानायाद्यर्थिषु इति शेषः । तथापि कनकनिधिः सुवर्ण-
 शोबधिः अक्षीणः परिपूर्णः । रत्ननिधिश्च अक्षीणः । एतियाचकं
 तथा दाने शोबधीनां द्वासः संभवति । परं वैश्रवणकल्पत्वाज्ज-
 नानां तत्परिपूर्णतैवेत्यर्थः । आदिमहाकुलकम् ॥

महिमाए महिमा । अञ्जलिणा अञ्जलिइ । निही निही । “वेमाञ्जल्याद्याः
 स्त्रियाम्” [३५] इति स्त्रीत्वम् ॥

२८. सर्वतः सकलदिग्बलयाघनिपातेभ्यो दिग्गजवृषकुलाचल-

तुह आणा-ओमालं सिरम्म धरिमो, जहा अणिम्मलं,
अम्हे एत्था म्हेत्थ य इअ भणितुं, जो निवेदि नओ; २९
तुह हरि-पिआ जइ इमा किंपि पिआ, किम् अवि मेइणी जइमा,
ता किंति मएति रुसेव जस्स किन्ती गया दूरं; ३०

फणिपतिभ्यो वा बहौ स्वदीर्घण्डे धृतधरः संस्थापितवसुंधरः सुप्र-
तिष्ठः सन्ध्यायमार्गस्थितः परीवारो मित्रामात्यादिघर्षी यस्य । सुप्रति-
ष्ठः प्रतिज्ञाशूरः तत्र अणहिलनगरे श्रीकुमारपालो राजेन्द्र आस्ते ॥

बाहाए। "बाहोरान्" [३६] इत्याकारोन्तादेशः ॥

यालो। सव्यओ। धरो। चारो। सुपड्डो। राइन्दो। "अनो डो-
विसर्गस्य" [३७] इति विसर्गस्थाने डोः ॥

२९. अधुना एकान्रविंशत्या गाथाभिः अस्मैव राज्ञो वर्णनम्
आह । तव आदौव शासनमेव निर्मातुं शेषं शिरसि शीर्षे ध-
रामः बहामः । किमिव । यथा अनिर्मातुं तत्कालविकसितज्ञान-
पत्रिकाचम्यकादि दाम । अत्र सिन्धुदेशादौ वयम् अत्र कुङ्कुण-
देशादौ च वयं वर्त्तमाने इति भणित्वा यो नृपैर्नतः ॥

सुपरिद्ध सुपड्डो। ओमालं अणिम्मलं। "निष्प्रती ओत्परी मात्यस्थोरी"
[३६] निष्प्रती मात्ये स्थाधानौ च यथासंख्यम् ओत्परी वा ॥

३०. तव द्वयं हरेः प्रिया भार्या यदि किमपि अनाख्येयं यथा
भवति एवं प्रिया मेदिनी च चाण्डाली द्वयं यदि किमपि प्रिया
तदा किमिति किम् एवं सति मयेति अस्माद्धेतो रस्येव यस्य की-
र्तिर्गता दूरम् ॥ कान्ता हि यदा नीचान्यकान्ता सक्तं भर्तारम् अ-
वलोकयन्ति तदा रोधाद् अत्यत्र व्रजन्ति । कीर्तेरपि तथा सर्वत्र
श्रमणाद् इत्थम् उत्प्रेक्षा । अत्र च हरिप्रिया लक्ष्मीः मेदिनी पृथ्वी ॥

"आदेः" [३९] । आदेरित्यधिकारः कणचजेत्यादिसूत्रान् जागृ अविशेषे वे-
दितव्यः ॥

अम्हे एत्थ अम्हेत्थ । जइ इमा जइमा । "स्यदाद्य" इत्यादिना [४०] त्यदा
देरय्ययाच्च तयोरेवादेः स्वरस्य बहुलं लुक् ॥

जो दुःसासन-विभुणो आसन्ध्यामस्म राम-मीसस्म
 वीसामिअ-जस-पसरो सजसेण कासवि-तलम्भि; ३१
 वीसुं वासा-नीसित-महि-अले ऊस-मालि-तेअस्म
 रुजे जस्स न कासवि नीसतं नीसहतं वा; ३२
 गुण-सामिध्दी पयडा, कला-सामिध्दीवि पायडा जस्स,
 जो दादिण-पवण-निहो दुक्खिण-निही गुणि-वणाण; ३३

किं पि किमपि । "पदाद् अपेर्वा" [४१] । पदात् परस्य अपेः आदेर्लुक् वा ॥

किंति । माति । "इनेः स्वरान् तश्च द्विः" [४२] इति पदाद् इनेः आदेर्लुक्

स्वरान् तकारो द्विः ॥

३१. दुःशासनस्य विभुर्भीमस्तस्य । अश्वत्थामः द्रोणाचार्य-
 इजस्य । रामस्य परशुरामस्य शिष्यो भीष्मस्तस्य च विश्वामित्र-
 यत्राः असुरः प्रशमितसुश्लोकप्रपञ्चः स्वयंशासा कृत्वा यः काश्यपीतले
 पृथ्वीपाठे । भीमादीनां शौशीदिगुणगणेभ्योपि अद्भुतगुणत्वाद्
 अस्य सुघटस्तद्यत्राः प्रशमः । अथ च विरभ्रमणखिवं विश्राम्यते ॥

३२. उरुमालितेजसः दुःसहत्वाद् मार्तण्डकल्पप्रतापस्य यस्य
 विश्वक् समन्ताद् वर्णसु प्रावृद्धाले निवृत्तं धाराधर धाराधोरण्या
 उक्षितं महीतलं यत्र तस्मिन् राज्ये न कस्यापि निःसत्त्वं निर्द्वयत्वं
 निःसहत्वम् असमर्थत्वं वा । राजन्वत्यां हि पृथ्व्यां स्वकालं वृष्टिः
 वृश्चराः समर्थश्च लोका इत्यादि सर्वे सुघटमिति ॥

दुसासन । आसन्ध्यामस्म । मीसस्म । वीसामिअ । कासवि । वीसुं । वासा ।
 निसित । ऊस । कास । नीसतं । नीसहतं । "लुप्तयव" इत्यादिना [४३] लुप्त-
 याद्यनो वाससानाम् आदेः स्वरस्य दीर्घः ॥

३३. गुणानां शौशीदीनां समृद्धिः संपत् एकदा अत्युत्कर्षा-
 सत्वात् प्रसिद्धा । कलानां गीतपठितादिद्विसप्ततिसख्यानां समू-

सिचिणम्मि वारण-बले सुमिणम्मि अआस-साहणे जस्स
दिण्ण-भयं पिच्छन्ता दत्त-करा रिउ-निवा जाया; ३४

अङ्गार-पिक्क-गोह्मे खाए दुङ्गल-पक्क-कन्दे अ
तत्त-निल्लाडा रिउणो जस्स णल्लाडं-तवे तवणे; ३५
धिरपि यस्य एकदा । दक्षिण्यस्य अनुकूलताया निधिः शेषधिः ।
गुणिनः सन्तः त एव सर्वसाधारणत्वेन घनानि । तेषां फलसमृ-
द्ध्या दिजनकत्वेन दक्षिणपवननिभो योस्ति ॥

सामिरी समिरी । पयडा पायडा । "अतः समृक्कादौ वा" [४४] इति
आदेरस्य दीर्घो वा ॥

दाहिण । "दक्षिणेहे" [४५] इति आदेरस्य दीर्घः । हे इति किम् । दक्षिण ॥

३४. स्वप्ने वारणबले गजसैन्यं स्वप्ने अश्वसाधनं तुरगकर्कं च
दत्तभयं विभीषणासं यस्य प्रेक्षमाणा दत्तकरा अप्रतिदण्डा रिपु-
नृपा जाताः । तद्गजादिबलं चरेभ्यः सभयं निशम्य स्वप्ने साक्षा-
दिव पश्यन्त स्त्रस्तचित्ता रिपुनृपाः स्वसौख्याय यं दण्डादिना य-
सादयन्तीति भावः ॥

सिचिणम्मि । दिण्ण । "इः स्वप्नादौ" [४६] इति इत्वम् । आर्धे उकारोपि ।

सुमिणम्मि । बहुलकाण्णत्याभावेन । दत्त ॥

३५. लल्लाटंतपे अत्युग्रे तपने मार्तण्डे सति तमललाटः संतप्त-
भालस्थला रिपवो यस्य अङ्गारपक्कानि यानि गोह्मेतिदेश्यत्वाद् वि-
म्बीफलानि तानि । अङ्गारेषु पक्का ये कन्दास्ताश्च स्वादन्ति भक्ष-
यन्ति । यन्दयाद् अरण्यानी मध्यम् अधासीना अङ्गारपक्कविम्बीफ-
लकन्दादिभिः शत्रवः प्राणधारणां कुर्वन्तीत्यर्थः ॥

अङ्गार दुङ्गल । पिक्क पक्क । निल्लाड णल्लाडं । "पक्काङ्गारललाटे वा" [४७]
इति वा इत्वम् ॥

कडमंमज्झिम-लोए रिउहिं चतं न छुत्तिवण्ण-वणं,
नव-छुत्तवण्ण-परिमल-मए गाए जस्स संभरितुं ? ३६

अमयमइओव अहवा अमयमयाओवि समहिओ जस्स
हर हीर-पिआहिवि जस-गीअ-सुणी सुव्वा वीसुं; ३७

अखुडिअ-पडिहा-पसरस्स । अगओ जस्स दण-कण्डलं
खण्डिअ-नाण-पडिहं बुद्धं-बुद्धं गउअ-चण्डेव; ३८

३६. मध्यमलोके मर्त्यलोके कतमत् सप्तपर्णवनं सप्तच्छद-
रिपुभिर्न त्यक्तम् नवसप्त पर्णपरिमलमदान् गजान् यस्य सम्मृत्
कडमं मज्झिम । "मध्यमकतमे द्वितीयस्य" [४८] इति अत इत्थम् ॥

छुत्तिवण्ण छुत्तवण्ण । "सप्तपर्णे वा" [४९] इति अत इत्थं वा ॥

३७. अमृतस्य विकारः अमृतमयः स इव अथ वा अमृतमया-
दपि सुधाविकारादपि समधिकः समशीलो यस्य यज्ञसो गीतस्य-
गानस्य ध्वनिर्निनादः आस्तां तावद् अन्यजनैः किं तु हरः ईश्वरः
हरपि गौरी ताम्यामपि विष्वक् समन्तात् श्रूयते ॥

अमयमइओ अमयमयाओ । "मयस्यद्वी" [५०] इति आदेरतो अइ वा ॥

हर हीर । "ईहरे वा" [५१] इति आदेरतो वा ईः ॥

सुणी वीसुं । "ध्वनिविष्वचोरः" [५२] इति ओदरस्य उत्थम् ॥

३८. अखण्डिता अखिच्छा प्रतिभा । नवनयोऽस्त्रेव जालिनी [यज्ञा]
प्रतिभा । तस्याः प्रसरो यस्य तस्य यस्य अग्रतः पुरतो दर्पेण सकल-
जालाद्भुतावबोधाभिमानेन पूर्वं कण्डलं सर्ज्यं स्वण्डिता निरुत्तर-
त्वाखिच्छा ज्ञानप्रतिभा यस्य तद् बुधचण्डेम् । उत्प्रेक्ष्यते । गवशा
गशकृतयः सास्त्राद्विज्ञा आरण्यकपञ्चयः तेषां चण्डेमिव ॥

अखुडिअ खण्डिअ । बुद्धं चण्डे । "चण्डखण्डिते ण वा" [५३] इति

ओदरस्य णेन सह उत्थम् ॥

१ B C बुद्धं बुद्धं गउवचण्डेव.

1 B C ० चंद्र. 2 B C चंद्रमिष. 3 B C बुद्धं चंद्र. चंद्रखण्डिते &c.

असि-पुटुमो, धनु-पुटुमो, छुरिया-पुटुमो अ, सेल-पटुमो य,
 सव्यणुच्च, अदिण्णू जो सयल-कला-कलाचस्स; ३९
 उर-सेज्जाद्वि हरिणो सुन्दर-छरम्मि मडु सिरी अणिरा,
 जस्स गुण-वेद्धि-तरुणो थिरासि भू-वद्धि-पेरन्ते; ४०
 जस्स य दिस-पज्जन्ते अहरिअ-जोण्होक्करो जसोक्करो,
 अच्छेर-निरीहाणवि अच्छरिअं किं व न करेइ? ४१

गउअ । “गवये वः” [५४] इति वस्य उत्तम् ॥

३९. असौ प्रथमः धनुषि प्रथमः छुरिकायां प्रथमश्च । सेलेति
 देवयः प्रासवाची । तस्मिन् प्रथमश्च । असिधनुश्छुरिकासेल्लशब्दैः
 एतत्क्रियापदवः सुभटा उच्यन्ते । तेषु प्रवरः स्वघातदाभपरघातव-
 ज्ञता दिक्षिणानिपुणत्वात् । किं बहुना यः सकलकलाकलापस्य अ-
 भिज्ञो विचक्षणः । किं च सर्वज्ञ इव सर्ववेदीव ॥

पुटुमो पुटुमो पुटुमो पटुमो । “प्रथमे प्रबोर्ज” [५५] इति पथयोः अस्य

गुणपत् क्रमेण च उच्यते ॥

सव्यणु । अदिण्णु । “ज्ञो णत्तेभिज्जादो” [५६] इति ज्ञस्य णत्ते अस्यैव अत
 म् ॥

४०. आस्तां तावत् स्वावासकमत्तादौ अस्थिरा । सौन्दर्यगृहे
 हरेः उरःशय्यायामपि [सदा] श्रीः अस्थिरा चञ्चला । परं सापि गुणा
 एव यज्ञाः प्रमूनजनकत्वाद् वल्लयः वल्लयः तासां तरुरिव आधारभूत-
 त्वात् । तस्य यस्य भूवद्धिपर्यन्ते सकले पृथ्वीवल्लये स्थिरा आसीत् ।
 चापलम् अणस्य यस्मिन् गुणगणनिधौ लक्ष्मीः स्थितेति भावः ॥

सेज्जा । सुन्दर । “एच्छय्यादौ” [५७] इति आदेशस्य एत्वम् ॥

४१. पूर्ववर्णनापेक्षया चः समुच्चये । यस्य दिक्पर्यन्ते अधरितः
 पराभूतो ज्योत्स्नायाश्चन्द्रिकाया उत्करो राशिर्ग्रेन स यज्ञ

जो आसि वम्भचेर-ग्राहण-गुरु पद्-विओअ-विधुरस्य
रणान्तगगय-रिउ-अन्तेउर-पोम्मच्छि-ओअस्स; ४२

पय-पउम्-नमोक्कारे परोण्णमद्-तुहु-हारेहिं
जस्स सहाइ निवेहिं ओप्पिअमिव मुनिआहरणं; ४३
जत्थप्पिअ-भू-भागे सुवड फणी-तत्थ सोवड दहीवि-
जोअत्थ-दिअ-भागे नउणाइ, सयाउओ नउणा; ४४
त्करो न केयलम् अन्येणम् आश्वर्यकौतुकनिरीहाः सज्जनवि-
भ्यस्तचितत्वात् निराकाङ्क्षास्तेषां यमिनामपि आश्वर्यं किमिव न
करोति । किं तु सर्वम् आश्वर्यं वितनोतीत्यर्थः ॥

येहिं वाही । पेरने पज्जने । जोण्णोक्करो जसोक्करो । अन्तेउर अन्तरिअं ।

“वत्स्युत्कर पर्यन्ता श्वर्येवा” [५६] इति वा आदेरस्य एत्वम् ॥

४२. ब्रह्मचर्यं मैथुनमेव न विरमणं तस्य ग्राहणे अङ्गीकारेण गुरुः
दीक्षादाना य आसीत् पत्युर्वियोगेन विधुरस्य सकष्टस्य अरण्यस्य
अन्तः मध्ये गतो योरिष्टाणाम् अन्तःपुरपद्माक्षौ लोकः अवरोधव
धुजनस्तस्य । सर्वेजानूणां निर्मूलकायं कथितत्वात् तत्रागिकानां ब्रह्म-
चर्यदीक्षादानम् । ब्रह्मचारी प्रायः अरण्यचारी भवतीत्युक्तिरेवाः ॥

वम्भचेर । “ब्रह्मचर्येवः” [५९] इति चस्यात् एत्वम् ॥

अन्तेउर । “लोन्तारि” [६०] इति तस्यात् एत्वम् । क्वचिच्च । रणान्तगगय ॥

४३. पदपद्मनमस्कारे । क्रियमाद्यो इति शेषः । परस्परमर्देन
अन्योन्यसंघर्षेण क्षुद्रिताः रत्नतन्त्रे हारास्तैः कृत्वा नृपैरस्य सभाया
मौक्तिकाभरणमिव अर्पितं दत्तम् ॥

पोम्म । “ओत्पडो” [६१] इति आदेरस्तः ओत्वम् । “पद्मसुअ” [३. ११२]
इति विश्लेषेण । पउम् ॥

नमोक्कारे । परोण्ण । “नमस्कारपरस्यरे द्वितीयस्य” [६२] इति अन्त ओत्वम् ॥

४४. यत्र अर्पितभूभारः स्वपिति फणी शेषः तत्रैव अर्पितभूभारः

दिस-कुण्डिगन्त-जस-भर देवय-दृगा नुमं सकुण्ठासा
 दिक्कवाडुरिआ सिक्कवायुरिगहि सहावसयन्ति. ५०
 गयथीण-तिमिर-केसे खलीडे नह-सिगम्मि संवुत्ते,
 धुवआ हवन्ति लोआ एण्हि सुण्हाल-चिन्धस्सा. ५१
 वास्यः पवतः संजातः । त्वमिवेति । भवानप्येवंविधः जिनवचना-
 वबोधाद् ध्वस्तनिबिडा ज्ञानपवृत्तिः । पाञ्चुलानां पाप्मिनां सदा
 वामः दुःखदायित्वात् । सामजव्रजैः हस्तिघटाभिर्दतः अर्थः उपा-
 यन्तं यस्मै । सदाचारनिरतत्वाद् पवित्रश्चेति ॥

[मंसल । पंसल । "मासादिध्वसारे" [७०] मासप्रकारेध्वसुसारे सति
 ओधातोऽन ॥] सामय । "शामकेमः" [७१] इति मस्य आत् ओत् ॥

५०. दिसु कूर्पासः कञ्जुलिका नद्वद् आचरन् यशोभरो यस्य स
 तथा तस्यामन्त्रणम् । हे दिक्कूर्पासवद्यशोभर देवतागृहे सकूर्पासाः
 सकञ्जुका दीक्षाचार्यं बहुकरणादिसंस्कारकारिणः दीक्षाचार्यै
 शारद्वपाठकैः सह त्वाम् उपसर्पन्ति । आशीर्वादप्रदानार्थं समीपम्
 आगच्छन्ति । द्वादानीम् इति प्रक्रमाज्ज्ञेयम् । एवम् अन्यत्रापि ॥

सउ सया । कुण्डिसं कुण्ठासा । "दुः सदादौ च" [७२] इति ज्ञात इत्वं वा ।
 दिक्कवाडुरिआ सिक्कवायुरिगहि । "आच्छेयं चोच्छ्र" [७३] इति वस्य
 आत् इत्वंम् अत्वं च ॥

५१. गते नष्टं स्यात् न घतं तिमिरमेव द्रव्यमवर्णित्वात् केशा यत्र ।
 अनाय स्वल्पादे स्वलतो नभ एव सकललोकस्य उपरिवर्तित्वात्
 शिरस्तस्मिन् संवृत्ते जाते सति सास्त्रालचिह्नस्य वृषभध्वजस्य भग-
 वत आदिनाथस्य शूलिनश्च द्वादानीं प्रत्युषे लोका आर्क्षतमाहेश्वराः
 स्तावकाः स्तोताशे भवन्ति ॥

थीण । खलीडे । "द्वस्त्यानस्वल्पादे" [७४] इति आदेशतः ई ॥

धुवआ । सुण्हाल । "उः सास्त्रस्तावके" [७५] इति आदेशतः उत्त्वम् ॥

गयणे तुहिणोसारिणि तुहिणासारं पदन्तम् अगणन्ता,

उद्वन्ति वद्वो पुरो अज्जुणं विणय-गेज्जाण. ५२

कुट्टिम-चउ-वारं सतिण्हम् इण्हि कुणन्ति रमणीओ

देगगय-पागवय-रावेदि अ पिअ-परीरम्भं. ५३

पारेवय-मणिण्हिं तेतिअमेत्तं रमेसु वेसाओ,

तेतिअमत्तं मग्गन्ति चलिअ-मेत्ते भुअड्ढम्मि. ५४

५२ तुहिनस्य आलेयस्य आसारे वेगवद्वो विद्यते यस्मिन् एवंभूते गगने सति तुहिनासारं पतन्ते द्रव्ये लगन्तम् अगणयन्त्यः अमन्यमाना विनयश्रद्धाणां भक्त्या आवर्जनीयानाम् आर्याणां श्रृणो पुरः पूर्वं वध्वः उत्तिष्ठन्ति ॥

तुहिणोसारिणि तुहिणासारं । "अद्वारे" [७६] इति आदेशात् उत्तं वा ॥

अज्जुणं । "आर्याणां यैः श्रुश्याम्" [७७] इति यैस्य आत्तकः ॥

गेज्जाण । "एद्वाहो" [७८] इति एत्त्वम् ॥

५३. कुट्टीमानि मण्यादिभिर्बद्धतलानि चतुर्हाणि चतुर्मुखगृह-विभक्त्येव स्तेषु सत्पुष्पां दिने आशङ्कितं भाविबहु विरहत्वेन सतर्षं यथा भवति एवम् इदानीं यतः क्षणे द्वारेषु आगता ये पाशपतास्तेषां रावैः शब्दैरुत्थिता जागरिता ये पिशास्तेषां परीरम्भम् आलिङ्गनं रमण्यः कुर्वन्ति ॥

देग । "द्वारे वा" [७९] इति आत्त एत्वे वा । पसे वारे । तुआरे । दारं इति प्रयोगद्वयम् अनुक्तमपि ज्ञेयम् ॥

५४. पाशपतमणितानीव कलरवकुजितानीव यानि मणितानि रतकुजितानि तैः कृत्वा यावान् प्रतिज्ञातः कालस्तावन्मात्रं वेवयाः पण्याङ्गता अरंसिद्यत अक्कीडिषु । मुज्जे विदे चलितमात्रे गमनोन्मुख एव तावन्मात्रं प्रतिज्ञातकालमनितं मार्गयन्ति गवेययन्ति ॥ पूर्वार्धे जितिअमितम् इति तुरग्यः पाठः ॥

अद्-नदङ्गाण पिशाण अद्-आलावयाण विलयाओ
 उल्लन्ति अद्-म् अंसुअ-ओलीहिं ओल्ल-नक्खवङ्गा. ५५
 निअ-ठाण-मीलणं पिक्खिअण, चित्ता-परा मिउल्लावा
 निरुप्पल-पेण्डे पिण्डिऊण, भसला रुअन्तिव्व. ५६

पाराचय पारेचय । "पारापत्ते रोवा" [६०] इतिरस्य आतएत्वं वा ॥

तेतीअमेतं तेतिअमत्तं । "मात्ररिक्क" [६१] इति आतएत्त्वम् । बाहुल-
 कात् कचिन्मात्रशब्देऽपि । चत्तिअ-मेते ॥

५५. आर्द्रास्तत्कालदत्तत्वात् सरसा नखाङ्गाः कररुद्वणानि
 येषाम् आर्द्राः स्नेहमिश्रा आलापाः परस्परोक्तयो येषां ते तथा ।
 तेषां पिशाणाम् अद्-म् उत्साङ्गम् आर्द्रनखाङ्गा वनिता येषितः अ-
 श्वात्तिभिः नेत्रवाष्पपङ्क्तिभिः आर्द्रयन्ति आर्द्रं कुर्वन्ति । सर्वरात्रं सु-
 रतादिसुखनिमग्ना वयम् इदानीं च तदुच्छेदजनकः प्रियविप्रयोगो
 भवितेति दुःखाद् रुदन्तीत्यर्थः ॥

उल्लन्ति ओल्ल । "उदोह वार्हे" [६२] इति आदेरात् उत ओञ्च वा । पक्षे

अद् । अल्ल ॥

ओलीहिं । "ओदात्तां पङ्क्तौ" [६३] इति आत ओत्वम् ॥

५६. यातः संकोचात् प्रागेव नीलोत्पलेभ्यो निर्गत्य राख्यमानान्
 तत्कोशस्थान्श्च भूमरान् वीक्ष्य कविः एवम् ऊहमानः आह । निज-
 स्थानमीलनं स्वाक्षायसंकोचं जेष्य विलोक्य चित्तापराः क्व वयम्
 इदानीं निराश्रयाः स्थास्याम् वृत्त्यादिविकल्पसंकल्पनिष्ठाः । मृदुः
 सकष्टत्वात् कुशः उल्लापः अन्योन्यजल्पनं येषां ते तथा सन्तो भ-
 सला नीलोत्पलपिण्डे अस्मितोत्पलकोशे पिण्डयित्वा मिलित्वा रुद-
 न्तीव । येषां किल राजादिना गृहं मुह्यते तेऽपि मिलित्वा रुदन्ती-
 त्युक्तिलेखः ॥

मिउल्लावा । "ह्रस्वः संयोगे" [६४] इति यणद्वयेन ह्रस्वः ॥

किंशुक-कुसुमाग्रम्बो केसुज-दल-सामलं विगतमेरं
 दलिरुणं अन्धकारं, दंशदं पुहवीडं पदम् अरुणो. ५७
 काउं महाबिलं अतम-मूसरं कय-पडंसुगं सूरं.
 लक्ष्म-हलदं बहेडय-रतनं करा विअम्भन्ति. ५८
 विरडअ-हलदि-कन्दाभ-दीवओ नव-हलदि-रत्न-करे,
 अकलिदा-राओ कामउत्थं पुवं भअदं सूरं. ५९

पण्डे विरिडुण । "इतएद्रा" [८५] इति आदेरिकारस्य एत् वा । कचिन्न ।

चिन्ता ॥

५७. किंशुकदलद्वयामलं पलाशपलाशनीलं विगतमेरं सर्वत्र उ-
 च्छुद्धलम् अन्धकारं दलयीत्वा विध्वंस्य किंशुककुसुमानीय आता-
 मः आरक्तः अरुणः सूर्यः तत्सारथिवां प्रुथिष्याः पन्थानं दर्शयति ॥

किंशुजं केसुजं । "किंशुकेया" [८६] इति आदेरितः एत्वे या ॥

मेरं । "मिराणम्" [८७] इति इत् एत्वम् ॥

५८. महाबिलं कन्दरादिकम् अविविद्यमानस्तम एव सूक्ष्मं
 यत्र तत् तथाभूतं कर्तुं कृतप्रतिश्रुते विहितप्रतिज्ञे सूर्ये सति करा
 अंशवो विजृम्भन्ते ऊर्ध्वाधः प्रसरन्ति । किट्टराः लाक्षाहरिद्रावि-
 भीतकै रक्ता इव ॥ प्राप्तः क्षणे दिनकरकराणां क्रमेण तथा भावाद
 द्रश्यम् उत्प्रेक्षा ॥

५९. विरचिता विहिता विष्वग्विसारिप्रभारहितत्वेन हरिद्राक-
 न्दाभा दीपायेन । नवहरिद्रया रक्ता इव करा यस्य स सूरः पूर्वा
 भजति । अहरिद्रारागो निबिडस्नेहः कामुक इव । तस्मिन् प्याग-
 च्छति कान्तया दीपः क्रियते । कुबुमादिना आरक्तकरश्च स भ-
 वति । अत्र कामुक द्रव्युपमानात् पूर्वस्याः कान्तात्वं निरूप्यते ॥

पुहवीडं । पदम् । मूसरं । पडंसुगं । लक्ष्म । हलदी । बहेडय । "पृथिपृथिषी" ॥

पिक्कडु-अं व निवडड पिक्किडु-अ-धूसरो मसी एस,
 सिटिल-करो मटिलडो तितिर-मडल-फुड-कलडो. ६०
 डुअ आसंसन्ति नि-सीद सिंहदत्ताडुणो दिआ तुज्जा,
 वीसं तीसं कणे जयसु दुजिहारि-नीसडु. ६१
 अदुडुअ-रवि-भा-विट्टा गयणे, जह पाडुयम्मि दो-वरणे,
 कत्थवि नत्थि नमो-अहि-निवास-लोअम्मि व पुममो. ६२

इत्यादिना [६१] आदेशितः अकारः । हरिद्रायां विकल्प इत्यने । हलिदी ।

अहलिद्वा ॥

६० जिथिलकरो मन्दकिरणः जिथिलडो मन्दविम्बः । ति-
 तिरिलीयकः । तद्वन्मलिनः स्फुटः कलडो यस्य । पक्केडु-दवत् परि-
 पाकयाम तापस तरुफलवद् धूसरो धूमः एव शशी पक्केडु-दवत् निप-
 तति अस्ताचले स्तसते ॥

पिक्कडु-अं पिक्किडुअ । सिटिल मटिल । “जिथिलेडुदेवा” [६१] इति आ-
 देशितः अद वा ॥

तितिर । “तितिरौ रः” [६०] इति रस्य इतः अत् ॥

६१. हे वृसिंह नरोनम सिंहदत्तादयो द्विजाः नव इति आश-
 सन्ति आशीर्वादं कुर्वन्ति । तदेवाह । हे द्विजिह्वारिर्गुरु उस्तद्वद्
 निःशङ्क निर्भय त्वं विंशतिं त्रिंशतं कर्मान् जय । कल्पो देवयुग-
 सहस्रद्वयम् ॥

डुअ । “इतौ लो वास्यादौ” [६१] इति इतितस्य इतः अत् ॥

नितिसिहा-वीसं । तीसं । जीहा । “ईजिहा” इत्यादिना [६२] जिह्वादिषु इ-
 कारस्य तिगा ईः । शत्रुलज्जान् कचिन्न । सिंहदत्त ॥

नीसडु । “लुकि निरः” [६३] इति रसोपे इत ईः ॥

६२. यथा शक्यते कापि द्विवचनं नास्ति । “द्विवचनस्य बहुव-

जरदोच्छु-रुई चन्दो निम-पिअ-पावासुओत्त नो सहइ,
 राअ-जहुदिल सुरे भू-सग्ग-दुहाइअ-करोहे. ६३
 धम्मे जहिद्विला दोहाइअ-पवहा दुहावि मल-परलं,
 ओज्झार-निज्झारिणीसुं न्हाऊण खिवन्ति दम्हाणां. ६४
 चनम्" [३. १३०.] इति वचनान् । तथा अद्वितीयरविभा द्वितीये
 निरुपम भास्कर प्रभायुक्ते गगने सति तमः क्वापि नास्ति । तिर्यगूर्ध्वा-
 दिदेशेषु तद् अपश्यन् कविरवम् ऊहते । अहीनां सर्पाणां वासे
 लोके पाताल इव निमग्नं प्रविष्टम् ॥

हुजीरा । शुभश्रे । "द्विनोरुत्" [१४] इति द्विनिशब्दयोः इत उत ॥ बाहुलकात्
 कचिद् वा । अदुइअ । विइए ॥ कचिद् । दिआ ॥ कचिद् ओत्तम् । दो-वणम् ॥

६३ हे सत्ययुधिष्ठिर भूस्वर्गयोर्द्विधाकृतः पञ्चशत्या पञ्चशत्या
 पृथग्विहितः करौघो येन तस्मिन् सुरे सति जरतः परिपक्वो य इक्षु-
 स्तद्वद् रुचिरस्य स तथाभूतश्चन्द्रो नो राजते । अत उत्प्रेक्ष्यते ।
 निजैव प्रिया ततः प्रवासीव विद्युत्त इव । अन्योपि यः प्रिया विद्युत्तः
 स विच्छाये भवति ॥

जरदोच्छु । पावासुओ । "प्रवासीसौ" [१५] इति आदेरित उत्तम् ॥

६४ धर्मे सदाचारे युधिष्ठिराः द्विधाकृतो मध्यप्रदेशेन स्वण्डितः
 प्रवाहः ओघो यैस्ते निर्झर निर्झरिणीसु झरनदीसु स्नात्वा शौचं कृत्वा
 द्विधापि बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्विप्रकारमपि मलपटलं रजःस्तोमं ब्राह्म-
 णाः क्षिपन्ति ॥

जहुदिल जहिद्विल । "युधिष्ठिरे वा" [१६] इति आदेरित उत्तम् ॥

दुहाइअ दोहाइअ । "ओत्त द्विधाकृतः" [१७] इति ओत्तम् उत्तम् ॥ क-
 चिद् केवलस्यापि । हुहा ॥

ओज्झार निज्झार । "वा निर्झरेना" [१८] इति नेन सह इत ओत्तम् वा ॥

हय-कम्हार-हरड्ड-विह्विण-निमिरस्स, गहिय-पाणीया,
 पाणिय-तडम्मि विष्णा अजुण्ण सुग्गस्स देन्तग्घे, ६५
 जिण्ण-तमं मल-हीणा अहुण-नेअं विहीण-अन्न-पहं,
 अविह्वणं तद्द-दिआ युणान्ति तित्थे रविं तं व. ६६
 पेऊ-सासण-सामिग्-दिस-आमेले रविम्मि उअ नारा,
 केरिस-एरिसिआओ चहेडयाभाओ नह-पेदे. ६७

६५. हतं विदारितं कदमीराणां हरीतकीव चिक्षणं निविडं ति-
 मिरं येन तस्य । अजीर्णो नवः स चासौ सूर्यश्च तस्य पानीयस्य नि-
 र्झरनद्यादिसंवन्धिजलस्य यत् तदं तस्मिन् । गृहीतं कश्चुदे कृतं पा-
 नीयं यैस्ते विष्णा अर्धम् अर्धाश्चक्षिं ददति त्रिःप्रदक्षिणापूर्वं वितरन्ति ॥

हरड्ड । “हरीतक्याम् ईतोऽन्” [१९१] इति ओदेरीनः अन् ॥

कम्हार । “आत् कदमीरे” [१००] इति ईत आन् ॥

पाणिअ । “पाणीयादिज्जित्” [१०१] इति ईत इत् ॥ क्वचिद्वा ॥ पाणीय ॥

६६. जीर्णं ध्वस्तं तमस्तिमिरम् अज्ञानं च येन । अविहीनतेज-
 सम् अन्यूनद्युतिम् उग्रप्रतापं च । विहीनः सन्मार्गप्रदर्शनेन विध्व-
 स्तः अन्यो विपरीतः पन्था मार्गः अन्याद्यश्च येन । अविहीनम् अ-
 त्युच्चं पूर्वाचल चुलासंस्थं सकलभूषात्प्रवरं च । तीर्थे आदित्यालये
 नद्याद्यवतारे वा तीर्थस्य तीर्थभूता वा द्विजा रविं त्वामिव स्तुवन्ति ।
 रविं त्वां च स्तुवन्तीत्यर्थः ॥

अजुण्णा । “अज्जीणे” [१०२] इति ईत उन् ॥ क्वचिन्न जिण्ण ॥

हीण अहुण । विहीण अविह्वण । “ऊ हीनविहीने वा” [१०३] इति ईत
 अत्वं वा ॥

तद्द । “तीर्थे दे” [१०४] इति ईत ऊः । दे इति किम् । तित्थे ॥

६७ पिशुपाशना देशस्तेषां स्वामी वृद्धः तस्य दिक् पूर्वा तस्या
 आपीडे शोभाकृत्वेन अवतंसो रवौ सति उअ वृत्ति पश्य । विभीतक-

चरण नेड पीठ नीड-घरा मउलिआ, मही-मउड,
 विदाय-निदम् उडुन्ति घरोवरि रुक्म-अवरि-च. ६६
 गरुआवि गुरुअ-भिउडीहि चार-चालेहि पडिखलिज्जन्ता,
 बहु-पोरिसावि पुरिसा निरुध्द-छीआ इहं एन्ति. ६७
 वद आभा सादइय यासां तास्तारा नभः पीठे कीदइय डैदइयः । न
 कीदइये पीत्यर्थः ॥

येऊस । आमेले । केरिस । गरिसिआओ । वहेउया । “एत् पीयुष” इत्यादिना

[१०५] एषु ईत् एत्वम् ॥

६६ हे पृथ्वीमुकुट पूर्वं मुकुलिता रात्रौ एकत्र स्थितास्ततो नी-
 डपीठं कुलायतलं त्यक्त्वा नीडगृहाः पक्षिणो विवृतनिद्रं गततन्द्रं
 यथा भवन्ति एवम् उडूयन्ते गृहस्योपरि वृक्षस्योपरि च ॥

येट । ईहं । नेड नीड । “नीडपीठे च” [१०६] इति ईत् एत्वम्

मउलिआ । मउड । “उतो मुकुटादिष्वत्” [१०७] इति एषु आवेरुतः अ-

त्वम् ॥ क्वचिद् आत्यमपि । विदाय ॥

घरोवरि अवरि । “ओपरौ” [१०८] इति उतः अत् वा ॥

६७ गुरुकमुकुटि भिद्वीरपालैः प्रतीहारैः प्रनिरित्यमाना निरु-
 ध्यमाना गुरुका अपि कुङ्कुणादिदेशस्वामिनोपि बहुपौरुषा अपि प्र-
 चुरपराक्रमा अपि पुरुषाः भा भूत् अस्मत्स्वामिनः कापि कार्ये अश-
 कुनम् इति निरुध्वसुता इह युष्मत्पादपद्मान्तिके आगन्ति आग-
 च्छन्ति ॥

गरुआ गुरुअ । “गुरौ के च” [१०९] इति स्तार्थिके के ओदेरुतः अत् वा ॥

भिउडीहि । “इभूकुटौ” [११०] इति ओदेरुत इः ॥

पोरिसा । पुरिसा । “प्रुरये रोः” [१११] इति रोरुत इत्वम् ॥

लिआ । “ईसुते” [११२] इति ओदेरुत ई ॥

मुसल-धर-बाहु-मुसल-रुद-सुहव-सुहय-तुह्य-सुह-क
 दहं, उमुअनयणा पुणो-पुणो उमसन्ति निवा. ७०
 अणउच्छभोच्छाहो रिउ-दुमहो दुमह-पय्यावेण,
 वोक्कन्त-निद-पसरो अह राया ओद्धिओ सयणा. ७१
 कोऊहल-कुसलेहिं कुऊहलत्थेसु कोउदल्लीवि,
 सण्हाणवि सुण्हयरं परमणं युणिच सव्वणु, ७२
 अमलोव्वीद-दुअल्लो उव्वुद-दुऊल-दण्डि-दिन्न-करे
 सो अत्थाणिं पत्तो दुगुल्ल-उल्लोअ-सोहिंल्लं. ७३

७० मुसलधरबाहु इव बाहुमुसलो यस्य तस्य आमन्त्रकम्-
 तथा रतिसुभगः कन्तर्यः तद्वत्सुभगः सकललोकप्रियः हे राजन् त
 सुखकमलं दृष्ट्वा उत्सुकानि सौत्कण्ठ्यानि नयनानी येषां ते तृषाः
 पुनः पुनः उच्छसन्ति भूयोभूयः पुलकिताङ्गा भवन्ति ॥

मुसल मुसल । सुहव सुहय । "उत्सुभगः" इत्यादिना । ११३ आदे

उद वा ॥

७१. अनुच्छिन्नोत्साहः अखण्डितोद्यमः दुःसहप्रतापेन उ
 ज्ज्वा रिपुहुःसहः अथ एवं मङ्गलपाठकपरितानन्तरं व्युत्क्रान्तं
 निद्राप्रसरो जागरितः सन् राजा शयनाद् उत्थितः ॥

उमुअ । उमसन्ति । "अनुत्साहोत्साहे त्साच्छे" [११३] इति आदेस्तः
 अनुत्साहोत्साह इति किम् । उच्छभोच्छाहो ॥

दुमहो दुमह । "कुकिदुगो वा" [११४] इति रजोपे उत ऊत् वा ॥

वोक्कन्त । ओद्धिओ । "ओत् संयोगे" [११६] इति संयोगे परे आदेस्त

ओत्त्वम् ॥

७२. ७३. अधुना राज्ञः यातस्यै कृत्यम् आह । युग्मम् । कुन्द

तस्मभुमयाइ वसगा, अवाउला, पेसणिक्-हणुमन्ता,
 वल-कण्डुअमाण-भुआ, पुरो निविद्धा निवा नमिरा, ७४
 पासम्मि ठिआ तस्स य महअ-गोरीओ महअ-महुर-गिरा,
 वज्जन्त-कणय-नुर-मणि-नैउर-वडूर-निउराओ; ७५
 लकुशलैः कौतुकनिपुणैः कृत्वा कुतूहलार्थेषु कुतूकवस्तुषु कुतूहल्यपि
 सूक्ष्माणां परमाण्वादीनां मध्येपि सूक्ष्मतरं तुर्ज्यत्वाद् अणुतरं स-
 र्वज्ञं लोकालोकपदार्थपरिज्ञानचतुरं परमात्मानं स्तुत्वा स कुमारपा-
 लभूपः दुकूलानाम् उद्धौचैः शोभावतीम् आस्थानीं ज्ञापः । किंभूतः
 सन् । अमलानि उज्ज्वलानि उद्व्यूतानि परिहितानि तुकूलानि शत-
 पञ्चशुकानि येन उद्धूतदुकूलेन दण्डिता दत्तो गमनकाले विनीर्णः
 करो यस्येति ॥

कोकहल कुकहल कौकहली । “कुतूहले वा ह्रस्वश्च” [११७] इति उक्तं अतो
 वा तत्संनियोगे ह्रस्वश्च वा ॥

सण्हाण सुण्हा । “अज्ञतः सस्मेवा” [११८] इति उक्तः अन् वा ॥ आर्थे
 सुहुमेति ज्ञेयम् ॥

हुअल्लो हुअल । “दुकूले वा लश्च द्विः” [११९] इति अकारस्य अत्वं वा त-
 त्संनियोगे च लश्च द्विः ॥ [आर्थे] । हुगुल ॥

अमलेखीट उबूट । “द्वैर्वैद्व्यूटे” [१२०] इति उक्तं द्वैत्वं वा ॥

७४. तस्य राज्ञो भुवो वशाणाः भूक्षेपमात्रेण समस्त कार्यसा-
 धका द्वत्यर्थः । अवातूलाः युक्तकारिणः । प्रेषणे सामिनिशेषणे एके
 अद्वितीया हनूमन्तः । वलेन कण्डुयमानौ कण्डुलौ । सदर्पावित्यर्थः ।
 तथाभूतौ भूजौ येषां ते नम्रा नृपाः पुरः अग्रे निविष्टाः ॥

भुमयाइ । अवाउला । हणुमन्ता । कण्डुअमाण । “उर्ग्रह” [१२१] इत्यादिना
 उक्तं उच्यम् ॥

७५. चतुर्भिः कलापकम् । चामरदर्पणहस्ता वारयुवत्यस्य राज्ञः

कोहण्डि-कुसुम-मउचीओ, काम-तोणीर-थोर-कवरीओ,
 निम्मोछ-ङ्ग-मण्डिअ-कोप्परा, गहिअ-तम्बोला; ७६
 विभम-गलोड-मेघा, रम्मा-थोणा-निहोर-थूणाओ,
 तोणीहविअ सयंविअ रड-वडणो तूण-छडुवणा; ७७
 सरउणय-मय-लउछण-सरिच्छ-वयणाओ वार-जुवईओ,
 चाभर-दण्ण-हत्था अकाम-कन्ती किमडीओ. ७८
 पार्थे स्थिताः । किंभूताः । मधूकवद् गुडपुष्पवद् गौर्यः । गौराङ्ग्यः ।

मधूकचन्मधुरा मनोज्ञा गीरीसाम् । वदन्ती चङ्क्रमणवशात् सिञ्चा-
 नौ कनकस्य नूपुरैः मञ्जीरैः मलयः पद्मरागाद्याः तत्त्वचित्तौ नूपुरैः
 वज्राणि हीरकाणि तत्त्वचित्तौ च नूपुरैः यासाम् ॥

७६ कूष्माण्डीकुसुमवद् मृदाः कोमलाङ्ग्यः । कामतूणीरवत्
 तद्गणानां पुष्पाणां तत्र प्रक्षेपात् स्थूलाः कवर्यः घना वेणयो या-
 साम् । निर्मल्याङ्ग-दमण्डितकूर्पराः अनर्घ्यकेयूरभूषितभुजमथा गृ-
 हीतताम्बूलाः ॥

७७ विभ्रमा विलासास्त एव गुडूची अमृता तत्र वृद्धिजनक-
 त्वेन मेघाः । रम्मायाः स्थूणा स्तम्भस्तत्प्रेनिभा ऊरुस्थूणा यासां
 स्वयमेव तूणीभूय रतिपते सुणमोचनाः ॥

७८ शरदुद्धतमृगलाञ्छनसदृशवदनाः अकृशा सर्वत्र विस्तृत-
 त्याद् घना कान्तिर्यसाम् कृशाङ्गस्तनुशरीराः ॥

महुअ महुअ । "मधूके वा" [१२२] इति उक्तं उक्तं वा ॥

नेउर निउराओ । "इदन्तौ नूपुरे वा" [१२३] इति उक्तं इत् एत वा । पक्षे ।

नेउर ॥

कोहण्डि । तोणीर । थोर । निम्मोछ । कोप्परा । तम्बोला । गलोड । "ओ-
 त् कूष्माण्डी" इत्यादिना [१२४] एव उक्तं ओत् ॥

मत्तेभ-मउअ-गमणे तस्मिं माउक्क-आसणासीणे.
 माउक्के अमउत्तेवि सुद्ध-गिराणं पुद्ध-गिरेहिं ७९
 आसंसिअं दिगहिं, किवालु-हिअओ हवेहि महि-वहे,
 तुह पिद्ध-चरा देवा हवन्तु नागावि पद्ध-चरा. ८०
 अह खम्मि-सिद्ध-पत्ते मसिणे मसणेण चन्दणेण गहे
 अच्चिअ. राय-मयङ्को अकासि तिलयं मिअङ्क-निहं. ८१

येणा यूणा । तोणी तुण । “स्यूणानूणे वा ” [१२५] इति कृत ओत् वा ।

मय । “अत्तोऽत् ” [१२६] इति कृतः अत्वम् ॥

७९ युग्मम् ॥ मत्तेभस्येव मृदुकं मन्थारं गमनं यस्य । मृदुकं
 हेमरुत पूरितत्वेन कोमलं यद् आसनं गटिकादि तस्मिन्नासीने उप-
 विष्टे सति तस्मिन् रात्रि श्रुतिगिरां वेदवाक्यानां मृदुत्वे अमृदुत्वेपि
 स्फुट गीर्भिः । वेदवाक्येषु यथास्थानम् उदात्तादिस्वरन्यासेन अक्त-
 वाग्भिरित्यर्थः ॥

८० द्विजैः इति आशंसितम् आशीवीदः कृतः । तदेवाह । कृपा-
 लुहदयो महीपीठे त्वं भव । तथा तव पृष्ठचराः पश्चाद्यायिनो देवाः
 पृष्ठचरा नागा अपि भवन्तु । तवं सुदोषद्रवज्जातविकर्तनं सुरफणिप-
 त्यादयः कुर्वन्तिवत्यर्थः । इति त्रय ध्याहार्यम् ॥

अकास किमकीओ । मउअ माउक्क । माउक्क अमउत्ते । “आत् कृष्णा ”

इत्यादिना [१२७] एषु कृत आत् क ।

किवालु । हिअओ । “इत् कृपादौ ” [१२६] इति ओदेः कृत इत्वम् ॥

पिद्ध पद्ध । पृष्ठे वाङ्मनरपदे ” [१२९] इति कृत इत्वा ॥ असुतरपदे इति

किम् । महि-वहे ॥

८१. अथ द्विजाशीवीदानन्तरं मसृणेभ्यश्च स्वर्गिनो गण्ड-
 कस्य शृङ्गं विषाणं तस्य पात्रे भालने यच्चान्नं तेन मसृणेन ग्रहान्

मिच्च-अवमच्च-हरणे दिजे विसज्जिअ, निमामिआ तेण
 रिउ-सङ्ग-भञ्जेणेण धिद्धाधद्वाण विव्रती. ६२
 पुहवीस-उउ-वसन्तो, निवृत्त-निलय-वसवणा, कलि-निअतो
 वन्दारय-वुन्दारय-समो पण्डो तिहिं सोउं. ६३

अर्धयित्वा राजैव सौम्याह्लादकत्वादि गुणोपेतत्वाद् मृगाङ्कः मृगाङ्क-
 निभं वृत्तत्वशुक्लत्वाभ्यां चन्द्रतुल्यं तिलकम् अकार्षीत् ॥

६२ मृत्युः आयुषः परिसमाप्तौ मरणम् अपमृत्युः अकालमर-
 णम् । तयोर्हरणान् विध्वंसकान् द्विजान् विसृज्य संमाननापूर्वं
 प्रेष्य रिपूणां शृङ्गस्य उत्कर्षस्य भञ्जेन विनाशकेन [तेन राज्ञा]
 धृष्टाधृष्टानां उग-भाउग-भानां विज्ञप्तयो निशामिताः परिभाविताः ॥

सिङ्ग-सङ्ग-मसिणे मसणेण । मण्डो मिअङ्ग । मिच्च मच्च । धिद्धाधद्वाण ।

“मृशृण मृगाङ्क-मृत्युशृङ्ग-भूष्टे वा” [१३०] इतिशेषु भूत इत् वा ।

६३. निवृत्तः समाप्तस्तिलकस्य मन्त्रामिमन्त्रित विशेषकस्य क्षणः
 अवसरः उत्सवो वा यस्य । निवृत्तः समग्रसचराचरलोकाभयप्रदान-
 विधानाद् गतः कलिः कलियुगं यस्मात् । वृन्दारका देवास्तेषु योग-
 क्षेमवाहित्वाद् वृन्दारकः श्रेष्ठः । इन्द्र इत्यर्थः । तेन समः सदृक्षः ।
 पुष्टवीश एव निरिवलभूमण्डलमोदकत्वाद् ऋतुवसन्तः तिथिं श्रोतुं
 प्रवृत्तः । वसन्तर्तुरपि निवृत्तः संज्ञातस्तिलकानां तिलककुसुमानां
 क्षणः अवसरो यत्र । निवृत्तः कामवशवर्तित्वेन उपरतः कलिः
 कामिकलहो यत्र । वृन्दारकेषु निरतिशयरूपोपेतत्वेन वृन्दारको
 मनोहरः । कन्दर्प इत्यर्थः । तेन समः तादृक्प्रकारः विकारकारि-
 त्वात् मित्रं च मित्रेण समं भवतीति ॥ कलि-निअतो इत्यत्र प्राक्-
 तत्वाद् निअतो इत्यस्य परनिपातः । यथा

“भुअङ्गुरावयंसं छणपसर-महग्घ-मण-हर-सुरामोअं ।

अपणामिअपि गहिअं कुसुमसरेण महु-मास-लच्छीए सुहं”

इत्यत्र महग्घेत्यस्य परनिपातः ॥

निव-उमहो दिव-वसहे पिउ-कम-माउ-हर-आगा ततो
दाणेण तपिउणं, संपत्तो माइ-हरयम्मि. ६४

माइण अमोसोसीसयाण राया अमुस-परिवारो
अमुसा-वाइ बुद्धो धण-बुद्धी-रण-विद्धीहिं. ६५

विद्ध-घण-निम्मलेणं देवाणं पिहय-पुहय देवीणं
तेणादिहं गिअं मुंडडि-कर-ताडिय-मिड्डं. ६६

उउ ॥ "उहत्यादौ" [१३१] इति आदेशैः तः उन् ॥

निअत्तो निवुत्त। वुत्तारय वुत्तारय ॥ "निवृत्तवृत्तारके वा" [१३२] इति
कृत उत्त्वं [वा] ॥

६४. ततः तिष्ठिश्चरणानन्तरं पितृकृमात् पितृवंशात् मातृगृ-
हात् मातृवंशाच्च आगतान् द्विजवृषभान् प्रधानब्राह्मणान् दानेन
तर्पयित्वा संतोष्य नृपवृषभो मातृगृहे संप्राप्तः ॥ वृषभशब्दस्य उ-
त्तरपदस्यस्य प्रधानार्थोभिधायित्वम् । यद् अमरः ।

स्युक्ततरपदे आघ्रपुंगववर्षभकु अराः ।

सिंह शार्दूल नागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थे गोचराः ॥

उमहो वसहे ॥ "वृषभे वा वा" [१३३] इति वेन सह कृत उत्त्वं वा ॥

पिउ-कम माउ-हर ॥ "गोणान्तरस्य" [१३४] इति गोणपदस्य योन्त्य कृत

तस्य उत्त्वं स्यात् ।

६५ न विद्यते मृषा कूरभाषणं यस्य स परिवारो यस्य । अमृषा-
वादी राजा अमृषा सत्या आशिषः प्रणामे कृते चिरं जीवेत्याद्या-
शीर्वचनानि यासां तास्तथा ताभ्यो [मातृभ्यः] धनवृष्टिरन्ववृष्टिभि-
वृष्टो वर्धति स्म । ताभ्यो धनं रत्नानि [च] ददावित्यर्थः ॥

माउ-हर मावहर ॥ "मातुरिद्धा" [१३५] इति मातृगौणस्य कृत इन् वा
कचिद् अगौणस्यापि । माईण ॥

अमोस अमुस अमुस ॥ "उद्दोन्सुषि" [१३६] इति कृत उत्त्वं उन् ओन् ॥

६६ देवानाम् । अगत् इति शेषः । पृथक् असां कार्येण देवीनां

कुलजरङ्गेण नतिअ-ननुअ-सहिआण सो वसु अदासि,
 धरणि-विहण्ड-सीसो वुहण्ड-सरिच्छ-गुरु-पुरओ. ६७
 सो कुसुम-विण्ट-तिक्ख-पण्णाइ वुहण्डव्व, लच्छीए
 काही पूअं सह-वेण्ट-फलेहिं स-वोण्ट-फुल्लेहिं. ६८
 रिद्धि-दय-अणत्त-रिणो, राय-रिसी, धणुह-वेअ-राम-इसी,
 रिज्जु, महज्जुएहिं नर-उसहेहि चलिओ निवद्ध-रिसहो. ६९
 पृथग् वृष्टो मुक्तजलो यो घनस्तद्वज्रमिलेन गतकलुषेण तेन राज्ञा
 गीतम् आदिष्टं कारितम् । कीदृशम् । मृदङ्गि करैः भार्दङ्गि कहसैस्ता-
 डिता आहता मृदङ्गा यत्र तत् तथा भूतम् ॥

६७ कुले जरसो वृद्धविग्रयः ताभ्यः । नम्रकैर्युक्ता नम्रकाः ताभिः
 सहितास्ताभ्यः पौत्रपौत्रीयुक्ताभ्यो धरण्या वृहस्पतेः शिष्य उध्दवः
 तद्वत् । हेयोपादेयविचारचतुरन्तात् । स राजा वृहस्पतेः सहस्रः
 अद्भुतविशदप्रजार्द्धियुक्तत्वेन समो यो गुरुः पुरोहितस्तस्य पुरतो
 वसु द्रव्यम् अदात् ॥

वुहो विह । वुही विहीहिं । पिहय पुरहय । मुह्ण्ड मिह्ण्ड । नतिअ ननुअ ।
 “इदुत्तो वृष्ट” इत्यादिना [१३७] एषु श्रुतः प्रकारोकारौ ॥

६८ कुसुमवृन्तवत् तीक्ष्णा या प्रज्ञा तथा नूनं वृहस्पतिः स
 राजा लक्ष्म्याः सवृन्तफलैः सवृन्तपुष्पैश्च प्रजाम् अकार्षीत् ॥

विहण्ड वुहण्ड । “स वृहस्पतौ” [१३८] इति क्त इदुत्तो वा ॥ पक्षे
 वहण्ड ॥

विण्ट वेण्ट वोण्ट । “इदोरोद्धृत्ते” [१३९] इति क्त इत् एत् ओश्च ॥

६९ बहुधया हनं स्वधनेन निर्वर्तितम् शृणोत श्रुताः पीडितास्ते-
 षाम् शृणयेत् । राजैव जीवरक्षाविधायित्वेन श्रुषिः । धनुर्वेदे धनुः-
 कलाप्रतिपादकज्ञात्वेन रामर्षिः परशुरामः । श्रुतुः अकुटिलः श्रुतुः

[है.टी.१.१४४.]

प्रथमः सर्गः ।

३९

सोवसन्त-रिउ-विलासओ, तह यगिम्ह-उउ-सरिस-लीलओ,
मधुर-तिव्व-तेआसरिउओ, सम-हरंहरिअ-आदिअं गओ. ९
भिनेरअथभैः सह नृपतिअथमश्रुलितः गुणनिकां कर्तुं परिश्रितः ॥

रिपुउछन्दा छन्दः ॥

रिउ । “रिः केवलस्य” [१४०] इति व्यञ्जनेन असंप्लुतस्य ऋतो रिः ॥

९० मधुरं सदाचारियमोदकत्वेन प्रियं तीव्रं ज्ञानुसंतापकत्वेन
उच्यते यन् तेजो माहात्म्यं तेन असदृशः निरुपमः अत एव व-
सन्तर्तुसदृशः विलासो विलसितं यस्य । तथा ग्रीष्मर्तुसदृशः लीला
केलिर्यस्य च । मित्रामित्रेषु ज्ञानतीव्रवृत्तिरित्यर्थः । स राजा ह-
सादृतं बलिष्ठभटवृत्तं श्रमगृहं गुणनिकास्थानं गत इति उत्तरसर्गा-
र्थसूचनम् ॥ पश्चिमान्तिका छन्दः । वदनकं वा ॥

अण रिणो । रिहो सम-इसी । रिज्जु सहज्जुएहि । उमहेहि रिसहो । रिउ
उउ । “अणर्जुषभल्लोको वा” [१४१] इति ऋतो रिहो ॥

सरिस । सरिउ । “दृशोः क्षिप्रदक्कः” [१४२] क्षिप्रदक्कं सकृद्व्येनदन्त-
स्य दृशो धातोः ऋतो रिसदेशो भवति ॥

आदिअं । “आह्वे द्विः” [१४३] इति ऋतो दिः ॥

वरिअ । “अरिद्वेप्पे” [१४४] इति ऋतः अरिः ॥

इत्याचार्य श्री हेमचन्द्र विरचित श्री कुमारपाल चरित्वाक्यकृतद्वयाश्रयमहा-

काव्यचूसौ प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥

पङ्कज-केसर-कन्ता. अकिलिन्ने. हरि-चवेल-चविलो सो
 स-किसर-किलित-दामो निवो पयदो समं काउं. १
 गुरुभण-थेणो रेवड-देअर-सीअ-दिअराण वल-थुणो,
 काही विअणं सो सयम् अवेअणो मल्ल-सेलाण. २

१. त्रि यद् द्विक चतुष्क द्विक एक एक एक इत्येवं विंशत्या
 गाथाभिर्ध्यासंस्मं राज्ञो मल्लश्रमं धनुश्रमम् असिश्रमं शक्तिश्रमं
 चक्रश्रमं सेलश्रमं परशुश्रमं शूलसीरश्रमम् आह ॥ पङ्कजकेसरः क-
 मलकिअन्कस्तद्वत् कालिः शरीर-रु विरिष्य । स्वर्णवर्ण इत्यर्थः ।
 अकिलिन्नेः धर्मरहितः हरिचपेरावत् सिंहतलउद्धारवत् चपेरा यस्य
 सकेसरं कुम्भं कण्ठकन्दले स्थापितं दाम पुष्पमाला यस्य स नृपः
 श्रमं मल्लकलाभ्यासं कर्तुं प्रवृत्त इति ॥

अकिलिन्ने । किलित ॥ "उत्त इतिः कुम्भ कुम्भे" [१४५] इति उत्त इतिः ॥

२. गुरोः कलाचार्यस्य मनःस्तेनः निरवधिकला कौशलकरणेन
 चित्तहारकः । बलस्य सामर्थ्यस्य स्तेनश्वोरः । कणोः । रेवती राम-
 छिण तस्या देवरः कृष्णः स च सीताया जानक्या देवरो लक्ष्मणश्च
 तयोः । तद्वत्पराक्रमवान् इत्यर्थः । स राजा स्वयम् अवेदनः मल्ला एव
 उच्चत्वाद् दृढत्वाच्च शैलास्तेषां वेदनां संतापम् अकाशति ॥

केसर किसर । चवेल चविलो । देअर दिअराण । विअणं वेअणो ॥ "एत
 इत्ता" [१४६] इति एत इत्ता ॥

थेणो थुणो ॥ "ऊः स्तेनेवा" [१४७] इति एत उत्त वा ॥

सेलाण ॥ "एत एत्" [१४८] इति आद्यैकारस्य एत् ॥

तस्मिन् सणिच्छुर-पिउणोच्च कर-हयं सिन्धवंव मल्ल-कुलं
 धम्म-जलोले जायं स-सिन्न-पर-सेन्न-महिअपि. ३
 मुर-वेरिओच्च रक्सिअ-दइच्च-कय-वड्डर-दइयय-सइओ
 गेणहीअ स तस्थ धणुं, कइत्तास-सओच्च केत्तासे. ४
 देव्यालक्खेवा, दइवेवि असइओ, महि-अले नव-दइच्चं,
 उच्चअ-नीचअ-लक्खेव अणचुक्को, अवर-धीर-हरो. ५

३. तस्य राज्ञः शनैश्चरपिता रविस्तस्येव कराहतं हस्तताडितं
 किरणतापितं च सत् स्वसैन्य परसैन्ययोर्महितं पराक्रमत्वेन श्ला-
 धितमपि मल्लकुलं सैन्धवमिव लवणवद् धर्मजलोर्द्रे क्षरत्स्वेदवि-
 न्तु जातम् । अपिर्विस्मये ॥

सणिच्छुर । सिन्धुर । "इत् सैन्धवशनैश्चरे" [१४९] इतीरोत् इत्तम् ॥

सिन्न सेन्न । "सैन्येण" [१५०] इति रोत् इत् वा ॥

४. मुरवेरीय नागयण इव रक्षितं दैत्यकृतवैरं दैवतसैन्यं येन
 [स इव] तत्र श्रमगृहे स राजा धनुरग्रहीत् । किंवत् । यथा कै-
 त्तासे कैत्तासत्रयो हर इति ॥

दइच्च । दइयय । सइओ । "अइवैत्तासौ च" [१५१] इति सैन्ये दैत्यादिषु च
 रोत्तः अइः ॥

वेरि वड्डर । कइत्तास केत्तासे । "वैरासौ च" [१५२] इति रोत्तः अइवी ॥

५. युष्मम् । स राजा त्राणान् वृष्टो वर्धति स्म । किंभूतः । शर-
 ग्रहसंधानादि कुर्वन् दैववद् अलक्ष्यः फलानुमेषणारम्भत्वात् । दै-
 वैपि अशङ्कः लोकोत्तर धैर्यधारित्वाद् निर्भयः । महीतले नवः सा-
 क्षाच्छिष्टप्रतिपालकत्वेन दुष्टनिग्रहेण च अपूर्वो दैवः । उच्चैसीवैश्च
 लक्ष्ये वेध्ये अभ्रष्टः सम्पत्कलाचातुरीशुद्धत्वाद् अस्वस्मितः । अप-
 रस्य विपत्तस्य धैर्यहरः ॥

१ BC ° कइः २ BC ° सउच्च. ३ BC विजाः

1 BC ° चहुः

अन्नं जोहेहिं सलाहिओ तह बुहेहि अन्नं,
 मण-हर-सरल-अकुञ्जित-उदय-पवटो मरे बुटो. ६
 कण्ठेण वलिअ-मणोहर-पउटु-कर-सररुहेण नर-वड्डणो
 लम्बिर-नाल-सरोरुहवनेसि ओब्बासि संधाणे. ७
 कय-दुज्जण-सिर-विअणं, सिर-कुसुमाहरणम्, अणसिरो-विअणं,
 आवज्जिअ-वाइअ-आउज्जरसादिट्ट-पुड-दलणं ८
 मूसास-वलिअ-चिबुओ अकासि सो गउअपुच्छपमुहेहिं,
 गाअडू कोश्रिउ-सुन्देरं पत्तो धणुह-मुण्डो. ९

६. अन्योन्यं योयैस्तथा बुधैश्च श्रद्धाधितः प्रशंसितः । मनोहरसर-
 लितः सरलः कृतः आकुञ्जितः कुटिलः कृतः उभयप्रकोष्ठः कला-
 चिको येन तथाविधः । स इति राजवाचकम् अनुक्तमपि प्रक-
 माज्जेयम् ॥

देवा दद्वे दद्वं । "एच्च देवे" [१५३] इति ऐत एत् अइश्यादेशः ॥

उज्जज्ज । नीदअ । "उज्जे नीदिससज्जः" [१५४] इति ऐतः अज्जः ॥

धीर । "इधैर्ये" [१५५] इति ऐत ईत् ॥

७. संधाने शरासनशरारोपे वलितः आकर्णाकर्षणे पश्चाद्गतो
 मनोहरप्रकोष्ठो यः करः स एव सरोरुहं तेन कृत्वा । उपेक्ष्यते ।
 लम्बमाननालं यन् सरोरुहं तेन अवनेसितः श्रेष्ठरितो नरपतेः
 कर्णोऽस्ते ॥

८. युग्मम् । कृत्वा दुर्जनानां शिरोवेदना संतापो यत्र । शिरसि
 कुसुमान्येव अलंकारो यत्र । शीघ्रालंकारश्च सुकल्पित्यर्थः । अशिरोवे-
 दनं यथा भवति एवं राजा आनोदिकैर्वादिनं यद् आनोदं मृदङ्ग-
 टहादिकं तस्य अदृष्टपुरदलेन गोपुच्छप्रमुखैः शरविशेषैरकार्षति ।

९. किंभूतः । सोच्छ्रासंचलितं तिर्थं नमितं चिबुकम् अध-

१८०° सिउब्बासि. २०° वण्ण. ३८° वअणो. ४८०° कुंवरः

१८०° दलने च.

अहं कुच्छे अयं हस्तो कोच्छे अयं कउमलेण सो दिहो,
कोवेस कउच्छे अयं सिध्देति, असेस पउरेहिं. १०

अभ्यास गौरवेण गोविं अ सख्खु-गउरवो फलए
नावाकारे तेरह तेतीस गुणोव्व सो आसि. ११

राधः प्रदेशो येन । धनुषि प्रसक्तः शौण्डः धनुःशौण्डः । सप्तमी शौ-
ण्डश्चैरिति समीपः । धनुः कलाकुशल इत्यर्थः । अत एव गवाङ्कुक्ष-
रिष्वोक्षर भार्गवयोः सौन्दर्यं सौभाग्यं प्राप्नोति स्मेति ॥

अज्जं अज्जं । मणहर मणोहर । पवहे पउह । सररुहेण सररुह ।

सिर-विअणं सिर-विअणं । आवज्जिअ आउज्जस्स । “ओतोऽहं वानोव्व”

इत्यादिना [१५६] एवमोतः अत्वं वा तत्संनियोगे च यथासंभवं कृतयोर्विओदशः ॥

सुसास । “उत् सोच्छुसो” [१५७] इति ओत उत् ॥

गउअ गाअङ्कु । “गयउआअम्” [१५८] इति ओतः अउ आजअ ॥

कोअ । “ओत ओत्” [१५९] इति आद्योतः ओत् ॥

सुन्दरं । सुण्डो । “उत् सौन्दर्योदो” [१६०] इति ओत उत् ॥

१०. अथ अहं पुरव धनानन्तरं कौशेयक कौशलनेन हेतुना को-
पि लोकोत्तरः कश्चिदप्येषः कौशेयकसिद्धः स्वह विद्यासिद्ध इत्यत्रो-
पपारेः निश्चिन्ननागरैः कौशेयकहस्तः सन् स राजा दृष्टः ॥

कुच्छे अयं कोच्छे अयं । “कौशेयके वा” [१६१] इति ओत उर्वी ॥

कउमलेण कउच्छे अयं । पउरेहिं । “अउः पौरादो व” [१६२] इति ओतः

अउः ॥

११. नावाकारे फलके अभ्यास गौरवेण शिक्षा यत्वेन गोपित-
सर्वाङ्ग गौरव स्तिरोहित समस्त गात्रशुक्ल्यपि स राजा आसीत् अ-
योदश त्रयविंशतुणं द्वय । स तदा अनेक भद्रप्रदार्दानाद् अनेक-
सौख्यीत इत्यर्थः । अपिः विशेषार्थोत्र द्रष्टव्यः । यः किल तिरोहित-

घडिआ अथेर-एकारएहि बहुएहि दुव्वहा सती
वेडल्ल-केल-कनेरयं व भामिअ भुवि निहिता. १२

विअडल्ल-कणिणआरय-कयलेहिं ऐ-अइति भणिरेहिं
जोहेहि वोर-पोफल-पोर-मनेहिं सा महिआ. १३

नोमालिअ-नोहलिआ-सोमालाहिं सलोण-मोहाहिं
तरसीअमिअं लवणं सुउमाल-मऊह-मालिअ. १४

गात्रः स एकोपि न लक्ष्यते कथं पुनश्च त्रयोदशगुणस्त्रयस्त्रिंशद्गुणो
वेति विरोधः । परिहारस्तु उक्त एव ॥

गारेवेणं गउरवे । "आत्त गौरवे" [१६३] इति औत आत्वम् अउश्च ॥

नावा । "नायावः" [१६४] इति औत आवादेशः ॥

तेरह । तेतिस । "एत् त्रयोदशादौ" इत्यादिना [१६५] त्रयोदशान् इत्येवंप्रका-

रेषु संख्याशब्देषु आदेः स्वरस्य सस्वरेण व्यञ्जनेन सह एत् ॥

१२. बहुभिः अस्थविरागस्कारैः दुर्वहा शक्तिः आयुधविशेषो
घडिता निर्मापिता विचकित्त कदलकर्णिकारमिव अमयित्वा उपरि
क्षमन्नतश्चलित्वा तेन बाह्या भुवि निक्षिप्ता । तेनेति अस्म ज्ञेयम् ॥

१३. अयिअयि भोओ इति भणित्वाभिः कुवाणैः वदरपुगफलप्र-
तरवद् आत्मानं मन्थन्ते येते तथा । तैर्योद्यैः विचकित्त कर्णिका-
रकदलैः पुष्पफलैः सा शक्तिः महिता अर्चिता ॥

अथेर । एकार । वेडल्ल । "स्थविरविचकित्तायस्कारे" [१६६] इति पूर्ववद्
एत् । विअडल्ल इत्यपि दृश्यते ॥

केल कयलेहिं । "य कस्ते" [१६७] इति पूर्ववद् एत् वा ॥

कनेरयं कणिणआरय । "वेतः कर्णिकारे" [१६८] इति पूर्ववद् एत् वा ॥

ऐ-अइ । "अणौवैत्" [१६९] इति पूर्ववद् एत् वा ॥

१४. नवमालिका यूनिका नवफलिका नूतनम् अलम् फलं

चोदह-मणु-चोगुणओ, भुवण-चउदहय-वड-चउगुणओ,

चोत्थेवि जुगेति-पुरिस-चउत्थओ लविरवओ सत्तया. १५

सागोकरवल-रवडुगेहल-लोहोउरवल-सिल्लो-उल्लुखलण

चक्केण तेण दल्लिआ चोत्वारं पुण चउत्वारं. १६

दुअ रडुअ-कोउहलो कोहल-दक्खेहिं लक्किओ राया,

उअ कण्हो एस इहं भरहेसर-चक्कवही ओ. १७

[यस्माः सा] तद्वत्सुकुमारभिः सलवणा लवण्ययुक्ता मयूखाः
कान्तयो यासां ताभिः स्त्रीभिः सुकुमारमयूखमालिनः दर्शनीयद्यु-
तिधारिणस्तस्य राज्ञः लवणम् उद्धमितम् उत्तारितम् । विशेषणा-
न्यथानुपपत्त्या अत्र स्त्रीभिरिति ज्ञेयम् ॥

बेर । पोफल । पोरं । नोमानिअ । नोहलिआ । "ओत् प्रतर" इत्यादिना

[१७०] पूर्ववद् ओत् ॥

१५ चतुर्देशानां मन्त्रां त्वायभुवाद्युषीणां समाहारश्चतुर्दशमनु ।
तस्माच्चतुर्गुणः । सर्वजनहितत्वेन अधिक इति भावः । भूर्भुवः स्वर्ग-
दर्शनस्तपः सत्येति सप्त । तांमेव सप्तभिर्वीर्युस्कन्धैः सह चतुर्दश
भुवनानि । तेषां चतुर्दशकम् । तस्य पतिर्विष्णुः तस्माच्चतुर्गुणः ।
चतुर्थेऽपि युगे कलावपि त्रिपुरास्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरस्य सक्क-
लोकमहनीयत्वेन चतुर्थः सा राजा तदा लवणोत्तारणक्षणे लक्षितः ।

१६ शाकस्य उल्लुखलश्च रवदिरस्य उल्लुखलश्च लोहस्य उल्लुख-
लश्च शिल्लाया उल्लुखलश्च ते तथा तेन राज्ञा चक्केण आयुधविशेषेण
दलितः । कथम् । चत्वारो वारा यत्र दलने तत् तथा । पुनश्चतुर्वारं
च । ते तेन भूयो भूयो भग्ना इति भावः ॥

१७ इति धनुःवद्भक्ति चक्रादिकलाकौशलप्रकारेण रचितकु-
तुहलो राजा कुतुहले कौतुकहेतुकर्मणि धनुःकलादौ दक्षैः प्रवी-
णैस्तर्कितः परीलोचितः । कथम् । इह पृथगाम् उत किं कृष्णः उत
अथवा भस्मेश्वरचक्रवर्तीति ॥

ओओ अवयार-स्वमेण तेणावसाह-रहिणः
सैले-कला-अवयारे भगो जोहाण ओओसो. १६

पञ्चास-पलो-उगओ किं जलणो उअ रविति तस्स करे
उवहसिअ-परसुरामस्सुहसिअ-पवी महा-परसू. १७

सोमालाहिं सुआत्तं । सलोण उवणं । मोहाहिं मऊत्त । चोदह चउदहय ।
चोसुण चउसुणओ । चोथे चउथओ । सागोअसवत्त सुद्धोहल चोहोअसवल
उल्लखलया । चोहारं चउहारं । कोउहल्लो कोहल । "नवा मयूस्स" इत्यादिना
[१७१] पूर्ववद् ओत् वा ॥

१६. अपकारे अपकारक्षमेण । सापराधे शिक्षाकरणसमर्थेने-
त्यर्थः । अपत्राद्येन अयत्रासा रहितेन । क्वचिदपि स्वलिप्ता भावात् ।
तेन राज्ञा । सैलेति देश्यः प्रासराची । तस्म कलावकाशे योधा-
नाम् अवकाशः स्फूर्तिः भग्नः । प्राप्तेन वेधवधनम् अस्य वि-
शोक्य तथाविधकलाविकलत्वेन सार्धोपहासपात्रं संतर्कयन्तो भद्रा
न प्राप्तं करेपि चक्रुरित्यर्थः ॥

१७. पञ्चाशत् पलानि यानम् अस्य स्यात् । "मात्रडित्ति संज्ञये मा-
अद् । द्विगोः संज्ञये चेति तस्य लुप् । उपहसितः दिप्तिनैश्छायां तिर-
स्कृतः परिवर्जं येन स महापरशुः उपहसितस्तथाविधप्रहरणाङ्गी-
कारेण अनुकृतः परशुरामो येन सतथा तस्य राज्ञः करे सन्
अवगतः ऊहते किं ज्यस्सुनः उत रविरिति ॥

उअ ओ । ओओरे अवयार । अवयारे ओओसो । "अवापोते-व" [१७२]
इति पूर्ववद् ओत् वा ॥ क्वचिअ । अवसाह । अवगओ । उअ रवि ॥

उवहसिअ रामस्सुहसिअ रामस्सोहसिअ । "उओपे" [१७३] इति पूर्व-
वद् ऊत् ओत् वा ॥

१ B C सितः २ B C स्सोहः The author means that we should
read "रामस्सोहसिअ" (= "रामस्स ओहसिअ") as well as "रामसुरसिअ" (= "रामस्स
अदसिअ") 1 B C गतः सन् for सन् अवगतः.

मूल-कलाइ पुमणो सीर-णिसणो अ किति-पडुरणो,
सो किची-पाउरणं सिद्ध-पावरणं च अणुकाही. २०

अह गय-वाडिअत्थ नाओ आणाइओ रिउ-घरट्टो
पुहड-सद्धेसणागरु-सुरहि-मओ सुकुसुम-सुत्तारो. २१

सच्चमर-कण्णो विदुरो गय-पावो देव-दुण्णओ विजणे
सो धरिओ पर-वारण-कवलण-नत्तं चर-चरितो. २२

बालक-मुहो सुहकर-गज्जो सुहयर-गड्ढ अ इअ पुणिओ,
जग-आगमिओ बहुतर-आअमिअ-कल्लेहि बहुअरणं. २३

२०. कीर्तिस्त्रिजगतीश्वराद्या पावरणं यस्य [स] राजा शूलकलायां
निषण्णो व्यापृतः । सीरे हलरूपायुधे निषण्णश्च कृतिपावरणम्
ईश्वरं श्रित्तिपावरणं बलभद्रं [च] अन्वकाशीन् अनुकृतवान् ॥

पुमणो णिसणो । “उमो निषण्णो” [१७४] इति पूर्ववत् उमादेशो वा ॥

पडुरणो पाउरणं पावरणं । “पावरणेऽङ्गक” [१७५] इति पूर्ववत् अङ्गु
आउ इत्येतौ आदेशौ वा ॥

२१. अथ ब्राह्मध्यासानन्तरं शिषुषु उपमर्दकत्वेन घट्टः अगुरु-
रिव सुरभिर्मदो दानजले यस्य सुकुसुमा सुत्तारा शोधन आभरण-
विज्ञेयो यस्य स तथाविधो नागः कुञ्जरो राजपाटिकार्थं चतुरङ्गसै-
न्यं यकरणाद्य बहिर्गन्तुं पुष्टिवीजचीज्जोन पुष्टिवीज्जेण आनायितः ॥

२२. अधुना गाथादशकेन तद्वर्णनम् आह । सच्चमरो समीपज्जुत्थ-
कीर्णकौ कर्णौ यस्य विदुरः हस्तिपकाभिमेतद्वृत्त्यकरणाद् विचक्षणः
गतं भद्रजाती एत्वेन नष्टं पापं कुचेष्टा यस्य देवदुर्जयः सुरैरपि दुर-
भिभवः । परेषां अङ्गुणां परे अस्मै वा पराः प्रकृष्टा वा वारणास्तेषां
कवलने उरस्ते नक्तं चरचरित्रः अत एव स गजो विजने एकान्ते धृतः ॥

२३. बालार्क इव अरुणत्वाद् सुरतं यस्य सुरवकरा सुधकरा वा

जलधर-अजलचरवर्द्धजस्य यदुद्धं ससा-पिसाजी सो
सुहृदेसुवि सुहृओ-जड एरिसओ सो उण सुहृदो. २४

असुगा कर-आउण्ण रम्मो चाउण्ड-काउण तुहे
लब्धम्, आणिउत्तय-सुरहि-जण्ण-जल-बहुल-मय-वदो. २५
 गर्जिषुहिने यस्य शुभे करगर्जी यस्येति वा शुभतरगतिः जगता
 आगमिनो ज्ञातश्च स गजः इति वक्ष्यमाणप्रकारेण बहुतरा आग-
 मिना ज्ञाता कता येः पुरुषैस्सैर्बहुतरकम् अतिवायेन स्तुतः स्तु-
 धितः । स इति प्रकृमात् द्वेयम् ॥

२४. जलधराजलचरयोः । हस्तिनोरिति गम्यम् । उल्कुष्टत्वेन पतिः
 यस्य चिह्नं कथयिष्यामी । कोपेन चष्टान इत्यर्थः । शुभदेव्यपि
 राज्यसमृद्धिकृत्वेन शुभदः स गजः ॥ अथवा जलं बहुनोक्तेन ।
 यदि पुनरीदृशः एतत्पथः स निशुवनपथिष्ठः सुरेभ ऐरावणः ।
 यदीति संभावने ॥

२५. असुकोपं गजः करस्य शुष्णदण्डस्य आकुञ्चनं मण्डली-
 करणं तेन रम्भः । अतिसुक्तकानीव माधवीतताकुसुमानीव सुरभिः
 यस्मिन्नाजलवद् बहुलः श्रितिः मदपट्टो दानप्रवाहो यस्य स तथा ।
 चाशुष्णकासुके चन्द्रशेखरे तुष्टे परितोषं गते लभ्यते प्राप्यते ॥

“स्वराद् असंयुक्तस्यानारेः” [१७६] अधिकारोऽयम् । यद् इति ऊर्ध्वम् अनु-
 क्रमिष्यामः नतः स्वरास्वरस्य असंयुक्तस्य अनारेर्भवतीति वेदितव्यम् ॥

राय-वाडिअस्यं । नाओ । आणाइओ । रिउ । पुहइ-सइसेण । नओ ॥

चजनत् पथसं जायोरुक्” [१७७] इति कादीनां लुक् ॥ अणोऽदणान् क्वचिन् ।
अगर । सुकुसुम-सुतारो । सचमर । विदुरो । गथ-पावो । देव । विजणो ॥ स्वराद्
इत्येव । नतंचैर ॥ असंयुक्तस्येति किम् । तुज्जओ । चरिनो । वासुक्क । गज्जो ॥
क्वचित् संयुक्तस्यापि । नतंचैर ॥ अनारेरिति किम् । विदुरो । अय । विजणो ।
परजग । यस्य तुजत्वम् आवौ वक्ष्यते ॥ समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षया भिन्न-

१ B अणित्तय. C अणित्तय.

अइमुत्तय-विन्दु-करो अइमुत्तय-गौर-दन्तओ रास.
 सविमो खु साव-चविओ निअस-गय-चरो महि-अलम्मि. २६
 अच्छ-कय-कण्ण-चिउओ महु-पिङ्गल-नयणओ मयडू-नहो
 पिण्डव लायणम इमो अखुज्ज-कुम्भो परगयाण. २७
 पदत्तमपि । तेव तत्र यथादर्शनम् उभयमपि । सुवकर सुहयार । आगमिओ
 आअमिअ । बहुतर बहुअर । जलयर अजलचर । सुहदेसु सुहओ ॥ कचिद्
 आदेरपि । इधं । उण ॥ कचिद् चस्य जः । पिसाजी ॥ अमुगो इत्यादियुत्तु "अ-
 त्ययञ्च" [४. ४४७] इति कस्य गत्यम् ॥ आर्ये अन्यदपि दृश्यते । आउण्ण । अत्र
 चस्य टः ॥

२६. अतिसुक्तकानीव करो विन्दवो यस्य अतिमुक्तकवद् गौर-
 दन्तः यस्य राजगजो ज्ञायते । सोऽयं त्रिदन्तगजवरः मुनेः कस्य-
 चिच्छापेन च्युतो भूयः स्वर्गाद् महीतले ॥ मनसा प्रत्यक्षमिव परि-
 कल्प सुरेभम् इदमा निरदिक्षत् ॥

चाउण्ड-काउण । अणित्तैय । जउण ॥ "यमुना" इत्यादिना [१७६] मस्य
 लुक् । लुकि च मस्य स्थाने अनुनासिकः ॥ कचिच्च । अइमुत्तय अइमुत्तय ॥
 साव । "नावर्णात् पः" [१७९] इति न पस्य लुक् ॥

२७. अच्छं भल्लरहितं कचकर्णचिबुकं यस्य । मधुवत् पिङ्गले
 नयने यस्य । मृगाङ्गवद् निर्मलत्वाद् नखा यस्य । अकुब्जौ उन्नतौ
 कु यस्य स गजः परगजानां लावण्यं पिबतीव । निखिललाव-
 ण्यस्य तत्र दर्शनाद् इति भावः ॥

गय^४ कय । नयणओ । मयडू । लायण । गयाण । "अवर्णो यश्चुतिः" [१८०]
 "कगच्चज" इत्यादिना [१७७] लुकि शेषोऽवर्णः अवर्णात् परो लघुयत्तत्तयश्चुतिः ।
 अवर्ण इति किम् । चिउओ ॥ अवर्णोदित्येव । निअस ॥ कचिद् भवति पिण्ड ॥

१ BC लायञ्

१ BC गजो हो १ गजवरः २ BC कस्यचित्स्थानाज्ञासेन च्युतो ३ BC अ-
 णित्तैय ४ BC लायञ्

रव्यपर-रवीलय-कुञ्जय-कुसुम-समाजस्य सेल-रवम्भ-दुमा,
रुन्धिअ-रवासिअ-छिक्के पिक्खिवज्जइ मय-गल्लो एस. २८
मरगय गेन्दुअ सरिसालि-गुच्छ-गण्डे निवो इहामुद्धो,
जयइ चिल्लाएव्व परे सिरिकण्ठ-किराय-वीरेवि. २९
जिअ-घण-सीभर-गङ्गा-सीहर-चन्दिम-सुमीअ-सीअरओ
फलिहामल-वीस-नहो निहस-प्पह-चिहुरओ एस. ३०

२८. कर्पूरश्च घटखण्डं कीलकश्च शङ्खः कुञ्जकः शतपत्रिका-
 विशेषः तस्य कुसुमानि च तैः समाः । एतान् अनायासेन उत्पाद-
 यतीत्यर्थः । यस्य शैलस्तम्भदुमाः । एष मदकल्लो मदोत्कटः रुध्द-
 कासितक्षुत्तं यथा भवति एवं प्रेक्ष्यते ॥

अरुज्ज । स्वपर । रवीलय । “कुञ्ज” इत्यादिना [१६१] एषु कस्य स्वः
 पुष्पं चेत् कुञ्जाभिधेयं न ॥ अणुष इति किम् । कुञ्जय ॥ आर्येण अपि । रवा-
सिअ ॥

२९. मरकतल्लुकसदृशा अलिगुच्छा यथेस्तौ तथाभूतौ ग-
 ण्डौ यस्य तस्मिन्निह गजे आरुढः स नृपः श्रीकण्ठकिरातव-
 द्दीरानपि परान् शत्रून् किरातानिव पुलिन्दानिव जयति ॥

मय-गल्लो । मरगय । गेन्दुअ । “मरकत” इत्यादिना [१६२] कस्य क-
 ल्लुके तु आद्यस्य गः ॥

चिल्लाए । “किराते चः” [१६३] इति कस्य चः । कामरूपिणितु नेष्यचे ॥
किराय ॥

३०. जिताः शैलेन अभिभूता घनश्रीकरा गङ्गाश्रीकराश्च यैः
 अत एव चन्द्रिकावत् सुशीताः श्रीकरा मदविन्दवो यस्य । स्फटि-

पिङ्गु-जहणे साहु-मुहो मरिसव-खल-कडुअ सलिलओ अपि
दुह एसो निव-जोगे पत्तो चोत्थि मया वत्थं. ३१

निव-धम्म-रओ अहसो, नभम्मि पाउस-घणोव्व, पिधम् इन्दो
अपिहवें आसणाओ असदुल्लं तं समारुत्तो. ३२

कवद् अमला विंशतिर्नखा यस्य । निकषः कषपट्टः । तस्य उभा-
 वत् चिकुरा यस्य स तथाभूत एष गजः ॥

सीभर सीहर । “जीकरे भहौ वा” [१६४] इति कस्य भहौ वा । पक्षे
सीजरओ ॥

चन्दिम । “चन्द्रिकाशं मः” [१६५] इति कस्य मः ॥

फलिह । निहस । चिदुरओ । “निकषस्फटिकचिकुरे हः” [१६६] इति कस्य
 हः । चिदुरः संस्कृतेकीति हुमाः ॥

३१. पृथुजघनो विकटकटीतटः साधुमुखः सौम्यवदनः सर्षप-
 खलवत् कटुकं सलिलं मदजलं यस्य । अस्थिरः निरन्तरं दस्तकणी-
 तालचलनेन चञ्चलः एष गजः चतुर्थी मदेन उपलक्षिताम् अवस्थां
 प्राप्नोति । विंशद्वर्षदेव्य संपन्न इत्यर्थः । अत एव वृषयोग्यः । एता-
 वता भद्रजातीयत्वम् उक्तम् । तथा च तलक्षणम् ।

महु-गुलिय-पिङ्गु-लक्खेवा अणुपुच्चि-सुजाय-दीह-नडुल्लो ।

उदग्ग-धीरो सल्लङ्ग-समाहिओ भट्ठो ॥ इत्यादि ॥

३२. [अथ] नृपस्य धर्मे दुष्टनिग्रहशिष्टप्रतिपालनादौ आचारे स्तः ।
 प्रथक् भूतलस्थितत्वेन भिन्न इन्द्रः स श्रीकुमारपालभूषः आसनाद्
 अपृथगिव शरीरसौख्यकृत्वेन सिंहासनकल्पे अन्यदुल्ले अपासित-
 निगडे तस्मिन् हस्तीन्द्रे समारुतः । यथा नभसि यावृहुनः । “सप्त-
 म्या द्वितीया” [३. १३७] इति तम् इत्यत्र सप्तम्याः स्थाने द्वितीया ॥

नहो । पह । पिङ्गु । जहणे । साहु । मुहो । “स्वघण्यधमाम्” [१६७] इति

पुत्राम-दामवन्तो पुत्रोदओ भामिणीहि पउरीहि
 छागङ्क-देव-तेओ सुहओ रइ-सुहवोव निवो. ३३
 इन्दो दुहओ चन्दोवि दुहवो आसि खेअर-वहूण
 तस्सिं दिहे तइआ मणि-खरिआ आहरण-खइअइ. ३४

रयादीनो हः । असंयुक्तस्यैव । चेत्थि । मणचत्थ ॥ प्राय इत्येव । तिरिमय-खल ।
अथिरो । निव-धम्म । नभस्मि ॥

पिध अपिहे । “पृथक् धो वा” [१६६] इति यस्य धो वा ॥

असुहूले । “शृङ्खले स्वः कः” [१६९] इति स्वस्य कः ॥

३३. गाथासमेकेन राजवर्णनम् आह । पुत्रागदामवान् सुरप-
 णिकाकुसुममालायुक्तः । छागङ्कदेवो वह्निः । तद्वद द्विषद्दारुदारु-
 कत्वात् तेजो यस्य । सुभगः अनुकूलाचरणेन जगज्जनयिष्यः नृपः
 रतिसुभग इव कन्दर्पवद् भागिनीभिः भाग्यसुक्ताभिः पौरीभिः ना-
 गराङ्गनाभिः प्लोकितः सौत्वष्टम् ईक्षितः ॥

पुत्राम । भामिणीहि । “पुत्रागभागिन्योर्गो मः” [१९०] इति गस्य मः ॥

छागङ्क । “छागेलः” [१९१] इति गस्य लः ॥

३४. तदा राजवीथीचलन्मदकलपुष्टतत्कारोहकाले मणिस्वचि-
 ताभरणैः पद्मशगेन्द्रनीलादिरत्नरोचिष्णुकटककेयूरमुकुटाद्य
 स्वचित्तानि युक्तानि अङ्गानि हस्तचरणोत्तमाङ्गपमुखा अव यस्य
 तस्मिन् रात्रि दृष्टे सति स्वेचरवधूनाम् इन्द्रो दुर्भगश्चन्द्रोपि दुर्भग
 आसीत् ॥ सौम्यसौभाग्यलावण्योपेततनुविलोकने सर्वाङ्गीणनय-
 नसहस्रेण मीक्षणत्वाद् इन्द्रः अन्तर्मलीमसत्वेन च चन्द्रस्तासां
 न पित्रे भावुकतां जगामेत्यर्थः ॥

सुहवो । दुहवो । “उत्वे दुर्भगसुभगे वः” [१९२] इति गस्य कः ॥ ऊत्वे इति

किम् । सुहओ । दुहओ ॥

वेस-पिसाओ मुती-पिसल्लओ अ डाडिलो अजडिलो य,
 खट्ट-घण्ट-भूसो निवारिओ नजह अट्ट पुरो. ३५
 केटुव-सयदारि-सताल-विक्रमो. फलिह-विमल-नेवच्छो,
 चविला-फालिडा-कुम्भो नहंव चविडाड फाडुत्तो; ३६
 अड्डोछ-तेल्ल-णिध्दो, असटो, पिहडो कलाण सयलाण,
 लहु-जटर-पिहट-पडियार-पाडणलाण कय-कीलो; ३७

३५ वेधेण पिशाचः जीर्णविवर्णविकृतवेद्यवान् ग्रहिलशयः ।
 मूर्त्यो पिशाचश्च भीषणदर्शनः । जटिलः सर्वत्र उद्गतरोमा । अज-
 दितः मुण्डितशिरमुण्डः कापालिकादिः स्वराङ्गघण्टाभ्यां भूषा
 यस्य । स च मृतक कपालघण्टादिकलित ईश्वररूपधारी । जटाधर
 इत्यर्थः निवारितो दुःशकुनकारणाद् निषिद्धः यथा येन पुरः अग्रे न
 अस्ति नागच्छति ॥

खसिअ खड्डअड्डे. पिसाओ पिसल्लओ । “स्वचित” इत्यादिना [१०३]
 यथासंख्यं सङ्गो वा ॥

डाडिलो अजडिलो । “जरिले जो डो वा” [१०४] इति जस्य डो वा ।
 “जेडः” [१०५] इति डस्य डश्च ॥ स्वनादित्येव । घण्ट ॥ असंयुक्तस्येत्येव खट्ट-
 छविड

३६ कलापकम् । कुमारेण कुमारपालेन कारितो वि-
 हार स्तस्मिन् श्रीपार्श्वनाथदेव्ये प्राप्तः । राजेति
 एकभात् ज्ञेयम् । काटडाः कैरभडाकटौ दैत्यौ । तयोर्थः अरिभूतः
 सतालो नरसिंहस्तद्वद् विक्रमो यस्य । स्फटिकवद् विमलनेपथ्यः ।
 चपेय्या पादितस्ताडितः कुम्भो येन स तथाभूतः । श्यामकुम्भ-
 स्थला स्फालनात् अत्युन्नतत्वेन अट्टङ्गकुम्भस्थलदत्तवपेय्येति
 वाद वा उत्प्रेक्ष्यते नभश्चपेय्या पारयति ॥

३७ अड्डोठनैलवत् सिन्धः अरुक्षकायः अघातः शास्यवर्जितः

दद-रन्ध-हार-नाडिं पेक्षन्तो निबिड-कच्छ-नालिम् इभं,
 उन्वेक्षु-अनुच्छदु-स-अच्छुच्छ-वेणुहि आवरिओ; ३६
 अणतुच्छ-दधर-कण्ठ-ध्रुव-महमहिअ-रसार-मुड-वस्थो,
 कुमर-विहार-पतो दूर-पडिहार-दिश-करो. ३९

सकलानां कलानां पिठरो भाजनम् । लघुजवरं बुभुक्षाक्षामकुक्षिः ।
 तदेव पिठरस्तस्य यत्नीकारो भोजनलाभः तेन पातनम् इतस्ततो
 भ्रमणं तेन कृताः । पीडिता इत्यर्थः । तेषां कृता मनोरथ्यातिगव-
 स्तुदानेन जनिता क्रीडा स्वेच्छविलसने येन सतथा ॥

३६ ददा स्कन्धे हारभूता नाडिर्वरत्रा यस्य । निबिडा नि-
 श्रान्त कक्षायां मध्ये च नाडिर्यस्य सतथा । तम् इभं क्षिपन् पेर-
 यन् । उद्देणवः उद्गुणवंशदण्डास्ते च अनुच्छादु-शाश्च एवंभूता ये
 अनुच्छा वेणवः प्रभूता राजविशेषास्तेरावृतः । वेणुर्वंशे नृपान्तरे
 इति वेणुशब्दे राजविशेषवाच्यपि ॥

३९ अनुच्छाः तगरश्च सुरभिद्रव्यभेदः कर्पूरो घनसारः धूपश्च
 नानासुरभिद्रव्यक्षोदः तैः । अर्थात् तद्गुणैः प्रसृतानि आप्तानि व्रसरः
 सुत्रभेदस्य शुचीनि वस्त्राणि यस्य । तुवरः अनु सुमुष्टि-
 तत्रमश्रुवा यः यत्नीहारस्तेन दत्तः करो यस्य स तथा

केरव । सयदारि । सदाह । "सराजकटैरभेदः" [१९६]

फलित । "स्फटिके लः" [१९७] इति वस्य लः ॥

चक्षिन् चविडाइ । फालिअ फाडन्तो । "चपेरपादौ वा" [१९६] इति

चपेरयां ष्यन्ते पादौ धातौ चटस्य लोवा ॥

जवर । "दोदः" [१९९] इति वस्य दः ॥

अडोह । "अडोवे लः" [२००] ॥

पिहडो पिठर । "पिठरे दो वा रश्च लः" [२०१] इति वस्य दो वा तत्सन्ति-

योगे च वस्य डः ॥

सुपडङ्गं सुपडागं वेडिस दल नील भित्ति गन्धिणयं,

अणिउत्तय फुल्ल हं बालाणवि रुण्ण अवरणं ॥ ४०

बाहन्ति कल सात्ताहण सम जणम् अलसि कुसुम कय सोदं

पल्लिस मिर पल्लिअ पीवल करण धुसण्णुमीसं प्लवण जलं ॥

कीले । "डो लः" [२०२] इति डस्य लः ॥ क्वचिद् वा । नाहिं नाहिं ।

क्वचिद् वा । निविड ॥

उवेलु वेणुहि "वेणौ णो वा" [२०३] इति णस्य लो वा ॥

अत्तुच्छ अत्तुच्छ अणत्तुच्छ । "त्तुच्छे तस्य च्छौ वा" [२०४] इति तस्य

चछौ वा ॥

दयर दसर दुवर "नगरत्रसरतुवरे दः" [२०५] इति तस्य दः ॥

४० अधुना यादृशं तज्जिनमन्दिरं यादृशञ्च सन् राजा यवि-
ष्टस्तद् गाथाद्वादशकेनाह ॥ द्वादशभिः कुलकम् । निजनाम्ना
अङ्गीतम् उपलक्षितं यद् निजकीर्तनम् । कुमारविहार इत्यर्थः । तद्
भक्त्या आदरेण ततः प्राप्त्यनन्तरं स श्रीकुमारपालभूषः पुंविष्टः
पुंविशति स्म । कीदृशं तत् । सुप्रतिष्ठं ^{वाग्यप्रतिष्ठिषिषित्तं विधानं} च अदजयन्तीकं ^{अतिशयप्रसिद्धं वा सुप्रसक्तं} वेतसो
वानोरसस्य दलानीव नीलमणिनिर्मितत्वेन या नीला भिनयस्ता-
भिर्गर्भितं गौतमपुरोर्ध्वशिखरान्तराले युक्तम् । अतिमुक्तकपुष्पानां
गुहाणि पूजार्थं कृता गुहाकारा विच्छिन्नशो यत्र । किं बहुना ।
बालानामपि रुदितापहरणम् कौतुकात् कृतसस्मितबालकम् इत्यर्थः ॥

४१ द्विसप्ततिः कला येषाम् अतएव सातबाहनसमा जनाः
श्रावकलोका यत्र । अतसीकुसुमकृतशोभं क्षुमापसूनजनिता-
न्तराविच्छिन्ति । पलितत्रिरसां यानि पलितानि तेषां पीतकरणं
स्पर्णवर्णापादनं यद् घुसृणं कुङ्कुमं तेन उन्मिश्रं रूपनजलं यत्र तत्

१ B C अणिउत्तयः २ B C धुसण्णुमीसः

१ B C अत्तुच्छं २ B गौतमपुरोः We with C. 3 D B C.

पीअल-धाउ-विणिम्मिअ-विहत्थि-पम-माहुल्लिङ्ग-आहरणं,
 भरह-जिण-भवणसरिसं मङ्गल-वसतिं सिरी-वसदं; ४२
 अध-काहल-भव-जणं, सिदिल्लिअ-कलि-कालम्, असदित्थणन्दं,
 नगरस्य मेदिभूयं, पटमं तित्थं च पुटवीण; ४३
 पुटवी-निशीट-तम-भर-निशीहिणीनाह-सरिस-जिण-विम्बं,
 स्वण्डिअ-डुम्भिअ-दम्भं, उदण्ड-सुवण्णमय-डण्डं; ४४
 हरिआणं दर-हरणं, दुद्धागरु-दद्ध-धूव-सुह-गन्धं,
 अदि-दसण-डद-सरणं, दसण-कवाडंसु-दद्ध-तमं; ४५
 तथा । स्नानजलचन्दनेन यत्र पलितञ्जिरसः स्वर्णवर्णकवा भव-
 तीत्यर्थः ॥

४२. पीतधातुना गाङ्गेयेन विनिर्मितं वितस्तिष्ठमं मातुलिङ्ग-
 भरणं यत्र । भरतजिनभवनसदृशं मङ्गलानां कल्याणानां वसतिं
 स्थानं श्रियः शोभाया लक्षणा वा वसतिम् ॥

४३. अथ कातराः पापभीरवो भवजना यत्र । जिथिलित-
 अनवरतधर्मनिष्ठजनतापूर्णत्वेन मन्दीकृतः कलिकालो येन । अ-
 जिथिलः निबिडः आनन्दो यस्मात् । नगरस्य मेदिभूतं नाभिभू-
 तम् । अन्यतीर्थपरित्यागेन तदाराधनधार्मिकलोकदर्शनाद् उत्प्रे-
 क्षते । पृथिव्यां पृथमं तीर्थम् ॥

४४. पृथिव्यां निशीथे अधरात्रे यस्तमोभरस्तत्र निशीथिनी-
 नाथसदृशं निर्मूलकाद्यकयत्वेन चन्द्रकलां जिनविम्बं यत्र स्वण्डि-
 त्तदम्भिकदम्भम् । विघ्नविधानेन ध्वस्तमायिकमायम् इत्यर्थः । उद-
 ण्ड सुवर्णमयदण्डम् ॥

४५. दरितानां मीतानां दरहरणं भयध्वंसकम् । दग्धागरुदग्ध-

दाह-दाह-हरणं, कण-डोहलयाण पुन-दोहलयं,
कडुण-मड-चत-कदणं, दुःखदुर-नील-नीलमणिं; धृ
दभग-मद-दर-डोलि-सीसमं अदोलिरेण हिआण,
दूरम् अदरं दुसन्ते दुहमाणो मिच्छ-दिद्धि-जणे; धृ
युणिरा देवं वारह-शवि-तेअं भति-गम्भार-गिराए,
धम्म-करि-करलि-होओ, कयलि-मिऊ, कीह-अपलितो; धृ
 धूपाभां शुभग-धम् । अहिदञ्जनदद्यानां जरणं जणस्थानम् । लघू-
 गादविद्याशिष्योपि तज्जगता जीवन्तीत्यर्थः । दद्यानां दन्तिद-
 न्तानां कपादानि तेषाम् अञ्जावः तैर्दष्टं गृह्यन्तं तमो येन ॥

धृ६ दाहार्तदाहकरणं भवदावसंतापपनोदकम् । कृतदोहदानां
 संजातदोहदानां पूर्णदोहदम् । प्रतिभापितम् इत्यर्थः । कवनमतिभिः
 हिंसाद्युधिभिः । पापिष्ठैरित्यर्थः । तैरपि त्यक्तं कदनं यत्र । दर्मा-
 डुरवद् नीला नीलमणयः पाङ्गुणादिषु यत्र तत् तथा ॥

धृ७. सच्च कीदृशः । दर्भस्य कुशस्य अग्रं तद्वत् सूक्ष्माद्यपि-
 न्छेदकत्वेन मतिर्यस्य । अदोलावता निश्चलेन हृदयेन उपलक्षितः ।
 दरदोलावत् शीर्षे जिनविम्बरामभीयकविलोकनविस्मयेन ईष्य-
 लन्मस्तकं यथा भवति एवं प्रविष्टः । जिनप्रवचनप्रभावनामात्सर्येण
 विद्याशक्ततया च दूरम् अतिशयेन अधरं ददातो भिष्यादृष्टिजनान्
 दहनं संतापयन् ॥

धृ८ द्वादशशवितेजसां देवं वीतरागं भक्तिगहदगिरा जयजये-
 त्यादिव्याचा स्तोता स्तवनशीलः । धर्म एव करी तत्र कदलीभूतः
 शोभाकृत्वेन पत्ताकानुन्यः । कदलीवद् मृदुः कोमलाङ्गः । क्रोधेन
 अप्रदीप्तः । प्रशान्त इत्यर्थः ॥

दोहन-तुङ्गिअ-धाराकदम्ब-धूलीकदम्ब-कण्डूओ,
 धिप्पिर-सुवर्-धिप्पिर-तनु-कन्ति-कवट्टिअ-पहो; ४९
 चउउं निव-कउहाउं निंसदाइ-निवाण धम्म-सिक्खवाओ
 ओसदम् ओसदिओ इव दिन्तो, स निसीहिअं काउं; ५०
 निअ-नामद्धिअ-णिअ-किन्नणयं अनिलोन्न अनुल-यामेण,
 पज्जलिआनल-तेओ भनीइ तओ पइहो सो. ५१

४९ दोहदेन स्वसमणेभ्युतधूलिधाराधरधाराधारेणीधोरनस्य-
 दोहदपरिपूर्या द्विगुणितौ वृद्धिं गतौ यौ धाराकदम्बधूलीकदम्बौ
 ताविव कण्टकितः संज्ञातरोमाञ्चः । दोषसुवर्णवद् दीपा या तनु-
 कान्तिस्तथा कदर्थितान्ययमः ॥ एकस्यैव कदम्बस्य द्विधा अभिधा ।
 यदुक्तम् ।

ग्रीष्मसमये विकसी कथितो धूलीकदम्ब इति लोके ।

जलधरसमयौषौ स एव धाराकदम्बः स्यात् ॥

५० नृपककुदानि छत्रस्वव्याहनमुकुरचामरस्यराजविह्वानि
 त्यक्त्वा निषधादिनृपेभ्यो धर्मशिक्षाः धर्मेपदेज्ञान् ददत् वितरन् ।
 किंवत् । यथा औषधानि पण्यम् अस्य औषधिकः गान्धिकः औ-
 षधम् इति । स चतुःसमुद्रवसुधरापसिध्नैरेधिकीं कृत्वा ॥

५१ अतुलस्थाम्ना अमिनचलेन कृत्वा अनिल इव वायुसदृशः ।
 अज्वलितानलनेजा जाज्वलितज्वलनप्रतिमप्रताप इति ॥

पडिहारः सुपडायं । "प्रतापौतः" [२०६] इति तस्य उः ॥ आर्ये दुग्धदि-
 शेयम् ॥ जगद्वत्तेव । सुपडहं ॥ वेडिअ । "इत्थेवेतसे" [२०७] इति तस्य उः ॥

गर्भिण्यं । अणित्तय । "गर्भितातिमुत्तके णः" [२०६] इति तस्य णः ॥

रुण्ण । "रुदिने दिना णः" [२०९] इति दिना सद तस्य णः ॥

बाहन्तिरे । "सप्तनौरः" [२१०] इति तस्य रः ॥

सात्ताहण । अलसि । "अतसीसातवाहने लः" [२११] इति तस्य लः ॥

निम्बामय-निम्बगिरा कलिं ण्विअ-पाव-नाविआदरिमा
धम्म-रिउणावि तस्मिं दिद्वे धम्मास्सुहा हया. ५२

पलिल पलिअ । "पलिते वा " [२१२] इति तस्य लोवा ॥

[पीयल] पीअल । "पीते ओले वा " [२१३] इति तस्य योवा स्वार्थे लेपे ॥

विहन्ति । माहुसिद्ध । भरह । वसहि । काहल । "वितस्ति " इत्यादिना [२१४]

तस्यहः ॥ बाहुलकात् कश्चिद् । वसइ ॥

सिंदिलिअ । असदिल । मेदि । पदमं । "मेयी " इत्यादिना [२१५] यस्यदः ॥

पुदवीए । पुहवी । निसीद निसीहिणी । "निसीछपुथिओवी " [२१६] इति

यस्यदो वा ॥

उभिअ दम्भं । उट्ठुं उण्ठं । उरिआणं वर । उड्डा दड्ड । दसन दसण ।

उड्ड दड्ड । डाह दाह । डोहलयाण दोहलयं । कडण कदणं । डढभ दढभ । डोलिर

अदोलिरेण । "दञ्जव " इत्यादिना [२१७] उस्सडोवा ॥ दस्य भयाद्युत्तेरेव ।

अन्यथ दार ॥

उसन्ते । उहमाणो । "दंजादहोः " [२१८] इति दस्य उः ॥

बारह गग्गर । "संख्यागद्गद रः " [२१९] इति दस्य रः ॥

करलि । "कदल्याम् अद्रुमे " [२२०] इति दस्य रः ॥ अद्रुम इति किम् । कयलि ॥

पलितो । दोहल । "उदीपिदोहदे लः " [२२१] । यदिप्यतौ धातो दोहदे च दस्य लः ॥

कयल्व कलम्ब । "कदम्बे वा " [२२२] इति दस्य लो वा ॥

धिप्पिर शिप्पिर । "दीपौ धो वा " [२२३] इति दस्य धो वा ॥

कयट्टिअ । "कदर्थिते वः " [२२४] इति दस्य वः ॥

कउहाइ । "ककुदे कः " [२२५] इति दस्य हः ॥

निसराइ । "निबधे थो टः " [२२६] इति धस्य टः ॥

ओसहम् ओसटिओ । "वैषधे " [२२७] इति धस्य हो वा ॥

किसणयं । " नो णः " [२२८] इति नस्य णः ॥ आर्षे अनिलो । अनल इत्यादि ॥

निअ । णिअ । "कदौ " [२२९] इति नस्य णो वा ॥

५२. निम्बवत् कटुः । क्रूर इत्यर्थः । एवं भूत आशयः अभि-

सो फणस-फालिहद्वय-दीहर-भुञ्ज-फलिह-जोडिअ-णडातो
अफरुस-गिराड फालिअ-मोहो इअ जिण-युडम् अकामि. ५३
फलिहा-जलं वहुत म्बुजेहि जह, जह वणं च नीमेहि,
जग-सिरि-नीगं वेडुय सहइ मही तह तुह पाहिं. ५४
तुह कय-कुसुमामेला, पणद-पारध-पमुह-पाव-मला,
मुत्ताहल-विमला इह हवन्ति रेभव मुद्ध भा. ५५
 ज्ञायः तथा निम्बवद् गीश्व येणम् । कलिरेव कुत्सितकर्मणा ना-
 पितः पापमेव नापितः तयोः उपकरणभूतत्वेन ज्ञापकत्वेन च आ-
 दत्ताः अत एव धर्मरिपवोपि तस्मिंस्तथाविधनृपे दृष्टे सन्ति धर्मेन्मु-
 रवा भूता जाताः । अपिधिसमये ॥

लिम्बा लिम्ब । पहाविअ नाविअ । “निम्बनापिते लपहं वा” [२३०]

इति नस्य लपहौ वा ॥ “पोयः” [२३१] इति पस्य च वः ॥ ज्ञाय इत्येव । रिउणो ॥

५३ पनसपारिभद्राविव यौ दीर्घौ युजपरिधौ ताभ्यां योजितं
 ललाटं भालस्थलं येन । ललाटे योजितकर इत्यर्थः । पाटितमोहो
 विनाशितविपरीतावबोधः सन् अपरुपगिरा मृदुस्वरेण इति वक्ष्य-
 माणरीत्या सराजा जिनस्तुतिम् अकर्षीत् ॥

५४ परिणया स्वातिका तस्या जलं यथा प्रभूताम्बुजैः वनं च
 यथा नीपैः राजति । जगतां श्रियो नीपानां कदम्ब कुसुमानाम्
 आपीडु शोभाकृत्वेन [हे] श्रीस्वर तथा तव पादैर्मही राजति ॥

फणस । फालिहद्वय । फलिह । अफरुस । फालिहा । फलिहा । “पाटि”
 इत्यादिना [२३२] ष्यन्ते परिघातौ परुषादिसु च पस्य कः ॥

वहुतं । “प्रभूते वः” [२३३] इति पस्य वः ॥

५५ तव कृतकुसुमापीडाः एतद पापद्विप्रसुखपापमलाः अतएव
 मुक्ताफलवद् विमला विगतकर्ममला इह अस्मिन् जन्मनि भवन्ति

सहस्रो जम्मा सभलं च जीविअं ताण देव फणि चिन्ध,
 जे ते चम्पय सवलेहिं भिसिणि कुसुमेहिं अचन्ति. ५६
 असिर कमन्धे अकयन्ध सिरं समरम्मि तुज्झ झाणेण,
 केदव रिउणोव्व, निवा विमदाविममं न जाणन्ति. ५७
 वम्मह पिआहिवन्नु अहिमन्नु पिआ य अहरिओ तेण,
 तुह भसल साम पय पडूणसु भमराइअं जेण. ५८
 रेफवद् मुर्धन्याः सकललोकाग्रस्थाः । सिद्धा भवन्तीत्यर्थः । रेफोपि
 “कुर्यादवर्गरेण मुर्धन्याः” इति मुर्धन्यः ॥

नीमेहि नीव । आयेदुय कुसुमामेला । “नीपापीडे मोवा” [२३४] इति वस्य मे
 पारधि । “पापधौ रः” [२३५] इति आपदादौ वस्य रः ॥

५६. हे देव पार्श्वे फणिचिह्नं तेषां जन्म सफलम् जीविनं च
 सफलम् । ये त्वां चम्पकशबले विसिनीकुसुमैः अर्चयन्ति पूजयन्ति ॥
 कचिद् भः । रेभ ॥ कचित्तु हः । सुताहर ॥ कचिद् उभावपि । सहस्रो । सभलं ।
 “को भवौ” [२३६] इत्यनेन ॥ अनादेरित्येव । फणि ॥

सवलेहिं । “वो वः” [२३७] इति वस्य वः ॥

भिसिणि । “विसिन्यां भः” [२३८] इति वस्य भः ॥

५७ अशिरांसि कबन्धानि यत्र अविद्यमानकबन्धानि शिरांसि
 यत्र तस्मिन् समरे तव ध्यानेन भवतः स्मरणेन कैरभरिपव इव
 विष्णव इव [नृपा] विषमाविषमं न जानन्ति ॥ सर्वत्र विजयवैज-
 यान्तीं आप्नुवन्तीति भावः ॥ अशिर इति कबन्धविच्छेदणं स्वरूपभण-
 नार्थम् । केदव रिउणो इत्यत्र बहुत्वं भक्त्या द्रवतारापेक्षया ॥

कमन्धे अकयन्ध । “कबन्धे मयौ” [२३९] इति वस्य मयौ ॥

केदव । “कैरभे मो वः” [२४०] इति वस्य वः ॥

विमदाविममं । “विषमे मो दो वा” [२४१] इति वस्य दो वा ॥

५८ मन्मथपिता विष्णुः अभिमन्युः अर्जुनाङ्गजः अभिमन्यु-

पहु तुम्हकेर-अह-स्वाय-संजमे सोवओगे-साहण
 न समो अह-जाओ तव-किसइ-लही विहु कुदिही. ५९
करणिज्जा करणीअं पैआपिज्जं च जेनवि मुणन्ति,
ते दोस-दुइज्जावि हु गुण-वीआ हुन्ति तइ दिहे. ६०
 पिता च तेन अधरितः न्यक्तः । स सर्वोत्कृष्ट इत्यर्थः । हे भसल-
 वत् श्यामल तव पदपङ्कजयोः येन अमरायितं चञ्चरीकवद् आच-
 रितम् । यस्त्वा उणत्त इत्यर्थः ॥

बस्मह । " मत्सथे कः " [२४२] इति मत्स्य वः ॥

पिआहिवद्ध अहिसद्ध । " वाभिमतौ " [२४३] इति मो वो वा ॥

भसल भमराइअं । " अमरे सो वा " [२४४] इति मत्स्य सो वा ॥

५९. हे उमो पार्थ त्वदीये भवत्संबन्धिनि यथास्थानसंयमे प-
 अर्मचारित्रे सोपयोगसाधूनां सावधानयतीनाम् । हु इति निश्चि-
 तम् । न समो न सदृशः । कः । यथाजातः शीततापाद्युपद्रवस-
 दनाय आवरणरहितः तपसा कृशाङ्ग-यष्टिः दुर्बलगात्रोपि कुदृष्टिर्ज-
 भदग्नादिः ॥

जेण । " आदेशो जः " [२४५] इति मत्स्य जः ॥ आदेशेति किम् । भमराइअं ॥
 बाहुलकात् सोपसर्गस्य अनादेशेऽपि । संजमे ॥ क्वचित् । सोवओगे ॥ आर्षे स्त्रो-
 पोपि । अह-स्वाय । अह-जाओ ॥

तुम्हकेर । " तुम्हकार्थपरे तः " [२४६] इति मत्स्य तः ॥

लही । " यष्ट्यं लः " [२४७] इति मत्स्य लः ॥

६०. हे देव करणीया करणीयं पेशपेशं चरे नैव जानन्ति ते
 दोषद्वितीया अपि गुणद्वितीयाः सगुणास्त्वयि दृष्टे सति भवन्ति ।
 संबोधनपदम् आज्ञा ज्ञेयम् ॥

१ B C सोवओअः

1 C चस्मिन् 2 C शीततापाद्युः

वेकस्व-उत्तरीआ धवल-दुगुलोत्तरिज्ज-पिहिअ-मुहा-
तुह कय-न्हवणा घण-छाय-छत्त-छाहीओ माणन्ति- ६१

इय सच्छाओ कडवाह-परिअणो कडअवं युडं काउं,
आइ-किडिअ अमेडो जिणंन्हवणे अह पयइ सो- ६२

पझाणिअ-अपडागणिअ-हयम् आणहि अवर-राणहि
कणवीरच्चिय-कलसो हल्लिह-गोरो स किर दिट्ठो- ६३

६१. हे देव वेकस्ये उत्तरासङ्गे उत्तरीयम् उपरितनं वस्त्रं येषाम्
धवलं तदेव धौतत्वाच्छुचि यद् दुकूलं शौभं तच्च तद् उत्तरीयं च
तेन पिहितं विगन्धो-च्छासलग्नाशतनाशङ्कया स्थगितं मुसं यैस्ते
तथा । तव कृतस्वरूपना घना सान्द्रा छाया आतपाभावे यस्मात् तच्च
तच्छुत्रं च तेन शङ्कछायाः शोभास्ता अनुभुञ्जते अनुभवन्ति ॥

करणिज्जाकरणीअं । पेआपिज्जे । दुइज्जा वीआ । उत्तरीआ दुगुलोत्त-
रिज्ज । “वेतरीया नीयतीयकूटो ज्जः” [२४६] इति यस्य ज्जो वा ॥

६२ इति पूर्वोक्तरीत्या कतिपयं स्वशक्त्युचितं स्तुतिं कृत्वा स-
च्छाद्यः शोभनकान्तिः कतिपयपरिजनः मितपरिवारः । आदि-
किरिः आदिवराहः स इव अभेरः अकातरः स श्रीकुमारपालभूषः
जिनस्वरूपेण अथ स्तवनभणनानन्तरं प्रवृत्तः ॥ अत्र स्तुतिं कृत्वैति
क्त्वा उत्तरयेन स्तान्प्रवृत्तेरानन्तर्यमात्रे उक्तेषु अस्यानन्तर्यप्रतिपाद-
नार्थम् अथवाक्यः । यथा देवदेवं यणभ्यादौ इत्यत्र आदिवाक्यः अ-
निसामीप्य एति पत्त्यर्थः ॥

छाय छाहीओ । “छायाणं होऽकान्तो वा” [२४७] इति होवा ॥ अकान्तो
इति किम् । सच्छाओ ॥

कडवाह कडअवं । “डाहवो कतिपये” [२४८] इति यस्य डिवाह-वो पर्यायेण ॥

किडि । अमेडो । “किरिभेरे रोडः” [२४९] इति यस्य डः ॥

६३ पर्याणं गृह्णन्ति हयाः । णिज् बहुलम् इत्यादिना णिच् । ते

तेन जिणम्मि दुवालस-रवि-तोण मुहल-घण्ट-थोर-स्व
 णड्ड-लि-लड्ड-लि भायर-सरिसेण पलोडिआ कलसा. ६४
 णड्ड-लि-णाहलत्तण-अपुण-भवत्थं, निवेण करुणाए
 लड्ड-लि-लाहलावि हु मित्ता जिणं-न्हवण-सलिलेण. ६५
 सैन्यपोसैः प्रयुज्यन्ते । अथोक्तव्यापारे णिणि क्तः । ततः पर्याणिता
 आहितपत्न्ययना अपर्याणिताश्च हृष्य यत्रेति । एवम् आयातैः अप-
 रराजैः करवीरैः करवीरकुसुमैः अर्चितकलशः । हरिद्रावद् गौरः
 स राजा किल दृष्टः । सविस्मयोत्कण्ठं विलोकितः । किलेति
 यसिद्धौ ॥

पद्मणिज अपडमणिज । “पर्याणे डावा” [२५२] इतिरस्य डा वा ॥
 कणवीर । “कणवीरे णः” [२५३] इति आचारस्य णः ॥

६४. लाड्ड-लिल्लाड्ड-लि आदुसद्वेणे वलभद्रान्युततुल्येन तेनराजा
 सुखराः यतिरवैर्वावाला या घण्टास्तासां स्थूलो रवो यत्र इत्येवं जिन-
 जिनविम्बे द्वादशरवितेजसि पर्यस्ताः कर्पूरकुङ्कुमादिसुरभिद्रव्य-
 क्षौदमिश्रजलमोचनाय अवाञ्छः कृताः कलशाः सुवर्णमणिमुक्ता-
 यादिकुम्भाः ॥

हलिह । मुहल । “हरिद्रादौ लः” [२५४] इति रस्य लः ॥ आर्ये दुवालस ।
 थोर । “स्थूले लो रः” [२५५] इति लस्य रः ॥

६५. लाड्ड-लि लाहलत्त्वयोः तीर्थस्वमेच्छ विज्ञेयत्वयोः अपुनर्मी-
 वाथी पुनरप्यनुर्भावाय नृपेण करुणया । आस्ताम् अन्ये । लाड्ड-
 लिल्लाहला अपि । हु इति निश्चितम् । मित्ताः आद्रीः कृता जिन-
 रूपनसलिलेन ॥

णड्ड-लि लड्ड-लि । णड्ड-लि लड्ड-लि । णाहल लाहला । लाहललाड्ड-ललाड्ड-ले
 चोदेणः” [२५६] । एषु आदेलेस्य णो वा ॥

समि-खण्ड-णडा-आहिं समरी-भासादु दुसिमिण-हरणं,
 सिबिणेवि दुलहम्, अणुजिणम् अकारि संगीयम् इत्थीहिं. ६६
 ददिआ सुनीविआहिं नीमीओ नञ्जणीहिं तत्कालं,
 सविसेस-सह-गीए सज्जाडु-कमोक्कम्-पण्डे. ६७

६६. शशिखण्डवद् अष्टमीचन्द्रवत् लगाटं भासस्थलं आसां
 ताभिः स्त्रीभिः शबरीभाषया गायनशसिध्वशुलिन्दीभाषया उपलक्षितं
 दुःस्वप्नहरणम् । जिनगुणगणोत्कीर्तनाकर्णनैर्दुःस्वप्नसंचितोपद्रवविधा-
 तात् । स्वप्ने^१ किल दुःखप्रापि प्राप्यते । परंतत् स्वप्नेपि दुर्लभं जिन-
 भक्तु पाद्विनायं लक्ष्मीकृत्य संगीतकं ऐक्षणोद्यकम् अकारि आरब्धम् ॥

समरी । “शबरी बोधः” [२५६] इति वक्ष्यमः ॥

६७. गायैकादशकेन तद्वर्णनम् आह । शोभनाः । रचनया व-
 न्धुरा इत्यर्थः । नीवयो वसत्रग्रन्थयो आसां ताभिर्नर्तनीभिः नीवयः
 तत्कालं ऐक्षणक्षणे द्रष्टव्याः नर्तनाय निश्चलीकृताः । कदा । यद्भ्यो
 जातः यद्भुजः । यद् उत्तमम्

नासां कण्ठम् उरस्तालु जिह्वं दन्तांश्च संस्पृशन् ।

यद्भुजः संजायते यस्मात् तस्मात् यद्भुज इति स्मृतः ॥

स आदिर्देशम् शृङ्गआदिस्वराणां तेषां क्रमेण नादाधारेण परिपाठ्या
 उत्क्रमेण च तथैव व्याघुरनेन ताभ्यां प्रवृत्ते । एतेन शुद्धरागत्वम्
 अत्रोक्तम् । सविज्ञेया निर्देशे सहजा सार्थकत्वेन श्रम्याः शब्दा यश्च
 तच्च तद् गीतं च तस्मिन् सति ॥

दुसिमिण सिबिणे । सुनीविआहिं नीमीओ । “स्वप्ननीयोरी” [२५७] इति

वक्ष्यमो वा ॥

सविसेस । सह । सज्जाडु । “शयोः सः” [२६०] इति शशयोः सः ॥

तद्वा वणिअ-सुसाहिं निव-सुप्पा-वत्तहाओ ता दिहा,
 पाहाण-पुत्ति आहिं पासाण-स्यम्भ-लग्गाहिं. ६६
 वञ्जिअ-दस-विह-थाऊ जणणी आसस्स दह-विहस्सावि,
 दिवसे दिवहावगमे अ सुह-यरी वाइआ वीणा. ६७
 रञ्जिअ-नर-सिद्धेण वणिअ-सीहेण वाइओ वंसो,
 दाघत्त-दाह-हरणो छुह-धवले जिण-गुणे गातुं. ७०

६६. तदा ऐक्षणीयकक्षणे नृपसुखाणां राजवधूनामपि वत्तभाः
 विलोकनाय द्विषितास्ता नर्तक्यः पाषाणस्तम्भे लज्जाभिः संकीर्णत्वेन
 ऐक्षणीयकस्य दुर्दर्शत्वेन संबद्धा भिर्यणिजसुखाभिः [पाषाणपुत्ति-
 काभिः पाषाणमयीभिः जालभञ्जिकाभिरिव] दृष्टौ ॥

सुसाहिं सुप्पा ॥ "सुखाणं ष्हो वा" [२६९] इति पस्पृष्टो वा ॥

६७ व्यञ्जितः तत्प्रदेशकोणसारणया एकटितो दशविधो दश-
 भेदो धानुः भरतादिशास्त्रप्रसिद्धः आलम्बिकाविशेषो यथा । दश-
 विधो गेयपदाद्यङ्ग-भेदेन दशा प्रकारः । यद् उत्तमम्

गेयपदं स्थितपाठ्यम् औसीनं पुष्पगण्डिका ।

उच्छेदकं रिष्टं च सैन्धवार्यं दिष्टकम् ॥

उत्तमोत्तमकं चैवम् उत्तमपुत्तमेव च ।

इति दश आस्थाङ्गीनि । तस्यापि आस्थस्य जननी उसादिका । तत्त्व-
 रानुसारेण नर्तकीनां नर्तनात् । दिवसे दिवसापगमे च । अहर्निशम्
 इत्यर्थः । अमुतास्वादकस्य स्वरकलितत्वेन सुखकरी वीणा वा-
 दिता क्काणिता

पाहाण पासाण । दस दह । "दशपाणणे हः" [२६९] इति शष्योर्थेया-दर्शनं होवा ॥

दिवसे दिवहा ॥ "दिवसेसः" [२६९] इति सस्य होवा ॥

७०. रञ्जितः आह्लादितः नरसिंहः कुमारपालराजो येन तेन वा-

छुमि-छतिवण-गौरी, छट्टी भल्लिच्च पञ्च-वाणस्प,
मय-छावच्छी, वर-मुहर-गायणी, निणिहउं तालं, ७१
अमय-छिरा-महुर-मरा, अमय-सिरोवम-सराहि अणुगमिआ
जिण-गाणम्मि पयद्वा गुण-भायण-दाण-भाणं तो. ७२
दणु-कुल-दणुअ-कुलाराद्-दुल्लहं तीद् रा-उल-विहारे
राय-उल-पियम् अवीअं गीअं सोउं न को आओ? ७३
 शिकसिंहेन । वंशवादनं शिल्पम् अस्य चाञ्छिकश्रेष्ठेन दाहार्तानां
 दाहस्य दरणः श्रुतिसुरवकृत्वेन संतापस्य विनाशको वंशो वेषुर्वी-
 दितः सुधावत् मञ्जोलवत् निर्मलान् जिनगुणान् गातुम् ॥

सिद्धेण सिद्धेण । "हो घोषुस्वरात्" [२६४.] इति हस्य घो[वा] ॥ कविद्
जिननुस्सारादपि । दधत् दाह ॥

७१. युग्मम् । ततः वीणावेषुवादनानन्तरं वरमुरवरगायत्री तालं
 कांस्थिकां गृहीत्वा जिनगाने प्रवृत्ता । कीदृशी । शमिसप्तपर्णीवत्
 शमिसप्तच्छदपुष्पवद् गौरी गौरवणी । पञ्च वाणाः उन्मादनमदन-
 मोहनतापनशोषणाख्याः शरा यस्य स पञ्चवाणः कन्दर्पस्तस्य पक्षी
 मल्लिरिव । तथा हि बाणैरिव स सर्वं स्ववशं करोतीति भावः । मृग-
 शवस्येव अक्षिणी यस्याः ॥

७२. अमृतशिरावत् सुधाधारावत् मधुरः स्वरो यस्याः सा तथा
 अमृतशिरोपमः स्वरो यासां ताभिः अनुगता । आलम्बिकक्षिणे अ-
 ल्यगायत्रीभिः कृतपृष्ठनिनादेत्यर्थः । गुणभाजनानां गुणपात्राणां यद्
 दानं जिनसद्गुणोत्कीर्तनोऽप्यपरितोषाद् धनवितरणं तस्य भाजनम् ॥

छुह । छमि । छतिवण । छट्टी । छावच्छी । "यद्दामो" [२६५.] इत्यादिना
आदेवर्णस्य छः ॥

छिरा सिरा । "सिरायां वा" [२६६.] इति आदेवर्णो वा ॥

७३ दनुजकुलस्य दैत्यसमूहस्य दनुजकुलाराजस्यो देवास्तेषां च

सकृद्य-वारण-पादञ्च-वाचरण-पउत-सह-कथ-गीत
 आउज्जिअ-पाथारे रद्धे-पुण आसि गुणि-पाणे. ७४
 तस्यागओ अ कालायस सम-कालाय अहिअ-हिअओ जो,
 सो केलि-किसलयसो अ-किसल-कोमल-हिओ आसि. ७५
 दुग्गावी-पा-वीटं दुग्गा-एवीस-पाय-वीटं च
 मोत्तुं, गण-गन्धव्वा तं गीअं सोउम् ओच्छरिया. ७६
 दुर्लभं राजकुलस्य नरनायकस्य प्रियं श्रोत्रसुसङ्गत्वेन हृदयम् अद्भि-
 तीयं तस्या वरसुखरगायत्या गीतं श्रोतुं राजकुलविहारे कुमारवि-
 हारे को नायातः । किं तु सर्वोपायातः ॥

भायण भाणं। दणु वणुज । सउल रायउल । “लुग् भाजन” [२६७.]

इत्यादिना सस्वरस्य जस्य लुग् वा ॥

७४ संस्कृत व्याकरणप्रकृत व्याकरणशः उपयुक्ताः उत्तिपादिता
 ये शब्दास्तैः कृतं गीतं यत्र आतोष्टिकानां भृदङ्गादिवादकानां प्रा-
 कारो मण्डलं यत्र तस्मिन् रद्धे पुनः गुणिप्रकार आसीत् ॥ संगीत-
 काकर्णनाय समागत समस्तलोकेषु प्राप्तौ रद्ध-भूमौ विचक्षणा एव
 उपवेक्षिता इति पुनः शब्दार्थः ॥

७५. तत्र चरद्धे कालायसं लोहजातिस्तेन समं कालायसाद्
 अधिकं च हृदयं यस्य स तथाविधो य आगतः स केलिकिसलय-
 याशोक किञ्चलशयन रम्भाकङ्के छिदलवत् कोमल हृदय आसीत् ॥
 चित्तचमत्कारकारिजिनेन्द्रगुणस्तीतगीतश्रवणात् सोऽपि सार्द्रहृदयः
 संवृत इति यावत् ॥

वारण वाचरण । पाथारे पाणे । आओ तस्यागओ । “व्याकरणप्रकारा-
 गते ऋगोः” [२६६.] इति को गश्च लुग् वा ॥

कालायस कालास । किसलय किसल । हिअओ हिओ । “किसलय”

[२६६.] इत्यादिना यस्य लुग् वा ॥

७६. दुर्गादेव्याः गौरीः पादपीठं पादासनम् । अत्र च सामी-

जिण-पाय-वडण-गुरु-पा-वडनाई चद्रअतत्थ उभ-जणो
पुलखड्डुरेहि कलिओ, उउम्बरो उउम्बरेहिं. ७७

जाव निवो कय-पूओ, आरतिथ-मङ्गलं न जा कुणइ,
ता देव-उले मरुचय-पूअं अणुसोइउं लज्जो. ७८
मइ ताव देउलम् इमं निम्मविअं सहल-जीविअ-मणेण;
सत्त्व-रिउ-कुसुम-पूआ नो जइ, जीअं न मे सहलं. ७९
यात् चरणान्तिकम् इत्यर्थः । दुर्गादेवीशस्य पादपीठं भुक्त्वा गणा
नन्दिवन्दिभूतयस्ते च तेने गन्धर्वाश्च किनरास्तद् गीतं श्रोतुं क-
र्णाञ्जलिभिः पातुम् अवस्तृता आगताः ॥

७७. जिनपादपतनगुरुपादपतनानि त्यक्त्वा तत्र रङ्गस्थान उभ
जनः आसीत् । किंभूतः । पुलकाङ्कुरैः कलितो युक्तः । किंवत् । यथा
उदुम्बरो जल्लुफलः उदुम्बरफलैरिति ॥

दुग्गावो दुग्गा-गवो । पा-वीटं पाय-वीटं । पाय-वडण पावडणाहुं । उउम्बरो
उउम्बरेहिं । "दुर्गादेवीः" [२७०] इत्यादिना दशान्तर्धमे लुग् या । अन्तरिति
किम् । दुर्गादेव्याम् आदौ या भूत् ॥

७८. यावत् कृतपूजो नृपः तथा आरात्रिकेन सहितं मङ्गलं आ-
रात्रिकं मङ्गलम् । आरात्रिकं माङ्गलियं चेत्यर्थः न यावत् करोति
तावद् देवकुले कुमारविदारे मरुचकपूजाम् अनुशोचितुं लज्जः ।
पूजाविषये पश्चात्तापं कर्तुं युक्तः ॥

७९. अनुशोचनमेवाह । मया तावद् देवकुलम् इदं निर्मापितम् ।
अनेन च सफलं जीवितं निर्मापितम् । मम चेत्यर्थात् । परं सर्वतु-
कुसुमपूजा नो यदि चेन्न तदा जीवितं न मे सफलम् ॥ देवगृह-
विधानाज्जीवितं सफलमपि तथाविधपूजाया अभावाद् नातिशयेन
सफलम् इति यावत् ॥

अहं भणि अं स्वे सासण-देवीए, एवमेव मा जूर;
 आवत्तमाण-जस, तुमम् एमेअ किम् अत्तमाण-भणो? ६०
 गुणि-पावारय-पारय, दुह-अड-चिन्तावडेसु मा पडसु;
 होही तुह उज्जाणं सड् सन्व-सिउहि कय-कुसुमं. ६१

६०. अथ द्रष्टुं चिन्तानन्तरं स्वे गगनाङ्गणे शासनदेव्या भणि-
 तम् आवर्तमानं त्रिलोक्यं सम्भ्रम्यमाणं यदो यस्य । तस्य आमन्त्र-
 णम् । हे आवर्तमानयत्राः त्वम् एवमेव मा सिद्यस्व निरर्थकं मा
 दैत्ययुक्तो भव । तथा एवमेव किम् आवर्तमानमनाः सर्वर्तु कुसुम-
 प्रजा भविष्यति वान वेति किं चिन्तापरचितः ॥

६१. स्वेदचिन्तयोर्निरर्थकत्वमेवाह । गुणिन एव पावारकाः
 पडास्तेषां पावारक अनुपमागणित गुणयुक्तत्वेन आच्छादक । दुःखं
 स्वेदः तदेव अवटश्च कूपः । चिन्ता अभीष्टितार्थे एति संदेहः सैव
 अवटश्च । तयोस्त्वं मा पत मा निमज्ज ॥ ननु किमिति भगवत्या एवं
 निविध्यते तत्राह । तव उद्यानं भवेत् आरामवनं सदा सर्वकालं
 सर्वर्तुभिः कृतकुसुमं जनितप्रसूनं भविष्यति । मम एसादाद इति
 श्लोकः ॥

जाव जा । ता ताव । देव-उले देउल । जीविअ जीअ । एवमेव एमेअ ।

आवत्तमाण अत्तमाण । पावारय पारय । अड चिन्तावडेसु । “ यावताव ”

[२७१] इत्यादिना यावदादिषु वकारस्य अन्तर्वर्तमानस्य लुगं वा ॥ अन्तरित्वेन ।
 एवमेवेति अन्यस्य न ॥

इति आकृतद्वयाश्रये महाकाव्ये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरण-

उत्तिपादनद्वारेण अथमः पादः संपूर्णः ॥

आरतिगम् अहंकारं, मुक्कमलो, अपरिमुक्त-माउको,
 तव-सत्तं गुण-सक्कं माउत्त-निहिं गुकं पणओ. ६२
 विअ-उक्कोरग-दह-जीव-जीवाउ-चरण-रेणु-कणं,
 लुक्क-कलिं, लुग्ग-भवं तं समुपासिअ, गओ राया. ६३
 लक्ष्मण-पुण्णम्, अरवीणं, अक्षीण-गमणं, अक्षीण-तणु-तेअं,
 रवन्धाउ-सत्त-पिहलं, पोक्खर-गन्धं, धुवावत्तं, ६४

६२. अथ अमीप्सितायसाधकशासनदेवीवचनानन्तरम् आरा-
 त्रिकं कृत्वा मुक्तमलः गतविकल्पकारुण्यः । अपरिमुक्तमृदुत्वः । आर्ज-
 वयुक्तो राजा श्रीकुमारपालः तपसि “अणसणम् अणोअरिआ”
 इत्यादिसिद्धान्तप्रसिद्धे शक्तं समर्थम् । तत्रिष्टम् इति यावत् । गुणेषु
 क्षान्त्यादिषु शक्तं मृदुत्वनिधिं गुकं पणतः पणमति स्म ॥

६३. वृश्चिकदष्टाश्च उरगदष्टाश्च ये जीवास्तेषां जीवातवे जी-
 वनौषधानि चरणरेणुकणा यस्य । रुग्णः सावद्यध्यापारपध्वंसक-
 त्वेन भग्नः कलिः कलहः कलिकालो वा येन । रुग्णभवं मुक्तपदवी-
 यदाभयदानादिधर्मानुष्ठानविधापनेन निर्दलितचातुर्गतिकसंसारं तं
 गुकं समुपास्य संसेव्य । तदन्तिके देशनाश्रवणादिधर्मानुष्ठानं कृत्वे-
 त्यर्थः । राजा श्रीकुमारपालो गतः देवगृहाग्निः सृतः ॥

“संयुक्तस्य” [१.] अधिकारेणम् “ज्यायम् इत” [२.१५] इति यावत् ॥

मुक्क मुत्त । माउको माउत्त । सत्तं सक्कं । उको दह । लुक्क लुग्ग । “शक्त-
 मुक्त” [२.] इत्यादिना एषु कोश ॥

६४. अथ नृपाध्वारेदार्थम् आनीतस्य अश्वोरसस्य गाथासप्तकेन
 वर्णनम् आह । सप्तभिः कुलकम् । अश्वम् आरुढः । राजा इति
 एकमात । कीदृशम् । लक्ष्मणपूर्णं शालकोत्रशास्त्रोक्तसमस्तपञ्चास्य-
 चिह्नभूतम् अक्षीणं परिपूर्णसर्वोद्गोपाङ्गम् अक्षीणगमणम् ॥

स्वन्दपितृ-कन्द-सरिसावणीस-जुगं, अमुक्क-रोमं-छविं,
अणसुक्ख-मणुलि-कुसुमं, स्वेडय-जर-वेडअङ्ग-रजं; ६५

सिहि-सीह-वसह-वग्घाण हत्थि-हंसाण चास-नउत्ताण ।

तह तित्तिरस्स सरिसी सुहा गद्धं होइ तुरयाण ॥

इति शास्त्रोक्तगतिरसंपूर्णम् इत्यर्थः । अक्षीणतनुतेजसम अत्यूनकाय-
 कान्तिम् । स्कन्धादिषु सप्तसु सप्तस्थानेषु पृथुलं विस्तृतम् । यत्न उत्तम् ।

वच्छ-यल-भाल-कदस्वन्तराई तह कहिअ बन्ध-गताइं ।

पिहुआई सत्त सुपसत्थ-पाय-पट्टीय-सहिशाइं ॥

पुष्करगन्धं कमलवत् सुरभिम् । यद् उत्तम् ।

महु-कमल-कुह-कुडु-म-कयम्ब-कप्पर-कुज्जय-सुअ-था ।

धय-चन्दण-विहोसीर-जाइ-गन्धा सुहा तुरया ॥

ध्रुवा ध्रुवनामानः आवती दकासंख्या अमरका यस्य स तथा तम् । यद् उत्तम् ।

दो सीसे दुविउरे इक्को भालमि फुरणा इक्को ।

दो रन्धे दो अवरन्धयमि इअ धुअ-दसावता ॥

तुरय-मल्लयवेजि आवत्त तेचन्द-सूरइ । पण्ड विमिउरह अस्सिणि-कुमारइ ।

वैयसन्नरु भाल-यलि वसइ । वाउ पुरणमि सारइ ।

रन्धह उवरन्धह जि विअ विणिण विमि आवत्त ।

तिहिं तिहिं कमि निवसहिं सयल सोमि विसाह पवित ॥

जो तेहिं जुओ सो कुल-कोसल-जस-सुक्ख-संजणणो ॥

६५. स्कन्दपितृस्कन्दाभ्यां श्रीकण्ठकर्त्तृकैराभ्यां सदृशा ये अ-
 वनीशास्तेषां येन्यः अर्हः तम् । अशुष्का अरुक्षा । लावण्यो येतेति
 यावत् । इत्थं भूता रोम्भां छविः कान्तिर्यस्य । अशुष्क मौलिकु-
 सुमं सान्द्रविरोमाल्यम् । स्वेदकज्वरस्फटकं देवताधिलितत्वेन वि-
 षतापविध्वंसकम् अङ्गरजो यस्य स तथा तम् ॥

१ ४०° सुक्कः

१ ४० निउः २ ४० पुः ३ ० वेयः ४ ४०° णि. ५ ४ उग्रन्ध. ६ ० सलय.

धाणु पिशा-जल-पुण्ण, अखाणु-चायं, जणेहि दीप्तान्तं
 पडिरवमि अइ-यम्भय-यम्भिअ-तणु-ठम्भिअच्छेहिं; ८६
 रंगं, पिग-रत्त-सं, रवि-हय-सुक्कं, नील-किञ्चि-छविं,
 सुद्ध-करणग-चच्चर-चइत्त-ठिअ-दिट्ठि-दुच्चज्जं; ८७
 पञ्चहा पञ्चमेवि पञ्च-धारासु-अकय-णिज्जेअं,
 णञ्चा बुज्जा पिच्छीड वणिणअं सिक्ख-विज्जंति; ८८

८६ स्थानोः ईश्वरस्य पिशा गङ्गा तस्या यज्जलं दत्तं पुण्यम् ।
 अविद्यमानः स्थानोः पातो यस्य जात्यत्वात् तम् । यद्वा अस्थानुघातं
 रोगविशेषरहितम् । एतिसंभिता इव तत्क्षणे तदङ्गसङ्गाद् दत्तान्य-
 संभ्मा इव ये अङ्गानां संभकास्तेषु संभिता अवष्टब्धास्तनवो
 येते च ते संभिताक्षाश्च निश्चलनेनैतैर्जनेर्देव्यभावं अनुक्षेपम् ई-
 क्षमाणम् ॥

८७ रक्तं सादिशिक्षास्वनुरक्तम् । पिकवद् रक्तः कलः । गभीर-
 इत्यर्थः । एवंभूतः स्वरो हेयारवो यस्य स तथा तम् । यद् उक्तम् ।

अच्छिन्न-गहिर-सदा सुपसत्था हयवरा हुन्ति ॥

नीलकृति-छविं नीलवर्णत्वकन्तिम् । यद् उक्तम् ।

सेअङ्ग-सामकमो, अण्णो जो सेअ-चरण-नयणो य, ।

सिअ-केसरो अ नीलो, ते तिणिणिवि सुपसत्थाइ ॥

अत उल्लेख्यते । खर्ये हया अश्वस्तेषां शुल्कमिव दानमिव । यथा
 अन्यो वणिग् मण्डपिकायां दानं दत्वा चलति तथा रविणापि एत-
 दशोपरि विचरन्ता एतद् अनुष्ठितमिवेत्यभिप्रायः । शुल्ककरणस्य
 मण्डपिकाया अग्रे चत्वरे बहु मार्गा चैत्येषु देवकुलेषु [च] स्थितानां
 दृष्टिभिर्दुस्त्यजम् । कौतुकाद् निर्निमेषम् ईक्षमाणम् इत्यर्थः ॥

८८ पञ्चधा पञ्चमेति । एतियभातम् इत्यर्थः । पञ्चधाराः ।

१८ पञ्चमेति. we with C.

विष्णुअ-अहिविज्झिअ-अच्छीविस-विस-हरणं-छेत-सोण-जलं,
 सुर-ताडण-अरवमं-छुमं रिक्ख-पवडं-स-सम-वेगं; ६९
 अवि रिच्छ-सरिच्छहिं मणिच्छुयं सच्छुणं च ओएहि
 अच्छी-पच्छ लिच्छहिं पेच्छिअं आसम आरुतो. ९०

आस्कन्दितं धैरितकं रेचितं वलितं पुनम् ।

इति गतिविशेषाः । तासु अकृतनिर्वेदम् । तत्रासक्तम् इत्यर्थः ।
 तथा ज्ञेयाद् विचक्षणत्वाद् बुद्ध्या अवगम्य पृथ्व्या पृथ्वीस्यजनेन
 वर्णितं श्लाघितम् । कथम् । शिक्षया विद्वान् इति सर्वगतिकरणानि-
 युण इति ॥

६९. वृश्चिकाश्च दुणाः । अहिमूत्रोद्भवा वृश्चिका अहिवृश्चि-
 काश्च तीव्र विषदुणविशेषाः । अक्षिषु विषं येषां ते च ते अक्षिविषाः
 सर्पविशेषाः । तेषां यद् विषं गरलं तस्य हरणं ध्वंसकं क्षेत्रस्य
 शरीरस्य स्वेदजलं घर्भीष्वु यस्य । सुराणां ताडने आघाते अक्षमा
 असमर्था । वेपमानेति यावत् । इत्थंभूता क्षमा पृथिवि यस्मात् ।
 ऋक्षाश्च जाम्बवदादयः । पुक्कडाश्च हनूमदादयः । तेषाम् ईशः
 सुग्रीवः तेन समवेगं तुल्यत्वरितगतिम् ॥

९०. ऋक्षसदक्षैरपि चापत्याद् अच्छभक्तकल्यैरपि सतिश्चयम्
 एकाशचित्तम् । यद्वा ऋक्षसदक्षैरपि चञ्चलारुहारादिमनोहरत्वेन
 तारककल्यैरपि सक्षणं सोत्सवं च यथा भवति एवम् अक्षिपथ्यं
 लिप्सुभिर्लोकैः ऐक्षितम् ।

लक्ष्मण । अर्षाणं । "क्ष. स्वः" [३] इति क्षस्य स्वः ॥ क्वचित्तु छद्मावपि ।

अञ्जीण । अङ्गीण ॥

१० लोकोहिं.

1 B निर्वेदः. C wanting 2 So B. C wanting 3 B' दुणशेषः. C wanting

4 B छत्तावपि. C wanting

धवलगेहम् अद्-निश्चलाकिदी वन्दुलो नुलुग-वंस-दीवओ,
तच्च-देवय-वरेण तवस्वणोभारि आगिबल-दुहा पहुतओ. ९१

र-धाद् । पोकरर । "ष्कस्कोनीधि" [४] इति रवः ॥

स्वन्द कन्द । असुक्क अणसुक्क । "सुक्कन्देस्क वा" [५] इति स्यो वा ॥

खेडय । खेडअ । "क्षेवकादौ" [६] इति रवः ॥

अखाणु । "स्थाणावहरे" [७] इति रवः । अहर इति किम् । खाणु ॥

पडिरवमिओ अद्-यभय । "स्तम्भे स्तोवा" [८] इति स्तस्य रवः ॥

यमिअ । रमिअ । "यवाचस्पन्दे" [९] इति स्तम्भे स्तस्य अदौ ॥

रगं रत । "रक्ते गो वा" [१०] इति गो वा ॥

सुक्कं सुद्ध । "सुक्के ङो वा" [११] इति ङो वा ॥

किञ्चि । चच्चर । "कृत्तिचत्वरे चः" [१२] इति चः ॥

दुस्सज्जं । "त्योच्चैत्ये" [१३] इति त्यस्य चः । अचत्य इति किम् । चडत्त ॥

पञ्चहा पञ्चूसे । "अत्युषे यश्च हो वा" [१४] इति त्यस्य चः । तत्संनिधौ

पश्यहो वा ॥

णच्चा । बुद्धा । पिच्छीद् । विज्जंति । "त्वध्वद्वभ्यां चछजद्वाः क्वचित्" [१५] । यथा यथा संख्यम् एते क्वचित् ॥

[१५] । यथा यथा संख्यम् एते क्वचित् ॥

विञ्जुअ विञ्जिअ । "वृद्धिके अर्थुर्वा" [१६] इति ञुः ॥

अच्छी । छेत । सरिच्छेदिं अच्छी । "छोऽक्षयदौ" [१७] इति स्वस्यापवा-

दच्छः ॥ आर्थे तु इक्खु । स्तीरं । सौरिक्खं । इत्याद्यपि द्रव्यते ॥

छमं । "क्षमायां कौ" [१८] इति छः । काचित्ति किम् । अस्सम् ॥

रिक्ख रिच्छ । "ऋक्षे वा" [१९] इति छो वा ॥

९१. अतिनिश्चलाकृतिः अतिस्थिरस्वभावः वत्सलः जीवदण्ड-
वतकत्वात् सर्वजनीनः चौलुव्यवंशस्य प्रकाशकत्वाद् दीपक इव
तथ्यः सत्यो यो देवतायाः शासनदेवताया वरः । होही तुह उज्जाणं

सद्व सव्य रिडहिं कथकुसुममिति [८१] असादस्तेन कर्त्री तत्स्थणे
 तस्मिन्नेव काले उत्सारितारिवलदुःखः अपगतसमस्तचित्तः धक्लगेदं
 असादं अमः । गजेति शेषः ॥ वैतालिया परान्तिका छन्दः । वैद-
 नकं वा छन्दः । "तच्च-देवय-चरेण" इति उत्तरसर्गीय सूचनम् ॥

सच्छुण । "क्षण उत्सवे" [२०] इति छः । उत्सव इति कौम् । तत्परणो ॥

साणिच्छुयं पच्छ । लिङ्छुहिं । वच्छुतो । "ह्रस्वात् वञ्चत्ताभ्याम् अनिश्चते"

[२१] इति ह्रस्वात् परेषाम् एकां छः । अनिश्चत इति किम् । निचला ॥ आर्ये

तथ्ये चेपि । तच्च ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितेण कृताद्वयश्रयमहा-
 काव्यवृत्तौ द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

कथं चम्पह सामच्छं, वर सामथ्या कओसवम् उऊहि,
नयणाच्छवम् उज्जाणं गओ निवो उऊउओ ददुं. १
जयं छिह उसुअ मयणो, अवज्ज निण्ह, सभज्ज जुव लोओ,
अलि सेज्ज च्चअ कलिओ तओ पयदो वसन्त उऊ. २

१. कृतमन्मथसामर्थ्यम् उद्दीपनविभावत्याज्जनितकन्दर्पिकर्म
वरसामर्थ्यात् देवतापसादोत्कर्षाद् ऋतुभिर्वसन्ताद्यैः कृतोत्सवं
युगपत् तत्तत्पुष्पफलपत्रालपटलैः पारब्धमहामहिम् । नयनानां रम्य-
त्वाद् उत्सवम् उद्यानं क्रीडाकाननम् उत्सुकः सौत्कण्ठो नृपो
द्रष्टुम् ईक्षितुं गतः ॥

२. तत्र युगपत् सर्वर्तुप्रादुर्भावेऽपि वाचः क्रमवृत्तित्वाद् ऋतुषु च
वसन्तस्य सम्राट्कल्पत्वाद् अष्टाशीत्या गाथाभिरादौ तमेव वर्ण-
यति ॥ जयस्पृहायां धर्मार्थादिपराभवेच्छायां उत्सुको मदनो
यत्र । अवद्ये कुव्यापारे निःस्पृहा विमुखाः सभार्या युवलोकास्तरु-
णपुरुषा यत्र । अलिशय्या अमरवसन्तयो ये चुता आस्रवृक्षास्तैः
कलितः । ततः देवतावरानन्तरं वसन्तऋतुः यवृतः ॥

सामच्छं सामथ्या । कओसव नयणाच्छव । उऊउओ उसुअ । “सामर्थ्ये-
त्सुकोत्सवे वा” [२२] इति छेवा ॥

छिह । “स्पृहायाम्” [२३] इति फस्य अपवादश्छः ॥ बाहुलकात् क्वचिद्
अन्यदपि । निण्ह ॥

अवज्ज । सभज्ज । सेज्ज । “समर्थो जः” [२४] इति एयो जः ॥

अहिमज्जु-जणय-अहिमज्जु-माउ-भायाहिमज्जु-पमुहाण
 अहिउच्चिआसि मयणो अणवज्जासज्जा-कुसुम-सरो. ३
 गय-सज्जासस्य मयणध्वयस्य कुसुमज्जाओउ-दुइअस्य
 कड्डेहि-पल्लव-मिसा आसि पयावो समिज्जान्तो. ४
 पट्टण-वहु-वलयाइअ-वट्ट-पयहालि-मण्डला चओ
 पवण-कवट्टिअ-कुसुम-रज-सुरहि-महि-मट्टिओ जाओ. ५

३. अभिमन्युजनकश्च अर्जुनः अभिमन्युमातृभ्राता चलदेवः
 अभिमन्युश्च ते प्रमुखा धुर्या येषां वीराणां ते तथा तेभ्यः अव-
 न्ध्याः कार्यसाधकत्वेन सफलाः असह्याः क्षन्तुम् अवाक्याः
 कुसुमान्येव वारा यस्य स तथाभूतो मदनः अधिक एव त्रैलोक्य-
 वज्रावर्तकारित्वेन अभ्यर्हिन एवारीत् ॥ अधिकापेक्षया अनुपातक्रिये-
 पादाने प्रमुहाणेति पञ्चमीषासौ “क्वचिद् द्वितीयादेः” [३.१३४] इति षष्ठी ॥
 अहिमज्जु अहिमज्जु। “अभिमन्यौ जञ्जौ वा” [२५] इति जोङ्गश्च वा ।

पक्षे। अहिमज्जु ॥

४. गतसाध्वसस्य स्वरिपोरीश्वरस्यापि तदाज्ञाविधागित्वेन निर्भ-
 यस्य मकरध्वजस्य कुसुमान्येव ध्वजश्चिह्नं यस्य स चासौ ऋतुश्च
 स द्वितीये यस्य । यस्मिन्तु युक्तस्येत्यर्थः । कड्डेहिपल्लवमिसात् उतापः
 समिन्धानः समन्ताद् दीप्यमान आसीत् ॥ उतापो हि आरक्तो
 वर्ण्यते । अशोककिञ्चलयाति च तथा । इतीत्यम् उत्प्रेक्ष्यन्ते ॥

अणवज्जा । असज्जा । सज्जासस्य । “साध्वसध्वसां ज्ञाः” [१६] इति ज्ञाः ॥

ध्वयस्य °ज्जाओ । “ध्वजे वा” [२७] इति ज्ञो वा ॥

समिज्जान्तो । “द्वन्द्वौ ज्ञा” [२८] इति द्वन्द्वौ धातौ ज्ञा ॥

५. पत्तनमेव वेधूः कान्ता तस्या वलयायितं कड्डूणयद् आच-
 रितम् यतः वृत्तं यथा भवति एवं प्रवृत्तं गन्तुम् उद्यतम् अलिमण्डलं

कामिणि-धुत्तिम-वत्ता-निवत्तणो, वस्त्रि-नट्टुण नडो,
 पण्डित-वम्महवट्टो, मिहिलिअ-वासन्तिआ वेणो; ६
 विरहिणि-विसणुल्लङ्गी-करणो, रडणाह-रड-महु-चउट्टो,
 कामट्टो, सुहओ चउत्थ-पुरिसत्थगाणेपि; ७
 वीणम्बु-सीअलो, यीण-चुर-लट्टि-महु-विन्दु-लुम्बणओ,
 वम्मह-संदडेसु इट्टाधाओ, महट्टिअओ; ८

यस्मिन् । पवनेन कदर्थितानि जेङ्गोलितानि यानि कुसुमानि तेषां
 यद् राजः परागस्तेन सुरभिः सुगन्धिमेही सृजिका यस्मात् स तथा-
 भूतश्चूतो जातः ॥

पट्टण । वट्ट । पण्ट । कवट्टिअ । महिओ । “वृत्तप्रवृत्त” [२९] इत्यादिना टः ॥

६. गाथा दशकेन वसन्तर्तुसर्वस्वभूताः सुरभिर्जीतसुदुग्धगुणयुक्ता
 मलयानिलो वर्णयन्ते ॥ दशभिः कुलकम् । पर्यस्तलतम् इतस्ततः जेङ्गो-
 लितशारवं यथा भवति एवं मलयानिलो वातो वाति स्म । कीदृशः ।
 कामिनीनां धूर्तत्ववात्सीया माने हेतुयावीर्ण्यवृत्तान्तस्य निषेधकः ।
 मलयानिले हि वाति निर्विचारं तासां प्रियाभिसरणान् । वस्त्रं एव
 नर्तक्यस्तासु नटः फलवकरजेङ्गकत्वेन नृत्योपाध्यायः । एकदित्तम-
 न्मथवार्तः परव्यापितकन्दर्पेदित्तः त्रिथिलितानि कम्पनाद् अट्टो-
 कृतानि वासन्तिकावृत्तानि माधवीलतौ प्रसवकम्भनानि येन सतथा ॥

७. विरहिणीनाम अवैतन्याङ्गसादादिकृत्वेन विसेष्युल्लस्थिक-
 रणः । रतिनाथरतिमधूनां कन्दर्पतस्थिरावसन्तानां पृष्ठानुचरत्वेन
 चतुर्थः । कामस्य अर्थः प्रयोजनम् अर्थो धनं यस्य । चतुर्थीपुरुषार्थ-
 गानामपि मोक्षमार्गप्रवृत्तानामपि जरीरसंतापनिर्वपणान् सुखदः ॥

८. स्थाणान्मु हिमं तद्वच्छीतलः । स्थाणां घना ये चूतयष्टिमधु-
 विन्दवः आग्रलता मकरन्दविषुषः तेषां लुम्बनः अन्तर्वहनात् स्प-

मुह-गडु-निबुडुहिंव उच्च-विअडि-ट्टिअहिं पिज्जन्तो,
 छडिअ-मल उज्जाणो, मडिअ-वेईल-विच्छडो; ९
 रण-समडु-सम-हरो, कवडि-सिर-सरिअ-सलिल-सीअलउं
 लड्डिय-गडुहवाहण-पुरो, मयण-गददिअ-लोओ; १०
 मलय-चल-कण्डलिआ-आउह-सात्ताउ भिण्डिवालोच्च,
 ठड्डेण बुडु-जग-जय-छिहाइ गहिओ महु-भडेण; ११
 श्लोकः । मन्मथसंदष्टेषु द्रष्टाघातः । कामार्तजाणिपीडापद इत्यर्थः ।
 मधोर्वसन्तस्य कार्यकरणाद् औष्टिकः । भृत्य इत्यर्थः ॥

९. सुखस्य गते उपचाशद् बाहुल्यम् । तत्र निमग्नैरिव । अनवर-
 तसुरतवासक्तै रित्यर्थः । उच्चा चासौ वितर्दिश्च वेदिस्तत्र स्थितैर्म-
 तवारणभूमिगतैः पीयमानो रतकृमापनोदार्थे सेव्यमानः । छर्दितं
 तदानीं दक्षिणस्या उत्तरस्यां गमनाद् यान्तम् । त्यक्तम् इत्यर्थः ।
 मलयोद्यानं येन । मर्दिनः अन्तर्भवेन कदर्थितः विचकिलानां
 विच्छर्दी विस्तारो येन स तथा ॥

१०. रतसंमदीत् सुरतासक्तैः श्रमः खेदस्तस्य हरो विध्वंसकः ।
 यतः किञ्चित् । कपदी ईश्वरः तस्य यच्छिरस्तत्र या सरिद् गङ्गा
 तस्या यत् सलिलं तद्वत् शीतलः । लड्डितं गर्दभवाहनस्य शवणस्य
 पुरं लड्डुगरा नगरी येन । मदनेन गर्दभितो गर्दभवद् आचरति
 स्म लोको यत्र स तथा ॥

११. मलय-चलकन्दरिकैव आयुधशाला तस्या भिन्दपालः श-
 स्त्रविशेषः स इव स्तब्धेन साहंकारेण वृद्धा महती या जगज्जय-
 स्मद्वा तथा मधुभरेण वसन्तवीरेण गृहीतः ॥

दृष्टो जीविअ-मयणो, विरहिणि-नीराम-बुद्धि-परिवृद्धो,
 अविअद्ध-अमद्ध-अणिदीणंपि विद्वण्ण-रद्ध-सद्धो; १२
 रिद्धिं पत्तो, कम्मिअ-लवली-मुद्धो, वसन्त-मुद्धभो,
 अद्धद्धीकय-मणिणि-माणो, पज्जुण्ण-दिण्णाणो; १३
 पण्णास-गुणं मयणं पण्णरद्ध-गुणं महं च पयडन्तो,
 मत्तुमद्ध-मत्तु-दलणो, समन्त-लय-तम्ब-विस्तरणो; १४
 अविरहि-विरहि-यवानव-पत्तं पल्लस्य-लयम् अपल्लहे
 उद्धाहकरोणुत्थारयाण मल्लयाणिलो वाऊ. १५

१२. दग्धोपि ईश्वरतृतीयेनेत्राचिषा भस्मसात्कृतोपि उज्जी-
 वितः शरीरीकृतो मदनो येन विरहिणीनिःश्वासवृद्ध्या परिवृद्धः
 विस्तृतः । अविदग्धाश्च कामप्रवृत्तौ अनिपुणाः अश्रद्धाश्च तदनि-
 श्चयः अनृद्धयो दरिद्रास्तेषामपि वितीर्णरतिश्रद्धः उन्मादिनसुर-
 ताभिन्नाः ॥

१३. नृद्धिं सौरभ्यादिसंपदं प्राप्तः कम्मिन्ता अन्धोलिन्ता लव-
 लीलतानां मूर्धनः शिरांसि येन । वसन्ते मूर्धन्यः प्रधानः । अर्धा-
 र्धीकृतः रतोत्कृष्टाकरणान् सुखीशो विहितो मानिनीनां यानो येन ।
 प्रद्युम्नस्य कन्दर्पस्य दत्ता आज्ञा येन । जनानाम् इति बोधः । कन्द-
 र्पराज्यम् अधुना जनेषु उदयोधयद् इत्यर्थः ॥

१४. पञ्चात्राद्युणं मदनं पञ्चदशगुणं मधुं च एकदशम् । तयोरा-
 धिक्यं जनयन्नित्यर्थः । मत्तुमतीनां प्रियविषियेण सङ्क्रोधानां प्रेय-
 सीनां मत्तुदलनः । सख्यादिचातुकारम् अन्तेरेणापि उसादनकारक
 इत्यर्थः । समस्तलतास्तम्बानां विस्तरणः अनुकूलत्वेन वृद्धिजनकः ॥

१५. अविरहिणश्च युवतियुक्ताः विरहिणश्च तद्विपरीताः । तेषां

स्तवास्तवयोः शीतसनापो दीपकत्वेन प्रशंसा प्रशंसयोः पात्रम् । [प-
येस्ता लता यस्मिन् कर्मणि स्यात्] अपर्यस्तः । इतरवायुभिरसंमिश्र
इति भावः । अनुत्साहानां कामार्थे अनुद्यमानाम् उत्साहकरः आ-
सक्तिजनकः ॥

नृद्वेष्ट । “तेस्या धूर्तादौ” [३०] इति तेस्य डः । अधूर्तादाविति किम् । धुतिमा-
वता । निवतणो ॥ बाहुलकाद् वद्वे ॥

वेष्टे । “वृत्ते षः” [३१] इति षः ॥

विसण्णुलदी । “गेऽस्थिविसंस्थुले” [३२] इति डः ॥

चउष्टे चउत्थ । अद्वेष्टे । गुरिसत्थ । नीण वीण । “स्यानचसुर्क्यर्थे वा”
[३३] इति गेय । परम् अर्थवाक्ये अवस्थितविभाषया ठस्वम् । धनार्थे न भवति ॥

लङ्घि । “षुष्मानु” [३४] इत्यादिना षस्य डः । अनुष्टेष्टासंदष्ट इति किम् ।

संदष्टेसु । इदु । महुद्विअजो ॥

गडु । “गर्ते डः” [३५] इति तेस्य डः टापवादः ॥

विअडि । छडिअ । मडिअ । विच्छडो । समडु । कवडि । “संदर्” [३६]

इत्यादिना देस्य ठस्वम् ॥

गडुह गद्विअ । “गर्दमे वा” [३७] इति देस्यडो य ॥

कण्डलिआ । भिण्डिचालो । “कन्दरिकाभिन्दिपाले षः” [३८] इति षः ॥

वद्वेण । “सब्धे वद्वे” [३९] इति ययाकसं वद्वे ॥

वुडु । दडो । वुडि । अविअडु । “दग्ध” [४०] इत्यादिना डः ॥ कवित्र ।

परिविष्टो ॥

असडु सडो । अणिड्ढिणं रिडिं । सुडो सुडजे । अडुष्टे । “अद्वि” [४१]

[४१] इत्यादिना रोत्रा ॥

पज्जुण्ण । आणो । “अज्जोर्णः” [४२] इति णः ॥

दिण्णा । पण्णारस पण्णरदु । “पण्णारसश्चदशदत्ते” [४३] इति णः ॥

मन्तु मन्नु । “मन्तौ न्तो वा” [४४] इति न्ते वा ॥

भमरालिध्दे द्वायविन्ध्य-विण्हे आसि सिन्दुवारस्मि
 भस्मिण्य-द्वायिन्ध्य-जीवारु-भय्य-चुत्रं किर पराओ. १६
 अण्णाणत्ता मुक्को भस्मिण्य-पिण्हि पदिअ-सत्थेहिं,
 कड्डु-सि-कुम्पलं रुप्पिणि-मुअ-वाणं व ददुण. १७
 रुक्मि-निव-सरिस-जीवण-गुणेहि तस्मिं कयो जुआणेहि
 पुप्फिअ-असोअ-विपिणे परोप्पर-प्फद्धम् अन्दोत्ता. १८

विच्छरणो । “स्तस्य” [४५] इत्यादिना स्तस्य यः । असमस्तसम्ब इति

किम् । समत्त । तम्ब ॥

यवातव । “स्तवे वा” [४६] इति स्तस्य यो वा ॥

पल्लस्य पल्लहे । “पर्यस्ते यतै” [४७] इति पर्यायेण यतै ॥

उच्छाह अणुत्थाशरण । “योत्साहे यो हश्च रः” [४८] इति यो वा । तस्मिन्-

नियोगे च हस्य रः ॥

१६. भुमरैराश्रिते सौरभ्यलोभाद् आलिङ्गिते द्वायविहकस्य
 कामस्य विह्वे उत्कण्ठादायकत्वेन व्यसृक्ते सिन्दुवारे निर्गुण्डे भ-
 स्मितः समाधिभङ्गप्लुपितत्रयम्बकतृतीयनेत्रजाज्वल्यमानज्वलन-
 ज्वालयाम भस्मसात्कृतो यो द्वायविहस्तस्य जीवानो जीवितौघधस्य भ-
 स्मसदृशं चूर्णमिव संभाव्यते परागः ॥

आलिध्दे । “आश्रिते लघौ” [४९] इति यथासंख्यं लघौ ॥

विन्ध्य इन्ध्य । “विह्वे न्ये वा” [५०] इति न्यः । ण्हापवादः । यस्य सोपि । विण्हे ॥

१७. रुक्मिणीसुतवाणमिव जगन्मोहनात् पञ्चशरशरमिव कड्डु-
 त्रिकुलजलम् अशोकविकसितकुसुमं तत्पुष्पाक्षं वा दृष्ट्वा स्मृत्वा सौ-
 स्थ्याय अनुध्याता आत्मप्रिया येस्ते तथा तैः पथिकसाथैः आत्मनः
 आत्मा स्वजीवो मुक्तः । ते तदा तद्वरीनान् क्षोभेण मृता इत्यर्थः ॥

भस्मिण्य भय्य । अण्णाणत्ता अण्य । “भस्मात्मनोः पो ना” [५१] इति पो वा ॥

१८. पुष्पिताशोकविपिने तस्मिन् उद्याने रुक्मी रुक्मिणी आता

सोविबुहपड-सीसो बुहपड सोवि तस्य ओच्छरिओ,
 निपहिअ-तिअस-लीलं दोला-लीलोसवं दहुं. १९
 विरहिअ-भिण्णं अमिलिह-कण्ठं विगय-सेफ-कण्ठेहिं
 तम्बम्ब-दलोत्तंसं दोलिर-तरुणीहि अह गीअं. २०
 स चासौ वृषश्च तेन सहजं यैव न गुणाश्च येषां तैर्युवभिः परस्परम्
 अन्योन्यं स्पर्धां यत्र अन्दोलने तद् यथा भवति एवम् अन्दोल्यते
 अस्याम् इत्यन्दोला यैव कृता ॥

कुण्डलं । रुष्णिणि । "दुस्माः" [५२] इति पः ॥ कचिद् चोपि । रुष्णि ॥

१९. अथ वसन्तक्रीडापीडं दोलाविज्ञासं गाथाष्टिकेन वर्ण-
 यति । सोपि भ्रमण्डलास्वण्डलत्वेन प्रसिद्धोपि बृहस्पतेः बृहस्पतिना-
 मोपाध्यायस्य शिष्यः श्रीकुमारपालनृपः सोपि तदुपाध्यायत्वेन वि-
 शदयज्ञाद्विद्युक्तत्वेन च उत्कृष्टोपि बृहस्पतिः तत्र उद्याने निष्प्रभिताः
 स्वातिशयात् पराभूतास्त्रिदशानां लीलाः क्रीडा येन तत् तथाभूतं दो-
 लालीलोत्सवं द्रष्टुम् अवस्तृतः आगतः । अपिवाच्यः समुच्चये ॥

पुष्पिअ । फड । "अस्यथोः फः" [५३] इति फः ॥ बाहुलकात् कचिद् वा ।

बुहपड । बुहपड ॥ कचिअ । परोपर । निपहिअ ॥

२०. विरहितं त्यक्तं भीष्मं श्रुतिकदुकत्वं येन तत् । सुकुमारम्
 इत्यर्थः । अथ वा विरहितानां वियुक्तानां भीष्मं भयावहं विरहोद्दी-
 पकत्वात् । अविद्यमानः श्लेष्मा कफो यत्र स तथा एवंभूतः कण्ठो
 यत्र । ताग्रणि यस्यामुदलानि तेषाम् उत्तंसः आपीडो यत्र तद्
 यथा भवति एवम् । विगतश्लेष्मकण्ठैः । तरुणैः सहेत्यर्थः । दोल्य-
 न्तीत्येवं शीला दोलयित्रः । ताश्च ताः तरुण्यस्माभिः अथ दोला-
 धारोक्तानन्तरं गीतं गीयते स्म ॥ कान्तैः सह दोलाधारुदाभिस्त-
 रूणीभिर्गीतं कृतम् इत्यर्थः ॥

अखलिअ-जिअं पइ-नाम पुच्छिआ तत्थ खलिअ-जीहाओ
 मय-विहलाहि मय-भिअलाओ लहीहि विअलिआ; २१
 उअम अणुअं च ठिआ दोलासुं, विज्ज-विज्जिअ-कम्हारा,
 कम्भारजम्म-पीवल-कर-जुगय-चरण-जुम्माओ; २२
 कय-वम्भेचर-भङ्गा सुन्दरेण स-वम्भेचरिआण,
 चल-नेउर-जय-चुराहिअ-सर-सोडीर-धीराओ; २३

भिण्णं । “भीष्मे ष्यः” [५४] इति ष्यस्य फः ॥

उसिलिम्ह सेफ । “श्लेष्मणि वा” [५५] इति ष्यस्य फो वा ॥

तम्बम्ब । “ताञ्जाम्बे म्वः” [५६] इति मयुक्तो वः ॥

२१. २६. यदुभिः कुलकम् । धरणिबृहस्पतिशिष्येण पुष्कीपुरंद-
 रेण । राज्ञेत्यर्थः । सकलकलाकौशले बृहस्पतिना सुराचार्यसदृशेन
 उपनतानि आरामिकैर्दौकितानि वनस्पतीनि वनस्पतिफलानि यस्य स
 तथा । तेन वनस्पतीवने वृक्षवने । वनं जलाद्यपीति तद्वत्तच्छेदार्थं
 वनस्पतीग्रहणम् । वनिता अङ्गना दृष्टाः ॥ कीदृशयः । खलिताः प-
 तिपुरतः पतिनाम पञ्चउनोऽदुतलज्जया अविस्मया जिह्वा रसना यासां
 तास्तथा । यतो मदेन क्षीबतया विह्वला विसंस्थुला यदभिर्गोष्ठिघातैः
 कृत्वा विह्वला आकुलिकृता अखलितजिह्वम् । अक्षतम् इत्यर्थः । एवं
 तत्र उद्याने मदविह्वलाभिः । वयस्याभिरिति गम्यते । पतिनाम पृष्टाः ॥

२२. विद्यया जितकाश्मीराः कलाकौशलेन विजितसरस्वतीदेश-
 कश्मीरपण्डिताः । कश्मीरजन्मना कुङ्कुमेन पीतं पीतवर्णं करयुग्मं
 चरणयुग्मं च यासां ताः । तथा दोलासु षेड्ढासु उर्ध्वम् अनुर्ध्वं च
 स्थिताः ॥ काश्चिद् उपविष्टा अन्दोऽस्यन्ति काश्चिद् उर्ध्वा एवेति
 भावः ॥

२३. सज्जन्तचर्याणां नियमितमैथुनसेवानां सौन्दर्येण अङ्गोपाङ्गानु-

धिज्जगुरु-द्युम्मण-समुन्नय-पय-पेरन्त-हणिअ-पज्जन्ते
खण-पुप्फिण-असोण-अच्छेरस्सवि कयच्छुरिआ; २४
अच्छउर-सोअमल्ला, कयच्छुरीआ पिअच्छुरिज्जाण,
पल्लस्य-दीहरारुअम् अभिपल्लाणिअ-पिअ-कडीओ; २५
 तस्मैत्येन कृत्वा कृतब्रह्मचर्यभङ्गं जनितावृक्षवतलोपाः। चला नूपुरा
 एव जयन्तुर्योणि तैः आहिते स्मरस्य शौरीर्ये च पराक्रमो धैर्ये च
 अकान्तत्वं यकाभिः ॥ वीराणां हि जयन्तूरश्रवणात् समराय उत्सा-
 हधैर्ये यादुर्भवतः तथा मञ्जीरझङ्कारे च स्मरस्य अत्यन्तोद्धासाद्
 इत्थम् उक्तिः ॥

२४. धैर्येण गुरुद्युर्णने बहुभ्रमणं यस्य स चासौ समुन्नतपादश्च
 तस्य पर्यन्तेन यान्तेन हतः पर्यन्तो यस्य । अत एव क्षणपुष्पेनैव तत्का-
 लमेव संजातकुसुमे अश्लोके सति । आश्चर्ययोगात् पुमानप्याश्चर्यः ।
 तस्यापि तादृक्कान्तादर्शनेन सकौतुकस्यापि कुतश्चर्यः । तत्कालं स्व-
 पादप्रहारमात्रेण अश्लोकपुष्पात्पादनेन जनिताकौतुकान्तरा इत्यर्थः ॥

२५. आश्चर्यम् अत्यद्भुतं सौकुमार्यं सुदुत्वं यासाम् । प्रियश्चर्य-
 णां कृताश्चर्याः उत्पादिताकुतूहलाः । पर्यस्तौ पार्श्वतः क्षिप्तौ दीर्घौ
 ऊरुसन्निधी यत्र द्वयेवम् अभिपर्याणिताः पत्न्ययनीकृताः प्रियाणां
 करयो यकाभिस्तास्तथा ॥

जिब्भं जीहाओ । “हो भो वा” [५७] इति ह्रस्व भो वा ॥

विहलाहिं भिब्भलाओ विब्भलिआ । “वा विह्वले वीवक्ष” [५८] इति

ह्रस्व भो वा तत्संनियोगे च वेभ्रस्य वा भः ॥

उब्भम् अणुद्ध । “वेध्वे” [५९] इति भो वा ॥

कम्हारा कम्भार । “कम्मीरे भो वा” [६०] इति भो वा ॥

जम्म । “नो मः” [६१] इति न्मस्य मः । अधोलोपापवादः ॥

धरण-वहस्सइ-सीसेण, सयल-कल-कोसले वहण्डणा,
विलया वणस्सइ-वणे दिहा उवणय-वणण्डणा. २६
वण्डल-वण-वाहुल्ल-लोयणीकय-पउत्थम् उल्लसिअं
दस-काहावण-वीस-काहावण-मुल्लं तिलय-फुल्लं. २७
जुगय जुम्माओ । " गमो वा " [६२.] इति गमस्य मो वा ॥

बभचेर । सुन्दरेण । सोडोर । तुरा । " ब्रह्मचर्यं " [६३.] इत्यादिना रीस्य
रः । जापवादः । चैरीसमत्वाद् बभचरिआण ॥

धीराओ धिज्ज । " धैर्यं वा " [६४.] इति रीस्य रो वा ॥

पेरन्त । " एतः पर्यन्ते " [६५.] इति एकाराद् रीस्य रः । एत इति किम् । पज्जन्ते ॥

अच्छेरस्स । " आश्चर्यं " [६६.] इति एकाराद् रीस्य रः एतद्वयेव । कयच्छ-

रिआ अच्छअर । कयच्छरिआ । पिअच्छरिज्जाण । " अतो रि " [६७.] इत्या-

दिना अकाराद् रीस्य रिअ अर रिज्ज रीअ इत्यादेशाः । अत इति किम् । अच्छेरस्स ॥

सोअमइडा । पइत्थ । अभिपइडाणिअ । " पर्यस्ति " [६८.] इत्यादिना रीस्य रः ॥

वहस्सइ वहण्डणा । वणस्सइ वणण्डणा । " बृहस्पतिवनस्पत्योः सो वा " [६९.] इति सो वा ॥

[६९.] इति सो वा ॥

२७. बाण्येण उप्पणा । पिणविरद संतापोत्थस्वेदेनेति यावत् ।

आद्रीणि क्लिभानि चदनानि येषां ते च बाण्यैः कान्ताविशेगोत्था-

श्रुभिः आद्रीणि लोचनानि च येषां ते च । ततश्चिपुत्थये बाण्णाद्री-

वदनबाण्णाद्रीलोचनीकृताः जेषिन्ता येन । दञ्ज कार्षीपणाः विञ्जतिः

कार्षीपणाश्च मूल्यं यस्य तत् तथा भूतं तिलकफुल्लं वृक्षविशेषपुष्पम्

उल्लसितं विकसितम् ॥

वाहुल्ल । " बाण्ये होऽश्रुणि " [७०.] इति हः । अश्रुणीति किम् । वण्डल ॥

काहावण । " कार्षीपणे " [७१.] इति हः ॥ कयं कहावणेति । " हस्सः सं-

योगे " [१.६४.] इति योगेय हस्सत्वे पश्चात् हादेशे कहावणेति भविष्यति ॥

दुहि आण दुस्व-हरणमि दक्खिणो, काम-दाहिण-करोय,
 उम-तिस्थि आण तूहं, फुड-फुल्लो आसि महुअ-तरु २९
 पायाह ओ असो ओ कोहलि-सामाहिं पम्हल-च्छीहिं
 कोहण्डी-कुसुमो कुम्हारज-किसलो अहवद म्हा. २९
 नव-रवि-रसिमा-पसुणो सर-उम्ह-करो अन्धविष चम्हा-तरु,
 रोसम्भ-सम्हा-रव-कय-सागय-पण्हो महु-सिरीरा. ३०

२८. दुःखितानाम् अननुकूलकलत्रत्वेन पीडितानां दुःस्वहरणे
 दक्षिणः तदभीप्सितार्थसाधकत्वेन हितः । अत उत्प्रेक्ष्यते कामस्य
 दक्षिणकर इव । तत्कर साधकार्यस्य तेनापि निष्पादनात् । उमाती-
 थिकानां गौरीभक्तानां तीर्थम् । नव गौरी वसतीति श्रुतेः । तेषां
 भक्तिस्थानम् स्फुट फुल्लो विकसितकुसुमः मधुकन्तरु रासीत् ॥ उमेति
 “दीर्घहस्तौ मिथे वृत्तौ” [१.४] इति ह्रस्वः ॥

दुहिआण दुस्व । दक्खिणो दाहिण । तिस्थिआण तूहं । “दुःस्वदक्षिणतीर्थे
 वा” [७२] इति होवा ॥

२९. कुम्हाण्डीवत् श्यामाः श्यामवर्णीस्ताभिः पद्मलाक्षीभिः
 अशोकः पादेन आहतः । ततः कुम्हाण्डीकुसुमवत् कुसुमानि यस्य
 स तथा । कञ्जमीरजं कुङ्कुमं तद्वत् किञ्चिदयानि न यस्य स तथाभूतश्च
 भवति स्म । स्वदोहदंशप्रसिन्नः झाङ्गलः संवृत इति भावः ॥

कोहलि कोहण्डी । “कुम्हाण्डणं प्पो लसुण्डो वा” [७३] इति प्पो इत्यस्य
 हः । ण्ड इत्यस्य तु वा लोपि ॥

३०. नवरविरेमिवद् रक्तानि यस्मानि यस्य । स्मरस्य उष्म-
 करः दर्शनकारिलोकस्य स्मरज्वरजनकः । मधुश्रियाः वसन्तलक्ष्म्या
 रोसम्भा अमरासेयां सुक्ष्माः श्रद्धया वा ये रवा गुञ्जितानि तैः क-
 त स्वागत उक्ष इव बुद्धान्तः पत्राशः अलक्षि मन्यन्ते स्म ॥

जण्हविजलमसिजुण्हासोयलमअलिपडलकसणकसिणदले,
अवरण्हविअसिअं आसिपाडले रद्धअपल्हायं. ३१

अस्सवल्लिअसुत्तनिच्चलअणिदुरोगीवच्छरणभुत्तं,
विरहिणिदुस्सोप्यायत्तप्यायं कुरवयं पुडिअं. ३२

स्वग्गिपिअसरसुद्धयसिरीससुग्गाअलक्खिभमरोली,
नारीकयव्वभल्लीविक्रमिकन्दप्पवीरेण. ३३

पण्हल। कम्हार। म्ह। उम्ह। बम्ह। “पक्ष्म०” [७४] इत्यादिना पक्ष्म-

स्थस्य स्मस्य श्रमणस्मम्हां च म्हः ॥ क्वचिन्न। रस्सि। सर ॥

३१. जाह्नवीजलशशिनोत्स्रावत् शीतलम् अलिपटलैः कृत्वा कु-
 ष्णानी नीलानि कृत्स्नानि समस्तानि दलानि यस्य तत् तथा अप-
 राह्णकाले विकसितं रचितपद्मादं सौरभ्यादिना कृतप्रभोदं पाटले
 पाटलिपुष्पम् आसीत् ॥

सण्हपण्हो। जण्हवि। जुण्हा। अवरण्ह। “सुक्ष्म०” [७५] इत्यादिना
सुक्ष्मस्थस्य स्मस्य श्रमणस्मद्दल्लक्षणां च ण्हः ॥ विस्लेषे तु कृष्णकृत्स्नयोः कसण
कसिण ॥

पल्हायं। “ह्ये ण्हः” [७६.] इति ह्यस्य ण्हः ॥

३२. अस्सवल्लितं निरुपद्रवं यथा भवति एवं सुप्ता अस्त एव नि-
 श्वला अथकम्पा अनिदुरोगीवाः कोमलोर्ध्वकन्धरा ये चच्छरणा-
 स्तैर्भुक्तम् आस्यादितमधु। विरहिणीनां दुःखोत्सादकेषु अन्तःपातो
 यस्य तत् तादृशं कुरवकं स्फुटितं विकसितम् ॥

३३ स्वग्गिनां गण्डकानां प्रियाणि स्मेराणि विकचानि सुध-
 कानि मनोज्ञानि यानि शिरीषाणि शिरीषपुष्पाणि तेषु लया मकर-

१८० कुरवयं.

। ४ दुःखोत्सादेकविधानोऽन्तर्ग्रहं मृसुकल्पं कुरवके-० दुःखोत्सादे कदविधानेऽन्तर्ग्रहं
 मृसुकल्पं कुरवकं.

भव-सरा वण-चारे सहिष्-विक्रव-पउत्थ-बहु-चन्द्रा,
 भद्रं व भद्र-सिरिणो पटितं लग्गा पिगी महुणा; ३४
 वक्कलि-दिआण सव्वाणो व्येय-करी अकम्मणाणपि,
 आचल्ल-विरत्ताणवि दारन्ती दिउय-दाराइ. ३५
 नलोभाद् आसक्ता अमरालिः अलक्षि उत्प्रेक्षिता । यदुत विक्रमि-
 कन्दर्पवीरेण पराक्रमकलितस्मरसुभरेण भस्त्रिर्वाणविशेषः सैव
 न्यासीकृता एस्तावे गृहीष्य [इति] स्वमित्रवसन्तर्तुप्रधाने शिरीष-
 वृक्षे स्थापिता ॥

अक्खलिअ । सुत । निच्चल । अणिदुरोगीव । उच्चरण । अतुं । दुक्खेणापय ।
 अन्तणायं । खग्गि । सुदय । “कगट” [७७] इत्यादिना एवाम् उर्ध्वस्थितानां लुक् ॥
 सेर । लग्गा । नासी । “अणो मनयाम्” [७८] इति मनयाम् अधःस्थानां लुक् ॥

३४. युग्मम् । वनद्वारे काननसुरेव शब्दितानि कूजितग्राजेन न-
 नम् अधुना युष्मत्प्रिया नागमिष्यन्तीति वार्तितानि विक्रवानि स्मर-
 विह्वलानि प्रेषितवधूनां चन्द्राणि [चन्दानि] यथा सा तथा । भ-
 वस्वरा सती । उत्प्रेक्ष्यते । भद्रमित्रः सर्वतुरग्यत्वेन मनोज्ञलक्ष्मी-
 कस्य मधोर्वसन्तस्य भद्रमिव मङ्गलवाक्यमिव पठितुं लग्गा पिकी
 कोकिरता । अन्यापि गार्थिकी ईश्वरगृहद्वारे मङ्गलं गायतीति ॥

३५. भूयः किंभूता । सर्वेषां वल्कलिदिआणां तरुत्वव्यपिधान-
 तापसानाम् उद्वेगकरी संतापजननी । स्मरज्वरोत्पादनात् । अकम्म-
 याः शुभध्यानक्षिप्तपापाः तेषामपि आवात्यं त्रैत्रावाद आरभ्य विरक्ता
 भवभीरवस्तेषामपि हृदयद्वाराणि चित्तमध्यानि दारयन्ती पीडयन्ती ॥

विक्रमि । कन्दण । सहिष् । विक्रव । वक्कलि । “सर्वत्र लवणम् अचन्द्रे”
 [७९] इत्युर्ध्वार्धः स्थितानाम् एषां लुक् ॥ संयुक्तानाम् उभययासौ यथादर्शनं लोपः ।

अगणिञ धाडं धारी-गुआणुसरिआओ कोउहलेण
 फुल्ल-धुअ-धन्ति धाविआओ बाला नवं लवलिं- ३६
 मायन्द-निउञ्जे कुजिएहिं अत्राण-जाणि-मण-हरणा
 मत्ता अतिण्ह-सर-सर तिक्खवण-विणाणिणिच्च पिणी- ३७

कचिद् ऊर्ध्वम् । सखाणो । अकम्मसाणं ॥ कचित्त्वधः । दिआण । आवल्ल ॥ धन्ति
 पर्यायेण । वारे दाराडं । अचन्द्र इति किम् । चन्द्र । संस्कृतसमेधं प्राकृतशब्दः ।
 अत्र उत्तरेण विकल्पोपि न निषेध सामर्थ्यात् ॥

मद्र भद्र । “द्रे रो न वा” [८०] इति द्रे रस्य वा लुक् ॥

३६ धात्रीम् आमलकीं बालधारिकां वा अगणयित्वा अनाहत्य
 धात्रीसुताभिः अनुसृताः पुष्टोत्तुगता बालाः कुमारिकाः । फुल्ल-
 धुअ इति देश्ये भ्रमराक्षीः । तेषां मकरन्ददुग्धदायित्वेन धात्रीमिव
 नवो तत्क्षण आदुर्भूत कोरकत्वेन सत्पुत्रा लवलीं धाविताः कुन्नुहलेन ।
 पुष्पादिगमणीय कानिञ्चय कौतुकेन तां प्रति गताः ॥

धाडं धन्ति । “धात्राम्” [८१] इति रस्य लुक् । पक्षे धारी ॥

३७ चूतनिकुञ्जे आम्रगवने कुजितैः कृत्वा अज्ञाना मूढाः ज्ञा-
 निनो विद्वांसः । तेषां मनसां हरणी । रणरणक कृत्वेन वैक्लृज्यकारि-
 कैत्यर्थः । अतस्त व्यर्थेन । अतीक्ष्णाः स्वकार्यकरणा समर्थत्वेन कुण्ड-
 रे स्मरत्रा रासेषां तीक्ष्णने उत्तेजने विज्ञानिनीय विचक्षणेव । मत्ता
 आम्रमक्षरी स्वार्चनेन पुष्टा पिकी कस्ति ॥ चूतस्य भाकन्दादेशो “गेणो-
 दयः” [२. १०४] इत्यनेन । संस्कृतेपीत्यन्ये ॥ तीक्ष्णं करोति “णिज्-बहुलम्”
 इति णिजि अन्त्य स्वरलोपे तीक्ष्णते इति धुटि तीक्ष्णनम् ॥

अतिण्ह तिक्खवण । “तीक्ष्णे णः” [८२] इति णस्य लुक् वा ॥

अत्राण जाणि । “ज्ञो जः” [८३] इति जस्य लुक् वा ॥ कचित्र ।

विणाणिणि ॥

मज्झण्हत्तरु मज्झण-सुप्प-जीविअ दसार-वड-पुत्तो,
महु-जुव-मंसु-सरिच्छालि-गुच्छओ आसि मण-हरणो. ३६
हरिअन्द-रुप्पि-सरिसाणवि पहिआणं वणं मसाणंव,
रत्तीसु अराइसुवि कसिण-पत्तासेहि खोवयरं. ३९

३६. मध्याह्न पुष्ये मध्याह्न कान्तिकासिभिः पञ्चनैर्जीवितः समाधि-
भङ्गः पकुपितत्रिनेऽवृत्तीयेनेत्रज्यालया भस्मितोऽपि णितः दशार्दपने-
विष्णोः पुत्रः अनङ्गो येन स तथा । मधुयुतो वसन्ततरुणस्य इम-
सुसहजो दक्षिकाकल्पः अलिगुच्छो अमरस्तवको यत्र स तथा म-
ध्याह्नतरुः अत्यन्तरक्तमध्याह्नविकाशिरुष्यो वृक्षभेदो मनोहरणः अ-
तिव्यमत्वात् सकललोकचिन्तावर्जक आसीत् ॥

मज्झण्ह मज्झण । “मध्याह्ने हः” [८४] इति हस्य लुक् वा ॥

दसार । “दशार्दे” [८५] इति हस्य लुक् ॥

३९. हरिश्चन्द्रे राजर्षिः रुक्मी च रुक्मिणीभ्राता । तयोः सह-
क्षाणामपि । निःप्रकम्पानामपीत्यर्थः । पथिकानां वनं काननं इमञ्चा-
नवत् पितृवनवत् । रात्रियु अरात्रिष्वपि । अहर्निशम् इत्यर्थः । क-
ल्पपत्ताशैः समस्ततरुजातिपर्णैः समस्तकिङ्कुर्कैर्वा कृत्वा क्षोभकरं
प्रियावियोगवेदनाजनकम् आसीत् । असञ्ज्ञानमपि पत्ताशैर्मसास्वा-
दिभिर्भूतशक्तिनीप्रभृतिभिर्धरिणामपि भीतिम् आग्रहति ॥

मंसु । मसाणं । “आदेः इमसुइमज्ञाने” [८६] इति आदेशुक् ॥ आर्थे इम-
ज्ञानस्य सीआणं सुसाणं इत्यपि ॥

हरिअन्द । “श्रो हरिश्चन्द्रे” [८७] इति श्र्य इत्यस्य लुक् ॥

रत्तीसु अराइसु । “रात्रौ वा” [८८] इति लुक् वा ॥

रुप्पि । रत्तीसु । “अनादौ शेषादेशयोर्द्वित्वम्” [८९] इति द्वित्वम् ॥ कचिच्च ।

कसिण । अनादाविति किम् । खोव ॥

मुच्छिर-सरा कय-गुणवखाणव्य अविघ्न-कट्टमहु-पाणे
नीमास-निज्झरा इव चउ-कट्टं सिमिर-मिरि-मुक्का, ४०
निम्भर-महाद्धि-गन्धे वण-सिरि-गुण्फस्थ-नील-मणि-निरा
अच्छि-पडिक्खण-मज्झे अबुद्ध-वउले गया अलिणो. ४१
भसत्तालिद्ध-पसत्थो गग-पुणो आसि कामि-भिम्भरुणो
दिग्घामोओ दीहे ऊससिअ-रडेसरो सिरिसो. ४२

४०. युग्मम् । अवृक्षवकुले नवकेसरे अलये गताः । मुच्छितो
वर्धनशीलः स्वरो गुञ्जितं येषां ते तथा सन्तः । उत्प्रेक्ष्यते । कृतगु-
णैरुत्थाना इव विहित माधुर्यदिप्रज्ञासा इव । क्व । अविघ्नं निरुपद्रवं
यत् काष्ठमधुनः कुसुमकरन्दस्य पानं स्वादनं तत्र । तथा निज्झरा-
सनिर्झरा इव । वसन्तः श्रीपराभूतत्वेन सकृत्त्वाद् निःश्वसनप्रवाहा
इव चतुःकाष्ठं चतसृषु दिक्षु शिथिरश्रिया शीतकललक्ष्म्यामुक्ताः ॥

४१. वनश्रियो गुल्फस्थ श्रवणश्रित्यस्था गुञ्जितश्यामलत्वयुक्त-
त्वेन नीलमणीनां नूपुरा इव निम्भरः सकलदिक्चक्रव्यापी महाद्धिगन्धो
यस्य तस्मिन् अक्षिपतीक्षणमध्ये । चक्षुर्निमेषमात्र इत्यर्थः ॥

४२. भसलैः आश्रितानि मकरन्दपानाय आश्रितानि प्रज्ञस्तानि
मनोहराणि उद्गतानि प्रादुर्भूतानि पुष्पाणि यस्मिन् स तथा कामिनां
विह्वलनः । प्रियां प्रति उत्कण्ठाजननाद् अभिमानहारक इत्यर्थः ।
दीर्घामोदः सर्वत्र प्रसृमपरिमलः । दीर्घम् अत्यर्थं यथा भवति एवम्
उच्छ्रिततरतीश्वरः उज्जीवितकन्दर्पः शिरीष आसीत् ॥

मुच्छिर । गुणवखाण । अविघ्न । कट्ट । निज्झरा । कट्टं । निम्भर । महाद्धि ।

गुण्फस्थ । अच्छि । पडिक्खण । मज्झे । अबुद्ध । आलिण । पसत्थो । पुणो ।

वम्मह-तंस-सरोवम-संडा-सुन्दर-हारि-कुंपलओ,
 विहलिअ-पहिओ, धहुज्जुण-भाउ-समेवि कामकरो. ४३
 कणिआर-तरु, नव-कणिआर-सुन्दर-दरिअ-स-भावो,
 हर-रवन्द-जुग-कुसुमो जाओ रक्षिअ-हर-ववन्दो. ४४
भिअल्लणो । “द्वितीयत्वर्यचोरपरि पूर्वः” [९०] इति द्वित्वप्रसङ्गे उपरि पूर्वः ।

दिग्घा दीहं । “दीर्घे वा” [९१] इति घस्योपरि प्रवो वा ॥

४३. गुग्मम् । हरस्कन्दयोर्योग्यानि प्रजाहीणि कुसुमानि यस्य
 अत एव रक्षितहरस्कन्दः प्रमोदितशङ्करकार्तिकेयः कर्णिकारतरु-
 जातः । कीदृशः । मन्मथस्य अन्धारिण्यकोणा ये शरस्तरूपमा येषां
 तानि तथा । ताद्यत्वेन संभ्रासौन्दर्यस्य हारीणि [अपहर्षणि] कुडम-
 लानि उद्दिद्यमानपत्राणि यस्मिन् स तथा । विहलिताः प्रियास्मरणाद्
 उद्वेजिताः पथिका येन स तथा । आस्ताम् अन्यस्मिन् । घृष्टद्युम्नाः
 शिखण्डो नपुंसको द्रुपदपुत्रस्तेन समस्तुल्यः तस्मिन्नपि कामकर-
 सुरनेच्छोत्पादकः ॥

४४. नवानि यानि कर्णिकाराणि स्वपुष्पाणि तेषां यत् सौन्दर्यं
 चारुता तेन दृष्टसद्भावः अन्यवृक्षपुष्पसमृद्ध्याधिक्यात् साहंकारप्र-
 कृतिः ॥

उसस्सिअ । रईसरो । तंस । संडा । कुंपलओ । “नदीर्घानुस्वारान्” [९२]

इति न द्वित्वम् ॥

सुन्दर । विहलिअ । “रहोः” [९३] इति न द्वित्वम् ॥

धहुज्जुण । “घुष्टघुष्टे णः” [९४] इति न द्वित्वम् ॥

कणिआर । कणिआर । “कर्णिकारे वा” [९५] इति वा न द्वित्वम् ॥

दरिअ । “रुते” [९६] इति न द्वित्वम् ॥

पिअ-कुसुम-पयस-परिअ-कुसुम-पयसो पमुक्क-मेर-सिरो,
 तेल्ल-सणिच्चालि-कुलापम्मुक्को आसि वेड्डो. ४५
 कोट्टा-सोन-पडिच्छन्दीकय-रय-सेव्व-धम्म-सल्लिखाण
 पुण्णिअ-लवली जाया सेवा-जुग्गा मयच्छीणं. ४६
 महु-नक्खआउह-नहव्व आसि सारद्धि-वत्थ-कन्तीडं
 छुमरुह-रण-पत्तासे कुसुमाडं सत्ताह-पत्ताडं. ४७

४५. प्रियः कैशकलापादि सौरभ्याय अभिषेत्तः कुसुमप्रकरो येषां
 [तेषां] प्रितः संपादितः कुसुमप्रकरो येन । प्रमुक्तमेरश्रीः निरव-
 धिसमृद्धिः । तैलवत् स्निग्धम् अरुक्षकान्ति यद् अतिकुलं तेन मधु-
 पानलोभाद् अप्रमुक्तः विचकिल आसीत् ॥

[हर-रवन्द हर-स्वन्दो] । कुसुम-पयस कुसुम-पयस । “समासे वा” [१७]
 इति द्वित्वम् ॥ बाहुलकाद् अशेषादेशयोगि । पमुक्क । पम्मुक्क इत्यादि ॥

४६. कुल्या कृत्रिमा सरित् तद्रूपं यत् स्रोतः उवाहस्तस्य प्रतिच्छ-
 न्दीकृतं सदृशं रतसेवया धर्मसल्लितं यासां तासां मृगाक्षीणां पुष्पि-
 तलवानीं सेवायोग्या रतिश्रमापनोदाय सेवनीया जाता ॥

तेल्ल । वेड्डो । सोत । “तैलादौ” [१८] इति द्वित्वम् ॥ आर्थे । पडिस्सोओ ।
 विस्सोअसिआ ॥

४७. मधुर्वसन्तः स एव पान्थभीषकत्वाद नरायुधः सिंहः तस्य
 आरक्तकुटिलत्वेन मन्यन्ते नस्वा इव । शार्ङ्गी पीताम्बरस्तस्य वस्त्रा-
 णामिव कान्तिः । पीतरक्तयोः कविसमये रोक्ष्यात् । प्रमा येषाम् क्ष-
 मारुहा वृक्षास्तेषु सश्रीकत्वाद रत्नम् । प्रधान इत्यर्थः । यः पत्ताश-
 स्तस्मिन् कुसुमानि श्रमाघापात्राणि रम्यत्वादि विषयलोक उवासा-
 स्थानानि आसन् ॥

सेव्व सेवा । नक्ख नह । “सेवादौ वा” [१९] इति वा द्वित्वम् ॥

जुव-जण-जणिअ-सणेहा पउय-विरहागणिमि णेह-समा
 मयण-पयावणि-णिहा पलक्ख-तरु-पट्टवा जाया. ४८
सिरि-नन्दण-किरिआरिह-तरुणीहिं चडअ-कसिण-हिरिआहिं
अह कुसुमावचय-कलाओ दंसिआ दिट्ठिआ भणितुं. ४९

सारङ्गि । “शार्ङ्गे डात् पूर्वे अत्” [१००.] इति डात् पूर्वः अत् ॥

उम । रण । सलाह । “स्माश्चाघा” [१०१.] इत्यादिना अन्त्यव्यञ्जनात्
पूर्वः अत् ॥

४८. युवजनानां जनितस्नेहाः प्रिययाम् उत्पादिताभिलाषाः प्रे-
 षितानां विरह एव प्रियवियोग एव संतापकत्वाद् अग्निसस्मिन्
 स्नेहसमाः तद्वृद्धिजननाद् घृतादिसदृक्षाः । मदनप्रताप एव सोढुम्
 अशक्यत्वेन अग्निः तेन निभास्तुत्याः प्लक्षतरोः पक्ष्वाः किञ्चल-
 त्यानि जाताः ॥

सणेह णेह । अगणिमि अग्नि । “स्नेहाग्न्योर्वा” [१०२.] इति संयुक्ता-
 न्त्यात् पूर्वः अत् ॥

पलक्ख । “प्लक्षे लात्” [१०३.] इति लात् पूर्वः अत् ॥

४९. त्यक्तकुत्स्रह्रीकाभिः सुक्तसस्यादिसक्तसमस्तलज्जाभिः ।
 श्रीनन्दनः स्मरः तस्य याः क्रियाः करुक्षविक्षेपसहाय्यकथाद्यास्ता-
 साम् अहो योग्या यास्तरुण्यस्ताभिः अथ सर्ववनराजिपुष्पोद्गमान-
 त्तरं कुसुमावचयकला भणित्वा एवमेवं क्रियन्ते इति परस्परम्
 उक्त्वा दिष्ट्या आनन्देन दर्शिताः उपरिताः ॥

सिरि । किरिआरिह । कसिण । हिरिआहिं । दिट्ठिआ । “ह्रींश्री” [१०४.]

इत्यादिना एषु संयुक्तान्त्यात् पूर्वः इ ॥

वासिणं वरिसिद्धिं नामरिसो किर पियाडजो गमिही,
 सो दरिसिअ नव-चूरा पिरा गओ झतिहरिस-वसा. ५०
 मरण-वडरगि-तत्तेण नोसिआ सुदह-माण-तविअ-पिआ
 कवि वज्ज-कटिण-हिअया केणवि दाउं वउल-दामं. ५१
 कीडवि किलन्त-कम-विषय-हरणा मदिआण मालाओ
 महु-सुक्क-पक्ख-जुण्हा-पव्व-उप्पाविआ गयणे. ५२

५० वसन्तकुसुमोच्चयमेव गाथाश्रयोविज्ञाया श्रद्धा ॥ वर्षेण रा-
 केन वर्षेरपि बहुभिः । किमेति संभावने । प्रियाया योऽमर्यः मानो
 नागमत् स दीर्घतनयचूते इतः पश्येत्पुङ्गव्या एकस्मिन्माकन्दे प्रिये
 झरिति तक्षणादेव हर्षवशात् चूतदर्शनोद्भूतरणरणकोपशमप्रिय-
 दर्शनोत्थप्रमोदाद् गतः ॥

५१. मदनराव वज्राग्निः अनुपशमकवह्निस्तेन तप्तेन रुधेन के-
 नापि [सुदहमानतपप्रिया] सुदहमानेन अनिवर्तकाहंकारेण तस्मा
 अत्यन्तम् असहना प्रिया वज्रकटिनद्वयं कापि बहुलदामं दत्त्वा नोषिता ॥

देसिआ दरिसिअ । वासिणं वरिसिद्धिं । वडर वज्ज । तत्तेण तविआ ॥ “शेषः”
 [१०५.] इत्यादिना संयुक्तान्यात् पूर्व इवी ॥ अवस्थितविभाषणं कचिन्नित्यम् ।
 नामरिसो । हरिस ॥

५२. [कणपि] क्लान्तानां शिवश्रानां कुम्भः स्वेदः तेन विषुवः अङ्ग-
 विसंस्तुता तस्य हरणीः शैल्याद् अपहारिका मत्तिकाणां विचकिल-
 कुसुमानां मालाः स्नजो गगने उत्प्लाविता उत्क्षिप्ताः सत्यः उत्प्रे-
 क्षयन्ते मधुरेव सर्वत्र पुष्पोद्गमैः शौक्यकरणात् शुक्लपक्षः । तस्य
 ज्योत्स्नापूवा इव चन्द्रिकापूरा इव ॥

किलन्त । “लात्” [१०६.] इति संयुक्तान्यलात् पूर्व इः । कचिन्न । कम ।
 विषय । सुक्क-पक्ख । [पव] । उप्पाविआ ॥

गुम्फन्ती जव-दामं भविअ-सिआवाड-चेडअ-निमित्तं
 कावि जुवई जुवाणय-मण-येरिअ-चोरिअम् अकासि. ५३
 सिविणम्मि वि अइदुलहा सिणिध-कुसुमा सणिध-मयन्ना
 परिमल-णिद्धा कीडवि रइआ वासन्ति आ-मात्ता. ५४
 कण्ह-कसिणात्ति-कसणा लवली गन्धारिकावि नोच्चिणिआ
 केणवि कज्जल-कण्हं सुमरिअ कवरिं पिअयमाए. ५५

५३. भयं यत् स्थादादिना जिनस्य चैतं तन्निमित्तं जपादाम-
 गुम्फन्ती गृह्णीती कापि युवती युवमनसां यत् स्थैर्यं निर्विकारता-
 दादर्थं तस्य सत्त्वोत्पुष्यग्रहणगुम्फादिना हरणम् अकार्यते ॥

भविअ । सिआवाड । चेडअ । येरिअ । चोरिअ । “स्यादयम्” [१०७]
 इत्यादिना स्थादादिषु चैर्यसमेषु च यत् पूर्व इः ॥

५४. स्वप्नेष्यतिदुर्लभा तथाविधाया आजन्माप्यदक्षिणात् । स्नि-
 ग्धानि अरूपाणि । स्मरणानित्यर्थः । एवंभूतानि कुसुमानि यस्यां
 सा तथा स्निग्धमकरन्दा सादृश्यात् अतएव परिमलेन स्निग्धा अ-
 मराणां प्रिया वासन्तिकामात्ता माधुर्यलतास्तक कथापि रचिता
 गृथिता ॥

सिविणम्मि । “स्वप्ने नात्” [१०६] इति नात् पूर्व इः ॥

सिणिध सणिध । “स्निग्धे वादितौ” [१०९] इति नात् पूर्वो अदितौ वा ।
 पक्षे णिद्धा ॥

५५. कुष्णवत्कृष्णा ये असयस्तैः कृष्णा । मकरन्दपानाय प्रदूष-
 दाच्छादितेत्यर्थः । गन्धेन सौरभ्येण अर्हा पुष्पोच्चययोग्यापि कज्ज-
 लवत्कृष्णां प्रियतमायाः कवरिं वेणिं स्पृष्ट्वा सादृश्यात् केनापि ल-
 वली नोच्चिता । प्रियानु ध्यानविह्वलत्वेन न तत्कुसुमाक्षयः कुत
 इत्यर्थः ॥

अणरह, अणरुह-दामं रे सुक्ख-मरुक्ख, करसि इअ भणिउं
पोम्मच्छीए हणिओ कोविपिओ पाय-पउमेण. ५६

छउमेण अछउमेण य साम-दुवारेण दण्ड-वारेण
केणवि कावि अगेज्झा दुउलेहि पसाइआ तणुयी. ५७
गरुधीओ लवलीओ सुहुमे वत्थे सुगुग्घजे रिवत्ता
कीएवि हु सुध्दए सुवे विहसिरावि कलिआओ. ५८

कंसिण कसण कण्ह । “कण्णे वर्णे वा” [११०] इति संयुक्तान्यात् पूर्वौ

अदितौ वा । वर्णे इति किम् । विष्णौ कण्ह ॥

५६ अनर्ह विषयकरणाद् अयोग्य रे भूर्वभूर्वे वधरवधर अ-
नर्हदाम अमबोज्झत्वाद् मम अयोग्यं मायां करोषीति भणित्वा
पद्माक्ष्य कोपि प्रियः पादपद्मेन हतः ॥ सुक्ख-सुक्ख इत्यत्र कोपे “सं-
मत्तसूया०” इत्यादिना द्विकृतिः ॥

अरिदा अणरह अणरुह । “उज्झरहति” [१११] इति संयुक्तान्यात् पूर्वउत्त
अदितौ च ॥

५७ छड्डना ज्ञास्येन अछड्डना आर्जयेन सामद्वारेण प्रियका-
यसुरेवेन दण्डः यदि त्वं मदुक्तं न करिष्यसि तदा न त्वं मम प्रिय
नाहं तव प्रियः इत्यादिरुक्षवाक्यद्वारेण च कापि तन्वी मृदङ्गी
अगत्या अनावर्जनीया केनापि बहुलैः केसरकुसुमैः यसादिता यम-
भीकृता ॥

सुक्ख सुक्ख । पोम्म पउमेण । छउमेण अछउमेण । दुवारेण वारेण ।
“पञ्चच्छड्डभूर्वद्वारे वा” [११२] इति संयुक्तान्यात् पूर्वउत्त वा ॥

५८ सुक्खे सुगुग्घजे वेज्झविज्झोत्पन्ने वत्थे । हु इति निश्चितम् । क-
थापि सुगुग्घया अविनश्रणया तुर्यितो महत्या लवलीतः इवः अगा-
मिदिने विहसिञ्चोपि विकसनशाला अपि कलिकाः कोरकाः शिखाः

गुम्फन्ती जव-दामं भविअ-सिआवाइ-चेइअ-निमित्तं
 कावि जुवई जुवाणय-मण-येरिअ-चोरिअम् अकासि. ५३
 सिविणम्मि वि अइदुलहा सिणिद्ध-कुसुमा सणिद्ध-मयस्ना
 परिमल-णिद्धा कीडवि रइआ वासन्तिआ-माला. ५४
 कण्ह-कसिणालि-कसणा लवली गन्धारिकावि नोच्चिणिआ
 केणवि कज्जल-कण्ह सुमरिअ कवरिं पिअयमाए. ५५

५३. भयं यत् स्थादिनो जिनस्य चैतं तन्निमित्तं जपादाम-
 गुम्फन्ती गुप्ताती कापि युवती युवमनसां यत् स्थैर्यं निर्विकारता-
 दादर्थं तस्य सत्तीत पुष्पग्रहणगुम्फादिना हरणम् अकासीत् ॥

भविअ । सिआवाइ । चेइअ । येरिअ । चोरिअ । “स्याद्भयम्” [१०७]

इत्यादिना स्थादिषु चैर्यसमेषु च यात् पूर्व इः ॥

५४. स्वप्नेप्पनिदुर्लभा तथाविधाया आजन्तापदक्षिणात् । स्नि-
 ग्धानि अरुक्ताणि । समसानित्यर्थः । एवंभूतानि कुसुमानि यस्या-
 सा तथा स्निग्धमकरन्दा सार्देपराणा अतएव परिमलेन स्निग्धा अ-
 मराणां प्रिया वासन्तिकामाला माधवीलतारक्तः कश्चपि रचिता
 गुथिता ॥

सिविणम्मि । “स्वप्ने नात्” [१०६] इति नात् पूर्व इः ॥

सिणिद्ध सणिद्ध । “स्निग्धे वाऽदितौ” [१०९] इति नात् पूर्वो अदितौ वा ।

पक्षे णिडा ॥

५५. कुष्णवत्कुष्णा ये अस्यस्यैः कुष्णा । मकरन्दपानाय पदप-
 दाच्छादिनैत्यर्थः । गन्धेन सौरभ्येण अर्हा पुष्पोच्चरयोभ्यापि कज्ज-
 लवत्कुष्णां प्रियतमायाः कवरिं वेणिं स्मृत्वा सादृश्यात् केनापि ल-
 वली नोच्चिता । प्रियानु ध्यानविह्वलत्वेन न तत्कुसुमाक्षयः कृत
 इत्यर्थः ॥

अणरह, अणरुह दामं रे सुक्ख-मरुक्ख, करमिइअ भणितं
पोम्मच्छीए हणिओ कोविपिओ पाय-पउमेण. ५६

उउमेण अउमेण य साम-दुवारेण दण्ड-वारेण

केणवि कवि अगेज्झा वउलेहि पसाइआ तणुयी. ५७

गरुयीओ लवलीओ सुहुमे वत्थे सुगुग्घजे रिवत्ता

कीएवि हु सुद्धाए सुवे विहसिरावि कलिआओ. ५८

कंसिण कसण कण्ह । “कृष्णे वर्णे वा” [११०] इति संयुक्तान्यात् प्रयौ

अदितौ वा । वर्णे इति किम् । विष्णो कण्ह ॥

५६ अनर्ह विषयकरणाद् अयोग्य रे भूर्खभूर्खे वरवदर अ-
नर्हदाम अमत्तोद्धत्याद् मम अयोग्या माळां करोषीति भणित्वा
पद्माक्षया कोपि प्रियः पादपद्मेन हतः ॥ सुक्ख-मरुक्ख इत्यत्र कोपे “सं-
मत्यसुया०” इत्यादिना द्विरुक्तिः ॥

अरिदा अणरह अणरुह । “उद्धाहति” [१११] इति संयुक्तान्यात् पूर्वउत्

अदितौ च ॥

५७. छद्मना ज्ञास्येन अच्छद्मना आर्जवेन सामद्वारेण प्रियवा-
क्यसुरेन दण्डः यदि त्वं महत्तं न करिष्यसि तदा न त्वं मम प्रिया
नाहं तव प्रियः इत्यादिरुक्षयाव्यद्वारेण च कपि तन्वी मृद्वङ्गी
अगृह्य अनावर्जनीया केनापि बहुलैः केसरकुसुमैः यमादिना यम-
भीकृता ॥

सुक्ख सुक्ख । पोम्म पउमेण । उउमेण अउमेण । दुवारेण वारेण ।

“पञ्चछद्मभूर्खद्वारे वा” [११२.] इति संयुक्तान्यात् पूर्वउत् वा ॥

५८. सुक्खे सुगुग्घजे वेदाविज्ञेयोत्पन्ने वस्त्रे । हु इति निश्चितम् । क-
यापि सुगुग्घया अविचक्षणया तुर्यिनी महत्या लवलीतः इयः आगा-
मिदिने विहसिञ्चोपि विकसनशाला अपि कलिकाः कोरकाः शिखाः

कुसुमाकर-रित-स-जणा सुवेजणा पारिजाय-तरुणा व्व,
 मर-जीआ भाति-कुला-मरुग-वाणारसि-पासा, ५९
 आणालव्व कणेरुहि, कुरवथा ददुयंर समालिद्धा-
 वर-विलयाहि अहरि आल-चपुर-मरुह-जुवईहिं. ६०
 न्यस्ताः । विचक्षणा हि प्रतीक्ष्य स्वयं विकसिता एव ता गृह्णाति
 तथा तु अन्यथा कृतम् इति सुबधत्वम् ॥

तण्णवी । गरुवी । उकाशन्ता डीपत्यथान्ता सन्वीतुल्यास्तेषु “तन्वीतुल्येषु”

[११३.] इति संयुक्तान्यात् पूर्व उः ॥ क्वचिद् अन्यत्रापि । सुरगघ ॥ ओषे । सुहुमं ।

५९. युग्मम् । कुसुमानाम् आकरः उत्पत्तिस्थानम् ऋतुः । वस-
 न्त इत्यर्थः । तस्य स्वजना इव तत्पुत्रे तेषां समृद्धिभावाद् बन्धव
 इव । तथा पुष्पपत्रादिसादृश्याद् मन्यन्ते स्वजना इव सहोदररूपा
 बान्धवा इव पारिजात तरोर्देववृक्षस्य । स्मरस्य ज्या प्रत्यञ्ची नदा-
 भम् अलिकुलं येषु ते तथा । स्मर एव वको विप्रतारकस्तस्य वारा-
 णसीप्रदेशा इव । यथा वाराणसी वकानां स्थानं तथा एते दंपत्योरु-
 त्कण्ठा विजननात् स्मरयेति भावः ॥

६०. एवं वर्णितस्वरूपाः कुरवकाः अधरिता लावण्यप्रशस्य सं-
 स्थानादिना पराभूताः अचलपुरं च नगरविशेषः । महाराष्ट्रं च सुरा-
 घूम । तयोर्गुप्तयोः यकाभिस्ताभिर्वरनिताभिः दृढतरम् अत्यर्थं पुष्पो-
 च्छयाय समाश्लिष्टाः । यथा आलानानि आलानस्तम्भाः करेणुभिः ॥

“वाक्ष्यर्थवचनाद्याः” [१. ३३] इति आलानस्य पुंस्त्वम् ॥

सुवे । सुवे । “एकस्वरे इवः स्वे” [१. १४.] इति ऋ स्वेयारन्त्यवक्षणात् पूर्व
 उत् । एकस्वर इति किम् । सज्जणा ॥

जीआ । “ज्यायाम ईत्” [१. १५.] इति अन्यवक्षणात् पूर्व ईत् ॥

वाणारसि । कणेरुहि । “करेणु” [१. १६.] इत्यादिना रणयोर्व्यत्ययः । करेणू
 इति रङ्गीलिङ्गनिर्देशात् पुंसि न ॥

लवणिम्-जले-द्रव-निह-नाहि-मण्डले, उच्चिणेषु लवण-अम-डम्
 हलिआर-गोरि, हरिआल-चत्रयं हलुअम् अमिआयं. ६१
 वण-सिरि-णडाल-तिलयं तिलयं गेयं तए वर-णालाडे,
 गेज्जायोव-परिमले अथोक जहणे, अथेव-सिरि. ६२
 दाही अथोअ-कुसुमेहि सेहरं दिट्ठिआहे विम्बोहि,
 धूआ-बहिणी-भइणी-दुहिअच्च तुह प्पिआ लवली. ६३

आणाल । “ आलाने लनोः ” [११७.] इति लनोर्व्यत्ययः ॥

अलचपुर । “ अचलपुरे चलोः ” [११८.] इति चलोर्व्यत्ययः ॥

मराड्ड । “ महाराष्ट्रे हरोः ” [११९.] इति हरयोर्व्यत्ययः ॥

६१. [७२] द्वादशभिः कुलकम् । बहिः अर्बुहिः स्फुरणेषुभिः म-
 नोवाक्का येषु अस्तानुरागैः कैरपि तरोरथः रतेमीतव्यसदुहितर इव
 निरतिज्ञाय सौन्दर्यीद् उत्प्रेक्ष्यन्ते स्मरप्रियाया जननीभगिनीपुत्रिका
 इव प्रेक्ष्यो वल्लभाः इति पूर्वोक्तरीत्या आलपिताः सस्नेहं भणिताः ॥

[६१] । आलपनप्रकारमेवाह । लवणिमा लवणं साव दृष्ट्याणां-
 चकत्वेन जले तस्य हृदनिभं नदकल्पं नाभिमण्डलं यस्यास्तस्या
 आमन्त्रणम् । तथा हरितालवद् गौरि गौरवर्णे हरितालवद् चर्णो
 यस्य तत् लघुकं सूक्ष्मम् इदं पुरोवर्ति अमिआतकं वणिषुषं लघुकं
 शीघ्रं यथा भवति एवम् उच्चित्तु नोदय ॥

६२. हेवरल्लोटे रम्यभालस्थले अस्तोकजघने विज्रंकरकटी-
 तस्य भागे त्वया वनश्रीललाटस्य तिलकमिव शोभाकृतात् पुण्ड-
 कमिव । ग्राहो नासिकापेयः अस्तोकः परिमले यस्य तत् तथा
 अस्तोकश्चि उभूतशोभं तिलककुसुमं ग्राह्यम् ॥

६३. दुहिता च पुत्रिका भगिनी च स्वसा भगिनी दुहिता च ता
 इव प्रिया लवली । विम्बवद् ओष्ठो यस्यास्तस्या आमन्त्रणम् । हे वि-

छुटासव-गण्डमे रिवन-पउत्ताडणे समुच्चिणसु
 पुष्पाङ्गे वरुल-वच्छे असोअ-रुक्खे अ विलय-वरे. ६४
 सुर-वणिआ-नाग-स्त्री-अकर-कय-हरिसम डैसि-उल्लसिअं
 पिच्छेत्थी-धिइ-जणइ दिहि-मइ, हिन्ताल-मअरिअं. ६५
 मिगु-मअर-जुव-वअर-जर-मज्जारहिं पल-भमा दिइं
 वेरुलिअ-कैसि, वेदुज्ज-मरणे, किंसुअं लेसु. ६६
 एण्हि पिच्छेताहे गिण्हसु रमं कणसु अ इमाण
 पुरिमाणं पि अपुब्बं आमेलं दिथ-हरिणच्छि. ६७
 ज्वोष्ठि तव इह अत्र उद्याने असोकुसुमैः शोखरं दिष्ट्वा जीत्या
 दास्यति । लवण्याः कुसुमभरनमुत्पाद इत्यम् । उक्तिः । बन्धुश्च व-
 न्धवे पुष्पशोखरादि ददाति ॥

६४. क्षिप्रसवगण्डये वरुलवृक्षे । क्षिप्रं कृतं पादोत्ताडनं यत्र
 तत्र अक्षोकवृक्षे चहे वनितावरे अङ्गनाश्रेष्ठे पुष्पाणि समुच्चितु
 चन्द्रगण्डधक्षेपपदाद्याताभ्यां पूर्णदोहदत्त्वेन वरुणाशोकयोः सांपत्तं
 पुष्पावचय समयः संबृत इति भावः ॥

६५. सुरवनिता नागस्त्रीणाम् अनीयत् अत्यर्थः सौरभ्यादिना
 तदहर्षम् ईयत् मनाञ्च उल्लसिताम् उन्दित्रकोरकां स्त्रीणां धृतेः सौ-
 ख्यस्य श्रेयसात् जनिकाम् । धृतिः संतोषो विद्यते यस्या गद्गा धृते
 मतिर्यस्यास्तस्याः संबोधनम् । हे धृतिमति धृतिमते वा पश्य हिन-
 तस्य मल्लरिकं पुष्पितलताम् ॥

६६. त्रिशुमाजीरयुवमाजीरजन्माजीरैः व्यसतरुणवृद्धविड-
 पलभ्यान् आरक्तत्वेन मांसान्त्या दृष्टं किंशुकं पलाशकुसुमम्
 वैदुर्यैकेषां निलमणितुल्यचिकुरे हे वैदुर्यभ्रमणे भरकतस्वचित्ता-
 कारे लाहि गृहाण ॥

६७. इदानीं सांपत्तं पश्य रभाम् इदानीं गृहाण रभाम् पुरुष-

तद्वा तस्थानि कुलो भयस्मद् अहमौव पहिआण,
 तुह जुगो पुभामो रूवेण बृहस्मद्-धरित्ते. ६८
 अमद्वल-तणु, परिगुम्फिअ-पोफलि-महरेण भसल-मलिणेण
 अवह-कुचोवह-इत्योभय-चलणे तुज्झ भूमेमि. ६९
 सिमि-पिहु-नयणं-छुतोत्तमे, आदत्त-संझ-रायम् इमं
 उच्चिणसु भमर-छिक्कं मह-पाडक्कं जवा-कुसुमं. ७०

च अस्या अनया वा रम्भाया रम्भया वा पूर्वसामपि पूर्वकृताणी-
 डानामपि नायिकानाम् अपूर्वम् असंजानपूर्वम् । आश्चर्यकारीति
 भावः । आपीडम् अवनेसम् हे व्रस्तहरिणाक्षि चकितकुरङ्गनेत्रे ॥

६८. व्रस्ता व्रस्तमिव चञ्चलत्वात्मान्यते चकितचकितमिव अ-
 लिकुलं यत्र स तथा बृहस्पतिरिव अष्टमः पीडाकारित्वात् पथिका-
 नाम् । यद् उत्तमं

द्वादश दशमचतुर्थे जन्मनि षष्ठाष्टमे तृतीये च ।

याधिं विदेजगमनं मित्रविरोधं च सुरगुरुः कुरुते ॥ १ ॥

पुत्रागस्तव योग्यः । विकस्वरपुष्पभास्वरत्वात् कुसुमावचरोचित
 इत्यर्थः । हे रूपेण कृत्वा बृहस्पति गृहिणि ॥

६९. भसलैर्मलिनेन मकरन्दपानासक्तैः घट्टदैः इयामलेन । परि-
 गुम्फितो यः प्रगफल्या सुकुरो बाह्वपुष्पं तेन कृत्वा हे अमलिनतनु वि-
 जदसुते तव उभयकुचो भयहस्तो भयचरणान् भूषयामि अलं करोमि ॥

७०. श्रुतिवत् शृणुनी विस्तीर्णे येनयने ताभ्यां छुप्तः स्फुटः उत्तमः
 कर्णपुरो यथा तस्याः संलोधनम् । हे श्रुतिशृणुनयन-छुप्तोत्तमे आर-
 च्यः । अरुणत्वाद् एकतः संध्याराग इव येन तत् तथा अमरैः सौर-
 भ्यात् छुप्तं मधोर्वसन्तस्य पदातिं कामिमोहनादितत्कर्म कारित्वेन
 भुज्यम् इदं पुरोवर्ति जपाकुसुमम् उच्चिनु ॥

आरध-बहल-परिमल-कैल-पण्डिकयत्र-तर-कुसुमं
किडि-दाह-सुति-भङ्गोज्जलम् उच्चिण फुल्ल-वेङ्गलं. ७१
वाहिं अवाहिरे फुड-पेम्मेहिं पीअसीओ तर-हेट्ट
केहिपि इआलविआ रईइ माउच्छ-धुअव्व. ७२

७१. आरब्धा या वहस्य परिमलस्य कैलिविल्लासः तया पदाती-
कृतानी । अधः कृतानीत्यर्थः । अन्यतरुणां कुसुमानि येन तत् तदा ।
किरिः शूकरस्तस्य दंष्ट्रा च श्रुतिश्च तयोर्गो भङ्गश्छेदः तद्वद् उज्ज्वलं
पुच्छविचकिलं विकसितमल्लिकाकुसुमं त्वम् उज्जितु ॥

द्रुह । “ हृदे हृदोः ” [१२०] इति हृदयोर्जित्ययः । आर्ये हरणं महत्पुण्ड्रिण ॥

हलिआर हरिआल । "हरिताले रलोर्नवा" [१२२] इति रलयोर्व्यत्ययो वा ।

लह्वं-हल्वं । "लघुके लहोः" [१२२.] इति लहोर्व्यत्ययो वा ॥

पंजाल पलाडे । "ललाटे लडोः" [१२३.] इति लडोर्म्यस्य वा । आदेर्म्य

षाविधानाद् [१.२५७] द्वितीयो लः स्थानी ॥

गेयं गेज्झ । "हो होः" [१२४] इति हययो धृतयो वा ॥

अथोव अथोक् अथेव । "स्तोकस्य योक्त्रयोवधेवाः" [१२५] इति स्तोकस्य
त्रय आदेशा वा । पक्षे अथोअ ॥

शुआ बुहिस । चहिणी भइणी । "दुहितृ भगिन्यो धूआ बहिण्यो" [२६] इति
अनयोः एतावदत्रौ वा ॥

छुटा खित । कच्छे रुक्सेव ॥ "वृक्षक्षिप्तयो रुक्खवच्छुटौ" [१२४७] इति अनयो-
रप्या संख्यं रुक्खवच्छुटौ वा ॥

विलय ऋणिआ १६० ऋणिताया विलया ११ [१२६] इति विलयादेवो वा । विलयेति संसृतेपीति केचित् ॥

अकुर । “गौणस्य” [१२६] इत्यादिना द्रष्टव्यं गौणस्य कुरो ना । पक्षे इति ॥

[इष्टी] स्त्री। "श्रिया इष्टी" [१३०] इति श्रिया इष्टी वा ॥

निअ-माउसिआ-पिउसिअ-पिउच्छ-तणया-घरेव उज्जाणे
मिहुणेहिं हित्य-तिरिच्छि-पिच्छिरेहिं रमिअम् एअं. ७३

धिइ दिहि । “धृतोदिहिः” [१३१] इति धृतोदिहिर्वा ॥

मक्षर वक्षर । “माजीर०” [१३२] इत्यादिना माजीरस्य मक्षरवक्षरौ । पक्षे
मज्जारोहिं ॥

वेरुलिअ वेडुज्ज । “वैडूयेस्य वेरुलिअं” [१३३] इति वेरुलिअं वा ॥

एण्हि एताहे । “एण्हि एताहे द्वदानीमः” [१३४] । पक्षे इआणिं इति ज्ञेयम् ।

पुरिमाणं । “पूर्वस्य पुरिमः” [१३५] । पक्षे अपुवं ॥

हित्य तद्धा । “त्रस्तस्य हित्यतद्धा” [१३६] । पक्षे तस्य ॥

भयास्सइ । “बृहस्पतौ बहो भयः” [१३७] । पक्षे बदस्सइ ॥

मइल मलिण । अवह उभय । सिण्णि सुत्ति । झुतो छिक्क । आरत्त आरध्द ।

पाइक्क पयाइ । “मल्लिनोभ०” [१३८] इत्यादिना एषां यथासंख्यं मइलादयो वा ।

उवहं इत्यपि केचित् ॥ आर्ये उभओकारं इति ज्ञेयम् ॥

दाद । “दंष्ट्राया दाद” [१३९] । दारा संस्कृतेष्वस्ति ॥

बाहिं अबहिरे । “बहिसो बाहिं बाहिरौ” [१४०] ॥

हेहे । “अधसो हेहे” [१४१] ॥

७३. निजा चासौ मातुःस्वसा च पितुःस्वमा च पितृष्वसुप्तनया
 च तासां गृहं तस्मिन्निव उद्याने परस्परं ताशमेतके सति त्रस्तं स-
 भयं तिर्यक् तिरग्भिनं यथा भवति एवं उक्ताणशीलैर्मिथुनैः स्त्रीपुरु-
 षरूपद्वन्द्वैः एतच्च वक्ष्यमाणं रतं रमणं कृतम् ॥

माउच्छ माउसिआ पिउसिअ पिउच्छ । “मातृपितुः०” [१४२] इत्यादिना
 मातृपितृभ्यां परस्य स्वरुः सिआ छा इत्यादेशौ ॥

तिरिच्छि । “तिर्यङ् स्तिरिच्छिः” [१४३] ॥ आर्ये तिरिआ इति ज्ञेयम् ॥

आरण-विआड धरिणीड गह-वडे इमिऊण अच्छीहं.
 हसिरो मोतुं मडुं चुम्बिअ अमं सेतो मुडओ. ७४
 मो सोउआण अलिअं कुण, मडेआ सि तुम्हकेरो हं,
 इअ केणवि अणुणीआ णिअय-पिआ पाणिणीअजडा. ७५
 किं हवसि पारकेणः नहु पारको तुहाहम्, इअ भणिआ
 गडक्क-वार-विअया केणवि हु गयकेरण. ७६

७४. रमणमेव गाथाघोडशकेनाह । आसनस्थिताया उपवि-
 ष्ठाया गृहिण्या अक्षिणी इमिऊणेति हस्ताभ्यां पिधाय शङ्का भीतिं
 मुक्त्वा अन्याम् अपरां स्त्रियं चुम्बित्वा हसिता चस्करिकरणशीलः
 शबो गृहापराधो गृहपतिर्बुद्धितः ॥ “अमेष्टिरिद्वि” [४.१६१] इति
 अमेष्टीत्यादेशो “धातवोऽर्थन्तरेपि” [४.२५९] इति पिधानार्थत्वम् ॥

धरिणी । “गृहस्य धरोऽपत्तौ” [१४४] इति धरः । अपताविति किम् । गह-वडे ॥
 पिच्छिरेहि । हसिरो । “शीलाद्यर्थे स्वरः” [१४५] इति “तृन् शील” इत्यादिभि-
 विहितस्य प्रत्ययस्य इरः ॥

७५. अलीकं सख्यां शुककूटं श्रुत्वा आकर्ण्य त्वं मा कुप्य मा
 रोषं कुरु । मदीया त्वम् त्वदीयाहम् इति अनया रीत्या केनापि पा-
 णिनीयेन पाणिनीय आकरणेन अजडा विचक्षणा निजकणिया स्व-
 वस्तुभा अनुनीता प्रसादिता । विचक्षणो हि सुखेनैव प्रसाद्यते ॥

इमिऊण । मोतुं । चुम्बिअ । सोउआण । “स्कुसुम्” [१४६] इत्यादिना तुम्
 अतुच्च्म् तुआण इत्येते आदेशाः ॥ वन्दितु इति अनुस्वारलोपात् । वन्दिता
 [इति] सिद्धसंस्कृतस्यैव बलोपेन । कहु इत्याद्ये ज्ञेयम् ॥

तुम्हकेरो । “इदमर्थस्य केरः” [१४७] इति इदमर्थस्य प्रत्ययस्य केरः । नच भ-
 वति । मडेआ । पाणिणीअ ॥

७६. किं त्वं परकीया भवसि यतः । हु इति निश्चितम् । नाहं

तुम्हेच्चया य अम्हेच्चया य एगत्वं होतु तणु-सुद्धी,
 इअ जम्पिउण दइआ केणवि सव्वद्धि-अं गहिआ. ७७
 तुह पय-पह-पहिओ हं अण्णयो, पीणिम-प्पणइ-जहणे,
 पीणत्तण-शालि-यणे, इअ केणवि तोसिआ रमणी. ७८
 तव परकीयः । किंतु तावकीन इत्यर्थः । तत्तत्स्वयणपि मदीयस्यैव ।
 भवितव्यम् इति भावः । इति अनया रीत्या केनापि राजकीयेन रा-
 जसंबन्धिना राजशरयनिता भणिता ॥

पारकेरा । पारको । राइक । रायकेरेण । “परराजभ्यां कडिकौ च” [१४६]
 इति आभ्यां यथासंख्यं क्व डित् इक्षश्च । चकारान् केरश्च ॥

७७. योष्माकी च आरमाकी च तत्तुयधिः एकवद् भवतु । आ-
 यशः संयोगो जायताम् इति भावः । इति पूर्वोक्तं कथयित्वा के-
 नापि सर्वाणि अङ्गानि आप्नोति यद् गृहणं तत् सर्वाङ्गेषु यथा भ-
 वति एवं दधिना पिश्या शुद्धीता ॥

तुम्हेच्चया । अम्हेच्चया । “युष्मद्” [१४९] इत्यादिना अज एच्चयः ॥

एगत्वं । “वर्तैर्वः” [१५०] इति वनेः उत्पत्त्यस्य वः ॥

सव्वद्धि-अं । “सर्वाङ्गदीनस्येकः” [१५१] इति “सर्वादेः पष्पद्ध” इत्यादिना
 विहितस्य ईनस्य स्थाने डकः ॥

७८. पीनत्वण्णयि काठिन्ययुक्तं जघनं यस्यास्तस्याः संबोधनम् ।
 तथा हे पीनत्वशालिस्तानि तव अहम् आत्मीयः स्वकीयः पदपय-
 पान्थः । अनुचर इत्यर्थः । इति अनया रीत्या केनापि रमणी तो-
 षिता तोषं नीता ॥

पहिओ । “पथो णस्येकद्” [१५२] । “नित्यं णः” इति य-पथोपो विहित-
 स्तस्येकद् ॥

अण्णयो । “ईयस्यात्मनो णयः” [१५३] इति ईयस्य णयः ॥

पीणत-निहि-निअम्बे, तिलेसु-अङ्कोरुतेसु-कन्तिसे,
 मा तित्तिण कुप्पेति इतिअं कोवि पियम् आह. ७९
 जित्तिअमत्तं रत्तो मि, एतिअं रच्च; एतिलं किम् इमं?
 केणवि एदहम् उता तुण्हका माणिणी जाआ. ८०
 सिदिओ सिजेतिअं, जेतिलं च भाणिओ सि, जेदहं थविओ,
 नहु तत्तिण होसित्ति पई कीद्वि उवाळध्दो. ८१

७९. पीनत्वस्य निधिः स्थानं नितम्बो यस्यास्तस्याः संबोधनम् ।

तिलस्य खदसिलत्तैलं तच्च अङ्कोरुतेलं च ते इव कान्तिमति तद्-
 निग्धकान्तियुक्ते स्त्रं भावता सख्या ह्युक्तासीक्यलीकभात्रेण मा
 कुम्प । इति इत्थम् एतावत् इयन्मात्रं कोपि कश्चित् पियम् आह ॥

पीणम् पीणतण । “स्य डिमानणो वा” [१५४] इतित्वस्य डिमानणौ ।

पक्षे पीणत ॥

तिलेसु । “अनङ्कोरु” [१५५] इत्यादिना तैलस्य डेल्लः । अनङ्कोरु इति किम् ।

अङ्कोरुतेसु ॥

८०. कश्चिन्मानिनीं एसादयन् तथा च तत्संयुक्तस्त्वं न मत्पि-
 तव ऐशानुबन्ध इत्यादि सङ्कोधं निर्वृत्त्यर्हमानः तां प्रीति आह । याव-
 न्मात्रं रक्तः अनुरागयुक्तोऽस्मि अहं त्वमपि इयत् एतावद् वा स्यस्व
 अनुरागं कुरु । नाहम् अधिकम् अर्थये इत्यर्थः । इयत् एतावद् वा
 इदं क्रोधा दुस्वरं किम् । निरर्थकम् इत्यर्थः । केनापि इयत् एतावद् वा
 उक्ता मनी मानिनी तूष्णीका जाता । निश्चितस्त्ववाद्भ्यस्तथा न कि-
 चिद् उपात्तेमे इत्यर्थः ॥

तित्तिण । इतिअं । जितिअं । “यतद्” [१५६] इत्यादिना एभ्यो डातादेरतोः

परिमाणार्थस्य इतिअं : एतदो लुक् च ॥

८१. यावत् यत्परिमाणं स्पृहितः चेतसि बाञ्छितोऽसि यावद् भ-

तं तंतिर-पेम्भं तुह न केतिअं? तद्वद्वा य अणुविन्ती
 न तु केतिलाति? केदहम् इत्थं कीडवि मढो भणिओ. ८२
 मयहुत्तं विणहिद्धो दइओ जोणहाल-चन्द-सिरिमन्तो
 णेहाल्लु कीडवि वाहुल्लुच्छीदि अहिमिन्तो. ८३
 गत्थिर, न माणइत्ता सहति गव्वंति भणिअ. कीएवि
 दइओ हणिओ हणुमा-ल्लुल्ल-पल्लम्ब-ल्लुल्ल. ८४

णितः आगच्छागच्छ त्वं मयि इत्युक्तोसि यावच्च स्तुतः न त्वत्समः
 सौभाग्यपात्रम् अवरोसीति श्लाघितः । तु इति निश्चितम् । न ता-
 वन्ता तावन्मात्रेण भवसि । अनुरज्यस इत्यर्थः । इति अनया रीत्या
 कयापि प्रतिभतो उपालब्धः रेरे धृष्ट दुराचार आराध्योसि इति
 निर्भर्त्सितः ॥

८२. तत् तावत् प्रेम तव न कियत् कियन्मात्रम् । तावन्ती च
 अतुवन्तिरपि अनुकूलकरणमपि तव नैव कियन्ती । असत्याश्रयेण
 तुवन्तिरसीत्यर्थः । इत्थम् अनया रीत्या कियदपि कयापि शतः गू-
 ढापराधो भणितः ॥

एतिअ एतिले एदहं । जेतिअं जेतिलं जेदहं । नेत्तिएण नेत्तिलं तेद्वद्वा ।
 केतिअं केतिला केदहं । “इदं किमश्च” [१५७] इत्यादिना इदं किं भ्यां यत्तदे-
 तन्मयश्च अतोडीवतोर्वा डित् एतिअ एतिल एदह एतल्लु लु ॥

८३. ज्ञानकृत्वः । अनेकत्र इत्यर्थः । विनयवान् । अस्त्रीकापनय-
 नाय पादपणत इत्यर्थः । ज्योत्स्नावच्चन्द्राय या श्रीः आह्लादिका
 शोभा तद्वान् सचन्द्रिकचन्द्रोभायुक्तो दयितः प्रियः स्नेहवत्या
 कयापि व्याप्तवदक्षिभिः स्नेहवज्रोद्भूता शुष्याहशुक्तलोचनैः अभि-
 धिक्तः आद्रीकृतः ॥

मयहुत्तं । “कृत्वसो हुत्तं” [१५८] । वारे विहितकृत्वसः हुत्तं ॥

८४ रे गर्विर्वा साहंकार न मानवत्यः साहंकारवत्यो नायिका गर्वे

अन्नतो अन्नहि एसि, तहवि अन्नत्थ अन्नदो जासि;
 एकसि न खु स्थिरो सिति पिसो कीडवि उवाचधो. ८५
 एकसिअं बिअ भणिओ एकइआ णेगया य गामिहिं
 अप्पुल्ल-पियं चोत्ति भच्छिओ कोवि अन्नाए. ८६
 सहन्ते । ताः प्रियाणां गर्वापनोदं कुर्वन्तीत्यर्थः । इति भणित्वा क-
 यापि हनुमन्ना इलवन् प्रत्यया द्राघीयसी या यदिश्चुतादित्यन्ता तथा
 दयितो हतस्ताडितः ॥

विणदल्लो । जोण्हाल । सितिमन्तो । णेहासुए । बहुल्लु । गधिर । माणइता ।
 “आत्त्विल्लो” [१५९] इत्यादिना यतोः स्थाने आलुइत्यादयो नव आदेशा यथा-
 पयोगम् । केचिद् मोदेशमपि इच्छन्ति । हणुमा ॥

८५. अन्यतः सपत्नीतः अन्यत्र अपरसपत्न्याम् एषि गच्छसि ।
 तत्रापि एवमपि सति अन्यतः अपरसपत्नीतः अन्यत्र । एतिपक्षना-
 यिकायां यासि । एकत्र एकस्थं दयितायां नैव स्थिरोसि । इति
 अनया रीत्या कयापि प्रिय उवाचधः ॥

अन्नतो अन्नदो । “तोदो तसो य” [१६०] ॥

अन्नहि । तह । अन्नत्थ । “त्रपो द्विकृत्योः” [१६१] ॥

८६. एकदैव भणितस्त्वम् एकदा अनेकदा च ग्राम्याम् आसी-
 याम् आत्मनो वा प्रियं ब्रुज । एकवाक्येनैव त्वदगुतस्तावद् एतद्
 उक्तम् यद् उत त्वं यथेच्छं स्ववद्वभाम् अभिसर । न मम त्वया कि-
 मपि यथोजनम् इत्यर्थः । इति इत्थम् अन्यथा कापि मन्तीतः ॥

एकसि एकसिअं एकइआ । “वैक” [१६२] इत्यादिना एकाद् दाप्रत्ययस्य
 सि सिअं इआ । पक्षे णेगया ॥

गामिहिं । अप्पुल्ल । “डिड्डुल्लो भवे” [१६३] इति डित्तो बल्लोत्तो ॥

निच्य-नवस्य-रञ्जिर, मं एङ्क-मणं नवाणुरादुल्लं
 एकलं चिअ सुञ्जसि, कीडवि रमणसि इअ रुमं. ८७
 अवरिस्स अल्ल-गहिओ भालोवरि-निहिअ-भुमयम् अभाए
 भमया-दासोव्व पिओ विहसन्तो मणिअम् अवगुटो. ८८
 मणयं च मुञ्छिरो, वेविरो अ मणिअं, पिओ मणा हसिरो,
 कीडवि रड्-मीसाण वम्मह-मीसालिओ रमिओ. ८९

८७. नित्यं नवे अन्यान्य नायिकारूपे रागवन् रागपर एकस्मिन्
 त्वस्यैव मनो यस्याः सा तथा तां नवानुशासाञ्च उदीयमानस्नेहाय
 एकाम् असहायामेव मां सुञ्जसि कथापि रमणे इति इत्थं रुदिनं
 साधुषां जलितम् ॥

असुल्लं नवस्यं । राडलं । “स्वाथे कश्च वा” [१६४] इति कः । चकारत् छितो इल्लो ल्लो ॥

नवस्यं । एकलं । “ल्लो नवैकाद वा” [१६५] इति लः । पक्षे एक । नव ॥

८८. भालस्य उपरि ऊर्ध्वं निहिते धूने भुवो यत्र उदणे. तत्
 तथा । सकोपम् इत्यर्थः । एवम् उपर्यङ्गत्वेन उत्तरीयाञ्चुकान्तेन गृ-
 हीतः अवष्टब्धः भुवो दास इव तदुल्लेपमात्रेण कृत्यकरणान् मन्यते
 किंकर इव प्रियः अन्यथा विहसन् धृष्ट्याद् विकसन् ज्ञानैर्मन्दम्
 अवगुटः आलिङ्गितः ॥ ज्ञातापराधत्वेन पादपतनादिभिर्ग्राधयन्नापि
 निर्भर्त्सितत्वाद् गन्तुं प्रवृत्तः सन् कृतकोपं चेत्ताञ्जलेन गृहीत्या
 मन्दम् आलिङ्गित इति भावः ॥

अवरिस्स । “उपरः संज्याने [१६६] इति छुः ॥ [सञ्जान इति किम् । भालोवीर] ॥

भुमय भमया । “भुवो” [१६७] इत्यादिना मया उमया इत्येता ॥

मणिअं । “ज्ञानैसो डिअम्” [१६८] इति डिन् इअम् ॥

८९. मनाग् मुढोवान् मनाग् वेपवान् मनाक् च हास्यवाञ्छ ।
 ज्ञातृत्वात् तदावर्जनाय किञ्चित् तत्तन्दावभाग् इति भावः । मन्मथेन

“हन्द् महु, हन्दि परिमलम् इमं” अ भणिरेहि भगवन् मिहणे
 उअ, सहइ कञ्जणारे मउडो इव गिम्ह-लच्छीए. ३
 जणणिमिव, धूअपिव, नत्तिविअ, सोअरंविव, सहिव
 मालारीओ सिणेहा नव-कञ्जण-केअइम उवेत्ति. ४
 जेण अहुइया लवली बोलीणा णइ वसन्त-उड-लच्छी.
 फुल्लं च धूलिकम्बं तेण फुडाचेअ गिम्ह-मिरी. ५
 अस्माभिर्विरहदुःखम् अविचार्यैव मुक्ता । एवं च हन्दीति निश्चितं
 मरणम् अस्माकम् यतो हन्दीति सत्यम् यमः कृतान्तकस्यो ग्रीष्म
 इति पान्था लपन्ति परस्परं जल्पन्ति ॥

हन्दि । “हन्दि विपाद विकल्पपश्चात्तापनिश्चयसत्ये” [१६०.] ॥

३. हन्द् इति । गृहाणेत्यर्थः । मधु मकरन्दम् । हन्दीति । गृहाणे
 त्यर्थः । परिमलं गन्धम् इदमिव भणितृभिः । मधुगुञ्जितकरणात्
 उत्प्रेक्ष्यते । एतद् मधु इदं परिमलं गृहीत इत्यन्येन्यं भणनशैली
 सत्तमिथुनैः यत्पदद्वन्द्वैः कृत्वा उअ इति पश्येत्यर्थः । कञ्जणारे
 राजति नीलमणिकल्पालिकलीत सुवर्णवर्णयसूनत्वेन । तर्क्यते ।
 सुकुट इव ग्रीष्मश्रियः ॥

हन्द् । हन्दि । “हन्द् च गृहाणार्थे” [१६१.] ॥

४. जननीमिव । दुहितरमिव । नव्वी पौत्री तामिव । सोदरा
 भगिनी तामिव । सखीमिव स्नेहात् नवकाञ्चनकेतकीं नूतनस्वर्णके
 तकीं मालाकार्यः उपयान्ति । तत्कुसुमाववयार्थं समीपे गच्छन्ति ।
 ग्रीष्मे हि स्वर्णकेतव्यः पुष्प्यन्तीति ॥

इमम् । जणणिमिव । धूअपिव । नत्तिविअ । सोअरंविव । सहिव । “मिवपि

[१६२.] इत्यादिना एते इवार्थे अवयवसंज्ञकाः प्राकृते प्रयुज्यन्ते वा । पक्षे मउडो इ

५. वसन्तर्तुलक्ष्मीरतिकान्तैव । कथम् । येन लक्ष्मीकृत्य । का

फुल्लञ्च सुगन्धञ्चिअ लयाण नोमालिआ बले रम्मा;
 जा किर मल्ली, जा इर जवा, बले ते मरण-वाणा. ६
 सुते जणम्मि जो हिर सद्दो चीरीण सुख्खए णवर,
 गाअइ किल्ल तस्स मिसा णवरि वसन्तस्स गिम्ह-मिरी. ७
 अपुत्ता लवलीः ॥ तथा जीष्मश्रीः स्फुटैव । कथम् । तेन लक्ष्मी-
 कृत्य । किम् । फुल्लं धूलिकदम्बम् ॥ “गौणात् समया” [है० २. २.] इ-
 त्यादिना येनातेनयोगे द्वितीय । फुल्लं चेति चकारः पृथग्वाक्यद्योतनार्थः ॥

जेण । तेण । “जेण तेण लक्षणे” [१६३.] ॥

६. फुल्लैव सुगन्धैव । बले इति निर्धारणे । लतानां मध्ये नवमा-
 लिका रम्मा ॥ तथा य । किल्लेति संभावयामि । मल्ली । या किल्ल
 जवा । बले इति निश्चितम् । ने मदनस्य वाणौ । तत्साध्यपान्थमो-
 हनादिकार्यस्य ताम्याम् अनुष्ठानान् ॥

णइ । चेअ । अ । चिअ । “णइ चेअ चिअञ्च अवधारणे” [१६४.] ॥

बले । “बले निर्धारणनिश्चययोः” [१६५.] ॥

७. सुते जने यः किल्ल शब्द श्रीरीणां भृङ्गरीणां श्रूयते । किल्लेति
 प्रसिद्धौ । लोकस्यापवेलायां चीरीनादः श्रूयत इति लोकप्रसिद्धिः ।
 णवरेति केवलम् । तस्य मिषात् चीरिकाध्वनिव्याजात् । णवरि
 इति आनन्तर्ये । वसन्तस्य उन्नन्तरम् किल्लेति संभावयामि । जीष्म-
 श्रीगीर्णति हर्षाद् गानं करोतीव ॥

किर । इर । हिर । “किरेर हिर किल्लार्थे वा” [१६६.] । पद्दो किल्ल ॥

णवर । “णवर केवले” [१६७.] ॥

णवरि । “आनन्तर्ये णवरि” [१६८.] ॥

पहिआ, अलाहि गत्तु, अणदइ आण कुसलाइं इह णाइं;
 माइं इह एध, हद्दी वुअच्च चीरीहि उखविअं. ६
 समुहोहिअस्मि भमरे वेव्वेति भणइ मल्लिरुच्चिणरी
 वारण-खेअ-भाहिं, भणितं वेव्वे वयंसेति. ७
 वेव्वमाहि, चिद्धसु हला निसीद-मामिरम-जामिकत्थ हले?
 दे पसिअ-किमसि रुद्धा? हुं, गिणहसु कणय-भाणणयं. १०

६. भोः पान्याः । अलाहि इति निवारणे । अलं गत्वा । गमनेन
 सप्तम इत्यर्थः । अण इति नञर्थे । अदधितानां कान्तारहिता नाम् ।
 णाइं इति नञर्थे । इह अस्मिन् वनेन कुत्रात्मानि । अतः । माइं
 इति मार्ये । मा इह वने एत । अपि तु स्वपत्नीपार्श्वे गच्छतेत्यर्थः ।
 इतीव । हद्दी इति निर्वेदे । सतिर्वेदं यथा भवति एवं चीरीभिर-
 क्षुपितम् । कुजितव्याजेन पान्यान् एति चीरीकाभिभिर्दम् उक्तम्-
 इत्यर्थः ॥

अलाहि । “अलाहि निवारणे” [१६०.] ॥

अण । णाइं । “अण णाइं नञर्थे” [१६०.] ॥

माइं । “माइं मार्ये” [१६१.] ॥

हद्दी । “हद्दी निर्वेदे” [१६२.] ॥

९. वेव्वे इत्यामन्त्रणे । हे वयस्ये इति भणित्वा संमुखोत्थिते
 भमरे वारणम् अलेहंस्तत्तलचालनेन निषेधनम् खेदस्तत्रिवारणादेव
 प्रयासः भयम् अलिदशनात् त्रासः तैः कृत्वा वेव्वे इति मल्लिकाम्
 उज्जेत्री मल्लिका पुष्पावचयकर्त्री भणति ॥

वेव्वे । “वेव्वे मयवारणविषादे” [१६३.] ॥

१०-२१. २१. अधुना गाथाद्वादशकेन ग्रीष्मपानक्रीडाम् आह ।
 द्वादशभिः कुलकम् । ग्रीष्मसुरवं मानयितुम् अनुभवितुं प्रवृत्ता एता

हुं तुह पिओ न आओ ? हुं किं तेणज्ज ? सो हु अन्न-रओ-
 तुमं खु माणइत्ता- सस्स हु तुग्गा सिस्सा खु नत्तं- ११
 सहि, वव्वरो खु, अह धीवरो हे, एसो खु तुज्झ ऊ रमणो,
 ऊ इअ हसेइ लोओ- इमम्मि ऊ किं मए भणिअं ? १२
 ऊ अच्छा मह मही, थुरे निद्धिह कलह-सील अरे,
 दोसो सि दुमाइ हरे, सटो सिओ, ओ किमसि दिट्ठो ? १३
 चारवनिताः इति पूर्वोक्तरीत्या यदपि-तदपि क्षीवतया संबन्धासंबन्धं
 व्यापित्र्यो भाषणशीलाः पक्वाः परिपाकप्राप्ता या द्राक्षास्तासो रसं पि-
 बन्ति पानपात्रैर्धयन्ति ॥

१०. उपनयनप्रकारमेवाह । वेव्व इति आमन्त्रणे । हे सखि तिष्ठ ।
 हलेति हे सखि निषीद । मामीति हे सखि रमस्य क्रीडां कुरु । हले
 इति हे सखि धृयासि । दे इति सामान्येन संबोधने सस्यामन्त्रणे
 वा । हे सखि [प्रसीद] । किम् असि रुष्टा । हुं इति दाने । विनी-
 र्णम् इत्यर्थः । कनकभाजनं गृहाण ॥

११. हुं इति पृच्छायाम् । पृच्छाम्यहं तव प्रियो नायातः । हुं
 इति निवारणे । श्रुतम् । अस्माकं किं तेनाद्य । नाधुना तेन उयो-
 जनम् इत्यर्थः । हु इति निश्चितम् । सोऽन्यस्यां रतः । खु इति नि-
 श्चितम् । त्वं मानवती । हु इति ऊहे । संभावयामि च तस्य योग्यासा
 अन्या । खु इति ऊहे । संभावयामि च तस्य न योग्यत्वम् अस्ति ॥

१२. हे सखि । खु इति संज्ञाये । वव्वरो वा । हु इति संज्ञाये
 धीवरो वा । खु इति विस्मये । एवं तु जब्देऽपि । आश्चर्यम् । एष समी-
 पयती तव । ऊ इति गद्दीयाम् । निन्दितो रमणः । ऊ इति सूचने ।
 दोषाविष्करणपूर्वम् इति अनया रीत्या इमं त्यत्थियं लोकः सखीज-
 नरूपो हसति । अथ वा ऊ इति आक्षेपः किं मया भणितं लोको
 हसति इदं शम् अमुम् इति । एतद् मम वक्तुं न युक्तम् इत्यर्थः ॥

१३. ऊ इति आश्चर्यम् । अप्सरा मम सखी । थु इति कृन्तायाम्

अव्यो नओतुहपिओ. अव्यो तमेसि कीम? किं एसो
 अव्यो अभासतो? अव्यो तुज्जेरिसो माणो! १४
 अव्यो पिअस्स समओ! अव्यो सोएह. रुसणो अव्यो.
 अव्यो कइं! अव्यो किं एसो सहि मा वरिओ? १५
 अइएसी रइ-घराओ. वणे मिआणा सि दइअ-दरवत्तिआ.
 मुणिमो वणे न मुणिमो, तं न वणे कहइ न जम् अइं. १६
 रेइति संभाषणे । निरूप्य अधम कलहशील । ओरे इति रति-
 कलहे । रतिकलहकारकेत्यर्थः । हरे इति संभाषणे रतिकलहे
 क्षेपे च । दासोसि अस्या मत्सख्याः । ओ इति सूचने । शय्येसि
 गृहापराधो वर्तसे । ओ इति पश्चात्तापे । किम् असि दृष्टः । त्वदर्श-
 नात् पश्चात्तापो जात इत्यर्थः ॥

१४. अव्यो इति सूचने । नतरूवां प्रियः । अव्यो इति कष्टम् ।
 किं ताम्यसि । अव्यो इति संभाषणे । किम् एष समीपवर्ती अन्या-
 मरुः । अव्यो इत्यपराधे विस्मये च । तव ईदृशो मानः । सपणवे
 षण्णयिनि मानकरणाद् अपराध आश्चर्ये च ॥

१५. अव्यो इति आनन्दे । प्रियस्य समयः आगमनलक्षणः ।
 अव्यो इति आदरे । एति आगच्छति स मद्भद्रुभः । अव्यो इति भये ।
 विभेमि रोषणः स्तोकापराधेपि कोपनः सः । अव्यो इति स्वेदे वि-
 यादे च । कष्टं यथा भवति एवं विवक्षा विषण्णा चाहम् इत्यर्थः ।
 अव्यो इति पश्चात्तापे । अनुत्तप्तास्मि किम् एष सस्मि मया वृतः ॥

१६. अर्याति संभावयामि । त्वम् एषि आगच्छसि रतिगृहात् ।
 वणे इति संभावयामि । यतो दयितेन उपभुक्ता सती मत्ताना वि-
 च्छाशसि । वणे इति विकल्पे । जानीमो यान जानीमः । परं वणे
 इति निश्चितम् । तद् नास्ति यद् अइं न कथयति । दन्तक्षतादिप्रकर-

दासो वषे न सुञ्चइ मणे पिओ तुञ्जइ सुञ्चइ स अम्मा
पतो खु अण्णणाञ्चिअ ताए संयवेओ निउणाए । १७
पाडिक्कं दइओओ, ताण वयंसीओ पाडिक्कं च,
पत्तेओ मिताइ उअ एसो एइ भासन्तो . १८

देवस्य तुहेसो दइओ. कथम् इतरया पुलइआ सिद्धम् इमम् ?
भणिमो न वयम् इअरहा. सुणिअम् इमं एकस्मिअंति . १९
नाद् अद् मेव सूरत क्रीडिते उलिषादयतीत्यर्थः । उपमुक्तस्य तक्षादित्वात्

[४. ३९५.] दरवलः ॥

१७ वषे इत्यनुकम्पे । मणे इति विमर्शे । अन्ये मन्ये इत्यर्थेपि
इच्छन्ति । अहं विमृशामि मन्ये वा प्रियस्तव दासः अनुकम्प्य
इति न मुच्यते ॥ स प्रियः अम्मा इति आश्चर्यम् स्वयमेव प्राप्तः
सु इति आश्चर्यम् त्वया निपुणया [स्वयमेव] मुच्यते ॥ निपुणयेति
सौकुण्ठम् । ज्ञातं तव नैपुण्यं यद् अत्यन्तं प्रणतं प्रेक्षांस्वयं बृहम्
आगतम् अवमन्यस इत्यर्थः ॥

१८. काचित् सरवी कटिकौतुकिनी काचन एति प्रियवल्ली-
कानि साक्षादेव दर्शयति । प्रत्येकं दयिता अन्या वत्तभाः प्रत्येकं
तासां दयितानां कथस्यैश्च प्रत्येकं मित्राणि च तासाम् अनुकूलानि
भाषमाणः आवर्जनार्थम् आलपन् । उअ इति पश्य । एअ स्वप्रियः
एति आगच्छति ॥

१९. पश्य तव एअ दयितः । कथम् इतरया इमं दृष्ट्वा पुलकि-
तासि । न च कुट भाषिकात्वम् अस्मासु आरोप्यम् यतो न वयम्
इतरया पुलकावलोकने विना भणामः । अतः एकस्मिअंति अ-
गिति सांप्रतमेव वा इदं तवाद्यं वत्तुभ एवेति ज्ञातम् ॥

मा तम्म मोरुत्वा दर-विअमिअ-बन्धुजीव-कुसुमोद्विः
 अणुमोचमि धुत्तम् इमं सरल-सहावे, किणोरमणे ? २०
 वार-विलया दुगआ गिह-सुहं माणिउं पयंदा जे
 इअ जंवि-तंणि लविगओ पिअन्तिर पिह-दस्व-रमं. २१

२०. दर इति अर्थेन ईषद् वा विकसितं यद् बन्धुजीवकुसुमं
 जपायुषं तद्दद् ओषौ यस्यास्तस्याः संबोधनम् । मोरुत्वा इति मुखा-
 त्वे मा ताम् । तथा । किणो इति अर्थे । हे सरलस्वभावे धूर्ते ज्ञा-
 तम् इमं रमणं किम् अनुशोचसि । मायाविनोऽस्य अनुशोचनं कर्तुं
 नोचितम् इत्यर्थः ॥

वेवे।वेव । “वेव चामन्ये ” [१९४.] ॥

हला । मामि । हले । “ मामि हला हले सस्या वा ” [१९५.] । पक्षे सहि ॥

दे । “ दे संसुखीकरणे च ” [१९६.] ॥

हुं । “ हुं दानपृच्छा निवारणे ” [१९७.] ॥

हुं । खु । “ हु खु निश्चयवितर्कसंभावनविस्मये ” [१९८.] ॥

ऊ । “ ऊ गृहीक्षे पविस्मयसूचने ” [१९९.] ॥

यु । “ यू कुत्सायाम् ” [२००.] ॥

रे । अरे । रे अरे संभाषण रतिकलहे ” [२०१.] ॥

हरे । “ हरे क्षेपे च ” [२०२.] ॥

ओ । “ ओ सूचनापश्चात्तापे ” [२०३.] ॥

अव्वो । “ अव्वो सूचनादुःखसंभाषणापराधविस्मयानन्दादूरभयसेदविपार-
 तापे ” [२०४.] ॥

अइ । “ अइ संभावेने ” [२०५.] ॥

वणे । “ वणे निश्चयविकल्पानुकम्प्ये च ” [२०६.] ॥

मणे । “ मणे विमर्शे ” [२०७.] ॥

अम्मो । “ अम्मो आश्चर्ये ” [२०८.] ॥

[है० ६.३.५.]

चतुर्थः सर्गः ।

१२१

एकैकम् एस समहु, अम्बोविह एकमेकम् एसो सो,
लोआ, हणिही पहिआऽलीण रेवेणम्म आह वणे. २२

अप्पणो । “स्वयमोर्थे अप्पणो न वा” [२०९] । पक्षे सयं ॥

पाडिक्कं । पाडिक्कं । “यत्थेकम् पाडिक्कं पाडिक्कं” [२१०] । पक्षे पत्तेजं ॥

उअ । “उअपेअये” [२११] । पक्षे देवस्व ॥

इहरा । “इहरा इतरथा” [२१२] । पक्षे इअरहा ॥

एकसरिअं । “एकसरिअं अगिति संघति” [२१३] ॥

मोरउळा । “मोरउळा सुधा” [२१४] ॥

दरा । “दराधीत्ये” [२१५] ॥ किणो । “किणो यत्ते” [२१६] ॥

वि । ज । रु । “इजेशः पादप्रणे” [२१७] ॥ वि । पि । “व्यादय” [२१८] ॥

इति षड्भुजश्रयमहाकाव्ये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनद्वारेण द्वितीयः

पादः संपूर्णः ॥

२२. एकैकं पृथक् पृथक् यथा भवति एवम् एस समहुः मधुकः
सथा एकैकम् आयेपि । हु इति संभावयामि । भो लोकाः पान्थान्
हनिष्यन्ति इदम् आह अलीनो रेवेण गुह्यतयाजेन वनं काननं कर्तुम् ।
अन्योपि अध्वन्यान् प्रति कृपानुत्तया क्वचिद् अवस्थितं श्रौतदीन्
घातकान् कथयतीत्युक्तिलेखः ॥

एकमेकम् । “वीप्स्यात् स्यादेः” [१] इत्यादिना वीप्सार्थान्न पदान् परस्य
स्यादेः स्थाने स्वरादौ वीप्सार्थे पदे परे मोचा । पक्षे एकैकम् ॥

अम्बो । “अतः सेढोः” [२] इति डो ॥

एस । एसो । स सो । “वैतन्तदः” [३] इति डोचा ॥

लोआ । पहिआ । “जयसोर्लुक्” [४] ॥

द्रम् । “अमोऽस्य” [५] इति अमोऽस्य लुक् । “त्रेयेऽदन्तवत्” [३. १२४]

इत्यदन्तवत्त्वान् ॥

स्वज्जुरेहि पिआलेहिं फणसेहिं अवि दंसिअ-फलतो
हरिसाओ दूराउवि उज्जाणम् इमं न को सिहइ ? २३
सिरिसाहिन्तो तह किंसुआहि वउत्ता य महमहिअ गन्धो
देसन्तो गामाओ नयराउवि किं न आणेइ ? २४

पत्थाहिन्तो रामेसुन्तो देवसराहिवि अणूणो
धारा-हरस्स मज्जे तओ गओ सज्जिअम्मि निवो. २५

अलोण । रवेण । “सआमोर्णः” [६] इति राया आमश्च णः ॥

२३. स्वज्जुरैः प्रियातैः राजादनैः पनसैश्च कृत्वा दर्शितं च तत् फलं च एतस्मात् एकदितफलाद् अतएव हर्षाद् दूराद् अनासन्न-
 देशादपि को न उद्यानम् इदं स्पृहयति । अपि तु तत्तद्भक्षफलात्वाद्-
 वाज्जुया सर्वोपि सहर्षम् इदम् अभिलषतीति भावः ॥

स्वज्जुरेहि । पिआलेहिं । फणसेहि । “भिसो हि हि हि” [७] ॥

२४. शिरीषात् तथा किंसुकाद् वक्षुलाच्च यस्य गन्धः कर्ता
 देशेभ्यो ग्रामेभ्यो नगरेभ्योपि के न आनयति किंतु तेन गन्धेन
 कुष्ठः सर्वतः सर्वोप्यगच्छतीत्यर्थः ॥

फलतो । हरिसाओ । दूराउ । सिरिसाहिन्तो । किंसुआहि । वउत्ता । “उसेस
तो दो दु हि हिन्तो लुक्” [८] इति उ-से. षड् आदेशाः ॥

२५. अथ जीष्मत्तुविजास सर्वस्वभूतं जलकेलिक्षणं विवर्णयिषुः
 जलयन्त्रगृहवपुष्वेवपूर्वं जलयन्त्रगृह्या मादिदेवानदितदिमकरसु-
 खस्फटिकस्तम्भद्वारोत्तरद्वारजालिकाकर्णादिप्रदेशेभ्यस्तत्ताधनभूतं
 जलनिर्गमम् आह । प्रार्थेभ्यः पाण्डुचेभ्यः रामेभ्यः रामचन्द्रपरशु-
 रामबलभद्रेभ्यः इन्द्रेभ्योपि अनूनः । सर्वोत्तमं इत्यर्थः । नृपः धारा-
 गृहस्य जलयन्त्रगृहस्य सज्जिते सकलोपकरणोपेते मध्ये ततो दौजा-
 रिकाद् जीष्मत्तुर्भीव श्रवणानन्तरं गतः प्रविष्टः ॥

रेखन्ता वण-भागा जवा जलाणोद्या
 वामाउ दाहिणाओ समुहत्तो पच्छिमाहिन्तो. २६
 वेइअ-मयर-मुहाहि अ आ-मूल-सिरं च फलिह-यम्भाओ
 वारोत्तरङ्गाओ नीहरिआ वारि-धाराओ. २७
 पञ्चालिआहि सुक्कं कनेसुत्तो जलं मुहासुत्तो
 हत्थेहिन्तो चरणाहिन्तो वच्छाहि उअरेहि. २८

देसतो । गामाओ । नगराउ । पत्थाहिन्तो । रामेसुत्तो । देवेसराहि ।

“ म्यसस् तो दो दु हि हिन्तो सुत्तो ” [१.] इति म्यसः षड् आदेशः ॥

धारा-हरस्स । “ उतः स्सः ” [१०.] ॥

मज्जे । सज्जिअम्मि । “ डे म्मि डेः ” [११.] इति डेडित् एकारः मिश्र ॥

२६. ततो राज्ञो यन्त्रगृहप्रवेशाद् ऊर्ध्वं वनभागान् प्लावयन्तो
 जवात् जलौघाः प्रवृत्ताः । कथम् । वामान् । दक्षिणात् । संसुरवान् ।
 पश्चिमात् । पार्श्वपृष्ठाग्रप्रदेशस्थजलयन्त्र प्रादुर्भूतजलप्रवाहैर्वेगेन का-
 ननान्तराला व्याप्ता इत्यर्थः ॥ प्लावयतेः तक्ष्मादित्वान् [ध. ३१५] रेखादेशः ॥

२७. वेदिकायां वितर्दी यानि मकरसुरवाणि तेभ्यश्च मूलं च
 जिह्वश्च ते अभिव्याप्य मूलजिह्वे यथा भवन्ति एवं स्फटिकस्तम्भे-
 भ्यश्च ज्ञागणां यान्युत्तरङ्गाणि ऊर्ध्वद्वारुणि तेभ्यश्च वारिधारा
 निःसृताः ॥

रेखन्ता । वण-भागा । जवा । जलाण । वामाउ । दाहिणाओ । समुहत्तो ।
 पच्छिमाहिन्तो । मुहाहि । यम्भाओ । गणओ । “ जञ्जस्स सिनोदोद्धमि दीर्घः ”
 [१२.] । एखु अतो दीर्घः । उसिनैव सिद्धे तोदोदुग्रहं म्यसि एत्ववाधनार्थम् ॥

२८. कर्णेभ्यः सुरेभ्यः हस्तेभ्यश्चरणेभ्यो वक्षोभ्यः उदरेभ्यः
 पञ्चालिकाभिः शालभक्षिकाभिर्जलं सुक्तम् ॥

वेणुं सम-विसमे पुरन्तेहिं जलेहि कुवेहि

खन्धेसु तुमार-मिसा तरुहिं पुलउव्व पायडिओ. २९

दहुं तं छणम् अच्छीहिं जणो, उज्जाण-भुमिसु अमन्तो,

तत्थ गिरीसु तरुओ गओ गिरीओ तरुसुं च. ३०

पक्खेसु चउसु दारेसु चकुसु चउहिं सासुभञ्जोहि

चउहिं करणहि तुल्लं पक्खोड्डिअं वारि धारीए. ३१

कम्भेसुन्तो । मुहासुन्तो । हत्थेहित्तो । चरणाहित्तो । चच्छाहि । उओरेहि ।

“म्यसि वा” [१३] । म्यसादेशो अतो दीर्घो वा ॥

२९. कुपेभ्य इति उपात्तविषये अपादाने पञ्चमी । ततः कृपाद्

निःसृत्येत्यर्थः । वेगेन दक्षपुरुषे परितः कृपान्तवैतिगन्त्रवत्याज्जवेन स-

मविषमान् प्राञ्जलनिम्नोन्नतप्रदेशान् पश्यन्दिजलैः कृत्वा तरुभिः

कर्त्तृभिः । मूढान् शारवावधयः प्रकाण्डाः । तेषां मस्तकानि स्क-

न्धास्तेषु पुलक इव वेगविनिःसृतजलप्रवाहोच्छालिततटिन्दुसंदोह-

विष्वग्ग्याप्तत्वेन रोमाञ्च इव प्रकटितः व्यक्तीकृतः ॥

वेणुं । सम-विसमे । “राणशस्येत्” [१४] इति एकारः ॥

कम्भेसुन्तो इत्यादि । पुरन्तेहि । जलेहि । कुवेहि । खन्धेसु । “भिरभ्यस्तुपि”

[१५] । एषु जत ए ॥

३०. तत्र सर्वतु पुष्पजातियुक्तत्वात् प्रसिद्धासु उद्यानभूमिषु अ-

मान् संकीर्णत्वेन अवस्थातुम् अपारयन् तम् आश्चर्यकारिषणं मक-

रमुखादिजलघनं निर्गममहोत्सवम् अक्षिभिर्दृष्टुं जनस्तरुभ्यो गि-

रिषु गिरीभ्यस्तरुषु च गतः । निरन्तरायम् अवलोकयितुम् उद्योज-

तरप्रदेशेष्वारुढ इत्यर्थः ॥

तरुहि । अच्छीहिं । गिरिसु । तरुओ । गिरीओ । तरुसुं । “इदुतोदीर्घः”

[१६] ॥ क्वचित् । भूमिसु ॥

३१. पक्षेषु स्तम्भादिपार्श्वेषु चतुर्षु द्वारेषु पार्श्वपृष्ठाग्रसर्वेषु

यम्भ-सिहराहि चउओ चऊओ वेई-मुहाहि सिञ्चीअ
 कील-गिरी कील-तरु जल-पूरो उरुम् अमन्द-गई. ३२
 साऊ जलोह-पन्ती जइ एसा, किं दहि ? महुं किं वा ?
 इअ नम्म-पडु जल-पाण-रई लवइ म्ह विड-लोओ. ३३
 मयणमाउ तह विरहग्गओवि संधुक्किआ चिरं जेहि
 अइ-मलय-वायओ वायउव्व हूआ जल-पवहा. ३४
 चतुर्थु वर्तमानाभिश्चतस्रभिः शालभञ्जिकाभिः चतुर्भिः करकैर्वारिघ-
 टिकाभिः कृत्वा तुल्यं युगपद् धारया यारि पर्यस्तं मुक्तम् ॥

३२. स्तम्भशिरवरेभ्यश्चतुर्भ्यः चेदिकामुखेभ्यश्चतुर्भ्यः अमन्द-
 गतिः शीघ्रप्रवृत्तिः उरुमेहान् जलप्ररंः क्रीडायां कृत्वा गिरयः क्रीडा-
 गिरयस्तान् तथा क्रीडानरुन् अमिञ्चत् औक्षन् ॥

चउओ चऊओ । चउहि चऊहि । चउओ चऊओ । “चतुरो वा” [१७.]

इति दीर्घो वा ॥

कील-गिरी । कील-तरु । “लुप्ते शक्ति” [१६] इति दीर्घः ॥

३३. स्यादुः जलोघपङ्क्तिः मकरमुखादिनिर्गतजलप्रवाहपरंपरा
 यद्येषा तदा किं दधि किं वा मधु । शरीरसौख्यस्य असुखमधुरणा
 अनयैव कृतत्वाद् नैताभ्यां एवो जनम् इत्यर्थः । इति नमो
 परस्परं चस्करौ पटुः जलपानरतिर्विदलोकः शिङ्गजनो नपति स्म ॥

साऊ । पन्ती । पडु । रई । “अक्लीबे सौ” [१९] इति दीर्घः । अक्लीय इति
 किम् । दहि । महुं । केचिद् दीर्घत्वं विकल्प्य मोदशम् इच्छन्ति । उरुम् अमन्द-गई ॥

३४. मदनाग्रयस्तथा विरहाग्रयोपि यैश्चिरं संधुक्षिताः संदीपिताः
 ते वायव इव जलप्रवाहा भूता जाताः । तत् किं मलयवायव इव ।
 नेत्याह । अतिक्रान्तमलयवायवः । पान्यसार्थस्य अधिकतरं मदना-

जलिअग्निणोव्व जल-वाउणोवि विरहीण साधवो नासि;
अह वा विदिमि वामे साहवि न साहुणो हुन्ति. ३५

कीला-गिरिणो साहुउ, कीला-तरुणावि साहओ जाया;
नीक-पवाहेहि जओ गिरी तरु वा जल-सत्तोणा. ३६
उच्चिणिअ बहु तरुणो काउं गिरिणोव्व बहु-कुसुम-रासी,
गिरिणो तरुणो अ तले कुसुमाभरणाइ रइ आइ. ३७

गिरिविरहाग्निदीपनात् तेभ्योऽप्युत्कृष्टा इत्यर्थः । अत्र तच्छब्दो द्वेयः ॥

३५. ज्वलिताग्नय इव जलेन मिश्रा वायवो जलवाय वस्तेपि
विरहिणां पान्थानां ज्वलिताग्नय इव साधवः उपकारका नासन् ।
अधिकतरं संतापमेव चक्षुरित्यर्थः । अयं वा युक्तमेवैतत् । विधौ वामे
एतिकुले सति साधवोपि हिता अपि न साधवो हिता भवन्ति ॥

मरणगउ विरहगाओ । वायओ वायउ । “पुंसि जसो डउ उओ वा ”
[२०] इति अउ अओ इत्यादेशौ । पक्षे अग्निणो । वाउणो ॥

३६. नीकानां कुल्यानां प्रवाहैः कृत्वा क्रीडागिरयः साधकः प्र-
धानाः क्रीडातरवोपि साधवो जाताः । यतो गिरयस्तरवो वा जलेन
सत्तवणा लाघण्योपेता भवन्ति ॥

साधवो । “ वेतो डवो ” [३१] इति जसो डित् अवो । पक्षे साहु । साहुणो ।
साहुउ । साहओ ॥

३७. उच्चित्य बहुस्तरुणं ततः कृत्वा गिरीनिव अत्युच्चत्वात् प्रव-
तानिव बहुकुसुमरासीन् गिरेस्तरोश्च तले अधः कुसुमाभरणानि ज-
लके लिक्षणो चित्तानि कर्णपूरादीनि रचितानि । वंपतिभिरिति शेषः ॥

कीला-गिरिणो । कीला-तरुणो । तरुणो । गिरीणो । “जइसासोणी वा” [२२]
इति णो । पक्षे गिरी । तरु । बहु । रासी ॥

गुरुणो कीला-गिरिणो निवडिअ निज्झर-जलाइ जायाइं
चन्दण-घुसिण्छाइं दहिणो महुणो सिरि-हराइं. ३८

कीला-गिरिउ चडिम-गुरुउ निज्झर-जलाइं सहिआइं
अक्खलिअ-गइस्स किं रइ-पहुस्स जय-वेत्तयन्तीओ. ३९

रइ-अहिवइणा पहुणा तइआ पबलेण तरुण-मिहुणाण
दहिणा दहिं व महुणा महुं व मिलिअं मणेण मणं. ४०

३८. गुरोः महतः क्रीडागिरेः सकाशाद् निपत्य निर्झरजलानि
 चन्दनघुस्मणवन्ति सन्ति चन्दनमिश्रितत्वात् दध्नः घुस्मणमिश्रित-
 त्वाच्च मधुनः सकाशात् श्रियं हरन्ति चोरयन्ति दध्नो मधुनो वा
 संवन्धिनीं श्रियं हरन्ति श्रीहराणि जातानि । तदधिकशोभाकलि-
 तानि संवृत्तानीत्यर्थः ॥

३९. चङ्गत्वेन प्रधानत्वेन गुरगरीषात् कीलागिरेः सकाशाद्
 निर्झरजलानि अक्खलितगतेः अविलङ्घिताजस्य रतिप्रभोः किं इति
 इवार्थत्वात् जयवैजयन्त्य इव राजितानि द्वाधीयस्त्वनिर्मलत्वाभ्यां
 जयपताका इव शोभितानि ॥

गिरिणो । तरुणो । गुरुणो । कीला-गिरिणो । दहिणो । महुणो । “उत्तिड सोः
 पुंस्त्रीवे वा” [२३] इति णो । पक्षे गिरिउ । गुरुउ । गइस्स । पहुस्स ॥

४०. उभुणा स्वाज्ञाविधापनासमर्थेन तदा कीलागिरौ निपतन्निर्झ-
 रवारि एवाहावसरे पबलेन सर्वसामग्रीयुक्तत्वेन पचयेन रत्यधिप-
 तिना तरुणमिषुनानां युवदंपतीनां दध्ना दधीव मधुना मध्विव मन-
 सा मनो मेलितम् ऐक्यं आपितम् ॥

अहिवइणा । पहुणा । दहिणा । महुणा । “दो ण” [२४] इति णा । उत्ति-
 ड सो रित्यस्य व्यावृत्तिरपि । इदुत्त इत्येव । मणेण । २ इति किम् । दहिं । महुं ॥

मणं । “क्रीवे स्वरान्मसेः” [२५] इति सेःम् । केचिद् अनुनासिकमपीच्छन्ति
 तदा । दहिं । महुं ॥

कुल-प्रसादे अइसी अलाइ विमलाणि पच्छ पवहन्ति,
इअ भणिग महिलाओ जल-केलि-छणे पयहाउ. ४१

हारावलि-मुत्ताउचि जलाहयाओ जलमि निवडन्ता
अगणिअ जले बिलुलिआ कावि मयच्छी हसन्तीआ. ४२
मउवीओ तणुवीआ पच्छ जले मंचरन्ति लीलाअ
रम्माइ बहु-विहाए ठणं अच्छर-सरिच्छाओ. ४३

४१. अतिशीतलानि विमलानि कुल्याजलानि प्रवहन्ति स्वोतो-
रोत्या गच्छन्तीती पश्य इति भणिञ्चः परस्परं भाष्यमाणा महिला
युवत्यः जलकेलिक्षणे प्रवृत्ताः । कान्तैः सहति वेषः ॥

जलाइ । अइसी अलाइ । विमलाणि । “जववास्य ईदंणयः सज्जन्दीघीः” [६] ॥

४२. अधुना तदेव जलकेलिक्षणं षट्त्रिंशत्ता गाथाभिः प्राह । जले-
राहतास्ताडिताः अत एव जले निपतन्तीः अञ्चन्तीः हारावली-
मुक्ता अपि आस्तां वस्त्रादिकं मुक्ताकलापमुक्ता अपि अगणयित्वा
अनादृत्य हसन्ती प्रियैः सह चस्करिष्य कापि मुगाक्षी जले बिलु-
लिता बुडित्ता ॥

महिलाओ पयहाउ । मुत्ताउ जलाहयाओ । “स्त्रियाम् उदोती वा” [२७]
इति जववासोः [प्रत्येकम्] उदोती सज्जन्दीघी । पक्षे भणिग । निवडन्ता ॥

४३ । ४४. त्रिभिर्विशेषकम् । अहिलोक-वध्वाः पात्ताकन्यकायाः
सुरवध्वा देवाङ्गनायाः तथा यक्षश्च पुण्यजनः किंनरश्च किंपुरुषस्त-
थैर्वध्वाः सकाशाद् स्पर्धाधिकाः । ताभ्योपि प्रधाना इत्यर्थः । वध्वा
इति जातिविवक्षया एकवचनम् । दयितास्तरुणतरुणैः पार्श्वस्थयुवभिः
इति पूर्वीकं भणिताः ॥ ४३. तदेवाह । मुद्दाः कोमलच्छुवयः अपारः-
सदृशा देवाङ्गनातुल्यास्तन्यो नायिका रम्याया बहुविधया लीलायाः

पिच्छह जल-लहरीण एन्तीड उदञ्चिरीज पडिरीआ
 खेळन्ति मज्झ-लुलिआ सभराइअ-तरल-कवरीओ. ४४
 अहि-लोअ-बहूए, सुए-बहूइ तह जक्ख-किंनर-बहूअ
 रुवाहिआउ दडआ तडस्थ-तरणेहि इअ भणिआ. ४५
 कोवि बहूओ अइरेअराउ रे सेअरीण पञ्चसंख
 रममाणिउ अकालीउ लहिअ गण्डसम् उट्ठिसिओ. ४६
 स्थान रम्यया बहुविधया लीलया [वा] जले संवरन्तीति पश्य इति
 योजनायां सूत्र इत्यादियु उच्यन्ते । सूत्रीः अप्परः सहस्रालम्बीः पश्य
 जले संवरन्ति लीलयेत्यादी योजनायां तु द्वितीया ॥

४४. यस्याम् आगच्छन्त्याम् उदञ्चिआम् उर्ध्वं यान्त्यां पत-
 न्याम् अर्धो भविष्यं जलरहस्यं मध्ये लुलिता गन्ताः सफरीयिताः
 तदीकारत्वाद् मीनवद् आचरिता स्वरत्वाभ्यञ्जनाः कवरी वेणयो
 यस्यां तास्तथा खेळन्ति कीडन्ति इति पश्येत् ॥ ४

हसन्तीआ । तणुवीआ । “इतः सेश्चा वा” [६८] इतिआः पक्षे मयच्छी । मउवीओ ॥

४५. अतिश्रान्ता रूपसौन्दर्याद्याधिष्ठान् पराभूताः खेचरी
 विद्याधरवधो यथा तस्यां रममाणायः कीडन्त्याः अकालाया अनु-
 कुलाचरणाद् अक्षेपिकाया [वध्वाः] सकाजान् खे गगनादुणे खेच-
 रीणां प्रत्यक्षं यथा भवति एवं गण्डये सुखजले खड्वा प्राप्य केपि
 उद्युषितः । पूर्वप्रमाणप्रियागण्डुर्ज्जादुर्ध्ववत्प्रमोदतया पुलकितः । पुष्पि-सौव

लिआअ रम्माइ बहुविहाए । लहरीए एन्तीड उदञ्चिरीज पडिरीआ ।

वहूए वहूइ । वहूअ/वहूआ इतिवा पाठः । “ठाठ-ठेरुद् आद् दूद् एद् वा तु उडसेः”

१ B एन्तीड. २ ४० BC उट्ठिसिओ.

1 B omits लीलया. 2 इ तथाका. 3 BC पश्य. 4 BC REPEAT HERE

महिलाओ पयसुउ । मुत्ताउ जलरहस्यओ । लिप्याग्उदेतो वा इति जज्जसोः प्रत्येकम् उदेतो
 सप्ताग्दीवो । पक्षे भणिरा ॥. 5 C INSERTS अस्ति ARTEM गण्डयः.

“रममाणाय कालाह इमीए कीह काह अ इमाए
रेअज अजाह रमसे ?” ति कावि भणिते हणीअपिअं. ४७
जीओ नीओ सुद्धा, जाओ ताओधि सह विअड्डाओ
सरणीण जाण ताणवि जल-दन्द-रणे पयहाओ. ४८
अच्छीण कज्जल-सिरी जासा गलिआ नकाण उम्मीहि ?
कंषिहुत्तं नयन-सिरिं ता पत्ता जं जणी सिहड. ४९
 [२९.] इति अत्येकम् अन् आत् इत् एत् इत्यादेशाः । डसेत्तुवा । पक्षे वहुओ
 इत्यादि । टादीनाम् इति किम् । सस्त्रिआओ इत्यादि ॥

लीलाज । रम्माइ । बहुविहाए इत्यादि । “जात आत्” [३०] इति
 स्त्रियाम् आदन्ताद्वादीनाम् आ आदेशो न ॥

खेअरीण । “अत्ये डीनेवा” [३१.] अणादिसूत्रेण अत्ययनिमित्तो यो डीरुक्कः-
 [है० २. ४. २०] स स्त्रियां नास्ये वा । पक्षे खेअराउ ॥

४७. रममाणया क्रीडन्त्या कालया लिखकारपरया कया कुत्सि-
तया अनया कया नया अनया च अजया भर्तृउत्सादनकृत्ता विरुल-
त्वेन पशुप्रायशः सार्धं रे अज कान्ता उत्सादनानिपुणत्वेन पश्यो त्वं
रमसे इति पूर्वोक्तं भणित्वा कापि धियं जघान जलेरत्ताउत्तम् ॥

रममाणीउ । अकालीउ । इमीए । “अजाते पुंसः” [३२.] अजातिवाचिनः
 पुंलिङ्गान् स्त्रियां वर्तमानाद् डीर्घा । पक्षे रममाणाय । कालाह । इमाए ॥

४८. यासां तासामपि सरणीनां मध्ये यास्ता सुद्धा अकृत्रिम-
मनोहराः तस्य यास्ता अपि विरुद्धाः कदाचिद्विज्ञेयारिभिः प्रियाव-
र्जने अवीणा जलद्वन्द्वरणे प्रियैः सह जलकेलौ प्रवृत्ताः ॥

४९. लक्षणां या कज्जलश्रीः अज्ञानशोभा सा कासाम् उर्विभिः
 कष्टोल्लैः न गलिता । किंतु सर्वासां सा सलिलैः क्षालितेत्यर्थः ॥ परं
 कायपि । हु इति आश्चर्यम् । नाय् अहुत्तां नयनधियं ता नायिकाः
 प्रायाः यां जनः काङ्क्षति । कज्जलापगमे हि नयनयोर्निःश्रीकृता भ-

छाये-छाहि-कथलि-छाये हलहि-गोरी हलह-गोरीहि
विलया जलमि रमिआ ससाउ दुहिआउवभोअं. ५०

“तर फलिहं कहु अरे, न लवसि किं अज्ज ? मा लवसु अज्जो.
 पइ नेसि ? पइ मेसुव ?” भणि अ दुअ कावि जल-मज्जे. ५१
 वति । पवम् एतन्नयनानां तथा भवेपि स्वभावमनोहरत्वाद् एतानि
 सर्वेषु सत्त्वानाम् इक्षान इत्यर्थः ॥

कीड काड । जीओ तीओ । जाओ ताओ । “ कियत्तदेऽस्यमामि ”

[३३] । एम्यः स्त्रियां ङीर्वा । अस्यमामीति किम् । का । जाण ताण । जा सा ।

काण । कं तं जं ॥

५०. छना-चासौ छाया च आनण भावो छनच्छाया तथा युक्ताः
 कदल्यो रम्भास्तास्ता छाया पड्डि-स्तस्यां जसे च हरिद्रावद् गोरीः मौ-
 रवणीस्ताभिः सह हरिद्रागोरीयौ बनिता रताः क्रीडताः । निहयस-
 स्नेह युक्तत्वाद् यकाभि हरिद्रागोरीभिः सार्धं ता रमन्ते तासां म-
 न्यन्ते स्वसारो मगिन्यस्ता इव दुहितरः पुत्रिकास्ता इव वेति ॥

छाहि छाये । हलहि-गोरी हलह-गोरीहि । “ छायाहरिद्रयोः ” [३४] ।

अनयोः आप्यसङ्गे स्त्रियां ङीर्वा ॥

ससाउ । दुहिआउ । “ स्वस्नादेर्वा ” [३५] इति स्त्रियां ङिन्-आः ॥

५१. अरे इति संभाषणे । हे काह नीरसत्वाद् दाशे-त्वं परिखां
 खानिं तर अतिक्रमय । सरसविचक्षणोचिते जलदेतिक्षणे किं मम
 पार्श्वे तिष्ठसीत्यर्थः । काष्ठं किम् तीर्त्वा तरीं गच्छतीत्युक्तिरेशः ।
 तथा किम् अर्थ आर्थ वा न लवसि भणिने यत्पुनरं न ददासि । मा
 वा अर्थ आर्थ वा लप । तथा पते भर्तः नैषि मन्पार्श्वे नागच्छसि ।
 माया पते रहि । स्वसमीहितं कुर्वित्यर्थः । इति पूर्वोक्तं कार्यं ज-
 लमध्ये बभाण भर्तुरग्रे उवाच ॥

“निगिघ्णया, सट-पिअरं, ओसर निगिघ्णय सुध धिरु-पिअः।”

कावि जलन्तर-कडिअ-कडिअयं इअ भणिअ पिअं. ५२

“कत्तार, कथा किमहं? सुणसु वयंसे, निगिक्खवैसु वयंसा।

अम्मो, अन्नाइ पिओ रमाए,” कीएवि इअ कन्नं. ५३

“सहि, वर-वहु, चयसु इयं गामणिमिव स्वत्तपुणो वहुइ इह
वारिणि इमाइ रमिरं,” इअ कावि सहीइ सिक्खविआ. ५४

फहिरं। “हसोऽमि” [३६] इति हस्यः ॥

कट्ट। “नान्मयान् सौ मः” [३७] इति “क्रीवे स्वान् सेः” [३ २५]

इति शे म उक्तः स न ॥

५२. हे निर्घृण निःकृप हे शत्रूनां पितः अतिहायकृपकरणाद् मा-
याविनाम् आद्य स्वम् अपसार मद्दृष्टि गोचराद् गच्छतु। तथा हे निर्घृण
धृष्टानां व्यक्तापराधानां पितृत्वं बुद्ध्वा मद्भत्यादिकं स्थाप्यः। ज-
लस्य अन्तरं मध्यं तस्मिन् कृष्टम् अपासितं कृत्यम् अधस्तनवस्त्रं
येन तं प्रियं कृतव्यतीकं दयितव्यम् इति पूर्वोक्तं कपि वधाण निरभर्त्सयत्॥

अज्ज अज्जे। ५२ ५३। निगिघ्णया निगिघ्णय “डो दीर्घो वा” [३६]

इति डो दीर्घो वा ॥

पिअ। “कृतोऽद वा” [३९] इति अकारः अन्तादेशः। पक्षे पिअरं ॥

५३. हे कर्तः स्वष्टः किमहं कृता। एवं प्रियायमाने सति यज्जन्मनो
निरर्थकत्वात् किमहं स्रष्टा। तथा हे वयस्ये सखि शृणु मद्वाक्यम्
आकर्ण्य। तथा वयस्ये निरीक्षस्व। तथा हे अम्ब मानः अन्यस्याम्
अपरकान्तायां प्रियो रमते इति अनया शैत्या कयापि रुदितम् ॥

पिअरं। “नाम्यरं वा” [४०] इति अरं। पक्षे पिअं। नाम्नीति किम्। कत्तार ॥

वयंसे। “वाप ए” [४१] इति आप एत्वम्। पक्षे वयसा ॥ बाहुलकात् क-

चिद ओत्वमपि। अम्मो ॥

५४. सखि वरवधु अधानपत्नि इह शीघ्रे वारिणि जलमध्ये अ-

“जामातुणो रमन्ते उअ वारिणि, अपुरवं खु लउहत्तं;
 कोअओ लउहो?” सम्भलीहिं काहिं पि इअ भणि अं. ५५
 “रे धुत्त-पिआ मि तुमं, जग-पिअरा गोविमंकरा सविमो.
 सा सवमु अण-पिअरं, तं अत्तागे किमस्साण? ५६
 नया त्वत्तपत्ता सह रन्तारं रमणशीलम् इमं पुरोवर्त्तिनं पियम्
 स्वभावः दण्डकस्य बध्वा ग्रामणीः भर्ता तमिव । अकृत्यकारितया
 हानीकम् इत्यर्थः । त्यज मा अङ्गीकर्षीः इति अनया रीत्या कापि
 सख्या शिक्षिता ॥

सहि। वर-वह। “इदतोईस्” [४२] ॥ गमिणि। स्वपुणो। “क्षिपः” [४३] इति हत्वः ॥

५५. जामातरो दुहितृपत्तयः वारिणि रमन्ते अस्मत्पुत्रिकाभिः
 सह जलकेषु कुर्वन्ति । उअ पण्य जामातुन् । इति एकया उक्ते
 सति अपरा आह । खु आश्चर्यम् अपूर्वं लोकोत्तरम् । जातिविवक्षया
 गकडचनात् जामातुः । लउह इति देशेण लरभशब्दः संस्कृतो वा
 सुन्दरार्थः ततो लउहत्तं लरभत्वं वा सौन्दर्यम् । तनस्तदन्यापि
 आह । कोन्यः अपरो जामातुः सकाशात् लरभः प्रधानः । किं तु
 इत्थं जीवनमाननाद् एष एवेत्यर्थः । इति अनया रीत्या काशिरपि
 सम्भलीभिः नत्तलीडाचल्लोकनागततरस्य कुर्वन्निभिर्धणिनं जैमिनम् ॥

५६. त्रिभिर्विशेषकम् । अन्यस्याः सपत्न्याः । उक्षेप्तकादित्यान्
 [४. ३९५] उष्णदेशः । उम्हणे जलेन आहनने कृते खनि प्र-
 कटेन अनेन मदीयापराधेन निश्चितम् इयं भानिनी बहु किमपि
 कुपिना अविष्यन्तिता एतादृशेन समागते प्रियतमे इति अनया
 रीत्या कस्यापि रुदितं साश्रुपातम् उक्तम् । तदेवाह । रत्वं धूतीनां
 पिना । शाखाचरणाद् साधारितां मृत्यु इत्यर्थः । अलि वर्तसे । अ-
 नार्थे जगतः पितरौ गोशिशकरौ । जाम्बानं बहुयन्मना बहुबन्ध-
 नेन निर्देजानि । वरं नुभ्यं शाणमहे नस्तुपणं कुर्मः । ततो लो-
 तद्रज्जनाय सम त्वमेव धिया तस्यास्तु सेचने नया एवमेव कृतम् इ-

भतारा जाण वसे धन्ना इत्थीण ताण माआओ.

माआए किं जणिआ? किं मदिआ माअराउ माए? ५७

देवा पिअरा सरणं. संहर कत्तार, शुअण-कत्ता, मं."

अन्नाइ छण्ठणे पिअअमम्मि कीएवि दुअ रुण्णे. ५८

त्यर्थे पितृप्रापये कुर्वणस्तथा कुवे । त्वं महां मा शपस्व आत्मपितरम्
तच्छपये मा कार्षीः । यतत्वे किम् अस्माकं भर्ता । किं तु तस्य एवेत्यर्थः ॥

५७. एवं भर्तारं निर्भर्त्य सनिर्वेदम् आकाशोक्तिमेवाह ।

भर्तारो यस्मां यत्र आज्ञायां धन्याः कृतपुण्यास्तासां स्त्रीणां मातरौ
जनन्यः । न पुनस्त्वद्भर्तृकाया मम मातेत्यर्थः । तथा किं मात्रा अहं
जनिता उत्पादिता । अयम् अभिसंधिः । यद्यहं तथा नोत्पादिता स्या
तदा नैवं पराभव भाजने स्थाम् इति । तथा किं मातरः ।

ब्राह्मी माहेश्वरी वैन्दी वाराही वैष्णवी तथा ।

कौमारी चर्ममुण्डा च कारसंकर्षणीति च ॥

इत्येते देवता विज्ञेयाः । अथ वा ।

अमृताद्या ब्रह्मणी सिद्धिर्माहेश्वरी च कौमारी ।

वैष्णव्यथ वाराही चामुण्डा मातरः सप्त ॥

इत्येवं सप्त वा अथा महिताः पुजिताः । किंतु एतन्मातृ पूजनं
भर्तृवास्तु भ्याय कृतम् । तच्छ नास्ति । तस्मान्न तदपूजनमेव श्रेयः ।

५८. देवाः हरिहरब्रह्माणः पितरो मात्रपित्राद्याः शरणम् ।
एवंविधदुःखदग्धाया मम त्राणं सन्तु । तथा भुवनत्रयकर्तः जग-
त्त्रयनिर्माणकर्तः स्वष्टः भो संहर । येन नैवेतस्माद् अविभयतीत्यर्थः ॥

जामाउणो । "ऋतासुद०" [४४] इति ऋदन्तानाम् उन्वा । बहुवचनस्य

व्याख्येत्वाद् यथा दर्शनं नाम्नापि । पक्षे मतारा । अस्य मोस्विति किम् । पिआ ।

पिअरा । पिअरं ॥

मतारो । मतारा । "आरः स्यादो" [४५] इति आरः ॥

“हे विभवेमि राया; रायाणो देसु सबओ दिव्हिं,
उअ रायाणो केवीह, केवि राया इह रमन्ते. ५९

वाणारसीइ रण्णो कुरूण रायाउ अहिअम् अम्बु-उणो
रण्णो तिउरीए महुराए रायराय पययहो. ६०

हुणाण राइणा इह उअ रायाणो इमे पहरु रमन्ते;
अइणां रण्णा राइणो तह लगेण राएण. ६१

माआओ । माआए । माअराउ । “आ अरा मातुः” [४६] इति बाहुलकान्
जनन्यर्थस्य आ देवतार्थस्य तु अरा इत्यादेशौ ॥

पिअरा । “नाम्यर.” [४७] इत्यरः ॥

कत्ता । “आ सौ न वा ” [४८] इति आः । पक्षे कत्ता ॥

५९. ७७. एकोनविंशत्या महाकुलकम् । यस्मिन् काले जलेन पूर्णं
जालभक्षिकादिकर्णविस्थानेभ्यः उपनदीरेण निभृतं यत्र शुद्धं धारा-
गृहम् यस्मिन् काले [च] जलक्षणे वारिहीय भूतः संवृतस्तस्मिन्
काले नरेन्द्रस्य श्री कुमारपाल धूपालस्य द्वौ वारिकेण इदं पूर्वोक्तं उ-
तिपादितम् । तदेवाह ।

दे संबोधने । हे राजन् विज्ञापयामि । किं विज्ञापयसि । हे
राजन् सर्वतो दृष्टिं देहि । समन्ताद् राजादीनां जलोक्षणम्
ईक्षस्वैत्यर्थः राजवृत्तिं संबोधनपरं प्रतिक्रियम् अंग्रपि शीज्यम् ।
तनस्तत्परं भूपं ज्ञात्वा आह । उअ पय्य राज्ञः । केपि राजानः इहं
अस्मिन् प्रदेशे रमन्ते । उअ पय्य राज्ञः । केपि राजान इह रमन्ते ॥

६०. वाराणस्याः काशे राज्ञः सकाशात् तस्य कुरूणां राज्ञः
सकाशाद् अधिकं गादन्तरं गच्छा इति इव त्रिपुरीश्वरदिनगरी राज्ञो
मथुरायां राज्ञश्च अम्बुक्षणः प्रकृतः ॥

६१. हे प्रभो उअ पय्य राज्ञः । तूणा देजा विषेणः । तेषां राज्ञा

परओ जदूण रण्णो, परओ चेदीण राड्ढो सह य
राड्ढि अराअम्मि अ एगागारं जले कीत्ता. ६२

इह वारि-भज्जणं-उणे राड्ढिणम् अराड्ढं च समभावो;
रायं अराड्ढं सह किरुन्तं पिच्छ राड्ढिहिं. ६३

राड्ढिहिन्तो राड्ढसु जन्ति राड्ढिण मण-हरा विलया
इहिं राधाणोहिं उअ जल-कीत्ता-पयइहिं. ६४

रण्णा अराड्ढा विहु उच्छालिज्जन्ति नीर-लहरीओ
भगहाण राड्ढो कोसलाण रण्णो अ सविहम्मि. ६५

सह इमे पुरोवर्तिनो राजानः इह अत्र उदेओ रमन्ते । तथा उअ
पञ्च राज्ञः । अङ्गानां राज्ञा शकानां राज्ञा च सह राजानो रमन्ते ॥

६२. यदुनां शारदायां राज्ञः परतः परत्र देओ तथा चेदयो देवा-
विशेषास्तेषां राज्ञः परमस्य राज्ञि अराड्ढि च तत्पत्न्यादौ एका-
कारं उतिपत्तिभावाद्भूतत्वेन निर्विशेषं जले क्रीडा अनयोर-
न्योन्यं नीरैरभ्युक्षणम् अस्ति । राज्ञ इत्यत्र परतस्त सन्तस्य योगे “ प्रभृत्य-

न्यार्थः ” [हे० २ २ ७५.] इति दिक्पञ्चमि । अतस्तस्य तु योगे “ विविधत् ”

[हे० २ २ ६२.] इति षष्ठी ॥

६३. इह अत्र उदेओ वारिणा भज्जनं स्नानं तस्य क्षणः कालस्त-
स्मिन् राज्ञाम् अराड्ढां च पौरजनानां समभावः मिथो जलाद्यानां
तुल्यत्वम् । तथा इह राजानम् अराजानं च राजभिः सह क्रीडन्तं
पञ्च ॥

६४. उअ पञ्च इयानां सांघते जलक्रीडायां अवृत्तेर्वापृते रा-
जभिः सह राजभ्यः राज्ञः सकाशाद् राज्ञा मनोहरा मनोज्ञाश्चि-
त्तावर्जिका वा वनिता वारविलासिन्यो राजसु यान्ति । राज सहिता
एकान् राज्ञ उक्षित्वा अन्यान् उक्षितुम् उपगच्छन्तीत्यर्थः ॥

६५. भगधानां राज्ञः सकाशान् कोसलानां राज्ञः सविधे समीपे

कोवि तुआ सजुआणो अण्णिआ सह पिअं जले नेउं
रुसविअण्णणेणं अतोससी अण्णण्डावि. ६६

सन्वे अन्नेवि निवा विवधन्ति धारा-हरम्मि सव्वहिं
सव्वत्थ स्त्री-लोए सव्वम्मि जलं नहन्नम्मि. ६७

अन्नत्थ कुन्तला, अन्नम्मि कुसुमादं, अन्नहिं हारा
पिच्छ मयच्छि-जणे सव्वहिं पि रहसेण जल-रमिरे. ६८

काहिं जाहिं ताहिं इत्थीए रमइ नेए राय-वडू,
कीए जीए नीएवि विअडूए निदिथ-चित्तो. ६९

कोसलानां राज्ञः सकाशाद् मगधानां राज्ञः सविधे राज्ञा अराज्ञापि
 शु निश्चितं नौरस्य लहर्यः कस्रोला उच्छालयन्ते ॥

६६. प्रियम् अभीष्टं गणिकाम् आत्मना सह जले नीत्वा आ-
 त्मना रोधयित्वा सकोपां कृत्वा सधुवा तरुणमित्र परिवृतः कोवि
 तुषा आत्मनैव अनुबुधन् वचनवैचित्र्येण आवर्जयति । अपिः एवार्थः ॥

६७. सर्वस्मिन् समस्ते धारागृहे सर्वस्मिन् स्त्रीलोके तथा सर्व-
 स्मिन् अन्यत्र मित्रादिषु सर्वे अन्येपि पूर्वोक्तेभ्योऽपरेपि तृणा
 जले क्षिपन्ति उच्छालयन्ति ॥

६८. अन्यस्मिन् स्कन्धादिदेशे । विलस्युला इति भावः । कु-
 न्तलाः केजपाशाः । अन्यस्मिन् कुसुमानि । अन्यस्मिन् हाराः ।
 इति रमसेन औत्सुक्येन जले रन्ति रमणस्त्रीले सर्वस्मिन् अपि भृगा-
 क्षिजने पश्य । इति शेषम् ॥

६९. कस्यां यस्यां तस्यामेव विदग्धाशमेव कृशत्वादिन्यासनि-
 पुणान्निषां निहितचित्तः श्वस्तमनाः सन् कस्यां यस्यां तस्याम् । अ-
 विदग्धस्त्रियाम् इत्यर्थः । एष पुरोवर्ती राजबहुः न रमते । अपिः
 एवार्थः ॥

ए अस्मिं राणे जल-छणे दुमस्मिं हवन्ति नक्सवङ्का
सत्वेस्मिं अत्रेस्मिं जुआण जुअईण य पयासा. ७०

सत्वाणं अजाणवि जुआण जुअईण एत्थ हलवोलो
नहु कास तास रम्मा? केस्मिं तेस्मिं न देइ दिहिं? ७१

कासवि तास सरिच्छा किंनर-नारीइ किंनरस्य तथा
गायन्ति इत्थ रमिरा वारिणि तरुणीउ तरुणा य. ७२

कस्मावि तस्स जुआणस्स काइ ताए अ एत्थ जुअईणे
नहु दीसइ तणु-लही जा न सरोमञ्च-कञ्चुइआ. ७३

७०. एतस्मिन् स्थाने यत्र गृहरूपे अस्मिन् जलक्षणे सति सर्वेषां
सर्वासां युनां युवतिनां संबन्धिनो नखाङ्का नखक्षतानि अन्येषाम्
अन्यासां युनां युवतिनां च यकात्राः अङ्गरागापगमात् स्पर्शप्रकश भवन्ति

७१. अत्र जलकेलिकाले सर्वेषाम् अन्येषां युनां सर्वासां अ-
न्यासां युवतिनामपि संबन्धी। हलवोलो देव्यः कोलाहलार्थः। ततः
कोलाहलः तु निश्चितं केषां तेषां नख्यः। किं तु सर्वेषां श्रोत्रपुटैः
षेय इत्यर्थः ॥ केषां तेषां युनां कासां तासां युवतीनां न धृति ददाति
किं तु सर्वेषां हृदयम् आह्लादयतीति भावः ॥

७२. तथा कस्या अपि तस्याः सर्वोत्कृष्टाद्याः किंनरनार्याः अम-
रमण्यास्तथा कस्यापि तस्य सर्वप्रसिद्धस्य किंनरस्य देवगायनस्य
सहस्रा रूपवेयनिनादादिना तुल्याः रञ्जो रत्नारश्च क्रीडापरास्त-
रूप्यस्तरुणाश्च अत्र धारागृहे वारिणि गायन्ति गानं कुर्वन्ति ॥

७३. कस्यापि तस्य युनः कस्यास्तस्याश्च युवत्यास्तनुयष्टिः अत्र
यत्र गृहे हे निश्चितं यत्तदोर्नित्यसंबन्धात् या न दृश्यन्ते या न रो-
माश्चः सुल्लङ्घः स एव तनुव्यापकत्वात् कञ्चुकः सह रोमाश्च कञ्चु-

१ B C तरुणीइ. २ B C जुअईण.

१ B C जलोक्षणे. २ B C खु.

पुसहो जाल्म, मणं जलस्य, जल-कैलि-काल-दुखलिओ
किस्सा तिल्लि जल्लि सो जुवडा अणुसरेइ. ७४

कीसे तीसे जीसे पणालि आए पलुइअं नीरे
कीए जीए तीएवि बाहिरं तं न जुअइए. ७५

काहेवि नाहि-लोए, कास्मावि नवा अमच्च-लोगम्मि,
कइआवि न भू-लोए जल-जन्तं एहिं आसि. ७६
केन वर्तते सरोमाञ्चकञ्चुकिका । किं तु सर्वस्य शैत्यहर्षविना अ-
ङ्गुलिः समुद्रकाश्वद् इति भावः ॥

७४. यस्य पुम्वच्चः धर्मादिपुरुषार्थासाधनात् पुमान् इति नाम-
मात्रमयस्य न मनः चित्तम् । सचेतन इत्यर्थः । जलकैलेः कारस्तत्र
दुर्लभितः भोगन्वाञ्छातन्तरः स कांयं नञ् जुवतिम् अनुसरति । प-
ञ्चवारत्रयं घातभीतः स्त्रीमात्रस्यापि पृष्ठानुयायि भवतीति भावः ।
“ कचिद् द्वितीयादेः ” [३. १३४] इति द्वितीयायाः षष्ठी ॥

७५. कस्या यस्यास्तस्याः अणालि कायाः सकाशाद् यद् नीरं प-
यीतं पतितं नत् कारा यस्यास्तस्या अपि जुवत्याः न बहिरभूत् किं
तु सर्वस्यास्तद् अङ्गसङ्गम् आपेत्यर्थः । “ कचिद् द्वितीयादेः ” [३. १३४] इति
पञ्चमाः षष्ठी । पूर्वार्थे यच्छब्दो ज्ञेयः ॥

७६. कस्मिन्नपि काले न अहिलोके जागसयानि । कस्मिन्नपि
काले नैव अमर्त्यलोके त्रिदशात्मने । कस्मिन्नपि काले न भूलोके पु-
ष्पीपृष्ठे जलयन्त्रम् ईदृशम् आसीत् । अवलोकनपर्यवेष्टिलोकालोक्षि-
तमततविश्वनोमुखोच्छलितशुचिसुरस्यसुतधाराधोरणिवद्वाद् नैत-
त्समं बभूव ॥

शया । “ राज्ञः ” [४९] इति नलोपे अन्यस्य सौ आत्वं या । पदे रायणो ॥

जात्या जस्तेण पुत्रं जन्त-हरं, जलं-धुणो हुआ जाहे,
दोवारिण ताहे विभक्तम् इमं नरिन्द्रस्य. ७७

रायाणो । रण्णो । रण्णो । “जस्तेणसुडसिडसां णो” [५०] इति णो । पक्षे

राया । रायाउ । रायस्स ॥

राइणा । “रोणा” [५१] इति णा । पक्षे रण्णा । राएण ॥

राइणा । राइणो । राइणो । राइमि । “इजेस्य णोणाडो” [५२] इति जस्य
 इ । पक्षे रायाणो । राएण । रण्णो । अराअमि ॥

अराइणं । अराइणं । “इणम् अमामा” [५३] इति जस्य अमाभ्यां सह
 इणम् । पक्षे राईणं । रायं ॥

राईहिं । राईहिन्तो । राईसु । राईण । “इड्ढिस्य सास्सुपि” [५४] इति जस्य ई ।
 पक्षे रायाणेहिं इत्यादि ॥

रण्णा । रण्णो । “आजस्य” [५५] इति राड-सिड-स्यु णा णो इत्यादेवापत्रेषु
 अण् । पक्षे अराइणा । राइणो । राणाणेषु इति आवृत्तेः रायाउ रायस्स राएण
 इति णष् [६०-६१] उक्तोदाहरणानि ब्रह्म ज्ञेयानि ॥

सजुआणो । “पुंस्यन” [५६] इति अन्नन्तस्य आणः । पक्षे यथादर्शनं “रजः”
 [३-४९] इत्यादिभिः राजवत् कार्यम् । पक्षे सुआ ॥

अण्णिआ । अण्णइआ । “आत्मन” [५७] इति राया णिआ णइआ ।
 पक्षे अण्णाणेणं ॥

सवे । अत्रे । “अतः सर्वोदे” [५८] इति सर्वोदेः अदन्ताज्जसः डित् ए ।
 जस इति किम् । सवस्सिं ॥

सद्यत्थ । सद्यमि । अन्नमि । अन्नत्थ । अन्नस्सिं । “डेः स्तिमित्था” [५९] ॥

अन्नहिं । सद्यहिं । “न वाऽनिद” [६०] इति हिं वा । बाहुल्यकात् किंयत्तद्वयः

स्थिरामपि । काहि । जाहिं । ताहिं । पक्षे सद्यस्सिं । सद्यत्थ । सद्यमि । इत्यादि ।

स्थिरं तु पक्षे कीए । जीए । तीए । इदमेतद्वर्जनं किम् । इमस्सिं । एअस्सिं ॥

सवेसिं । अत्रेसिं । “आमो डेसिं” [६१] इति डेसिं । पक्षे सव्वाणं । अन्नाणं ।
 बाहुल्यकात् स्थिरामपि । केसिं । नेसिं ॥

जइआ गिम्हो पयहुओ तइआइअ किर आसि पाउसो;
जाए तासा जल-छणें पत्तो अछि-बहं खणे तहिं. ७६

कासा तासा "किंत जणें डासः" [६२.] इति डासः । पक्षे केसिं । तेसिं ॥

कास । तास । जस । "किंचित् नश्ये डासः" [६२.] इति डासः । पक्षे कसस । तसस ।

जसस । बाहुलकात् किंचित् नश्ये आकारान्ताभ्यामपि डासो वा । कासा तासा । पक्षे
काए । ताए ॥

किस्सा । जिस्सा । तिस्सा । कीसे । जीसे । तीसे । "द्विद्वयः स्सा से" [६४.] इति
स्सा से । पक्षे कीए । जीए । तीए ॥

७६. तदा ग्रीष्मकाले तस्मिन् क्षणे ग्रीष्मः प्रवृत्तः नन्तरमेव जल-
क्षणे नानाजल यद्वादि धारासागदिभिर्जलोत्सवे जाते संपन्ने सन्ति ।
किञ्च इति संभाव्यते । यदा ग्रीष्मः प्रवृत्तस्तदैव प्रवृत्तः अक्षिपद्यं
जामा समस्तजन उत्पक्ष्वासीद् इति । अथ च शौणपद्येन बहुसंभवेन
ग्रीष्मकाले प्रवृत्तः आसीद् इति भङ्गोक्तम् । उत्तरसर्गार्थं सूचन-
मपि कृतम् । वैताल्लोचं छन्दः ॥

काहे । काला । कइआ । जाला । जाहे । ताहे । जइआ । तइआ । तासा । "डे-
डीहे" [६५.] इति आदे आला इति डित्तौ इआ च । पक्षे तहिं इत्यादि ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरिताष्टकतट्टाश्रयमहा-

काव्यवृत्तौ चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥

कम्हा जम्हा तम्हा वि वण-निउआरु तत्थ महमहिओ
काओ जाओ ताओ वि पक्खओ नीव-गन्धो तो. १

“गायन्ति किणो सीरा ? कीस पिणो गाइजम्बु फल-मत्ता ?
कम्हा वयं जिआमो ?” तत्थ पउत्थेहिं इअ खविअं. २

इमिणा इमेण एएण एदिणा किणविजेण तेण किर
सब्ब- दिमाण मुदेणं महमहिओ सालई- गन्धो. ३

१. अथ पञ्चवत्वारिंशत्ता गाथाभिर्हीयमानन्तरं भाविनीं जवुयं
वर्णयति । ततो हीयमानन्तरं कस्माद् यस्मात् तस्मादपि । सर्वस्माद्
इत्यर्थः । धननिकुञ्जान् कस्माद् यस्मात् तस्मादपि पक्षात् पार्श्वान्
समीपदेशान् तत्र जवुयि निपगन्धः धानकदम्बसौरभ्यं उत्सृतः
उच्छलीतः ॥

कम्हा । जम्हा । तम्हा । “उसेर्हा” [६६] । पक्षे काओ । जाओ । ताओ ॥

तो । “तदो डोः” [६७] इति डसेडो । पक्षे तम्हा ॥

२. कस्माद् मधुरा गायन्ति केकाशन्ते । कस्मात् जम्बुफलैर्मत्ता
पुष्टा सती पिकी केकिल्ला गायति मधुरं कुजति । अथ यदि एतयोः
शब्दितम् उद्गच्छति तदा कस्माद् वयं जीवामः । एवं सति न आणितुं
समर्थ इति भावः । इति तत्र जवुयि खोचितैः पार्श्वैर्लीपितं परस्परम्
उक्तम् ॥

किणो । कीस । “किमो डिणोडीसो” [६८] इति डसेहिं णोडीसो । पक्षे कम्हा ॥

३. येन केनापि तेन लोकप्रसिद्धेन सर्वदिशां सुरवेन । केन तेन-

यस्य वा एण निण केणावि, जिणारुणेहि परिहाहि
 परिमुक्को नीसासो भरिङ्गणं दइअ-रइ-केलिं. ४
 मालइ-लयाइ णाए णेण अ पुब्बानित्तेण परिआण
 कत्तेवि कोवि कस्यवि अहव-पुब्बो हुआ मोहो. ५
 अह विम्वत्तं आरामिण, “पस्सेसु इमं वणो देसं
 वल्लीहि इमाहि इमो बहल्ल-दत्ताहिं मणो हरइ. ६
 त्याह । अनेन आचनेन अनेन अय्येन एतेन उत्तीयेन एतेन उदी-
 येन कृत्या । किर इति किराथी सव आमवादे । मालतीगन्धो
 जाति परिमलः प्रसृतः ॥

४. तेन केनापि बालेन वातं परिश्रान्तम् येन कृत्या रघु निश्चित
 दयितारतिर्कोलिं प्रियासुरतक्रीडां स्मृत्या विचिन्त्य तैः पथिकैः निः-
 श्वासः परिमुक्तः । तथा विधुपवनस्य उद्दीपनविभावत्वात् । बहिर्मुखवाद्
 उष्णवातः परित्यक्तः ॥

इमिणा । इमेण । एण । इदिणा । किण । जेण । तेण । तिणा । केण । जिणा ॥

“इदमेतत्किञ्चन न्ययो दिणा” [६९] इति स्यादिति इणा वा ॥

५. तथा मालतीलतया तेन च पूर्वोक्तितेन पथिकानां कस्मादपि
 कुतश्चित्कारणान् कुत्रापि उद्यानोद्देशे कोष्यनिवर्चनीयः अभून्मूर्धः
 असंजातचरो मोहः चित्तवैकल्यम् अभूत् । अपिः तंदेहे ॥

णेहि । णाए । णेण । “नदो ण” [७०] इति स्यादो णो लस्यानुसारेण ।

कत्ते । को । कस्य । “किमः कः” [७१] इति स्यादो नतसोश्च कः ॥

६. अथ प्राबुद्धिस्तृप्त्यणानन्तरम् आरामिकेन उद्यानपालकेन
 विज्ञप्तं श्रीकुमारपाल भूपाकृत्य पुरः आकृति एतिपादितम् । किं तत्
 तंदेहाह । इमं उत्पत्यवर्तिनं वनीदेशं काननसमीपं पश्य ऐश्वर्यं वा
 सावधाने ध्विलोक्य । सामान्येन वनदर्शनविषयं विहाय विशेषेण

इमिआ पाउस-लच्छी कहइ, अयं सिंरिफलो वणे अस्मि
समया इमरियम अलि-किङ्कीणी-रवं कामे-छैतं व. ७

उअ अस्म जस्सु-तरुणो इमस्स दाडिभि-दुमस्स य फलाउं,
एस्सु रमिज्जइ आहिं सुगीहि एहिं सुगेहिं च. ८

इह उज्जाणे समया इमस्मि णं पिच्छ विहसियं नीवं,
कुडयं च इमं, णे अज्जुणे अ, ताविच्छए अ इमे. ९
वर्षासंभविबुद्धलतापत्रादिसंपदं वनगतं दर्शयन् विहायति । इ-
माभिः बहलदक्षाभिः शान्द्रपत्रपङ्क्तिभिः वल्लीभिः इततिभिः कृत्वा
अयं वनोद्देशो मनो दर्शति हृदयम् आवर्जयति ॥

इमं । इमाहि । इमो । “इदम इम.” [७२] ॥

७. अस्मिन् समये सांपतम् अस्मिन् वने अयं श्रीकण्ठः बिल्वः
अलव्यः सौरभ्यलोभलगा धुङ्गास्त एव नराकारत्वात् किङ्किण्यः सु-
द्रवाणि कार्सेसां प्रवो यत्र तत् तथा एवेतिषं कायच्छत्रविव । तेन क-
र्णपेक्ष्य सच्छायात्वात् । इति इयं आनुबुद्धीः कथयति सामर्थ्यात्स्त-
नयितुस्त्वानितैः प्रतिपादयति ॥

इमिआ । अयं । “पुंस्त्रिणोः” [७३] इति नचा अयं इमिआ । एते इमो ॥

८. अस्य जस्सुत्तरोः अस्य दाडिभिदुमस्य च फलानि वअपय्य ।
तथा एस्सु फलेषु आभिः शुकीभिः कीरीभिः एभिः झुदैश्च रम्यते
पतस्सरं कीडयने ॥

अहिं । अस्स । “स्मिस्सयोरत्” [७४] । इमादेशोपि । इमहिं । इमस्स ॥
वाहुलकाद् अन्यत्रापि । एस्सु । आहिं । एहिं ॥

९. अस्मिन् समये सांपतम् अस्मिन् बुधने इमं नीपं धाराक-
दम्बम् इमं अकुट्टजं च वत्ताकारव्यवृद्धविशेषं विकसितं सुष्पितम्
इमान् अर्जुनांश्च ककुत्थान् इमान् तापिच्छंश्च तमाखान् । अर्थव-
ज्ञाद् वचनव्यत्ययः । इति विकसितान् पश्य ॥

लङ्गुलि-वणेण णेणं पुच्छं, नृहि-वणेण च इमेण,
कोहलि-वणेहिं णेहिं, इमेहिं विम्बी-वणेहिं च. १०

भू-भागम् दुणं, तह नह-भागम् इमं, परिमलेण रुन्धत्ते
इदम् इणम् इणमो अ वणं कोआसइ केअईण, उअ. ११

उअ. किंपि हसुन्देरं पाउस-समयस्स से पयइस्स;
सिं कुडयज्जुण-सज्जाण परिमलो इत्थ परिमिलिओ. १२

इह । “डेमेन हः” [७५] । इदमः कृतेमात् उः स्थाने मेन सह हः । पक्षे इमस्मि

इह । इमस्मि । “न स्थः” [७६] । इदमः डेः स्यो न ॥

१०. एतेन लाङ्गुलीनां शारदिलत्तानां वनेन अनेन युधिकानां
माधवीलत्तानां वनेन च एभिः कुष्माण्डीनाम् ओषधिविशेषाणां वनैः
एभिर्विम्बीनां वृक्षफलानां वनेश्च पुच्छम् । एतानि लाङ्गुल्यादिवनानि
पुष्पिता नीत्यर्थः ॥

णं।णे।णेणं। [णोहिं] “णोमूत्रास्राभिस्सि” [७७] इति णः । पक्षे इमं ।
इमे । इमेण । इमेहिं ॥

११. इमं भूभागं पृथ्वीपृष्ठपदेशं तथा इमं नभोभागम् आका-
शदेशं परिमलेन सौरभ्येण रुन्धत् व्यापुषद् इदम् वृक्षम् इदं च ।

समस्तमपि ति भावः । केतकीनां वनं विकसति पुष्पति उअ पद्य ॥

दुणं । “अमेणं” [७८] । पक्षे इमं ॥

इदं । इणं । इणमो । “क्लीवेस्य” [७९] इति सिञ्जम्यां सह इदं इणमो

इणं च ॥

१२. पवुत्तस्य पसुत्तस्य । जौहिं जसस्येत्यर्थः । अस्य पावुत्तसम-
यस्य हुं निश्चितम् आश्चर्यं वा कितपि लोकोत्तरं शौन्दर्यम् अस्ति

से चन्दणस्स सह मयनाभीए, सिं च अगुरु-कलिआण
कपूर-परिधाण य अहिअयरो मालइ-गन्धो. १३

विज्जिणिअ-सरणेमाणेआण थ कुसुम-दंसणे हरिसो
कहवि न माइ इमस्सेअस्स थ आगम-लोअस्स. १४

ताण ललिआण ठाण तस्माणइ-स्स, लइस्सी-कुसुमं,
एआओ, एत्ताहे, एत्तो अ न एत्थ को छेइ ? १५

उअ पइय । तथा अत्र प्रावृषि एषां कुरज्जातिनसर्जनां वत्सकककु-
भञ्जालारवद्गुमाणां परिमलः परिमिलितः पिण्डभूतः । तद्वन्धवै-
वित्त्यं न ज्ञायत इत्यर्थः ॥

किं । “ किमः किं ” [६०] ॥

१३. अस्माद् उपलभ्यमानान् तस्मात् प्रवेम् उपलब्धान् एतस्मात्
आसन्नोपलभ्यमानाद् वा चन्दनात् । एषाम् अन्धसन्नोपलभ्यमानप-
त्तनादिनगराणां तेषां लोकदृष्टमलयादिदेवानां वा चन्दनात् ।
तथा अस्यास्तस्या एतस्या वा मृगनाभेः आसो तासो वापुगं मृग-
नाभेः । आभ्यस्ताभ्य एताभ्यश्च अगुरु-कलिकाभ्यः । एभ्यस्तेभ्य
एतेभ्यश्च कपूरपरिजातेभ्यः । सामर्थ्यात् चन्दनादिगन्धेभ्य इ-
त्यर्थः । मालत्था जातेर्गन्धः परिमलः अधिकतरः । प्रावृक्षाले हि
मालत्था अनिरुचिरप्लुतुरतरसौरभ्यास्पदत्वात् ॥ से चन्दणस्स इत्यादिषु
“ क्वचिद् द्वितीयदेः ” [३. १३४] इति पञ्चम्याः षष्ठी ॥

१४. एषाम् एतेषां च विज्जिणिकानरूपास् अस्त्रिकावृक्षाणां
कुसुमदन्तीने सन्ति अस्य एतस्य आगमलोकस्य उद्यानजनस्य कथ-
मपि केनापि प्रकारेण हर्षो न मानि अतिवर्तते ॥

१५. तस्य अनङ्गस्य तेषां ललिनानां विलसितानां स्थानं पदं ला-

एअम्मि वानोदेसे, ईअम्मि, तथा अयम्मि ऊसलइ
इणम्, इणमो, एस् कुडं सालो, जूही, मिलिन्धं च. १६

कुडयं दलइ तम् एअं, एसा सा जूहिआ महमहेइ,
एसो सो कन्दलिओ वेणु-कुडङ्गेवि पडिसाहं. १७
इलीकुसुमं शारदीयतापसूतम् एतस्मात् [एतस्मात्] एतस्माच्च ।
सर्वसमीपवर्तिदेशाद् इत्यर्थः । अत्र उद्याने को न लानि । परिसर-
विकासि सौन्दर्यं द्यावर्जितवेताः सर्वेपि एतद् गृह्णातीति भावः ॥

से । सिं । “वेदंतेत” [६१] इत्यादिना इदमन्तद्वातदां स्थाने उत्सृज्यं स
यथासंख्यं सेसिमौ । पक्षे इमाण । एआण । इमस्स । एअस्स । ताण । तस्स ॥

एताहै एतो । “वेतदौ” [६२] इति एतदो उ-सेः स्थाने तो ताहे । पक्षे
एआओ ॥

एताहे एतो । एत्थ । “त्ये चतस्य लुक्” एतद-त्ये परे तो ताहे
एतयोश्च परयोस्तस्य लुक् ॥

१६. एतस्मिन्नेतस्मिन् [एतस्मिन्] समीपवर्तिनि वनोद्देशे एस्
सालः अर्जुनः । एसा यूथी मागधीलता । एतत् मिलिन्धं च भूमि
स्फोटः स्फुरम् उलसति पुष्पपत्रप्रवालादिभिर्वर्धते ॥

ईअम्मि । अयम्मि । “एरदौ” [६३] इति एतदः एकारस्य उच्चारणे म्माः
ईतो । पक्षे एअम्मि ॥

१७. सद् एतत् श्रुत्वा अथुना अनुभूयमानं कुरजं दत्तं
कसति । एसा सा यूथिका महमहेइ इति गन्धेन असरति । सौरभ्येण
सर्वं व्याप्नोतीत्यर्थः । एस् स वेणुकुडङ्गेवि वंशगहनमपि प्रतिशब्दं
सर्ववाखासु कन्दलितः संजातनवाङ्मुखः ॥

अहं लीला-पोक्स्वरिणी, अहं नीरं वडुवास-मुक्कं च,
 अहं पवण-वेवमाणो नवो अ कलमडु-रुक्केरो. १८
 ताविच्छो बहल-दलो अमु, अमु कमलिणी अ गय-कमला,
 मत्तम् अमुं भेग-कुलं अमुसु लीला-तलाईसु. १९
 निचुलाण अयम्मि वणे, उअम्मि तह मल्लुई-निउअम्मि,
 माल-वणम्मि अमुम्मि अ परिमल-बहलो वडु पवणो. २०

इणम् । इणमो । एस । “वैणस” [६५] इति एतदः सिना सद एस इणम्

इणमो । पक्षे एअं । एसा । एसो ॥

एसा । सा । एसो । सो । “तदश्च तः सोऽक्कीवे” [६६] । अक्कीवे । अक्कीव

इति किम् । तम् एअं ॥

१८. अमौ लीलापुष्करिणी क्रीडावापिका । वडुवास इति देव्ये
 मेघार्थे । वडुवासमुक्कं मेघमुक्तम् अदो नीरं च । पवनेन वेवमानः
 कम्पमानः नवः अञ्जुना उदत्तः असौ कलमाडु-रात्करश्च सुरभिशा-
 लिविशेषात्पूरुरूपोऽस्ति ॥

१९. बहलदलः सान्द्रच्छदः असौ तापिच्छस्तमालः । तथा अ-
 मुषु लीलानडागिकासु क्रीडादीर्घिकासु गतानि पावुहन्दायाद् न-
 णानि कमलानि यस्याः सा तथा असौ कमलिनी च पद्मिनी मत्तम्
 अदो भेककुलं दर्दुरवृन्दं चास्ति ॥

अहं २ । “वादसोत्” [६७] इति अदसो वस्य सौ हो वा । तस्मिंश्च कृते “अतः
 सेडो” [३-२] । “आत्” [है २-४] इत्याप् । “क्कीवे स्वरान्मसो” [३-२५] इति
 मश्च न भवति । पक्षे उत्तरेण सुः आदेशः ॥

अमु । अमु । अमुं । अमुसु । “सुः स्यादौ” [६८] ॥

२०. निचुलानां वञ्जुलानाम् अयुष्मिन् वने तथा अयुष्मिन् स-

“नं. तुं. तुंव. तुह. तुमं. आणेह नवाइं नीव-कुसुमाइं.
मे. तुम्मे. तुम्होम्हे. तुम्हे. तुम्होमासणं देह. २१

सकीनिकुञ्जे गजपिशागहरे असुम्निन् सालवने च परिमलबहलः
 सौरभनिचितः पवनो बहति यति ॥

अशुम्नि । इजुम्नि । “भाष्येऽपि वा” [६९] । अदसः अन्त्यगञ्जनलुकि
 इकारान्तस्य स्थाने उच्चादेशो मौ अय इज । पक्षे अशुम्नि ॥

२१. ४५. अथ मालिनीपरस्परशक्तिप्रत्युक्तिनिवेदनेन उद्यानपालः
 श्रीकुमारपालभूपालं विज्ञपयति । पञ्चविंशत्या महाकुलकम् ॥

४५. पद्मावतीदेव्याः पूजने पूजानिमित्तं तिसृभिः द्वाभ्यां द्वाभ्यां
 गुणिते ते च ते द्वे च द्विगुणितद्वे ताभ्याम् । चतसृभिश्चत्वार्यः ।
 सरसीभिः सह मालिन्यो मालायुक्ता अन्योन्यम् इति पूर्वोक्तं जल्प-
 ति कथयति ॥

तदेवाह । २१ सखित्वम् ५ । कोर्थः । सर्वा अपि युयम् । न-
 वानि नौपकुसुमानि आनयतेति । अत्र तंतुमादिभिः सह सखिवश-
 व्दस्य एतेकं योगः । एवम् उत्तरत्रापि सुष्मदादेव्योः मे तुम्मे इत्या-
 दिभिः अस्मदादेव्यश्च अस्मि ममीत्यादिभिश्च संबन्धः कार्यः । हे
 सरयः यूयम् ६ आसनं पूजाविलोकनार्थागतोपदेशनार्थं विष्टं दत्त
 विनिरत ॥

१ B तुम्होम्हे. we with C २ B तुम्हा. WE WITH C. तुम्ह would give
 us one more FORN तुम्हा (III. 104) it would be far-fetched to suppose
 that तुम्ह is the correct form but that, तुम्हा is not to be formed under
 III.104 since out of तुम्ह and तुम्हा that are formable from तुम्ह, तुम्ह is
 expressly given in III 91 so as to indicate that तुम्हा is not to be
 formed. neither in the Vritti of the Sūtras nor in the commentary
 on our text is there any indication of such a *Triapama* ज्ञ and अ
 closely resemble each other in the MS9

अह लीला-पोक्स्वरिणी, अह नीरं वडुवास-मुक्कं च,
 अह पवण-वेवमाणो नवो अ कलमडु-रुक्केरो. १८
 ताविच्छो वहल-दलो अमु, अमु कमलिणी अ गय-कमला,
 मत्तम् अमुं भेग-कुलं अमुसु लीला-तलाईसु. १९
 निचुलाण अयम्मि वणे, उअम्मि तह मल्लई-निउअम्मि,
 साल-वणम्मि अमुम्मि अ परिमल-वहलो वहइ पवणो. २०
 इणम् । इणमो । एस । “वैणस” [६५] इति एतदः सिना सह एस इणम्

इणमो । पक्षे एअं । एसा । एसो ॥

एसा । सा । एसो । सो । “तदश्च तः सोऽक्कीवे” [६६] । अक्कीवे । अक्कीव
 इति किम् । तम् एअं ॥

१८. असौ लीलापुष्करिणी क्रीडायापिका । वडुवास इति देवयो
 मेघार्थे । वडुवासमुक्कं मेघमुक्तम् अदो नीरं च । पवनेन वेपमानः
 कम्पमानः नवः अखुना उन्नतः असौ कलमाडुरात्करश्च सुरभिज्ञा-
 लिविज्ञेयादुरपरोस्ति ॥

१९. वहलदलः सान्द्रच्छदः असौ तापिच्छस्तमालः । तथा अ-
 मुसु लीलानडागिकासु क्रीडादीर्घिकासु गतानि पावुङ्गन्दायाद् न-
 णानि कमलानि यस्याः सा तथा असौ कमलिनी च पद्मिनी मत्तम्
 अदो भेककुलं दर्दुरवुन्दं चास्ति ॥

अह ३ । “वादसोद” [६७] इति अदसो वस्य सौ हो वा । तस्मिंश्च कृते “अतः
 सेडो” [३.२] । “आत्” [है० २.४] इत्याप् । “क्कीवे स्वरान्पसे” [३.२५] इति
 मश्च न भवति । पक्षे उत्तरेण सुः आदेशः ॥

अमु । अमु । अमुं । अमुसु । “सुः स्यादौ” [६८] ॥

२०. निचुलानां वडुलानाम् अमुष्मिन् वने तथा अमुष्मिन् स-

“तं, तुं, तुंव, तुह, तुयं, आणह नवाडं नीव-कुसुमाडं.
मे, तुमे, तुमोमे, तुमे, तुज्जासणं देह. २१
सकीनिकुञ्जे गजपियागहरे असुमिन् सालवने च परिसलवहलः
सौरमनिचितः पवनो वहति यति ॥

अयमि । इअमि । “मावयेऔ वा” [६९] । अदसः अन्त्यव्यञ्जनलुकि
इकारान्तस्य स्थाने उच्चारणे भौ अय इअ । पक्षे असुमि ॥

२१. ४५. अथ मालिनीपरम्परेतिष्ठत्युक्तिनिवेदनेन उद्यानपालः
श्रीकुमारपालभूषाणं विज्ञपयति । पञ्चविंशत्या महाकुलकम् ॥

४५. पद्मावतीदेव्याः पूजने पूजानिमित्तं तिस्रभिः द्वाभ्यां द्वाभ्यां
गुणिते ते च ते द्वे च द्विगुणितद्वे ताभ्याम् । चतसृभिश्चत्यर्थः ।
सरसीभिः सह मालिन्यो मालायुक्ता अन्योन्यम् इति पूर्वोक्तं जल्प-
न्ति कथयन्ति ॥

तदेवाह । २१ सरिवत्वम् ५ । कोर्थः । सर्गो अपि युयम् । न-
वानि नीपकुसुमानि आनयतेति । अत्र तंतुमादिभिः सह सरिवश-
ब्दस्य अत्येकं योगः । एवम् उत्तरत्रापि शुष्मदादेयैः मे तुमे इत्या-
दिभिः अस्मदादेयैश्च अस्मि ममीत्यादिभिश्च संबन्धः कार्यः । हे
सरस्यः युयम् ६ आसनं पूजादिनोकनार्थागतोपवेदानार्थं विष्टरं दत्त
विनरत ॥

१ B तुम्हाडे. we with C. २ B तुम्हा.° WE WITH C. तुम्हा WOULD GIVE
US ONE MORE FORN तुम्हा (III. 104) IT WOULD BE FAR-FETCHED TO SUPPOSE
THAT तुम्हा IS THE CORRECT FORM BUT THAT तुम्हा IS NOT TO BE FORMED UNDER
III 104 SINCE OUT OF तुम्हा AND तुम्हा THAT ARE FORMABLE FROM तुम्हा, तुम्हा IS
EXPRESSLY GIVEN IN III 91 SO AS TO INDICATE THAT तुम्हा IS NOT TO BE
FORMED. NEITHER IN THE VṚTTI OF THE SŪTRAS NOR IN THE COMMENTARY
ON OUR TEXT IS THERE ANY INDICATION OF SUCH A *śloka*. तुम्हा AND तुम्हा
CLOSELY RESEMBLE EACH OTHER IN THE MTS

तुम्हे, तुज्जे ण्हायह. अहिणव-कल्हार-पत्तिआणयणे,
 नं, तुं, तुंम, तुंव, तुह, तुमे, तुए, संपयं भणिमो. २२
 वो, तुब्भे, तुज्जोय्हे, तुम्हे, तुज्जे अ, भेअ, तुम्हे अ
 भणिमो, न किम् इह ण्हायह पत्तुत्ते दहुर-भाण ? २३
 भे, ते, दि, दे, तइ, ताए, तुमाइ, तुमाए, तुम, तुमं, तुमड,
 किं तुब्भेहिं नाणिज्जइ दुब्बा पउमावड-देवि-पूयस्यः २४
 भे, तुब्भेहिं अ, तुज्जेहिं अ, तह तुम्हेहिं तुमसिआ गिज्जा
 तुज्जेहिं अ, उम्हेहिं अ, तुम्हेहिं तह य उम्हेहिं. २५

२२. हे हतायुं युं स्नात स्नानं कुरुत । हे वयस्याः स्वाम् ७
 अभिनवा नूतना या कल्हारस्य वनस्पतिभेदस्य पत्रिका तस्या आन-
 यने सांपत्तं वयं भणामः आदिशामः ॥

२३. हे आत्म्यः शुष्मान् ८ भणामः यथा इह पत्तुत्ते अल्पस-
 रसि दहुरभयेन किं युं न स्नात । भेकभीतिं त्यक्त्वा स्नानम् आ-
 धत्तेत्यर्थः ॥

२४. हे सध्रीच्यः स्वया ११ पद्मावनीदेव्याः पूजार्थम् । किम्
 इति आक्षेपे । किं दूर्वा नानीयते । अपरव्यापारम् उत्सृज्य आनीय-
 ताम् इति भावः ॥

२५. हे सख्यः शुष्माभिः ८ तुलसिका । सुरसाख्यः एसिधसु-
 रभिवनस्पतिभेदः । याह्या उच्येया ॥

T & C ARE BOTH CONFUSED AND WANTING IN THIS DISTICH. B MERELY
 HAS वो तुब्भे तुब्भोमे तुज्जे य. C वो तुब्भे तुब्भोय्हे तुम्हे व्य अते अ तुम्हे य. BM.
 READS THE SUTRA THUS- वो तुब्भे उज्जे तुम्हे उम्हे मे ज्ञाता (III. 32) WHERE P
 SUBSTITUTES तुम्भ्य FOR उज्जे METRE IN OUR TEXT MAKES उज्जे IMPOSSIBLE,
 AND तुम्भ्य WOULD GIVE TWO MORE FORMS BESIDES THE RIGHT ONE वं तुम्भ्य
 AND तुम्ह. तुम्भ्य APPEARS TO BE THE CORRECT READING AND THE SUTRA SHOULD
 THEREFORE READ, वो तुम्भ्य तुम्भ्य तुम्हे उम्हे मे ज्ञाता. IN JAIN MSS. ज्ज् AND व्य ARE
 VERY SIMILAR. २ THAT उज्जे* IS THE CORRECT FORM AND NOT उम्भे* AS GIVEN
 BY P (III 32) IS PLAIN FROM THE FACT THAT WE SHOULD THEREBY HAVE
 ONE MORE FORM उज्जेहिं WHICH THE GRAMMAR WOULD NOT RECOGNISE. SEE
 NOTE २ ON 21 ABOVE.

तुभन्तो, तुम्हन्तो, तुज्झन्तो, केअइं तुहन्तोवि
 आणागमि तुमन्तो तहा तुवन्तो, तइन्तो अ. २६
 तुग्ग, तहिन्तो, तुब्ब य, तुम्ह य, तुज्झ य, सवेण-पिक्काइं
 देवीइं होवणत्थं सोडामो दाडिमि-फलाइं. २७
 तुभन्तो, तुग्गन्तो, उग्गन्तो तह य तह य तुम्हन्तो,
 तुम्हन्तो, तुज्झन्तो, सुत्था-धूवं करावेमि. २८
 तइ, ते, तुहं, तुह, तुमे, तु, तुम्ह, तुव, तुम, तुमो, तुमाइ, इ, ए,
 दे, दि, तहा विम्हरिअं किम् इमं पल्लव-जले ण्हाणं? २९

२६. हे हलाः त्वत् ७ भवत्या भवत्याः पार्श्वान् केतकम् आनयामि

२७. हे वयस्याः त्वत् ५ भवत्या भवत्याः सकाशाद् देव्याः प-
 द्मावस्था दौकनार्थं वसिकरणार्थं सवृन्तानि च नानि पक्कानि च नानि
 तथा असववन्धनपरिपाक युक्तानि दाडिमीफलानि वयं जौदयामः अवचया

२८. हे आल्यः युष्मत् ६ भवतीनां भवतीनां सकाशाद् सु-
 स्तानां गुन्द्राणां धूवं कारयामि ॥

२९. हे सध्रीच्यः तव १५ किमिदं पल्लवजले स्नानं विस्मृतम् ।
 येन न कृतम् इति शोकः ॥

१ B C सवेटः २ B READS THE FIRST HALVES OF THE TWO STANZAS 29 AND

30 THUS:

तह ते तुहं तुमे तु तुम्ह तुव तुम तुमो तुमाइ ई ए ।

देहि * * *

तुब्ब (१ उब्ब) य तहं तुब्ब य तुब्ब य उग्ग तह उग्ग तह तुज्झ

C तह ते तहं तुमे तु तुम्हं तुव तुम तुमो तुमाइ ई ए ।

देहि * * *

तुब्ब य तहिं य तुब्ब य उब्ब य उज्ज तह उग्ग उग्गे ।

1 B यथा. 2 B HAS 11 FOR 15 WHICH WE WITH C.

उभय, तुम्ह, तुभय, उम्हय, उम्ह, तह उम्हा, तह-तुज्हा,
पुष्प, अलि-दाण-का नीवावचा किम् आलस्यं ? ३०
भे, तुभ, तुवे, तुभे, तुभाण, तुवाण, तुम्ह, तुम्हे च,
तुम्हाण य पल्लओ विहरिअं किं जलाणयणं ? ३१
तुज्हा, तुज्हा, तुमाण, तुभाण, उम्हाण, अविअ उम्हाणं
मत्त-जलवाय सुडा वणेण जल-कलुषणं किम् इमं ? ३२
तुभाणं, तुज्हाणं, तुहाण, तुम्हाणम्, अह तुवाणं च
तुज्हाण, तुदाणम् इमं मत्त-वलायामु किं रमणं ? ३३
तुमा, ता, तह, तुमे, तुमाइ, तुज्जामि, तुमि, तुभमि,
तुम्हमि, तुहमि, तुवमि, तुममि भणाम जूहि-का. ३४

३०. हे सख्यः तव ७ पुष्पाञ्जलिदानकृते कुसुमाञ्जलि विधान-
 निमित्तं किं नीपानां धाराकदम्बकुसुमानाम् अवचये चुण्ठने आल-
 स्यम् । न मन्दादात्वं कर्तुं युक्तम् इति भावः ॥

३१. हे हलाः शुष्माकं १० पल्लवाज्जलानयनं किं विस्मृतम् ॥

३२. हे वयस्यः शुष्माकं ६ मत्तजलवायसोडायनेन सुदृढदुक्षे-
 षणेन कृत्वा किमिदं जलकलुषणम् । तत्संसुप्तं लेटुक्षेपणादिना
 पानीयावित्तीकरणं नोचितम् इति भावः ॥

३३. हे आन्यः शुष्माकं ७ मत्तवलाकासु पुष्टसारिकासु कि-
 म्पिदं रमणम् । पुजायक्तावे न क्रीडितुं युक्तम् इति भावः ॥

३४. हे सधौघ्यः त्वां १२ युयीकृते प्राजयीनिमित्तं भणामः
 आदिशामः । “द्वितीयावृत्तीययोः सप्तमी” [३ १३५] इत्यनेन द्वितीयायाः
 सप्तमी ॥

१ B तुम्हे. C DOUBTFUL BETWEEN तुम्ह AND तुज्हा. २ C तुम्हाण. WE WITH B
 ३ B अम्हाण. WE WITH C.

1 B C हल्यः. २ B ४. WE WITH C.

तुसु, तुज्जोसु, तुहेसु अ, तुवेसु, तुम्हेसु, तुवसु, तुभेसु,
तुमसु, तुमेसु अ, तुहसु अ, भिमिणि-दलाहरणम् आदिसिमो. ३५
तुब्भासु, तुब्भसु, तथा तुम्हसु, तुम्हासु, तथा तुज्झासु,
तुज्झसु अ, आइसामो नव-जम्बु-फलोवहारम्मि. ३६
अम्मि, म्मि, अम्मि, अहयं, हम्, अहं मालूर-पल्लवे लेमि;
अम्महे, अम्हो, मो, मे, वयमवि लोद्ध-कुसुमाइं. ३७
णे, णं, मि, अम्मि, अम्मय, मम्म, अहं, मं, ममं, मिसं, भणह,
अम्हे, अम्हो, णे, अम्हा मलय-फलोहि जइ कज्जं. ३८
मे, मि, ममं, ममा, महु, मणाइ, णे, तथा, मा, मयाइ तथा
अम्हाहि, अम्ह, अम्हे, णे, अम्हेहि अ जवा गेज्झा. ३९

३५. हे सरव्यः शुष्मासु १० विसिनीदलाहरणं पञ्चिनीपत्रानय-
नम् आदिशामः ॥

३६. हे शलाः शुष्मासु ६ नवजम्बुफलैः उपहारः पद्यावनी-
देव्याः पूजनं तस्मिन् तन्निमित्तम् आदिशामः ॥

३७. हे वषट्पाः अहं ६ मालूरपल्लवान् विल्वकिसलयान् लामि
गृह्णामि । हे सरव्यः वयं ६ लोद्धकुसुमानि आर्जनयसूतानि । अर्थव-
शाद् वचनव्यत्यय इति लाम्बीत्येकवचनान्तमपि बहुवचनान्तम् ।
लामः ॥

३८. हे शाल्यः मां १० तथा अस्मान् ४ भणत यदि आमल-
कफलैः कार्यम् । एतद् भवत्यर्थोजनं वयमेव निष्पादयाम इति भावः ।

३९. हे सधीत्यः मया ९ तथा अस्माभिः ५ यथा शङ्खा उ-
पादयोः ॥

दो दो कुरुरा वेवे अरु अणा नह-यले, उअ, भमन्ते,
 पण्णाइ तिण्णस्स य, उअ, तिण्णि वि जुण्ण-नीआइं. ४७
 उअ चउरो, चत्तारो, चत्तारि इमे नहम्मि उडुन्ते.
 दंसेइ सारसे इअ सुद्धा हुण्हं वयंसीणं. ४८
 हुण्हं नयणाण सुद्धा उअ मात्ता पडुञ्जाण, तासुं च
 कमल-सही हंस-वहू अलि-वहू पिच्छ रमभाणा. ४९

४७. द्वौ द्वौ कुरुरौ उत्क्रोडाव्यपक्षिविशेषौ द्वौ द्वौ च खञ्जतौ
 खञ्जरीतौ नभस्तले उअ पश्य आम्यतः । त्रिपर्णस्य च पलाशस्य
 श्रीण्यपि पर्णानि त्रिर्णम्यपि पुरातन आधायपि । नीलानि । सम्य-
 माहास्यान् हरितानि । सश्रीकाणीति यावत् । उअ पश्य सन्ति ।
 हुंवे । दोण्णि । वेण्णि । दो । दो । वे । वे । “दुवे दोण्णि वेण्णि च जस्सासा ”
 [१२०] ॥ हुण्णि । विण्णि इति पाठस्तु “हस्यः संगेगे” [१. ८४] इति हस्यः ॥
 तिण्णि । “हेस्तिण्णिः” [१२१] ॥

४८. सुग्धा अजगल्हा द्वयोर्वयस्ययोः सारसान् इति अनेन अ-
 स्त्रीरेण दर्शयति । तमेवाह । चतुर द्वयान् सारसान् नयति उअ
 पश्य । उडुयन्ते दिशवन्ति ॥

चउरो । चत्तारो । चत्तारि । “चतुरश्चत्तारो चउरो चत्तारि” [१२०] ॥

४९. द्वयोर्नयनयोः सुवदाः पडुञ्जायां सात्वाः सजः उअ पश्य
 सन्ति । तासु च कमलसरव्यः सहचारित्वाद् वयस्याः । हंसवधूः
 वरदा । अलिबधूः अक्षरी । रमभाणाः पश्य सन्ति
 दोण्हं । दोण्हं । “संख्याया आमो ण्ह ण्हं” [१२३]

अस्वलित-परिमल-गृद्धिं पहिआ दृढं धृत-वर्ण-तरुं,
वञ्चन्ति मोह-निद्रं मरण-सहिं भरिअ ओष-वहुं. ५०

हाहाण समा हेहे तरुण सास्त्रीण गोविआ गन्ती
रे जन्तीणं मिलिआण गुर-वहुणं गडं खलड. ५१

अलि-मालाहि सणाहेहि बाण-कुसुमेहि परिमल-गुरुहिं
दिहेहिवि मुच्छिज्जड दुहिणीहिं पन्थिअ-वहुहिं. ५२

सारस-मालाहितो, सुग-मालाओ अ, चउय-मालाउ,
अस्वलित-गडैउ धेणूउ, रविस्वमो सालि-वणम् एअं. ५३

५०. अस्वलितपरिमलऋद्धिं निरगलसौगन्धयसमृद्धिं सप्तपर्ण-
तरुम् अयुक्छदवृक्षं दृष्ट्वा पथिका आत्मबधूं स्वभायीं स्मृत्वा मरण-
सखीम् अचेतन्यादितत्कार्यकारित्वाच्च वयस्यां मोहनिद्रां तमोगुण-
मयीं मूर्च्छानिद्रां वृजन्ति आसादयन्ति ॥

५१. तरुणाम् अधः अधस्तनभागे हाहाभिर्देवगायनैस्तेषां वा
समा । निरुपमनिनादोपेतत्वात् । शास्त्रीनां गोपिका गायन्ति गानं
कुर्वन्ती रे यान्तीनां वृजन्तीनां मिलितानां क्रीडार्थं समुदितानां
सुरवधूनां गतिं स्वलयति निषेधयति । दिवि गच्छन्त्योऽसारसः
अत्याश्चर्यं गोपीगीतं श्रुत्वा तत्रैव तिष्ठन्तीत्यर्थः ॥

५२. अलिमालाभिः सनाथैः युतैः परिमलगुरुभिः सौरभादयैः
हृष्टैरपि बाणकुसुमैः असनप्रसन्नैर्हेतुभूतैः दुःस्विनीभिः स्मरद्वारा
अभिनायात् सकष्टाभिः । पन्थेन चरन्ति पान्थिकाः । पथिवत् प-
न्थशब्दोऽप्यस्ति । तेषां बध्वस्ताभिर्मूर्च्छयन्ते सुहाते ॥

५३. सारसा लक्ष्मणास्तेषां मालास्तस्यास्ताभ्यो वा । शुकाः
कीरास्तेषां मालास्तस्यास्ताभ्यो वा । चटकाः कलविड्वास्तेषां माला-
तस्यास्ताभ्यो वा । अस्वलितता अश्लिहता । अनीवार्येति यावत् ।

कुङ्कुम-कलिकाभ्यस्तौ सुरहिस्स मिउस्स एत्त-पवणस्स
 पसरो गिरिम्मि इह तह तरुम्मि सत्त्वपि सुरहेइ. ५४
 पुत्था सुणी इह तरुः न सुणीउ तरुउ दुरगा भमरा;
 वाइ सुणीण तरुणं नव-परिमल-मासलो वाउ. ५५
 उद्दीपीय-दद-मयरध्वजिणो वरुणो पुरन्ति रया
 सुणि-मालत्तो पङ्क-य-मालाहिन्तो पराय-कणा. ५६
 एवंभूता गतिर्यस्या यासां वा तस्यास्ताभ्यो वा धेनोर्धेनुम्यश्च शा-
 लिचनम् एतद् वयं रक्षामः तन्निवारणेन पालयामः । अत्र आश-
 निकेण स्वनियोग एव विज्ञप्तः ॥

५४. कुङ्कुमकलिकाभ्यः केसरकोरकसकाशाद् आयंश्चासौ पव-
 नश्च तस्य अति एव सुरभैः मुहोः सुखस्पर्शस्य असरः उज्जृम्भणम्
 इह शरदि गिरौ तथा तत्रौ सर्वमपि उपत्यकाधित्यका जस्यादि मूल-
 पत्रपुष्पादि सुरभयन्ति स्वगन्धवासैश्च एकतानतां नयन्ति ॥

५५. इह शरदि मुनयः जगत्तयस्तरवः पुत्थाः पुष्पिताः । अतो
 न सुनेस्तरोः सकाशाद् दुरगा विरताः । किं तु मकरन्दलोभात्
 लसीपस्था इत्यर्थः । भमराः । तथा सुनीनां तरुणां नवपरिमलमा-
 सलः नूतनसौरभसमृद्धौ वायुवीक्षि ॥

माला कमल-सद्दी हंस-वह्न इत्यादिनां सुणीउ तरुउ सुणीण तरुणम्
 इत्यन्तानि चोदाहरणानि “श्रेयेऽदन्तवत्” [२२४] इत्येतद्वृत्त्यनुसारेण स्वयम्
 उपपुज्य परिभावनीयम् ॥

५६. उद्दीपीतः बुद्धिर्नीतः दृढो बलवान् मकरध्वज एव संता-
 पकत्वाद् अग्निर्ग्रेस्ते तथा वायवः स्फुरन्ति सर्वतः परिब्रूयन्ति ।
 तथा उद्दीपितमकरध्वजाग्नेर्वायोः वायुं प्राण्य । वायुयोगाद् इति या-

१ B C वाउ.

1 B वायुयोगोदिति. WE WITH C.

चारुमि एतत् पद्मल-वारिमि विमह-पोम्म-मालाओ
दोहिंविअ नयणेहिं होइ न तिन्ती नियन्ताणं. ५७

मझ-गणम्म सुगण य अलं खु कामो हवेइ इह सरण
कामाय पवडन्ते बाणं कामम्म य घडन्ते. ५८

वत् । एताद् वेगेन मुनिमालायाः अगस्तिषुष्पपरंपरायाः मुनिमा-
 लाभ्या वा सकाशाद् [तथा पद्मजमालायाः पद्मजमालाभ्यो वा
 सकाशान्] परागकणा एतद्गजोरवाः स्फुरन्ति इतस्तत उद्गसन्ति ॥

अग्निणो । वाउणो । “न दीर्वो णो” [१२५] ॥

मालत्तो । मालाहित्तो । “डोसेलुक्” [१२६] । भ्यसश्च हि” [१२७] । न ॥

५७. अत्र आदि चारुणि पद्मलवारिणि । विमह इति देश्यम् ।
 विकसितानि यानि पद्मानि तेषां मालाः मालाभ्यो वा सकाशाद्
 द्वाभ्यामेव नयनाभ्यां पद्मानि वीक्षमानानां न भृषिर्भवति । न त-
 द्दृष्टीनवाञ्छा व्युपरमत इति भावः ॥ मालाओ इति पश्यताम् इति
 संबन्धविवक्षया द्वितीया । भवतीति संबन्धविवक्षया तु पञ्चमी ।

चारुमि । वारिमि । “डेहं” [१२८] । न ॥

मालत्तो । मालाहित्तो । मालाओ । “एत्” [१२९] । न ॥

दोहिं । नयणेहिं । “दिवचनस्य बहुवचनम्” [१३०] ॥

५८. कामाय स्मरार्थं अवतमानायां कामाय बाणः असनः स
 एव विरहिमनोभेत्तृत्वाद् बाणः शरः तं घटमानायां उत्पारय-
 न्त्याम् । “आवृट्शस्तरणयः पुंसि” [१३१] इति शक्तेः पुंस्त्वम् । इह आ-
 रदि बाणारव्यपुष्पेण कृत्वा [मर्त्यगणाश्च सुरभ्यश्च] विशिखं प्राप्तुं
 समर्थः कामो भवति ॥ आरदुपष्टभेन स्मरस्तान् स्वयंशवर्तिनो
 विहितवान् इत्यर्थः ॥

मथणम्मि विरहिणीणं वहाइ रुद्धम्मि को व न वहाय ?
 जं ताण वहास्स दुअं पुअं मेहास्सिअ-वणं पि. ५९
 वन्दे भण्डीरस्सपि, चिरस्स कुल्लम्मि जेम्मि अलि-ओली
 नील-मणीण न इअरा वण-सिरि-पिहीइ कवरिअ. ६०
 पइ न पहिओ पासे इमस्स अमणेसु भूमिअ-वणस्स;
 गन्ध-विसेहिअ तेहि वीहन्तो नस्समा दुरे. ६१

मञ्ज-गणस्स । सुगण । “चतुर्थीः षष्ठी” [१३१] ॥

कामाय । कामस्स । “तादर्थ्यदे-वा” [१३२] ॥

५९. विरहिणीनां शोकीतभर्तृकाणां वधाय विनाशाय कुपिते
 सति मदने । वा इवाये । स च संभावनाशङ्क । को वा क इव न व-
 धाय न संभाव्यते । असौ यस्मात्तां वधाय न अविष्यतीत्यर्थः ।
 यत् तासां वधाय कुल्लं पुष्पितं त्रीफालिका निर्गुण्डी तस्या वनमपि
 भूतम् ॥

वहाइ । वहाय । वहास्स । “वधाहुइअ वा” [१३३] इति तादर्थ्यदे-हिं
 आइः षष्ठी च वा ॥

६०. भण्डीरमपि वृक्षविषोयमपि चिरेण वर्णेनीयसौरभादिगुण-
 ग्रामस्य असंख्यत्वाद् बहुकालेन वन्दे वर्णयामि । यस्मिन् पुच्छे पु-
 ष्पिते सति नीलमणिष्यो न इत्तश । अतिसाहचर्यात् तै इवेवेत्यर्थः ।
 अलयाली अमरश्रेणिः वलश्रेयः पुच्छे कवरीव वेणिरिवास्ति ॥

भण्डीरस्स । चिरस्स । मणीण । विट्ठु । “कचिद् द्वितीयादेः” [१३४] इति
 द्वितीयादीनां विभक्तीनां स्थाने षष्ठी ॥

६१. अस्य अत्यक्षवर्तिनः असौ नैः बीजकैः कृत्वा क्षुषितं चतद्
 वनं च सस्य पार्श्वे नरति नायाति । किं तु गन्ध एव भाषणाद्

द्रुह कमय-पङ्कजाहिं रतिं विष्णुज्जलेहि चरु-वीसं
अच्छिज्जन्ति जिणा तेण तेण कालेण सयराहं. ६२
उज्जाण-मण्डपेषु गरुआअइ लोहिआअइ विम्ब-फलं;
गरुआअइ लोहिआअइ एव्वारु-फलं च कच्छेषु. ६३
विषं शेष्ठां तेतथा विषवृक्षविशेषास्तेभ्य इव वृक्षं पथिकः तेभ्योऽ-
शनेभ्यो विभ्यन् त्रक्ष्यन् नश्यति ॥

पासे । अक्षणेसु । “द्वितीया तृतीययोः सप्तमी” [१३५] ॥

विसेहि । तेहिं । दूरे । “पञ्चम्यास्तृतीया च” [१३६.] इति तृतीयासप्तम्यौ ॥

६२. द्रुह इति विद्युद्द्रुह उज्ज्वलैः कनकैर्वर्णानि पङ्कजानि ।
“मयुरव्यसंकेत्यादयः” [है० ३. १.] इति वर्णशब्दीनाम् । कनकपङ्कजानि तैः
कृत्वा रात्रौ तस्मिन् तस्मिन् काले शब्देन आद्यन्तरूपे । सयराहं
इति देवं शीघ्रायै । चतुर्विंशतिर्जिना अर्च्यन्ते पूज्यन्ते ॥

रतिं । “सप्तम्या द्वितीया” [१३७] ॥

पथमार्थेति द्वितीया दृश्यते । चरु-वीसं ॥ अर्थे तृतीयापि दृश्यते । तेण तेण
कालेण ॥

६३. उज्जाणमण्डपेषु विम्बाक्षयफलं गुरु इव आचरति । कच्छ-
गुरुयते । अगुरु गुरुं भवति गुरुयति । अलोहितं लोहितं च भव-
ति । “डाच् लोहितादिभ्यः षिन्” [है० ३. ४.] इति कच्छ-वा । गुरुयति । लो-
हितायति । तथा कच्छेषु जलपात्रेषु चोदेषु एवीरः कर्कटी तस्याः
फलं च गुरुयते लोहितायने । एतद् एतच्च फलं सम्यक् कारण-
सामर्थ्याज्ज्ञात् महद् अरुणं च संपद्यत इति भावः ।

गरुआअइ । लोहिआअइ । गरुआअइ । लोहिआअइ । “कञ्जोर्धुक्” [१३८.] ॥

वेवड हसड अ कुमुअं, पवेवा विहसा अ कासं च,
 देव जलमि, थलमि अ, इह पेक्खमि, पेक्खमे इत्थं. ६४
 न हसमि न ओवहसमे जड, ता भारेमि, किंपि वत्थेमि;
 अमुणा मणेण हंसाण माणसं तं पि विम्हरिअं. ६५
 बहु वत्तिउं न सक्कं जाडं दीमानि मारु-चिन्धाडं.
 चरिआडं विस्सुरन्ते इदो अ हेमन्त-सिमिराण. ६६

६४. देव कुमारपाल भूपाल इह जले कुमुदम् । जातावेकवच-
 नम् । कुमुदानीत्यर्थः । एवम् अन्यत्रापि । वेपते वायुवशाच्चलति ।
 हसति । चन्द्रचन्द्रिकया विकसतीत्यर्थः । त्वं ऐक्षसे । तथा देव
 अत्र स्थले कासं कासकुमुमं च जवेपते विहसति च त्वं ऐक्षसे ॥

वेवड हसड । पवेवा विहसा । “त्यादिनाम्” इति [१३९] इवेवो ॥

६५. हे राजन् यदि त्वं न हससि जल्यकोयम् इति न हास्यं
 करोषि । न वा उपहससि अहोस्य वर्णनाचातुर्यम् इति न विप्लव-
 यसि तदा भाषे भणामि किमपि किञ्चिच्च वर्णयामि इत्याद्ये । वर्ण-
 नमेवाह । अमुना परतो वर्णमानेन सरसा सहस्रवर्णित्वात्समरोवरेण
 हंसाणां तदपि समतलविलासास्पदत्वेन श्रेष्ठमपि मानसं देवसरो
 विस्मृतम् ॥

पेक्खमि पेक्खमे । हसमि उवहसमे । “द्वितीयस्य सिमे” [१४०] ॥

६६. शरद्वर्णनम् उपसंहरन् हेमन्तत्रिविरयोः सार्धैकविंशत्या
 गाथाभिर्वर्णनम् आह । यानि शरद्विह्वानि घनात्यलक्षणाणि दृश्यन्ते
 वीक्षन्तो तानि बहु उभूतं वर्णयितुं न शक्नोमि असंख्यत्वात् सामर्थ्ये-
 न इत्याद्यितुं न पारयामि । तथा इतश्च अस्मिन् उद्यानप्रदेशे पुनः
 हेमन्तत्रिविरयो शरितानि तत्कालप्रभावप्रविष्ट्युक्तकण्ठस्वरहाम-
 कुन्तलतादिप्रसवपुष्पफलादिलक्षणविलसितानि विस्मुरन्ति उज्ज-

विष्णुहिरे कलकण्ठाः सुसङ्गे ताण तारिसो कण्ठो;
 दिमन्ते कुन्द-लयाउ; विष्कुरन्तीह रोडम्बा. ६७
 इह पेक्खवह, पेक्खित्था इहेह पासह, इहावि पासित्था,
 लवली-लयाउ फलिणी-लयाउ फद्धा इवाफुद्धा. ६८
 नोपदिसामो, नो सँदिसामु, न य आदिसाम, किं तु इमा
 गाथन्ति इह सयं चिअ मिलिआ कसणेहु-गोवीओ. ६९
 भन्ते । उद्योरापि लक्षणानाम् उभयत्रापि यथो दर्शनान् समवेव
 हेमन्त शिशिरयो वर्णनम् ॥

भातेमि । वजेमि । “नृनीयस्य मिः” [१४१] ॥ बाहुलकाद् भिवः स्थानीयस्य

मेः इकारलोपश्च । सक्के ॥

६७. तानेवाह । कलकण्ठाः पुंस्कोकिला विक्षुभ्यन्ति अन्दाय-
 न्ते । तेषां कलकण्ठानां तादृशो मधुरध्वनिधुर्यः कण्ठो गलः शु-
 व्यति पक्षी भवति । कुन्दलतासु माध्यशाखाः पुनर्दृश्यन्ते स-
 ग्रीकतया सतर्पे जनैर्विलोच्यन्ते । इह आसु कुन्दलतासु गलम्बाः
 अमरा विष्कुरन्ति मकरन्द पानलोभाद् उपरि स्फुरन्ति ॥

दीमन्ति । विष्कुरन्ते । विष्णुहिरे । दिसन्ते । विष्कुरन्ति । “बहुव्याघस्य
 न्तिन्ते इरे” [१४२] ॥ कचिद् इरे एकत्वेपि । सुसङ्गे ॥

६८. इह अस्मिन् उत्पसावर्तिनि प्रदेशे ऐक्षध्वम् इह ऐक्षध्वम्
 इह पश्यत इहापि अयं पश्यत । लवलीलताः फलिनीलताः इयामा-
 लताः तौश्च पर्यादिव अन्योन्यस्य व्यक्तिकीर्त्येव उत्फुल्लः कुसुमिताः ॥

पेक्खवह । पेक्खित्था । पासह । पासित्था । “मध्यमस्येयादौ” [१४३] ॥

६९. नोपदिशामः उपचिकीर्षया भणामः । न च सँदिशामः

१ BC आदिसामु.

1 BC मिथः- 2 BC मदायते- 3 B फलिनी इयामालता तस्याश्च, C फलिनी
 इयामा तस्या सताश्च- 4 S BC. पर्यादिव WOULD PROBABLY HAVE EXPLAINED
 MORE CORRECTLY. OR HAVE WE TO READ फद्धा इवाफुद्धा OR फद्धा इवाफुद्धा (न=इरे)?

तुवरामो चण्णसुं, नव-सरिसव-कन्दलीसु तुवराम,
तुवरामु सुत्तासुं, इअ कच्च-शीण संरुभो. ७०

हेमा अ तुवरा तह लेइ अ पुंनामथाइ एस जणो,
 कीस नहससि न तुवरसि न लेसि? विलथा इअ लवन्ति. ७१
 अन्यमुवेन कथयामः । नव आदिशामः नियोगं दत्तः तर्हि कथं
 गायन्तीत्याह । किं तु अपि तु इह अनयोर्द्वेकमभिधिरकाशयोः स्व-
 यमेव कथितमन्तरेणापि द्वाभाः कृष्णाश्च ते इक्षवश्च कृष्णक्षवस्तान्
 गोपायन्त इति "कर्मणोऽप्य" [है० ५१] इत्यादि कृष्णसुगोप्यः इक्षुवाट-
 क्षिकाः स्त्रिये मिलिता एकत्रोपविष्टा गायन्ति मधुरश्चनिर्गीतं कुर्वन्ति ॥

७०. चणकेसु हरिमन्यैकनिमित्तं यत् त्वरामहे उद्यमं कुर्वेः ।
 नवसर्षपकन्दलीसु नूतनसिध्दार्थककिञ्चलकार्यं त्वरामहे । युलकानि
 त्राकविशेषस्तन्निमित्तं च त्वरामहे इति अणितरीत्या कच्छरूपी-
 णाम् बहुचणकचिर्भटिकादिवाटक रक्षका वस्त्रानां संरम्भः उद्यमः ॥

उवदिसामो । संदिसामु । आदिसाम । तुवरामो । तुवराम । तुवरासु । "वृत्ती-
 चस्य मोमुमाः" [१४४] ॥

७१. हेसरिव एष जनः इक्षुगोपिकादिस्त्रिलोकः हसति हास्यं
 करोति त्वरते च उद्यच्छते । तथा पुंनामानि सुरपार्णिकापुष्पाणि
 लाति च गृह्णाति । अतस्त्वं किं न हससि न त्वरसे न लासि । अर्था-
 तिकां सुक्त्वा एतत् कर्तुं तवापि युक्तम् इति भावः । इति एवं व-
 निता लपन्ति अन्योन्यम् अधाद्यन्ते ॥

हसा । तुवरा । एस्थाने तु सेषाठे । हससे तुवरसे । "अत एवैच्चे" [१४५] ।
 अत इति किम् । लेइ । लेसि । एवकारः अत एच् से एवेति विपरीतावधारण-
 निषेधार्थः । तेन अकारान्तादपि इच् सिञ्च सिद्धौ । हससि । तुवरसि । इच उदा-
 हरणं तु हसइ इति श्लेषम् ॥

ते सि तहा एस अहि अ, अह्मस्मि, जुअह्म, सम-गुण म्हे अ;
 गायामो; इअ नवल्लह-गाविआणे इहो वता- ७२
 अत्थि अहं, तुमम्, एसा, दरिमेइ न कावि कुसुम-विआणं-
 इअ भणिअ कावि कारइ सुसुकुन्दाओ कुसुम-हरणं- ७३
 अलि-गुप्तिअं करावइ, मालिणि-हल्लफले करावइ,
 जाणावइ रइ-लोलं, मरणं भावेइ पारत्ती- ७४

७२- हे सरिव त्वम् अस्ति तथा एषा अहम् अस्ति वयं च स्मः ।
 तथा युनाः स्नेहाद् एकत्र मिलिता वयं स्मः । सप्तगुणाः साहचर्यता-
 समभुक्त्वरत्वादिना तुल्याश्च वयं स्मः । तथा वयं गायामः गीतं
 कुर्मः । इतः अस्मिन् हेमन्तशिशिरकाले ल्वल्लह-गाविकानां नूतन-
 हास्यनरक्षक स्त्रीणाम् इति एवं वात्सी परस्परम् आलापाः ॥

ते सि । “ तिनस्तेः सि-” [१४६] ॥

७३- हे सरिव अहम् अस्ति । त्वम् अस्ति । एषास्ति । परं न
 कापि कुसुमविज्ञानम् अद्भुतमान्यादिगुणतत्त्वां चर्चयति एकव्यति ।
 इति एवं भणित्वा वक्तव्या [कापि] सुसुकुन्दान् वृक्षविशेषान् कुसु-
 माहरणं गुष्पमान्यादिरचना चतुर्थरेखापत्तार गुष्पावचयं कारयति
 सत्वीपाश्चोद् विधापयति ॥

हिः । म्हा । म्हे । “ जेमोमहिंम्हाम्हा वा ” [१४७] । स्ते अह्मस्मि ।

अत्थि । “ अत्थिस्त्वादिना ” [१४८] इति च अस्तेत्तादिभिः सह अन्ये ॥

७४- पारत्ती कुसुमविशेषः अलीनां गुञ्जितं कारयति सकर-
 न्दपानक्षेपेन हर्षकारित्वाद् रुचं विधापयति । मालिनीनाम् औत्सु-
 ख्यम् अपरपुष्पेभ्यः सौरभादिना विशिष्टत्वेन त्वरां कारयति । रति-

तोसविअ-तरुण-गोवं तोसिअ-हरिणं डुदो अजव-गोवी
 रेवे भामडु गीअ-डुणिं पउत्थ-सत्थं भमाडेइ. ७५
 कारिअ-अस्ति-कुल-रोला मरुवय-माला कराविअस्ति-धुणा
 उअ, कारीअडु जीए जयं करावीअडु अणङ्को. ७६
 कुन्देहि कराविज्जडु, तह कारिज्जडु नवेहि लवनेहि,
 जं ताण परिमल-वहो गन्धवहो मारडु पउत्थे. ७७
 कीलां सुरतकीलां ज्ञापयति बोधयति । क्लृप्तिनः कारयतीत्यर्थः ।
 यतो मदने भावयति । कमिसु भवन्तं मावयति एवत्यति ॥

दग्गिसेइ । कारइ । करावइ । करावेइ । “णेरेदेदावावे” [१४९] इति णेः अत्
 एत् आव आवे । बाहुलकात् क्वचित् एत् न । जाणावइ । क्वचित् आवेन । भावेइ ॥

७५. इतश्च एतस्मिन् अदेहो तोसिततरुणगोवम् आर्जनितयुववज्रवं
 माधुर्यतिशयात् तोसितहरिणं गीतध्वनिं गेयस्वरं यवगोपीका रे
 अमयति अतितारन्वाइ अम्बरे उल्लासयति ओषितस्पर्शं अमयति च
 उद्दीपनविभावन्वाइ मोहयति ॥

तोसविअ । तोसिअ । “सुनीदेरविर्ग” [१५०] ॥

भमाडेइ । अमेराडो वा [१५१] । पक्षे भामइ ॥

७६. कारितः विधापितः अस्तिकुलस्य । रोला इति देख्यः । को-
 लाहलो यया सा तथा कारिताक्षिपणा हरितवर्णत्वात् जनितनेत्रा-
 नन्दा मरुवकमाला अस्ति उअ पउत्थ । सास्ति यया अनङ्गः कार्यने
 कामिभिः क्लृष्टक्षानः अनङ्को यया अयुज्यते । तथा अनङ्को जयं का-
 र्यने जगत् स्ववशं कुर्वन् अयुज्यते ॥

७७. यत् तेष्वा कुन्दलवलपुष्पाणां परिमलवहः सौरभधारको
 गन्धवहो वायुः ओषितान् पान्थान् मारयति मरणारत्यां दशमीम्

कारेड् कं न हरिसं, कारवेड् अ न कं रुच्छाहं
 हासाविअ-जुव-गोवा जुव-गोवी कारिआणङ्गा १७६
 जाणामि न हि, न जाणामि नारड् फलाइं वणिउं देव.
 वण-सिरि-वहुणं घइं सुआइं सोहन्ति एआइं. ७९
 अवस्थां उपपत्तिं तत् कुन्दैः पुष्पजातिविशेषैः कार्यते विधाप्यते।
 तथा तत् नैवेद्यलैः लवलीकुसुमैः कार्यते। तत् कुन्दलवलयकर्तृकं
 विधापनम् इति भावः। यत्तदोर्नित्याभिसंवन्धात् तद् इति पुर्वोर्ध्वं
 ज्ञेयम्। यत्तदि क्रियाविशेषणे ॥

कारिअ । कारविअ । कारिअइ । कारविअइ । [कारविज्जइ] कारिज्जइ ।

“लुगावी तभावकर्मसु” [१५२] ॥

७६. हसिताः कुतुककृज्जल्पनेन स्थापिता युवगोपास्तरणवस्तुवा
 यथा सा तथा कारितः मनोहरतया जनितः अनङ्गो यथा सा तथा
 युवगोपी कं न हंषे कारयति कं च न रतोऽस्माहं कारयति । अपि तु
 सर्वमपि द्रष्टृलोकं अमीदं च सुरतयत्यं च कुर्वन्तं मनोभिमेतन्यान्
 असुन्दे इति भावः ॥

कारिज्जइ । मारइ । कारेइ । कारिआ । “अदेखुस्यादेरत आ” [१५३] ।

अदेखुकिति किम् । कर्त्तवीअइ । आदेरिति किम् । कारिअ । इह अन्यस्य मा
 भूत् । आवेआव्यादेगयोरपि आदेरत आत्वम् द्रष्टव्यम् । कारवेड् । हासाविअ ॥

७९. हे देव कुमारपाल भूपाल नारड् फलानि वर्णयितुं श्लाघितुं
 जानामि अवगच्छामि । न हि न पुनर्न जानामि । वर्णनमेवाह ।
 वनस्य श्रीरेव रागजननाद् बधूसस्या येनामि समीपवर्तिनारड् फ-
 लानि । घंडुसुआइं इति देख्यः । यान्तस्थत्पट्टांजुकघशानि कौसुभ-
 वस्त्राणीव प्रोभन्ते । उल्लेखाद्येतत् इववाच्यो ज्ञेयः ॥

पउमसिरि, तं भणामो, भणिमो तं लच्छि, भणिमु तं गउरि,
 भणसु तम् इले, भणाम यत्तं गहे, तं भणामु कमलच्छि; ६
 तं सिरि भणमो, भणिम तम् उमे, जए तं च भणाम, कुन्द-वण-
 उच्छिणह गहिअ-नामं, लवन्ति विलया इअभोअं. ६१
 फलिणि-कुसुमं विहसितुं, विहसेतुं लोअं, पयइइ-
 हसितुं विहसेअण निअइमं अणहसेअब्बं. ६२

आणामि । जाणमि । “मौ वा” [१५५] इति अत आ वा ॥

६०. युग्मम् । वनिताः परस्परप्रेमपनीवद्वा योचितो गृहीतनाम
 नामग्रहणपूर्वकम् इति एवम् अन्योन्यं मिथो लपन्ति जलपन्ति ।
 तदेवाह । हे पद्मश्रीस्त्वा भवन्तीं भणामः आदिशामः । हे लक्ष्मि-
 त्वां भणामः । हे गौरि त्वां भणामः । हे इले त्वां भणामः । हे गहे-
 त्वां भणामः । हे कमललक्ष्मि त्वां च भणामः ॥

६१. तथा हे श्रीस्त्वा भणामः । हे उमे त्वां भणामः । हे जये-
 त्वां च भणामः । किं तद् इत्याह । कुन्दवनम् उचिततु । एतत्कुसु-
 मानि गृहीतेति भावः । अत्र युग्मे आर्यागीतिः ॥

भणामो । भणिमो । भणिमु । भणाम । भणोसु । भणिम । “इच्च मौसुमे वा”
 [१५५] इति अत इत्वं चाह आत्वं वा । पक्षे भणसु । भणमो । भणाम ॥

गहिअ । “के” [१५६] ॥

६२. फलिनीकुसुमं प्रियङ्गु-लतापुष्पं विहसितुं विकीर्तयितुं लोअं
 भार्जनारव्यद्रुपसूतं च विहसितुं प्रयत्नेति । इदम् एतत् अहसनीयं
 श्लाघ्यम् । हसित्वा सकपोलविकासं स्मित्वा विहस्य च सशब्दह-
 सनं कृत्वा हे सरिव पश्य ॥

गन्धण अहसिअव्वं विहसेहिइ इमम्, इमं च विहसिहिइ,
 विहसेइ इमं, विहसइ इमं, च वारुणि-वणे पुणं. ६३
 इह हसउ पहिअ-लोओ, हसेउ उज्जाण-वाल्लिआ-लोओ,
 विहसन्त-हिओ विहसेन्त-लोअणो फलिअ-वोरीहि. ६४
 जयइ अण्हो कह पहु सुणाउ, विहसेज्ज जइ न पुंनागो,
 नय विहसेज्जा लवली, होईअह नविअ कुन्देहि ॥ ६५

६३. गन्धेन अहसितव्यम् अनुपहसनीयम् । श्लाघ्यम् इति यावत् ।

इदम् एतत् पत्यक्षयति विहसीष्यति विकचं भविष्यति । इदं च विह-
 सिष्यति । तथा इदं विहसति । इदं च वारुणीवने पुणं विहसति ॥

विहसिउं । विहसेउं । हसिउणं । विहसेउण । अणहसेअव्वं । अहसिअव्वं ।

विहसेहिइ । विहसिहिइ । “एच्च तातुम्नव्य भविष्यत्सु” [१५७] इति एत् ।

चकाराद् इत्वं च ॥

६४. फलिताश्च ता वदर्यश्च ताभिर्देतु भूताभिः विहसद्भुदयः तु-
 ष्यञ्जेता विहसल्लोचनः विकसन्नयनः इह अस्मिन्नुद्यानपदेऽत्र प-
 थिकल्लोको हसतु स्मितपरो भवतु । चाटिकाऽविनाभूत उद्यानपा-
 लिकाल्लोकश्च हसतु । यथा एताः संघत्थुपभोगशोभा एवं चूयमपि
 इत्यभिसंधिना उद्यानपालिकाल्लोकमुद्दिश्य पथिकल्लोको हसतु । तद-
 भिप्रायं च ज्ञात्वा उद्यानपालिकाल्लोको हसतु । हसने शशावसरे
 इति भावः ॥ हसउ इति “वैषणुज्जावसरे कृत्यपञ्चम्यौ” [है० ५. ४] इत्यनेन अ-
 वसरे पञ्चमी ॥

६५. उभुः कुमारपालस्वामी शृणोतु अवधारयतु । किम् । यदि पुंना-
 गो न विहसेत् विकसेत् न च लवली विहसेत् नापि च कुन्दे भूयाने उ-

होइज्जइ फलिणी-कुसुमेहि, लहिज्जेज्ज केहि नच्छि-सुहं १
केहि न लहिज्ज हरिसो २ जह दीसइ बुच्चइ तहेअ. ८६
इअराया उज्जाणं तं कासी नयण-गोअरं सव्वं;
काही सउहे गमणं, संझा-कम्मं च काहीअ. ८७

त्यद्यने तदा कथम् अण्डो जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते । पुंनागपुष्पादि-
 भिरेव पुष्पशरः सर्वं स्वयञ्चाम् आधत्त इति भावः ॥

विहसेइ । विहसइ । हसउ । हसेउ । विहसन्त । विहसेन्त । “वर्तमानापञ्चमी-
 शब्देषु वा” [१५६] इति एवा ॥ कचिअ । जयइ ॥ कचिइ आत्मपि । सुणाउ ।

विहसेज्ज । विहसेज्जा । “ज्जान्ते” [१५७] इति ए ॥

८६. भूयते उत्पद्यते फलिनीकुसुमैः । तथा तैः कृत्वा कैर्न अ-
 क्षिसुखं लभ्यते कैश्च न हर्षो लभ्येत । अपि तु सर्वैः फलदसैः स-
 हर्षैश्च भूयत इति यावत् । ननु न भविष्यत्येवम् इत्याह । यथा ह-
 स्यते तथैव उच्यते । स्वावुभूतमेव भण्यत इति भावः ॥

होइअइ । होइज्जइ । लहिज्जेज्ज । “इअ-इज्जौ क्यस्य” [६०] ॥ बाहुस-
 कात् कचित् क्योपि विमाषया । लहिज्ज ॥

दीसइ । बुच्चइ । “इशिवचेडीसहुच्चम्” [६१] इति क्यस्य डीसहुच्चो ॥

८७. अथ उद्यानवर्णनम् उपसंहर्तुम् आह । इति पूर्वोक्तरीत्या
 तत् शासनदेवतायमादयादुभेत सर्वर्तुकुष्पादिसमृद्धिसंपन्नम् उद्यानं
 राजा श्रीकुमारपालदेवः सर्वम् अखिलं नयनगोचरं चकार । ददर्श-
 त्यर्थः । ततः सौधे गमनम् अकाम्बित् । तत्र च संध्याकर्म देवपुजा-
 दिकं च अकाम्बित् ॥

कासी । काही । काहीअ । “सी ही हीअ मृतार्थस्य” [६२] इति मृतार्थवि-
 हिताद्यतन्यादेः सी ही हीअ ॥

अहं पदि अं स्याहिं, हुवी अ संडा, अहेसि अणमणं,
 अम्ह रणो आसि, तमो हुज्जइ, ससि उग्गमो हुज्ज. ६६
 होस्सामि हुही, होहिमि दीणा, होहामि अमरणो इप्पिं,
 इह चिन्तन्तो विरहं सहइ रहइ रहइए. ६७
 “वायव्यं-पहाणं-पहाया होस्सामो, होहिमो अणज्जायणा,
 होहामो कय गेड्डी-रवड्डी, होस्साम विगय-भया; ९०

६६. अथ संख्याकमीनन्तरं सुतैः मागधैः पठितं राज्ञः पुरः प्रति-
 पादितम् । किं तद् इत्याह । हे देव संख्या अभूत् अभवत् बभूव वा
 समपद्यत । अस्तमनं सूर्यस्य अस्ताचरेण तिरोधानम् अभूत् । अस्माकं
 क्षणः पठनाय अवसरः अभूत् । तथा तमः । अन्धकारः अभूत् । वा-
 युद्रमः अभूत् । अधुना एतयोर्भवेन प्राप्तः कालः ॥

हुवीअ । “व्यञ्जनाद् द्वेजः” [१६३] ॥

अहेसि । आसि । “तेनास्तेरास्यहेसी” [१६४] ॥

हुज्जइ । हुज्ज । “जात् सप्तम्या द्वी” [१६५] इति सप्तम्योदज्जात् ज्जात् पर

द्वी ॥

६९. अथ सुता एव संख्यादिकालं भविष्यत्कादिचेष्टितं सप्तदश-
 भिगीयामी राज्ञे निवेदयन्ति । इदानीं सांप्रतम् अहं हुवी सकण्ठो
 भविष्यामि मविता वा । एवम् अणेषु यत्र भविष्यन्ति दर्जिता तत्र
 म्वस्तन्यपि ज्ञेय । दीनः करुणापात्रं भविष्यामि । अमरणो निर्नीष्टो
 भविष्यामि इति एवं चिन्तयन् पर्यालोचयन् यथाङ्ग-श्रुत्वाकः यथा-
 ज्ञया सह विरहं मिथो विद्योगं सहते नितिक्षते ॥

होहिमि । “भविष्यति हिरादिः” [१६६] इति भविष्यदर्थविहिते प्रत्यये परे
 तस्यैव आदिहिः उपोक्त्यः ॥

९०. त्रिभिर्विज्ञेयकम् । गवं धेनुनां संमुखम् आत्मीयात्मीयम्

होहाम-मुक्कमेग, होहिम गोवाल-गुज्जरी-गाया,
 होस्सामु मित-मिलिआ, होहामु तहेअ कय-नइ; ९१
 होहिमु रमिरा, भमिरा होहिस्सा, निवुआ य होहिस्सा,
 इअ मुणि-बहुआ जम्पन्ति गावि-भसुहे वणे जन्ता. ९२
 व्यानयनार्थम् अभिसुरं वने यान्तो गच्छन्तः सुनिवृत्तास्तापसकु-
 भारका इति एवं कथयन्ति । किं तद् इत्याह । “वायव्यं तु गयीरजः”
 इति वचनाद् वायव्यस्थानं सुरभित्तुरोत्तवानपवनोद्धासितपांशुरन्ना-
 तेन स्नाताः शुचये भविष्यामः संपत्स्यामहे । अनध्ययनाः विकार-
 त्वाद् पठनगुणनरहिता भविष्यामः । कुतः । गेहृति देवयः । शबु-
 लारव्या वक्राद्या यष्टिः तथा आरामः क्रीडा येषां ते तथा भवि-
 ष्यामः । विगतभयाः पठनगुणनारोग्यकाले रमणाद् उपाध्यायविजो-
 पनोत्पदरचिता भविष्यामः ॥

९१. सुक्ता निर्जनत्वात् त्यक्ता मेग अर्थदा येस्ते तथा । निशङ्का
 इत्यर्थः । भविष्यामः ॥ गोपालगुर्जरी भैरवरागप्रियां भाषाविज्ञेयं
 गाथन्ति ते गोपालगुर्जरीगायका भविष्यामः । “कञ्च ०” [१. १७७.]
 इति कलुकि क्वचिद् एकपदेपि संघो दीर्घत्वे गाया इति रूपम् । मित्रमिलिताः
 क्रीडावसरत्वात् सखि युक्ता भविष्यामः । तथैवेति निपातसमुदायः
 समुदाये । कुतनादयाः रचितनर्तनाश्च भविष्यामः । मित्रैर्मिलित्वा
 नाशं करिष्याम इत्यर्थः ॥

९२. रन्तारः नानाक्रीडनैकैः क्रीडनशीला भविष्यामः । भुमि-
 तारः इतस्ततः पर्यटनशीला भविष्यामः । एवं च निर्बुताश्च सुनि-
 ताश्च भविष्यामः ॥

होस्सामि । होहामि । होस्सामो । होहामो । होस्साम । होहाम । होस्सामु ।
 होहामु । “मिमोमुमे स्सा हानवा” [१६७] । पक्षे होहिमि । होहिमो । होहिम । होहिमु ॥

“ होमसं कथं नेवच्छा, काहिमि कुरले, णडालिअं काहं,
दाहिमि वासं केससु, दाहम् अलिअम्मि तिलयं च. १३
पिअ-संमुहं च गच्छं, सोच्छं गीअं च, हरिसओ रोच्छं,
तारुअ-फलं वेच्छं, दैच्छं, मोच्छं च संतावं. १४

होहिस्सा । होहिस्सा । “ मोसुमानां हिस्सा हिस्सा ” [१६६] । पक्षे

होस्सामो । होहिमो । होहामो । इत्यादि ॥

१३. १७. पञ्चमिः कुलकम् । वासकसज्जा नायिकाविशेषः । तद् उत्तमम्

परिपाश्या फलेषु वा नवे उत्तम एव वा ।

दुःखे चैव उमोदे च षड् एते वासकाः स्मृताः ॥ १॥

उचिते वासके स्त्रीणाम् अहतुकालेषु वा बुधैः ।

द्वेष्टाणाम् अथ वेष्टानां कृतेष्वप्युपसर्पणम् ॥ २॥

इति नयेन वासके रतिसंभोगलालसतया अङ्गुलीगदिना सज्जा वा-
सकसज्जा इति चिन्तयन्ति परिभाषयन्ति प्रियार्थे श्रेष्ठ्या प्रियश्रेष्ठ्या नां
सज्जति अगुणीकरोति । चिन्तामेवाह । अहं कृतनेपथ्या विरचितचेष्टा
भविष्यामि । कुरलान् केडविच्छित्तिविशेषान् करिष्यामि । ललाटिकां
चन्दनादिभिर्लेख्यैः मण्डनं करिष्यामि । केडेषु आङ्गुलीकेषु वासं द-
न्दत्मानकाला गुरुकपूरादिसुरभिद्रव्यभाषणं दास्यामि । अलिके
ललाटे तिलकं च कस्तुर्य विज्ञानं दास्यामि निवेद्य विष्यामि ॥

१४. प्रिये संमुखं गृहं एविशति प्रियाभ्युपगमनदानाद्यर्थं तदीम-
मुखं च गमिष्यामि । गीतं च प्रियेण गीतज्ञानं श्रोष्यामि आकर्षयि-
ष्यामि । हर्षतो रोदिष्यामि । प्रियश्रेष्ठेन नन्दानुबोधे विधास्यामी-

१ B C हुसं. २ B C देच्छं.

1 50 BC SHOULD NOT WE READ फलेषु ? 2 C चे? 3 B DROPS FROM
HERE UP TO रोदिष्यामि IN THE COMMENTARY ON THE NEXT COUPLET. 4 C ल-
क्षण FOR गमनं. AS FOR B SEE THE PRECEDING NOTE 5 C रोदयि.°

छेच्छं भेच्छं नस्वेहि पिअं, वीच्छं च, तेण भोच्छं च,
 मोच्छिस्सं पिअयम-चाटुआइ, माहं च गच्छिस्सं. ९५
 'हसउ अरमउ अतुह सहि-अणो, हसामु अरमामुअ अहं
 हसामु अरमामु अतं पिहु, इअ भणिही मह पिओ इप्पिं. ९६
 सहिम् एवं च भणिसं, तस्वोअं देहि, देसु पुणं च, ॥
 इअ चिन्तन्ती वामय-सज्जा सज्जेइ पिअ-सज्जं. ९७
 त्यर्थः । तारुण्यफलं वेदिष्यामि । प्रियपरिरम्भादि अनुभविष्यामि ।
 द्रक्ष्यामि प्रियं सप्रेम वीक्षिष्ये । संतापं च मनःस्वेदं मोक्ष्यामि यौ-
 वनभाननात् त्यक्ष्यामि ॥

९५. नरैः कर्जैः कृत्वा प्रियं छेत्स्यामि भेत्स्यामि । पारमि-
 ष्यामीत्युभयार्थः । प्रियेण सह वक्ष्यामि रहसि वदिष्यामि । तेन प्रियेण
 सह मोक्षे च संभोगसुखं भानयिष्यामि । प्रियनमस्य वत्समस्य चाटु-
 कानि प्रियवचनानि श्रोष्यामि । मोहं च रतिताना स्वादवज्ञात् किं-
 तीव्यतासुदतां गविष्यामि ॥

९६. तवसस्वीजनः हसतु चरणानां च । नहिर्गच्छन्वित्यर्थः । अ-
 हमपि हसामि च रमे च । त्वमपि हस च रमस्व च । आवां तु इतो
 विजने सहासं रमणं कुर्वे इत्यर्थः । इति एवम् इदानीं यम प्रियो
 भविष्यति विजनकरणार्थं विदग्धत्वाद् इत्थं प्रतिपादयिष्यति । अथ
 च प्रियो व्यागतो युष्मान् बहिः प्रेषयिष्यति तस्मात् स्वयमेव गच्छ-
 तेति वैदग्ध्येन सैव सरसीर्वक्ति ॥

९७. तास्वुतं प्रगीकृतनागवल्लीदस्तादिकृतं देहि यद्वां वितर ।
 युष्यं च । जातो वैकवचनम् । कुसुमानि देहि । अहं च एवम् इति
 सरसीं स्वपरिचरिकां प्रति श्रणिष्यामि ॥

“नं रमसु, नं रमेज्जसु, तुमं रमेज्जे, रमिज्जहि तुमंपि;
 रम तंपि, वयं रमिमी, रमन्तु एआ, रमह तुम्हे. १६
 एआ हसन्तु, तुम्हे हसाइ, हसामो वयंपि निसाडू,
 दइराण रमिज्ज इमा, इमा रमेज्जा, इमा रमइ. १७

होस्सं । “मेःस्सं” [१६९] इति स्सं वा ॥

काहं । दाहं । “कुदो हं” [१७०] । पक्षे काहिमि । दाहिमि ॥

गच्छं । सोच्छं । रोच्छं । वेच्छं । दच्छं । भोच्छं । छेच्छं । मेच्छं । वोच्छं ।

भोच्छं । “लुगमि०” [१७१] इत्यादिना श्रुतीनां सोच्छ मादयः ॥

सोच्छिस्सं । गच्छिस्सं । “सोच्छादयः०” [१७२] इत्यादिना श्रुतीनां स्थाने
 इजादियु भविष्यदादेशेषु यथासंख्यं सोच्छादयः न एव आदेशा अन्यस्वराद्यवयव-
 वर्जा हिसुक च वा ॥

हसउ । रमउ । हसामु । रमामु । हससु । रमसु । “दुसुसु विध्यादिव्येकंस्मि-
 स्त्राणाम्” [१७३] विध्याद्यर्थोत्पन्नानाम् एकत्वेर्थे वर्तमानानां त्रयाणामपि
 त्रिकाणां यथासंख्यं दुसुसु आदेशाः ॥

देहि । देसु । “सोहिंवा” [१७४] इति पूर्वसूत्रविहितस्य सोहिंवा ॥

१६. १७५. अष्टभिः कुलकम् । पांसुत्तानां स्वरिणीनाम् इति एवं
 संप्रति आलापो मिथो भाषणम् । कोसावित्याह । हे सस्वि त्वं रम-
 स्य । त्वं रमस्व । त्वमपि रमस्य । त्वमपि रमस्व । वयं रमामहे । एता
 रमन्ताम् । यूयं रमध्वम् । सोऽयं त्वं स्वेच्छया रमणे आशोऽवसर इत्यर्थः ॥

१७. हे हस्ते एता हसन्तु । यूयं हसत । वयमपि निज्जाडू स्वरि-
 त्वाग्निर्भयं हसामः । तथा दयितेन सह जयं रमते । इयं रमते [इयं
 रमते] ॥

एसा रमिहिडु, एसा रमिज्ज, एसावि संपडु रमेज्जा.

एसा रमिज्ज, एसा रमउ, रमेज्जा य एसावि. १००

होज्जमहाण समओ, होज्जा सच्छन्द-गो जणो एस,
णहु होज्ज जड पओसो, ता एस जणो कहं होज्जा १ १०१

होज्ज अड्-स्यभा, सेओ होज्जाड, होज्ज रोमओ,
होज्जा कम्पो, होड अ वेवणं एहिं हम् अभिसरणे. १०२

१००. हे वयस्ये संपति इदानीम् एषा रमिष्यते स्वेच्छया क्रीडां
करिष्यति । एषा रमिष्यते । एषापि रमिष्यते । तैषा एषा रमताम् ।

[एषा रमताम् ।] एषापि रमतां च ॥

१०१. हे आलि अस्माकं समयः स्वेच्छया विचरणावसरः अभवत् ।
अभूत् बभूव । जज्ञे । अतः एष जनो मल्लक्षणः सच्छन्दगः स्वे-
च्छाचारी भवति भवेत् भवतु भूयात् भविता भविष्यति । तथा हु
निश्चिनं यदि यदोषो रजनीसुरं नाभविष्यत् तदा एष जनः अस्म-
ल्लक्षणः कथम् अभविष्यत् । यदोषाभावे प्रियविरहवद्भिना भस्मसात्
समपत्स्यतेत्यर्थः ॥

१०२. हे सध्रीचि इदानीम् अभिसरणे प्रियसमीपगमने अङ्ग-
भ्यः हर्षादिवज्राद् यत्नेपि अङ्गक्रिया भवति संपद्यते । स्वदेः श्रमा-
दिना रोमजलरुनावो भवति । रोमाश्चः प्रियदर्शनादे रोमहर्षः । कम्पः
या मां कश्चिद् अभिसरन्तीं द्राक्षीद् इति भयादिना गात्रस्पन्दो भ-
वति । वेवण्यं सपत्न्यादिसेषादिना छायाविकारश्च भवति । इदानीम्
अस्माकम् अभिसरणं कुर्वन्तीनाम् अङ्ग-स्तम्भादि वर्तत इत्यर्थः ॥

होज्जहिइ इह-गोदी, होज्जा पिअ-मेळओ, दिही होज्ज,
 होहिइ परमाणन्दो, होज्जाहिइ चित्त-वीसामो. १०३
 होज्ज किलकिंचिअं, विव्वोओ होज्जाउ, विअमो होउ,
 मोइइअं च होज्जउ, होज्जा लल्लिअं च अस्माणं. १०४
 होज्ज नसंझा, होज्जा ननिमा, निमिरंमि जह न होमाणं,
 ता होन्ता कह अस्से, "इअ संपद पंसुलात्तावो. १०५

१०३. हे सखि इहगोदी ऐसवैदग्धमभिपरस्परालापपूर्व प्रियेण
 सह एकत्र अवस्थानं भविष्यति । प्रियेण सह मेलकः संबन्धः ।
 अन्योन्याश्चैव द्व्यर्थः । भविष्यति । धृतिः संतोषो भविष्यति । पर-
 मानन्दः हर्षान्तरेको भविष्यति । चित्तविश्रामः विपक्षा भावाच्चेतो-
 दातृश्च भविष्यति ॥

१०४. हस्ते अस्माकं किलकिंचिनं भवतु भवेद् वा संपत्तयश्च । वि-
 ज्ञेयो भवतु । विश्रामो भवतु । मोहयितं भवतु । ललितं च भवतु ।
 किलकिंचितादिलक्षणानि च अस्तुनि । स्मितहस्तिरुदितभरणेयदुः-
 स्वगर्वश्याभिलाषसंकरः किलकिंचितम् । दृष्टेयवद्वा चिन्त्यकः ।
 वासङ्गभूषणानां व्यत्यासो विभ्रमः । प्रियकथादौ तन्नामभावोत्था
 चेष्टा मोहायितम् । अस्मणीद्वत्यासो ललितम् ॥

१०५. हे सखि संझा यदि नाभविष्यत् निज्जा यदि नाभविष्यत्
 निमिरंमि यदि नाभविष्यत् तदा कथं थयं भविष्यामः । अभीष्टमे-
 लकः संझादिसन्धाव एवास्माकं जीवितजदः संपन्न इति भावः ॥

रमेज्जसु । रमेज्जे । रमिज्जाहि । रम् । "अत इज्जास्विज्जदीज्जे-लुको वा" [१७५] ।

पक्षे रम्सु ॥

विहसन्त-पद्मा-हसन्तओ, अह उइओ चन्दो, कुणन्तओ
उवहसमाणिं मरीरुहं विहसन्तिं हसइव कुमुदणिं. १०६

रमिमो । रमन्तु । रमइ । हसन्तु । हसइ । हसामो । “वहुषु न्तु ह मो”

[१७६.] ॥

रमिज्ज ३ । रमेज्जा ३ । “वर्तमाना-मविष्यन्त्येऽथ जज्जाया” [१७७] । पक्षे

रमइ । रमिहिइ । रमउ ॥ अन्ये त्वन्यासामपीच्छन्ति । होज्ज । होज्जा ॥

होज्जइ । होज्जाइ । होज । होज्जा । होज्जहिइ । होजा । होज्ज । होज्जाहिइ ।
होज्ज । होज्जाउ । होज्जउ । होज्जा । “मध्ये च स्वराणाद्वा” [१७८] इति स्वराणा-
ध्वातोः षकृतिषत्यययोर्मध्ये चकाराद् वर्तमाना मविष्यन्ति निध्यादिष्ययानां च जज्जा
वा । पक्षे होइ । होहिइ । होउ ॥

होज्ज । होज्जा । “क्रियानिपतेः” [१७९] ॥

होमाण । होन्ता । “न्त-भाणौ” [१८०] इति क्रियानिपतेः न्तभाणौ ॥

१०६. अथ तिमिरविलसमानान्तरं सरीरुहं कमलम् उपहसन्तीम् ।
 समीकत्वात् तद् विप्लवयन्तीम् इत्यर्थः । विहसन्तीं विकासम् आ-
 सादयन्तीं हसन्तीमिव विकसद्विवाददत्तत्वात् स्मयमानाविव कुमु-
 दिनीं कैरविणीं कुर्वन् । विहसन्ती चासौ यथा च तथा समुच्छलञ्च-
 न्द्रिकथा कृत्वा हसमिव हसन् हास्यं कुर्वीषम्यन्द्र उदितः उदया-
 चतल्लुलावन्नम्बि विम्बः संवृतः । अनेन उत्तरसर्गार्थसूचनम् ॥ मा-
 गधी छन्दः । तल्लुक्षणं चेदम् । ओजे चो जुलि षन्चो लदलदन्तो भा-
 गधी ॥ विषये चो चतुर्मात्रौ द्वौ गणौ लदलदन्तौ । समे षन्चो षण्मा-
 त्रचतुर्मात्रौ च लदलदन्तौ यागधी ॥

विहसन्त । हसन्तओ । कुणन्तओ । “शशानशैः” [१८१] इति षत्येकं न्त-

भाणौ ॥

[सै० ए० ३. १९२२.]

पञ्चमः सर्गः ।

१७९

उवहसमाणि । विहसन्ति । हसन् । "ई च खियाम्" [१९२२] इति ई । चकारात्
न्तमाणौ ॥

द्रव्याचार्यश्रीहेमचन्द्रप्रकृतन्याश्रये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रति-

पादनज्ञेन सृतीयः पादः संपूर्णः ॥

द्रव्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्रकृतन्याश्रय-

महाकाव्यवृत्तौ पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

पञ्जर, यस्मै सि कदिं; पञ्जर, कतो अ एहिम् आओ सि;
जम्पसु, विम्हरिआ हं? सीससु, अणुयासणिज्जो सि. १

साहसु, कीए रतो; बोससु, अभावि किं पिआ तुज्जो?
सद्धसु, किम् अहं मुक्का? चवसु, भा किं कयं यिलिअं. २

पिसुणसु, किं सुतम् इणं? उण्णालसु, किं चिराट् दिदो सि?
इअ भमर-गुल्लिण्हिं समिणं सुच्छोअ कइरविणी. ३

१. अथैकविंशत्या गाथाभिध्वन्योदयं वर्णयति । त्रिभिर्विशेष-
कम् । अमराणां तुङ्गीत्वानि झंकाररवास्तैः कृत्वा द्योतिनम् इति ए-
वम् कैरविणी अपृच्छन् । अत्र उल्लेखार्थं द्रवशब्दो ज्ञेयः । ततश्चा-
वर्णयति । तुल्यमेवाद । हे प्रिय कथय प्रतिपद्य कस्मिन् कुत्र
उदेदो जसि त्वं स्थितः उपितः । कथय कस्माच्च कुतः प्रदेवाद्
इहानीम् आगतोसि । कथय विसृता एतावन्तं कालं स्मृतिपथं न
गताहम् । येन चिरम् अन्यत्राव स्थितोसीति भावः । एतत् सर्वं क-
थय । येन अनुशासनीयः प्रयत्निरम् अन्यत्रावस्थानेन क्षिप्तगीरोसि

२. कथय कस्यां कान्तायां वक्तुः स्मृतुरागः । किं क्षेपे । कथय
किम् अन्यापि मद्यतिरिक्तपि तव प्रिया वल्लभा । कथय किम् अहं
मुक्तां परित्यक्ता । कथय किं मया व्यस्रीकम् अपराधः कुन्म ॥

३. कथय किंमिदं भवदनुष्ठितं धुक्तम् । कथय किं चिरान् अभू-
तकालद् दृष्टो बीक्षितोसि ॥

णित्वरही चक्र-चक्र दूरस्थ-पिण्डं जुगुप्सि अन्ताणा
दुणिअ-रवेहिं अदुगुप्सिअं पिणिणिं दुगुप्सन्ती . ४
न चक्रविराओवि चक्रो, नियं-छाहिं निदेय, णीरवीअ विसं,
निअपम्व-वीजणेहिं वोज्जन्तो घरणि-सङ्गा . ५

“इदितो वा” [१] इत्यादिकारसूत्रेण अग्रेतनसूत्रेषु ये इदितो धातवस्तेषां व-
 क्षमाणा आदेशा वा भवन्ति इति एतदुदाहरणानि तत्तत्सर्वसंबन्धीन्येव ॥

वज्जरपज्जरेत्यादय आदेशाः “कथेर्वज्जर” [२] इत्यादिसूत्रेण भवन्ति ॥

४. जुगुप्सितः प्रियविषययोगेऽपि अवस्थानाद् निन्दितः आत्मा
 यथा सा । तथा जुगुप्सिताः दैव्यसूचनाद् अप्रज्ञास्थाने च ते रवाश्च
 तैः कृत्वा अजुगुप्सिता अपि स्वस्य स्त्रीलागृहत्वेन अनिन्द्या अपि वि-
 मिनीं पद्मिनीं जुगुप्सिता विरक्त्याना चक्रबधुश्चक्रवाकबल्लभा
 दुरस्थः अनिकरवर्ती स चासौ प्रियश्च रथाङ्गस्तस्मिन् दुःखं कथ-
 याभास ॥

णित्वरही । “दुःखे णित्वरः” [३] दुःखविषयस्य कथेणिवरो वा ॥

दुणिअ । अदुगुप्सिअं । दुगुप्सन्ती । जुगुप्सेर्दृष-दुगुप्स-दुगुप्साः [४] । पक्षे
जुगुप्सिज ॥

५. निजच्छायां दृष्ट्वा निजच्छायामेव गृहिणीशङ्कया प्रियभूमेण
 निजपक्षादेव व्यजने संतापापहरणात् ताडयन्ते ताभ्यां कृत्वा वी-
 जयन् सन् बुभुक्षितोऽपि बुभुक्षाकान्तोऽपि चक्रः कौकः न विसं भू-
 णालम् अवुभुक्षत प्रियासंगमसुखनिमग्नतया न भोक्तुम् ऐच्छत् ।
 न कयलीचकारेति भावः ॥

बहुविराजो । णीरवीअ ॥ वीजणेहिं । वोज्जन्तो । “बुभुक्षि-वीजो णीरव-वोज्जो”

[५.] ॥

गायन्ता सञ्ज्ञायं, ज्ञायन्ता धम्म-ज्ञाणम् अकलङ्क,
 जाणन्ता सुणिअञ्चं सुणिमो आवस्सणं लुग्गा. ६
 दिण-ताव-उद्दुमाओ सद्विउं दाह-परमणिं जुण्हं,
 को अमय-पिज्जणिज्जं अच्छीहि न द्योहिउं लुग्गो? ७
 पट्ठिअ चन्दिम-रसं चन्दिम-रस-उत्तिरे चओर-कुल्लं;
 पिअडु म्हे अलि-कुल्लम् अणोरुम्मिअ-सेहालिअ-परायं. ८

६. स्वाध्यायं गायन्तः मधुरध्वनिना पूर्वपठितस्वाध्यायपरावर्तनं
 कुर्वन्तः । अकलङ्कम् आतिरौद्रपरिणामपरिहाराभिषेधं धर्मध्यानं
 शुभाध्यवसायविषेधं ध्यायन्तः अभ्यस्यन्तः । ज्ञानव्यं जीवाजीवा-
 दितत्त्वनयकं बोद्धव्यं जानन्तः अहेत्यणीतप्रकारेण अवगच्छन्तः
 आवश्यकम् आवश्यकृत्यं सामायिकादिधर्मानुष्ठानं तस्मिन् मुनयः
 साधवो-लभ्याः व्याप्ताः ॥

गायन्ता । ज्ञायन्ता । “ ध्या-गोर्ज्ञा-गौ ” [६] ॥

जाणन्ता । सुणिअञ्चं । “ ज्ञो जाण-सुणौ ” [७] ॥

७. दाहप्रशमनीं वपुःसंतापनिर्वापजननीम् अमृतवत् पानीयां
 पातव्यां ज्योत्स्नां भक्ष्याय निश्चित्य । दिनेतापः देदीप्यमान मार्तण्ड-
 मण्डलोष्माः । तेन उद्दुग्मान् संतापितः सन् कः अक्षिभ्यां कृत्वा
 न पातुं लभः अपि तु सर्वेपि संतापिताङ्गः सन् चन्द्रिकां सतर्प्य
 त्रैक्षितुं यवूनं इति भावः ॥

उद्दुमाओ । “ उदो ध्मो धुमा ” [८] ॥

सद्विउ । “ श्रदो धो दैहः ” [९] ॥

८. चन्द्रिकारसं पिबन्तीत्येवंशीले चन्द्रिकारसपातु ज्योत्स्नाव्रव-
 पानशीलं चकोरा ज्योत्स्नाधियास्तेषां कुल्लं निकुर्यान् कर्तुं चन्द्रिका-

पथेणो व्याय-विलेपणाउ वसुअन्त-सम-जन्ता कुलडा,
उड्डन्ते सासुर-जणे ओहीरन्ते पिण य, गथा. ९

निहायन्ते कमलं भमरो नाइग्घिउं पि ओच्छरिओ
अग्यायन्तो कुमुअं अबुत्तन्तोव मयरन्दे. १०

न्हाउ उदय-त्थिअ-समि-सङ्गायायक्क-मुण्ह-जल-वरिसे,
निअ-राणे धिदुन्तोवि कोन सुहिओ निरणीअ? ११
रसम अपिबत् । तथा अलिकुलं कर्त्तुं । अनुदानः सरसां यः शोफा-
लिकापरागः निर्गुण्डीपुष्परजः तं पिबति स्म ॥

पिज्जणिज्जं । घोड्डिउं । पट्टीअ । उड्डिरं । पिअइ । “पिबेः पिज्ज-डड्ड-पट्ट-घोड्डाः”

[१०.] ॥

९. पवनेन उद्दानं शुष्कं विलेपनं यासां तास्तथा । उद्दात् शुष्यत्
श्रमजले साशङ्क गमनस्वेदोद्भवघर्मास्तु यासां तास्तथा कुलटाः स्वे-
रिण्यः श्वशुरजने पतिपित्रादिके निद्राति स्वपिति सति धिये च नि-
द्राति सति गताः विट्पार्श्वे प्राप्ताः ॥

अण्णोरुम्मिअ । उव्वाय । वसुअन्त । “उद्दाकेरोरुम्मा वसुआ” [११.] ॥

१०. निद्रात् मुकुली भवत् कमलम् आद्या तुमपि आस्तां स्थातुं
विड्धितुमपि भमरो नावस्तृतः उपस्थितः । अत्रोत्प्रेक्ष्यते । आ-
जिघ्रन् कुमुदं मयूरन्दे तद्रसे स्नानं द्रव स्नानव्याप्तं द्रव ॥

उड्डन्ते । ओहीरन्ते । निहायन्ते । “निद्राकेरोहीरोड्डौ” [१२.] ॥

आवग्घिउं । अग्यायन्तो । “आघेराइग्घः” [१३.] ॥

११. उदयस्थितः उदयत्रिग्वरिशिखरासदः स यासौ शशी च
तस्य संस्थाना सान्द्रा अस्थिता सर्वत्र प्रसरणशीला यासौ ज्योत्स्ना
चन्द्रिका सैव संतापापहरणाज्जलं तस्य वर्धो निरन्तरं निपातस्त-

उदयेद्विअस्स समिणो समुहो कुंकुरिअ-किंनरीहि कओ
 अमिल्लण-परिजाया पव्वाडअ-कण-कुसुमग्घो. १२
 वाअ-मुह-विहिअ-कमलो, निम्माविआशिज्जमान-कुसुअ-सिरी,
 निम्माणिअ-हरिगम् अणिज्झारत्त-रुड-णुमिअ-सव्व-दिमो;
 सिमन् स्मात्वा अङ्गं धौत्वा निजस्थाने स्वावासे स्थितोपि सुखसाधन-
 विषयपयत्तरहितोपि कोन सुखितस्तस्यो । अपि तु सर्वोपि निर्वृता
 जान इति भावः ॥

अव्युत्तन्ते । न्हाउं । “स्माकेरव्युत्तः” [१४.] ॥

सङ्गाय । “समः स्यः स्वा” [१५.] ॥

अणक्क । गणे । चिट्ठन्तो । निरणीअ । “स्थवा-थक्क-चिट्ठ-निरणाः” [१६.]

बाहुलकात् क्वचित् । स्थिअ ॥

१२. उदयोत्थितस्य उदयाचले आमोदमस्य शशिनः अम्भानानि
 विकसितानि यानि परिजातानि परिजातपसूनानि अम्भानानि क-
 ल्यस्य कल्पद्रुमस्य कुसुमानि च । तेषाम् अर्धः अञ्जलिना क्षेपः सं-
 मुखोत्थिता भल्लिवद्वाद् अभिसुरवीभूता याः किंनर्यः किंपुरुषावुना-
 स्माभिः कृतः ॥

उद्विअस्स कुंकुरिअ । “उदय-कुंकुरे” [१७.] ॥

१३-२१. नवभिः कुलकम् । एवं गगनजले शशी आकृतः अध्या-
 सीनः । कथंभूत इत्याह । स्थानमुखानि विच्छायायाणि विहितानि
 कमलानि येन स तथा । निर्मिता कुसा अक्षीयमाणा अभुज्यमाना
 कुसुदश्रीयेन स तथा । निर्मितः कृषी यत्रति आदनक्रियाविशेषणम् ।
 अक्षयन्ती क्लृप्तम् अनुपगच्छन्ती या रुचिर्ज्योत्स्ना तथा आदिता
 व्यासा दिशो येन स तथा ॥

नुमिअ-गयणो. सनुमिअमहिअलो, तकिओडु-पह-पसरो,
 ओम्वालिअ-दीवरुडु, पव्यालिअ-माणिणी-माणो; १४
 छाडुअ-जणच्छि-पसरं तम-पुअं सव्वओ णिहोदन्तो,
 अणिवारिअ-पह-पसरो, पाडिअ-दूमिअ-पउत्थ-कुलो; १५
 किरणेहिं सव्वदुमन्तो धवलण-कुच्चय-सिरिं तुलन्तेहि,
 ओहामन्तो आमओलुण्डिर-नव-रणमय-कुम्भं; १६
 जलम् उव्वुण्डावन्तो मणि-कन्ताउ, असयं विरेअन्तो,
 पण्हस्याविअ-गुज्झो रद्ध-दावडु-भिहुण-दिअआओ; १७

१४. छादितं कान्त्या व्याप्तं गगनं येन स यथा । छादितमही-
 तलः शोचिराकृतपृथ्वीपृष्ठः । छादितोडुपमाप्रसरः तिरोहितनक्षत्र-
 क्षुत्तिविस्तारः । छादितदीपरुचिः अपहृतपदीपयमः । छादिनः रण-
 रणकजननाद् गोपितः मानिनीमानो येन स तथा ॥

१५. छादितजनाक्षिपसरं निरुद्धलोकलोचनव्यापारं तमःपुल्लं
 ध्वान्तस्तोमं सर्वतः समन्तात् निवारयन् निषेधन् निपातयन् विनाश-
 यन् वा यतोऽनिवारितः मेघादिभिरनिरुद्धः एभाप्रसरो यस्य संतथा ।
 पानितं सच्छोजननाद् अधःक्षिप्तं दाबितं विरहानलोद्दीपनात् तापितं
 धवलितं वा पाण्डुवर्णं कृतं ज्योतिरकुलं पान्यसाधो येन संतथा ॥

१६. धवलनाय अथकादिना प्रामादश्रेणीकरणाय कुचको सु-
 आदिभ्यं धवलनोपकरणम् । तस्य श्रियं तोलयन्दिः अनुकुर्वीणैः
 दिरणैः कृत्वा सव्वं प्रामादपूर्णं धवलयन् मण्डयन् । अमृतं विरेचय-
 तीत्येवंज्जीलः अमृतविरेचयिता नवस्तत्कालोद्भवो रण्यमणो दुर्वर्ण-
 निर्मितो योसौ कुम्भस्तं तोलयन् अनुविदधत् ॥

१७. ज्ञाशिकान्तात् जलं विरेचयन् क्षारयन् अमृतं विरेचयन्

आहोडिअ-धणुह-गुणे सर-ताडिअ-तिहुअणम्मि रइ-नाहे
दूर-विहोडिअ-सज्जस-अंसईणं दइअ-मेलवणो; १९

नीहार-मीसिआहिव, धुह-रस-वीमालिआहिव पहाहि
तिमिरोदूलिअ-भुवणं गुणन्तो भामिआहि नहे; १०

कामि-मण-ताडिअणिर-वम्मह-आणं जगे तमाडन्तो,
नासविअ-भओ अहिसारिआण हारविअ-लज्जाण; २०

स्वयन् । एतौ संभोगे व्यापृतानि यानि सिथुनानि तेषां हृदयेभ्यः
विरेचितगुहाः बहिः कृतान्तहृदयभिषयः । सर्वत्रात्र रेचिर्वहनिः सारण-
मात्रे । ततश्च णिग्गपि विरेचनार्थं एव भवति । विरेचनं बहिर्निः सारणम् ॥

१९. ताडितः आसक्तलितः धनैर्गुणः कोदण्डयत्यञ्चा येन स
तथा तस्मिन् । त्रैः मदनान्मादनमोहनतापनशेषणास्यवाणैस्सा-
डितं निधुवनोन्मादादि भावजननाद् उपद्रुतं त्रिभुवनं त्रैलोक्यं येन
× पतिपित्रादिभयं यासां तास्तथा ताश्च ता असत्यश्च कुलशस्त्राणां २
१ स तथा तस्मिन् रतिनाथे सति दुर्गदेव ताडितम् अपास्तं साध्वसं × १
दयिता नरविशदिका बल्लभास्तेषां मिश्रणः संपर्कजनकः । त्रिभुव-
नांस्वलितज्ञे मन्मथे गृहितधनुषि पित्रादीन् अवगणय्य स्ववल्लभान्
अभिसस्तुरित्यर्थः । राजभये पित्रादिभयं न किञ्चिद् इत्युक्तिलेशः ॥

१९. नीहागमिभिताभिरिव श्वेत्यवैत्याभ्यां पालेयशुक्ताभिरिव
गुधारसमिभिताभिरिव अमन्दानन्दजननात् पीयूषद्रवसंपृक्ताभिरिव
नभसि अमिताभिः ज्योमाङ्गेण प्यारिताभिः प्रभाभिः कृत्या तिमिरो-
दूलितभुवनं ध्यान्तावगुह्यितविश्वम् उद्भूतयन् व्यापुवन् ॥

२०. कामियतो अमयति चालयति इत्येवंशीलः कामिमनोथम-
यिता सचागौ मन्मथश्च तस्य आह्वां जगती अमयन् विस्तार-

विउडिअ-चओर-तन्हो जुण्हाए विण्णालिअ-दिणोम्हो
नामिअ-चक्को विरहिणि-पलावणो एवं ससी चडिओ. २१
 यन् । नात्रिता कामार्तस्थान् त्यक्ता लज्जा यकाभिस्तास्तथा तासाम्
 अभिसारिकाणां स्वरिणीनां नात्रिसं लज्जापमोदाद् अपनीतं भयं येन
 स तथा ॥

२१. [ज्योत्स्नया] नात्रितचकोरदणः अपनीतज्योत्स्नापिचपि-
 पासं । तथैव च नात्रितो विद्रावितो दिनोष्मा वासरसंतापो येन स
 तथा । नात्रितः प्रियतमाया विघटितश्चको येन स तथा । विरहिणीनां
 ज्योपितप्रियाणां नात्रितः कथाश्रेयसाकारी ॥

अमीलाण । पछाइअ । वाज । “स्तेर्व-पछायै” [१८.] ॥

निम्माविआ । निम्माणिअ । “निमो निम्माण-निम्मवै” [१९.] ॥

झिजमान । अणिमरन्त । “क्षेणिज्झरोवा” [२०.] ॥

पुमिअ । दूमिअ । सधुमिअ । दकिओ । ओम्वालिअ । पवालिअ । छाइअ ।

“छदेणैणुम-दूम-सधुम-दकैमैवाल-पवालाः” [२१.] ॥

णिहोडन्तो । अणिवारिअ । पाडिअ । “निवृ-पत्योणिहोडः” [२२.] ॥

दूमिअ । “दूडो दूमः” [२३.] ॥

दुमन्तो । धवलण । “धवलेदुमः” [२४.] “स्वराणां स्वराः” [४.२३६] वहुलम्

इति दीर्घत्वमपि । दूमिअ ॥

तुलन्तेहि । ओहामन्तो । “तुलेरोहामः” [२५.] ॥

ओलुण्णिर । उलुण्णिवन्तो । विरेअन्तो । पल्हत्थाविअ । “विरेवेरोलुण्णो

लुण्ण-पल्हत्थाः” [२६.]

आहोडिअ । विहोडिअ । ताडिअ । “तदेराहोड-विहोडो” [२७.] ॥

मेतवणो । मिसिआहि । वीसालिआहि । “मिअेवीसाल-मेत्तवै” [२८.] ॥

अह दोवारिअ-दाविअ-नरवड-दंसिअ-अण्ण-पाहुडओ,
 आभरण-कन्ति-दक्खविअ-सुरधणू, दरिसिएभ-गई; २२
 उदउग्गिअ-रवि-तेओ, उग्घाडिअ-ससिह-जण-भणाणन्दो,
 संभाविओ उविन्दो इन्दो आराद्धिओ अह वा; २३
 उल्लाहिअ-णोवत्थणम् उत्थद्धिअ-कर-पुडं नमन्त-निवे
 सुलुगुच्छिअच्छि उप्पेलिअच्छिणो सणिअम् इस्सवन्तो; २४

उल्लिअ । सुप्पन्तो । "उद्धेगुणः" [२९]

भामिआहि । तालिअणिर । तमाप्पन्तो । "अमेस्तालिअण-तमाडौ" [३०] ॥

नासविअ । हारविअ । विउडिअ । विण्णालिअ । नासिअ । पलावणे । "न-
 शेविउड-नासव-हारव-विण्णाल-पलावाः" [३१] ॥

२२-२३. पञ्चमिः कुलकम् । [अथ] नृपः कुमारपालनरपतिः कन-
 कमण्डपिकां सुवर्णनिर्मितहस्त्रमण्डपम् अधिष्ठितः अध्यासीनः । क-
 थंभूतोसौ इत्याह । दौवारिकेण दर्शिता निवेदिता ये नरपत्यसैर्दर्शि-
 तानि पुरो धारणात् प्रत्यक्षीकारितानि [अनेकानि] याभूतानि सुवर्ण-
 रत्नादिदोकनानि यस्य स तथा । आभरणानाम् उत्तमाद्-श्रवणभुजा-
 दिदेवसंस्थकोटिरकुण्डलकेयुराद्यलंकाराणां कान्त्या दर्शितं जना-
 नां प्रत्यक्षं विधापितं सुरधनुर्धेन स तथा । दर्शिता साक्षात्कारिता
 द्रुमगतिः गजपदन्यासो येन स तथा । हस्तिनीलया गच्छच्छिस्त्यर्थः ॥

२३. उदये उद्भूतितं निःशेषाशिष्टदैरिवारणशिक्षणात् सर्वत्र उ-
 ल्लासितं खिवत् तेजो येन स तथा । उद्भूतितो विस्तारितः सम्पृष्ट
 धनाद्यभिलाषुका ये जनास्तेषां मनोसि तेषाम् आनन्दः समीहितव-
 सुदानात् उमोदो येन स तथा । एवंविधः सन् उपेन्द्रः कृष्णः सं-
 भावितः उद्भिन् । वेति पक्षान्तरे । इन्द्रो वा संभावितः ॥

२४. उभमितम् उर्ध्वीकृत्य एकपाश्याद् अपरपार्श्वं नीतम् । उ-

उन्नमिता-भुमया ए चण्डारे पाहुडाइं पेण्डविरो

नरवड-पट्टवि आइं देवय-पट्टवि आइं चः २५

दोक्कन्त-महामञ्जो, निवो अवुक्कन्त-पण्ड-मण्डल्लिओ,
विण्णत्ति-दिन्न-कण्णो, अहिहिओ कणय-मण्डविअं. २६
 स्तारितम् इति यावत् । नेवत्थणमिति देखः । निरुच्छन्ं यत्र नमने त-
 तथा । सगुहस्यन्ततोषाय विहितोत्तरियचेलस्मोरणम् इति यावत् ।
 उन्नमितकरपुटम् ऊर्ध्वोक्त्य योजितपाणिसंपुटं च यथा भवति ए-
 वम् उन्नमिताक्षान् भयादरपरीतचेतस्त्वाद् विस्फारितेक्षणान् नमतो
 नृपान् उन्नमिताक्षं तद्धस्या असन्नतया कीदृशोयम् इति ज्ञातुं वि-
 स्तारितनेत्रं ज्ञानैर्मन्दम् । लीलयेति यावत् । द्रक्षमाणः ॥ सुहुगुच्छीज-
 ज्जीत्यत्र समासान्तविधेरनित्यत्वाद् न समासान्तः ॥

२५. नरपतिभिः कुटुण्णमालवकदेशादिदेशभूपतिभिः पस्थापि-
 तानि मनःप्रसादनाय मुत्कलितानि देवतापस्थापितानि मन्त्रादिवशी-
 कृतदेवप्रेषितानि च प्राभूतानि लोकानि उन्नमितशुभ । अक्षेपण-
 कृत्वेत्यर्थः । भाण्डागारे पस्थापयिता न्यसनशीलः ॥

२६. विज्ञापयन्तः कार्यं निवेदयन्तो महामात्या यस्य स तथा ।
 विज्ञापयन्तः पणयिनः पीनीयुक्ता मण्डल्लिकाः कतिपयदेशस्त्रामिनृपो
 यस्य स तथा । विज्ञाप्य महामन्त्रिमण्डल्लिक कार्याकरणे कृतो वि-
 तीर्णः कर्णो येन स तथा ॥

सविअ । दंसिअ । दक्खविअ । दसिअ । “द्वोदीम-दंस-दक्खवाः” [३२.] ॥

उग्गिअ । उग्घाडिअ । “उद्धेरुग्गः” [३३.] ॥

ससिह । “सुहः सिहः” [३४.] ॥

संभाविओ । आसड्डिओ । “सभावसङ्घः” [३५.] ॥

१ B विज्ञतिः

। B निरुच्छन्ं; C निरुच्छन्ं. 2 B स्मोरणं; C सुग्गणं. 3 BC CLEARLY. 4 प्रसाद-
 नायमुत्कलितानि WHERE मुत्कलितानि APPEARS TO BETHE SUPPOSED ORIGIN OF
 THE CONJECTURE मोक्षरेख. 4 BC मण्डल्लिः 5 BC विज्ञापितो.

पणमिर-पण्ड-पणामिअ-दिदि, सोतत्थ अल्लिविअ-हस्सि.

अणचच्चुप्पिअ-दिअओ अण्णिअ-निव-खोहम् आसीणो. २७

जाविअ मुहुत्तम् एगं, पुरोहिओ जाविअ-दुह-कलि-लल्लिओ.
दन्त-रुई-ओम्भाल्लिअ-गयणो उच्चारही मन्तं. २८

उच्चारिअ । उत्थहिअ । गुलुगुच्छिअ । उपेलिअ । उअमिअ । “उअमेरुत्थ-
हुअल्ल-गुलुगुच्छोपेलाः” [३६.] ॥

पेण्डविरो । पडविआइ । पडविआइ । “एस्सापैः पडव-पेण्डवै” [३७.] ॥

वोक्कन्त । अबुक्कन्त । विण्णति । “विहोपेवेक्काबुक्की” [३८.] ॥

२७. एणमुएणत्तो सेवार्थसमागमवन्दारुसकल भूपालकृतपादप-
तने एणमुएणत्थिमु एहणार्थकलोकेषु वा अर्पिता एसन्नतासूचनाय
मनाज् न्यस्ता दृष्टिः चक्षुर्विन्धासो येन स तथा । अर्पितदृष्टिः स्वद-
ज्ञानयदानसपादितसमाजनसंतोषः । अनर्पितहृदयः गम्भीरत्वाद्
अनवतीर्णस्याभिप्रायः स कुमारपालावनिधः । अर्पितनृपक्षोभं किम्
एवोधुना नो विध्यास्यतीति उत्पादितउत्पत्तिनृपतितत्तत्तित संभ्रमं
यथा भवती एवं तत्र कनकमण्डपिकायाम् आसीनः । उपविष्टः ॥

पण्णामिअ । अल्लिविअ । अणचच्चुप्पिअ । अण्णिअ । “अपेरल्लिव-चच्चुप्प-प-
णामाः” [३९.] ॥

२८. एकं मुहुर्न यापयित्वा उपवेजानन्तरं स्वसमरथास्यर्थं मृ-
पस्य सावधानार्थं च क्षणमात्रं एतस्य यापितं स्वमहिम्ना गमितं
दुष्टस्य लोकदुःस्वदायित्वाद् अयिष्य कलेः कलिकालस्य ललितं वि-
लासो येन स तथा । दन्तरुचिभिः राजाधरकरकल्पदज्ञान राक्षसभिः
प्रापितं व्याप्तं गगनं येन स तथा । पुरोहितः पृथ्वीशश्रेयोर्थं मन्त्रम्
उच्चार्य अभ्यणत् ॥

जाविअ । जविअ । “यपेजविः” [४०.] ॥

हार-पह-पञ्चालिअ-हिओनिवो, याविओध्व अमाण,
 पक्खेडिअ-चमगाहिं विकोसिअच्छीहि उवसरिओ. २९
 ओग्गालिर-वसहाण, वग्गालिर-करहथाण, वारम्मि
 रोमन्य-भङ्ग-जणणो अहासि गम्भीर-तूर-रवो. ३०
 पुव्वन्तोसिरि-णिहुवय-सिरिम, उम-कामय-सिरिं पयामन्तो,
 विच्छेडालिअ-भुमयाहिं राया विलयाहि परिअरिओ. ३१

२९. हाराणां नानविधमुक्ताकलापानां अभाभिः पूषितं हृदयं
 वृक्षस्थलं यस्य सतथा । अतः उत्प्रेक्ष्यते । अमृतेन पूषितं इव
 व्याप्तं इव । विकोशितानि वारंवारं चालनेन स्फारीकृतानि चाम-
 राणि यकाभिस्तास्तथा ताभिः । विकोशिताक्षीभिः विकल्पितनेत्राभिः
 नृपः उपसृतः । चामरव्यञ्जकरवनिताभिः शोभार्थं पार्श्वतः सेवित
 इत्यर्थः ॥

ओम्वाल्लिअ । पक्खलिअ । पाविओ । “पुवेरोम्वाल-पक्खाल्लो” [४१.] ॥

पक्खेडिअ । विकोसिअ । “विकोशेः पक्खेडः” [४२.] ॥

३०. रोमन्यं कुर्वन्ति “णिन् वहुलं नाधः” [है० ३.४] इति णिजि
 रोमन्ययन्ति इत्येवंञ्जीला रोमन्ययिनारः उद्गार्य चर्चणकरिष्णवो ये
 वृषभा बलीवर्त्तस्तेषां रोमन्ययिष्कराणां च वारेसयहे । रोमन्य-
 र्थेन भावे षजि रोमन्यत्तस्य भङ्ग एतिरवसवसिल्लत्तादृग्ध्वानश्रवणेन
 संज्ञानक्षोभत्वाद् विच्छेदस्तस्य जमकस्तूर्यरवो नान्दीविनादः अथ
 स्वर्णमण्डपिकायां सिंहासनोपविष्टे नृपे पुरोहितमश्रोद्धारण-चाम-
 रिकीचामरगुहणानन्तरम् आसीत् ॥

ओग्गालिर । वग्गालिर । रोमन्य । “रोमन्येरोग्गाल-वग्गालो” [४३.] ॥

३१. श्रियं कामयते “शीलिकमि” [है० ५.१] इति ने श्रीकामः सार्व

अणकम्पिर-कर-वलिञ-स्योले ओरावितुं अंदोलि-सिंह
रङ्गोलिर-ताड्डु वर-विलयारतिञं काही. ३२

जण-रञ्जणेहि रावितुम् उर्वीसं नस्य-पणसिर-निवेदि
परिवाडिअञ्जलीहिं खे घडिआ कमल-कोसव्व. ३३

श्रीकामकस्तस्य श्रियं एकाग्रयन् उमाकामकश्रियं एकाग्रयन् ।
संपत्यपि स्वनिभूत्या माधवपार्वतीपतितक्ष्मीं अकरयदित्यर्थः । क-
म्पिता अमीष्टकामिनाम् अर्धाक्षनिरीक्षणाद्यै चानिता भुवो यका-
भिस्तास्तथा ताभिर्वनिताभि राजा कुमारपालनृपः । परिवृतः सप्त-
कृत्यकरणाद्य उपभूतः ॥

णिहुवय। कामय। “कमेणिहुवः” [४४] ॥ एवन्तो। पयसन्तो। “यकावेर्णवः” [४५] ॥

३२. अकम्पौ अकम्पनशीलौ । निश्चलावित्यर्थः । यौ कौ हस्तौ
नयोहारोपितं धृतं यन् स्थानं रत्नरवितकाञ्चनपात्रं तस्मिन् आ-
रोप्य संस्थाप्य आरात्रिकं नीराजनाय दीपकमण्डलम् । नदीकयतीति
गृहादिभ्यो णिनि अंदोलिनी स्थिरा शिखा कलिका यस्य तत्तथा तद्
दोलिनी लीलावज्रात् चलनशीलौ ताड्डुलौ कुण्डले यस्याः सा तथा ।
वरं वनिता वारविलासिनी अकाम्येति । उदतारयदित्यर्थः ॥

विच्छेलीञ। अणकम्पिर। “कमेविच्छेलः” [४६] ॥

वलिञ। ओरावितुं। “ओरोपेवेलः” [४७] ॥ अंदोलि। रङ्गोलिर। “दाले रङ्गोलः” [४८] ॥

३३. जनरञ्जनैः नीतिशालिनया लोकावर्जकैः अणमनृपैः घटि-
ताञ्जलिभिः यौजिनैः करसंपुरैः कृत्वा तस्या कनकमण्डपिकायां
नृपं कुमारपालनृपायं रञ्जयितुम् आत्मानि सानुरागं कर्तुं खे शीघ्र-
परिवेष्टो कमलकोशा इव कमलकुड्मलानीव घडिता विरहिताः ॥

रञ्जणेहि। रावितुं। “रञ्जे रावः” [४९] ॥

परिवाडिञ। घडिआ। “घटेः परिवारः” [५०] ॥

कणय-परिआलिहहिं रयणाहरणेहि वेदिअङ्गुलिआ

विक्रिणण-किणण-उड्डा पुरे निविह्वा महाजणिआ. ३४

विक्खेन्तोधरिआ इव भायन्ता अवि अवीहिण निच्च

भीएहि सहचरेहिं निव-दूआ दूरम् आलीणा. ३५

३४. कमकेन वेदिनैर्निर्मिते एताभरणैर्भरकतपञ्चरागदिमु-
द्रिकाभिः कृत्वा वेदिताङ्गुलयः न्यासानाभिकाङ्गुलयः । विक्रयण-
क्रयणयोश्चेकाः महार्धपञ्चमौलिकर्मणिद्वयदिवस्तुनो मूल्येन उ-
दानोपादानयोर्विचक्षणा महाजनिकाः श्रेष्ठिसार्धपञ्चपौरुषपौरुषो-
काः पुरः युष्मत्पसादाद् वयं सुखिन इत्यादिनिजवार्तावृत्तिपादनाश्च
राजोऽङ्गे निविह्वा आलीनाः ॥

परिआलिहहि । वेदिआ । “वेदेः परिआलः” [५१.] ॥

३५. नृपवृत्ताः अत्यर्थीपृथ्वीशसंदेशहारिणो भीता अपि एताप-
राभूततपनमण्डलैश्च्रीकृमारपालभुपातां कृततथाविधसम्प्रादशीनात्
चकिता अपिअभीताः स्वयमुसामर्थ्यचिन्तनात् साकष्टम्भा भीतैः
सहचरैः सभादर्शनादेव सुखैः स्वासुचरैः सह दूरम् आलीनाः ।
एतावे सति संदेष्टव्यं विज्ञपयिष्याम इति सभायां दूरदेशे स्थिताः ।
एवंविधाः सन्तो विज्ञायन्ते विक्रीणदुधरिता इव विक्रीणस्तु सस्तु
उधरिताः केनापि अगृहीतास्त इव । यत् किल विक्रीणानाम् उध-
रति तत् पृथग् भवति ॥

विक्रिणण । किणण । विक्खेन्तो । “क्रियः किणो वेसु के च” [५२.] इति क्री-
णान्तेः किणो वा वेः परस्य तु द्विरुक्तः के । चकारान् किणश्च । णेरिति निवृत्तम् ॥

भायन्ता । अवीहिण । “भियो मा-विहो” [५३.] ॥ नाङ्गुलान् कृत्वा । गिहहि

आलीणा । “आलीङ्गोऽली” [५४.] ॥

१ B C विक्रिणणं. २ B C विक्खेन्तो.

1 C विक्रयक्रयण. 2 B महन. 3 B एव. 4 B C विक्रिणिण. 5 B C किणिण.

6 B C विक्खेन्तो. 7 B C णे इति. 8 B C भाजंता.

भति-गिरिगिअ-हिअडा मउलि-गिलीअन्त-पाणि-संपुडया
 निव-पय-कयले-निलुङ्कन्त-लोअणा सा महा आसि. ३६
 आसि मणि-वेइआसु लुङ्कन्तो, मणि-महिरो लिङ्कन्तो,
 लिङ्कन्तो मणि-थम्मेसु सय-गुणो पडिदिदीइ जणो. ३७
 निवइ-नीलीइर-नयणा, अविशय-सिरी, विलीइर-जुआणा
 अलि-रुङ्गिअ-जइ-रुण्डिअ-किङ्किणि-नीवीउ आसीणा. ३८
 ३६- भक्तौ नृपराधने निलीनम् आसत्तं हृदयं यस्याः सा तथा ।

मौलौ मस्तके निलीयमानम् आदिष्यत् पाणिसंपुटं यस्याः सा
 तथा । राजानम् उद्दिश्य योजितहस्तेत्यर्थः । नृपपदकमले निलीय-
 मानलोचना सादिष्यग्रयना सा सर्वोत्कृष्टा सभा आसीत् । अपर-
 व्यापारं परित्यज्य सेवेकताना संवृतेति भावः ॥

३७. मणिवेदिकासु रत्ननिर्भितवितर्दिसु निलीयमानः । मणि-
 महो निलीयमानः मणिसम्भेसु च निलीयमानः । उत्तिङ्गत्या उत्ति-
 नित्वेन तत्रतत्र संक्रामन् ज्ञानगुणः प्रभूतौ जनः आसीत् संपन्नः ॥

३८. नृपतौ निलेत् सञ्जनश्रीलम् । वीक्षणपरम् इति यावत् । न-
 यनं यासां तास्तथा । अविलीनश्रियः अश्रुशरीरश्रीभाः विलेनारः
 धैर्यध्वंसाद् द्रवणशीला युवानो यकाभस्तास्तथा । अलिरुतजयि-
 रुतं यासां तास्तथा पंचविधाः किङ्किण्यः सुदृघण्टिका यासु तथा-
 भूता नीवयो यासां तास्तथा नार्यः आसीणाः । आरात्रिकादि कृत्वा
 वारवनिताः कुमारपालनृपपार्श्वे उपविष्टाः ॥

गिरिगिअ । गिलिअन्त । गिलुङ्कन्त । लुङ्कन्तो । लिङ्कन्तो । लिङ्कन्तो ।
 निलीइर । “निलीडे-गिलीअ-गिलुङ्क-गिरिग-लुङ्क-लिङ्क-लिङ्काः” [५५.] ॥

अविशय । विलीइर । “विलीडे-विरो” [५६.] ॥

रुङ्गिअ । रुण्डिअ । “रुके-रुङ्ग-रुण्यौ” [५७.] ॥

सर्गेवि हणिअ-विदवा, असुलिअ-दीला, तिलोअ-सिरि-धुवणी,
 कुमर-नरिन्द-सहा सा धुणिआरि-भणोरहा हुआ. ३९
 हुन्तानन्दो, अहुवन्त-संसओ, निवडम् उब्भुअन्त-भई
 पहवन्तो अपरिहवो विण्णविही संधिविग्गहिओ. ४०
 “देव, दीवक्खीहुन्तो निवडिअ-वलेण सो पहवन्तो
 हुआ कुहुण-नादो जहा तहा कुणसु अवहाणं. ४१

३९. स्वर्गेपि । आस्ता मर्त्यलोके । सुनविभवा विद्वान्समृद्धिः
 अश्रुतदोषा स्वपरदेवानाकर्णितस्थितिः । त्रैलोक्यश्रीधूयते स्वधैम-
 वेन अभिभूयते अनेनेति करणे अनदि त्रैलोक्यश्रीधवनी सा अण्व्या-
 वर्णितस्वरूपा “तेलुग् वा” [दे० ३.२] इति कुमारपालेन्यत्र उत्तरपदलोपे कुमारः ।
 स चासौ नरेन्द्रश्च तस्य सभा धुनिरि मनोरथा विषयवस्थितप्रसन्नि-
 विद्वाञ्जलिज्ञानचक्राद्यस्त्रकलितानेकसुभर विहङ्गकस्त्वान् परास्तपत्य-
 र्थिसार्थविरूपकाभिषया भूता संजाता ॥

हणिअ । असुणिअ । “खुदेहणः” [५६.] ॥

धुवणी । धुणिअ । “धूगेधूवः” [५९.] ॥

४०. भवदानन्दः सुपाशलोऽभिप्रेतनिवेदनात् संपद्यमान प्रमोदः ।
 अभवत्सञ्जयः विद्वानस्वयं सैन्यवृत्तान्तत्वाद् अविद्यमान एतिपाद्य-
 विषयसंदेहः । उत्तवन्मतिः सत्यतिभत्वाद् उद्भूतदुष्टिः । यथवन स्व-
 यचनचातुर्येण इतरविज्ञापकेभ्यः समर्थः संजायमानः । अपरिभवः
 कुत्रापि असंपन्नतिरस्कारः । संधिविग्रहिकः संधानविग्रह विनियुक्त-
 प्रधानपुरुषः न्यजिज्ञापत् । वक्ष्यमाणं न्यवीविदत् ॥

हुआ । होन्त । अहुवन्त । अपरिहवो । “खुवेदी-हुव-हुवाः” [६०.] ॥ कचिद्

अन्यदीप । उब्भुअन्त ॥

४१. विजयीकामेव गाथापट्टयवया आह । हे देव महाराज

दूर-द्विआहि करिउं णिआरिअं गुर-वहदि दीसन्ता,

संदाणन्ता, अउनिदुहायणा वेरि-सुहडाण; ४२

वायम्पिरा कलासुं, अमोघ-णिद्वेसणं पयामन्ता,

अपयस्त्रि-असि-फलया, णीलुञ्छन्ता रिउ-दलम्मि; ४३

एथभूतम् इतरोर्ध्वं सैन्यतो विजिह्वं स्पष्टभूतं सर्वत्र एकरं वा सत्

बलं चतुर्द्वयं सैन्यं तेन कृत्वा विश्वीभवन् बलबलेन संपद्यमानः

प्रभवन् ब्रह्मतिरस्कोरेण समर्थः संजायमानः स लोकविख्यातः

कुङ्कुणानां नाथः कुङ्कुणदेशाधीशः यथा यादृशी भूतः संपद्यस्तथा

अवधानं कुरु । तद्वृत्तान्तं त्रिजामनपरो अथेति भावः ॥

हुत्तो । “ अवेति हुः ” [६१] ॥

[णिद्विडिअ । “ एथवस्पष्टे णिद्वडः ” [६२] ॥

पहुयन्तो । “ एमौ हुयो वा ” [६३] ॥ पक्षे फहवन्तो ॥

हुत्तो । “ ते वू ” [६४] ॥

४२. षड्विः कुलकम् । हे महाराज तव योधाः कुङ्कुणं खासाः ।

हीदृशाः । कणेक्षितं कृतम् अर्धक्षानिरीक्षणकरणं कृत्वा दूरस्थि-

ताभिः गगनाद्गणगताभिः सुरबधूभिः अप्यसरोभिर्दृश्यमानाः एतेरणा-

जिरे वैरिभिरदृष्टेष्टा वैकुण्ठस्वर्गम् अशाद्य नः पतयो अधिष्व-

न्तीति सस्पष्टं विलोक्यमाना अवष्टम्बं कुर्वन्तः क्षिप्तधैर्यम् आद-

धाना वैरिसुभगानां च अतिविष्टाश्चक्षणाः “ बहुलम् एतन्नदर्शनम् ”

इति तुरादिवचनाद् रामो रण्यम् अफारयद् इतिवत् स्वार्थे णिनि निश्चेष्टता-

जनकाः ॥

४३. कलासु त्रास्तादि शिक्षासु ज्ञानं करिण्णवः अभ्यासं विधा-

तारः । अमोघं वैरिविजयेन सफलं मत्सुना ओष्ठशालिल्यकरणं तत्

एकात्रायन्तः दक्षीयन्तः । अशिथिलिभवनम् अलम्बनं च करिण्णवः ।

सप्रयत्नग्रहणाद् निश्चिन्ताः सुस्थानस्थान्नेत्यर्थः । एवंभूता असमक्ष

कम्मत्तमत्तं-मन्त्रिअ-रिउणो, गुल्लन्त-सामिणो विजये,
 दाउ वसुम् अद्धारन्ता, पद्दु-आदेशे च स्मरन्ता; ४४
 जुद्धेण भरोवन्ता राम-कहं, भारहं भलावन्ता,
 निअ-कुल-कम्मं लहन्ता, स्मरन्ता खल्लिआचारं; ४५
 वीर-वरणं स्मरन्ता, पयस्सन्ता सामिणो पसायं च,
 वावण-वीर-कह-विम्हरावणा, वडर-पम्मुहणा; ४६
 फलकाः खेसकाश्च येषां ते तथा । दल इति देश्यः दैन्यार्थे । सि-
 सैत्ये निःपतनम् आच्छेदनं वा कुर्वन्तः ॥

४४. सुरं कुर्वाणा एव सुरकुर्वाणमात्राणि । अत्र च सुरशब्देन
 सुरविधेयं शिरस्तुण्ड-मुण्डनादि कर्माच्यते । अतो नापितमात्राणि
 मनिता रिपवो येस्ते तथा । स्वामिनः स्वपुत्रोर्विजये विजयनिमित्तं
 स्वकुलदेवतारि एति चारु कुर्वाणाः । वसु विभूतिं दत्त्वा वर्णनापर-
 वन्दिजनाय वितीर्ष्य अस्मरन्तः दानशौण्डत्याद् अजानानाः प्रभ्या-
 देशे स्वामियदनशिक्षां च स्मरन्तः भनसि धारयन्तः ॥

४५. जुद्धेन तादृक्संग्रामेण कृत्वा रामकथां रामरावणयुद्धवृ-
 त्तान्तं स्मरयन्तो ज्ञापयन्तः । भारते च कौरवपाण्डवयुद्धवृत्तिपाद-
 कथन्यविशेषम् । कौरव पाण्डवयुद्धमित्यर्थः । स्मरयन्तः निजकुल-
 क्रमेणानुगुणभङ्गपराङ्मुखस्वपुत्रपुरुषसमाचारं स्मरन्तः । क्षत्रिया-
 चारं नष्टपृष्ठानुसरणपतितप्रहारपरिहारकथं वीरव्रतं स्मरन्तः ॥

४६. विरवरणम् अनेन सह मया योद्धव्यमिति आकृत्यतिसु-
 भटयुद्धाङ्गीकारं स्मरन्तः अवबुध्यमानाः स्वामिनः प्रसादं च स्मर-
 न्तः । द्विपञ्चाशद्वीरकथायाः शूद्रकादिवीरचरित्रस्य विस्मरणाः
 तत्कथां विस्मरन्तो लोकान् प्रयुज्जानाः । वीरस्य स्मरणाः एतैः सह
 अस्मत्पुत्रं विरोध इति स्मर्तारः ॥

पम्हुसिअ-अम-कज्जा, विम्हारिअ-धानरिन्द-सल-ललिआ,
वीमारिअ-रिउ-मन्ता, तुह जोहा कुङ्कुणं पत्ता. ४७
सीह-रव-पोक्कणा ते, कोक्कन्ता किपि, सच्च-वाहरणा,
उत्तेखिर-तुरय-पयखिरेभ-चडिआ, पसरिआ अ. ४८

४७. विस्मृतान्यकारीः । रणरसिकतया त्यक्तापरशयोजना इति भावः । विस्मारितं निजानुपमपराक्रमेण लोकानां स्मृतिपथम् अवतरन् निषिद्धं वानरेन्द्रबलस्य सुग्रीवशौण्डीर्यस्य ललीतं स्मृतिर्यस्य तथा । विस्मारितः विस्मरन् स्मृतिपथाद् उत्तरन् प्रयुक्तः विपुमश्वः अस्माधिरेवमेवं शोधयन् इत्यादिप्रत्युपर्यालोचो यैस्ते तथा । अस्मदसारधनं एतिभटानां सर्वं शुद्धकरणं विस्मृतम् इति भावः ॥

कुणसु । कविउ । “कुणेः कुणः” [६५.] । कुणेरित्यधिकारः उत्तरसुत्रादकेक्षेपः ॥

णिआरिअं । “काणेक्षिते णिआरः” [६६.] ॥

संदावन्ता । अडनिहुहावणा । “निष्टभावष्टमे णिहुह-संदाणं” [६७.] ॥

वावम्पिरा । “अमे वावम्पः” [६८.] ॥

णिछोळणं । “अन्युनौष्ठ मालिन्ये णिछोळः” [६९.] ॥

अपयखिर । “शैथिल्यतत्त्वने पयखः” [७०.] ॥

णीसुच्छन्ता । “निष्पताच्छ्रोटे णीसुच्छः” [७१.] ॥

कम्मत्त । “सुरे कम्मः” [७२.] ॥

गुत्तलन्त । “चरौ गुत्तलः” [७३.] ॥

अझरन्ता । झरन्ता । भरावन्ता । भलावन्ता । लटन्ता । सुमरन्ता । स्मरन्ता ।

पथरन्ता । विम्हरावन्ता । पम्हुङ्गणा । “स्मरेद्धीर-अर-अर-मल-लट-विम्हर-सुमर-प-यर-पम्हुङ्गाः” [७४.] ॥

पम्हुसिअ । विम्हारिअ । वीमारिअ । “विस्सुः पम्हुस-विम्हर-वीसरोः” [७५.] ॥

४८. सिंहवश्यं व्याहरणाः एतिभटान् एति सिंहनादान् सु-

अहं महमहन्त-णीहरिअ-मद-जले सिन्धुरमि चडिऊण
गणाओ नीलिओ कुङ्कुणाहिवो नीसरन्त-बलो. ४९

वरहाडिआ गहाओ रण-धाडिअ-रक्खणा भडा तस्स,

जग्गिअ-रक्खणा रण-जागरा य आअडिआ तत्तो. ५०

अन्तः । किम् अपरे मृता इदानीम् इत्यादि व्याहरन्तो जल्पन्तः ।

सत्यव्याहरणाः स्ववचनप्रतिपक्षार्थनिर्वाहकत्वाद् अवितथमाशङ्काः ।

उत्पत्त्यस्यः सत्वरं गमनशीला ये सुरंगमाः एषमराश्च यदभाः कुङ्कु-

रास्तेषु आरूढाः स्थिताः । असृताः परबलमनु अवलिताश्च ॥

पोक्कणा कोक्कन्ता । बाहरणा । “आहगे कोक्क-पोक्कौ” [७६.] ॥

उवेखिर । पयखिर । पसरिआ । “यसरे पयलोवेखौ” [७७.] ॥

४९. अथ शुष्मद्योद्यमसंरणानन्तरं एसरन्त-भं निःसृतं गण्डा-

दिस्थानस्यैकाद् निर्गतं मदजलं यस्य स तथा नखिन् सिन्धुरे कु-

अरे आरूढ स्थानात् स्वपतनमभ्याद् निःसरत् पृष्ठतो निर्गच्छद्

बले सैन्यं यस्य स तथा कुङ्कुणाधिपो मस्त्रिकार्जुनाख्यनृपः निःसृतः ॥

महमहन्त । “महमहो गन्धे” [७६.] ॥

५०. गढेति देवयो दुर्गे । तस्माद् निःसृताः । रणाधिः सृत्तानां का-

तरतया संग्रामाङ्गणाभिर्गतानां रक्षणाः तद्याद्यानपरापरसुमरनिवार-

कत्वेन त्रायकाः । जागरिताः शत्रुपक्षाराय कोशेभ्यो निःकाशिता

इत्यर्थः । रक्खुणैस्ते तथा । जागतीत्यदि जागराः रणाय जागराः

सायधानाश्च तस्य कुङ्कुणाधीशस्य मरास्ततः दुर्गनिर्गमानन्तरं व्या-

सृताः परस्परं युद्धाय उद्युताः ॥

णीहरिअ । नीलिओ । नीसरन्त । वरहाडिआ । धाडिअ । “निःसरेणीहरि-नी-

लधाड-वरहाडाः” [७९.] ॥

जग्गिअ । जागरा । “जायेजीमः” [६०.] ॥

समरमि वावरन्ता, साहद्विअ-पर-वला, असंवरिआ,
 अणसाहरिअ-पेम्मासरीहि सन्नामिआ वरिउं. ५१
 आदरिअ-वीर-वरणा, सारन्ते पहरिउं पयद्दाय,
 अणओहिअ-भड-भाणा, ओरसिआ इव सिवस्स गणा. ५२
 ओअरिअ दीहिआओ अचयन्तीकय-सरन्त-सुहउंदिं
 तीरन्ताणवि पारन्ताहिं तेहिं कयं जुज्झं. ५३

५१. समरे व्याप्तिर्यमाणाः युवर्तमानाः संवृतं युगपद् अभिषा-
 तपवृतत्वेन भयजननात् पिण्डीकृतं परबलं यैस्ते तथा। असंवृताः
 भयाभावाद् यथेच्छं विचरिताः। असंवृतम् उच्छलत् प्रेमयासां
 ताः असंवृतप्रेमाणस्ताश्च ना अमर्यश्च ताभिर्विरितुं वरणं कर्तुम् आ-
 वृताः अङ्गीकृताः ॥

आअद्विआ । वावरन्ता । “व्योप्राअहुः” [६१.] ॥

साहद्विअ । असंवरिआ । अणसाहरिअ । “संवृगेः साहर-साहद्वौ” [६२.] ॥

५२. आहतविरवरणाः। अनेन परबलवीरेण सह अया योद्ध-
 व्यम् इति कृतप्रतिज्ञा इत्यर्थः। अनवलीर्णः अक्षुब्धः भरमानः सुभ-
 ताभिमानो प्रेम्णा ते तथा। उदरतः पदारान् ददत्तः यदर्थं प्रवृत्ताः।
 एवं च मर्त्यासंभाव्यतथाविधयुद्धविधानाद् मर्यन्ते शिवस्य गणा
 इव अवलीर्णाः स्वर्गलोकाद् आयाताः ॥

सन्नामिआ । आदरिअ । “आदगेः सन्नामः” [६३.] ॥

सारन्ते । पहरिउं । “उहगेः सारः” [६४.] ॥

५३. अक्षुब्धवृत्ताः असमर्थकृताः अक्षुब्धसुभरा यैस्ते तथा
 तैः अक्षुब्धतामपि मध्ये अक्षुब्धदिस्तेः कुङ्कुणाभिप्रायैः दीर्घिकतः

सकृन्तो अणयक्किञ्ज सलहिञ्ज सर-वरिसणो निवो ताण
मणि-रवचिञ्ज कणय वेअडिञ्ज मादिओ पहरिउं लग्गो. ५४
दिन्नम् असोहिञ्ज मंसामणाळ अणपउलिञ्जं तओ भंसं
अरि-पयण पयावेणं तेणं सर-मिहिरेण रणे. ५५
 अवतीर्य युद्धं कृतम् । समरतूर्यनिर्घोषश्रवणपवृद्धोत्साहत्वेन तदैव
 रत्नानाद्यपहाय संग्रामः प्रारब्ध इति भावः ॥

अणओहिञ्ज । ओरसिआ । ओअरिञ्ज । “अवतरेरोह-ओरसौ” [६५.] ॥

५४. ब्राह्मवन् इतरसुभरापेक्षया समर्थः । अफकिन्नम् अनीचै-
 र्गतम् । सर्वोत्कृष्टमित्यर्थः । अतएव स्तुतिं श्रवणं यस्य स
 तथा । मणिभिः रवितः कनकेन रवितो मौरी यस्य स तथा । म-
 णिस्पर्शनिर्मितसंज्ञाह इत्यर्थः । [न्या] ताण इति द्वितीयाथाः षष्ठी [६.१३७]
 इति तान् गूर्जरसुभरान् पदकुं लग्नः ॥

अचयन्तीकय । तरन्त । तीरन्ताण । पारन्तरहिं । सकृन्तो । “जकेअय-तर-
 तीर-पाराः” [६६.] ॥

अणयक्किञ्ज । “फक्कस्थक्कः” [६७.] ॥

सलहिञ्ज । “सलघः सलहः” [६८.] ॥

रवचिञ्ज । वेअडिञ्ज । “रवेवेअहः” [६९.] ॥

५५. अरीणां पञ्चनो दाहकः यत्तापो यस्य स तथा तेन शरमो-
 क्षणशीलेन रणे तेन नृपेन अपक्वमांसस्य अज्ञानानां भक्षकाणां गु-
 ध्रादीनाम् अपक्वं मांसं ततः शरमोक्षणानन्तरं दत्तम् । अनेके सुम-
 दास्तेन व्यापादिताः सन्तो गुध्रादिभक्षा अभूवन्निति भावः ॥

असोहिञ्ज । अणपउलिञ्जं । पयण । “पचेः सोह-पउल्ले” [७०.] ॥

उत्तिष्ठिअ-सङ्केणं, पच्छ अवहेडिउं निअंणि दलं
 अणंछुडिअ-कुल-धम्मं सीह-झुणी तेण रेअविओ . ५६
 णिलुडिअ-भय-पमरो, धंसाडिअ-भयम् इमं समारुद्धो,
 मुअन्तो आणे, णिअलीअ सो कोह-दुहिअप्पा . ५७
 जूरवणेहि उमच्छत्तेसु जय-सिरि-अवञ्चिओ समरे,
 नाह. अवेह विरेहिं पाडैकेहिं न वेलविओ; ५८

५६. सुक्तशङ्केन अवगणितपरपक्षभयेन तेन नृपेण अमुक्तकुल-
 धर्मे अत्यक्तकात्रियाचारं निजमपि । दलेति देख्यः सैन्ये । तत् प-
 श्यात् सुकथा । अतिवीर्यात् स्वबलस्य अग्रे भूतेत्यर्थः । सिंहध्व-
 निर्मुक्तः । अयम् अहं युष्माकं कृतान्त इह आगत इति अस्मद्-
 लस्य निकटीभूय एते जगर्जेत्यर्थः ॥

५७. सुक्तभयपमरः सुक्तभयं तथाविधानेकारुपातेपि निर्भयम्
 इमं समारुद्धः क्रोधदुःखितात्मा शेषाग्निमन्तपगात्रः स नृपः आणान्
 मुञ्चन् दुःखम् अमुञ्चन् ॥

मित्ररेण । उत्तिष्ठिअ । अवहेडिउं । अणछुडिअ । रेअविओ । णिलुडिअ ।
 धंसाडिअ । मुअन्तो । “सुवेसल्लुवहेड-मेत्तोत्तिक्क-रेअव-णिलुज्ज-धंसाडा” [१२] ॥
 णिअलीअ । “दुःखे णिअलः” [१२] ॥

५८. त्रिभिविधोपक्रमः । हे नाथ कुमारपाल नृप कुङ्कुणाधीशः
 रचितव्युहे विहितस्वनाविशेषे गृहीरसैन्ये उपदेशम् अरचयत् । य-
 तिभट परासनेन आत्मसैन्यस्य अचकांशं चकारेत्यर्थः । तथा निजं
 यशोलक्ष्मीं समारचयत् । कीदृशः । यञ्जयस्तु विपतारकेषु वञ्चकैः ।
 अतिच्छलयुद्धकुशलैरित्यर्थः । तैः सह समरे सति जयश्रिया अव-

१ B णिलुडिअ. C णिलुडिअ. २ C णिवः ३ C पायकैः

IC ADDS सन्. 2 B णिलुडिअ. C णिलुडिअ 3 BC णिवल्लोय. 4 BC
 णिवल्लः. 5 So BC. AND NOT एवेसम्.

उग्गाहिअ-जय-पड्भो-अवहिअ-ब्रह्मि गुज्जर-दलमि
विडविडिअ पासं तक्कालं रडअ-गेमओ; ५९

सारविा रणं-छेने उवहस्थिअ-आउहेहिं जुज्झन्तो
केलाइ आउहो सो निअ समारीअ जस-छंछि. ६०

पहु-कज्ज-समारचणेण सिञ्चिओ तुह वलेण बाणेहिं
सीभर-सिमिअ-वसुहो मय-सेअणओ इभो तस्स. ६१

क्षितः । अवञ्चयितुमिः अवञ्चनाशीलैः पदातिभिः न वञ्चितः न
विप्लव्यः । छलसुध्रे एकदसुध्रे च अस्यैव जयोभूदित्यर्थः ॥

५९. रचितजयपतिज्ञः कृतपरबलभङ्गाङ्गीकारः । तत्कालं युध्वा-
वसरे रचितरोमाञ्चः विहितपुलकः

६०. रणक्षेत्रे समारचिते काष्ठकण्टकपाद्याणाद्यपनयनेन समी-
कृते समारचितायुधैः उतेजितास्त्रैः सह समारचितायुधो युध्दमानः
संघहरन् ॥

जूरवेणेहि । उमच्छन्तेसुं । अवञ्चिओ । अवेहिवरेहिं । केलाइओ । “वञ्जेवैहव-
वेलव-जूरवोमच्छाः” [९३.] ॥

उग्गाहिअ । अवहिअ । विडविडिअ । रडअ । “स्वेरुग्गाहावह-विडविडिः” [९४.] ॥

६१. हे महाराज यमुकार्यसमारचनेन स्वामीकार्यविधायकेन
तव बलेन बाणैः कृत्वा तस्य कुङ्कुणाधीनास्य जीकरैर्नासा यमुक्तपृ-
ष्ठकैः सिक्ता वसुधा येन सत्तथा मदेन साप्रस्थानक्षरन्मदजलेन
सेवकः भूतलस्य उक्षकः उभः सिक्तः । योत इति भावः ॥

सारविा । उवहस्थिअ । केलाइअ । समारीअ । समारचणेण । “समारचेरवहस्थ
सारव-समार-केलाण” [९५.] ॥

सिञ्चिओ । सिमिअ । सेअणओ । “सिचेः सिञ्च-सिम्यौ” [९६.] ॥

पडिसुहृदे पुच्छन्ता, गज्जन्ता टिक्कमाण-वसहव्य,
 अहं बुक्किआ तुह भडा कुड्डुण-देसाहियं दहुं. ६२
 अग्घिअ-वम्मा, उज्जिअ-रीरक्कया, मण्डल्लग-राहिअ-करा,
 रेहिअ-सेभा, रीरिअ-रण्डया, राइआ ते अ. ६३
 आउड्डिअ-रह-चक्के, खुण्णन्त-हयं, णिउड्डमाणेभं,
 बुड्डन्त-भडे, करि-रुहिर-मज्जणे ताण आसि रणं. ६४

६२. गर्भदूषभा इव सदर्यनिनदद्गवेन्द्रा यथा गर्जन्तो निनादे
 कुर्वन्नाः सन्तः एतिसुभयान् पुच्छन्तः अथ हस्तिनि शरवर्षान-
 न्तरं तव भयः कुड्डुणदेसाधियं दृष्ट्वा अयमसाविहास्त इति विज्ञाय
 गर्जिताः हतोद्यं जितमस्माभिरित्यादि सदर्यं निनदिताः ॥

पुच्छन्ता । “पुच्छः पुच्छः” [९७] ॥

गज्जन्ता । बुक्किआ । “गर्भे बकुः” [९८] ॥

टिक्कमाण । “वृषे टिक्कः” [९९] ॥

६३. राजितवर्मणः एदीप्तसंनहा राजितशिरस्काः शोभित-
 शिरस्काणां मण्डलाग्रराजितकराः स्वद्विविधराजितहस्ता राजितं
 सैन्यं गैस्ते तथा राजितरणाङ्गणस्ते तव भयं राजिताश्च ॥

अग्घिअ । उज्जिअ । सदिअ । रेहिअ । रीरिअ । राइआ । “शजेरग्घ-उज्ज-
 सह-रीर-रेहाः” [१००] ॥

६४. मज्जन्ते अस्मिन् इति मज्जने करिरुधिरं च तैर् मज्जने च
 तस्मिन् । यावति करिरुधिरं मज्जन्ते तावतीत्यर्थः । करिणा रुधि-
 राणि तेषु मज्जने बुड्डने सति वा । मज्जन्तश्चक्रं बुड्डितरथपादे मज्जद्दयं
 मज्जदिभं मज्जन्दं रणे तेषां गजैरकुड्डुण भयानाम् आसीत् जातम् ॥

१ C बुक्किआ. २ C सरिक्कः.

1 C बुक्किआ. 2 So BC AND A too, THOUGH THE VRmI APPEARS TO
 CONSIDER वृषे AS THE READING. 3 B om. तद् मज्जने च.

आरोलिअ-सर-माला-वमालणो मल्लिअज्जुणो राश
पुञ्जिअ-पहु-लज्जिर-गुज्जेरहि जीहाविओ तेहि. ६५
ओसुकन्तो तेअण-गिराहि सो खल-धम्म-सुहण-भडे
उग्घुमिअ-सेख-रोसाणि आसिणो केवि सिक्खविही. ६६
सुज्जुन्ता घम्म-ज्जले कज्जल-पुञ्जिअ-सुहव तेण भडा
पर-तेअ-पुंसणेण फुसिअ-जसा हक्किआ केवि. ६७
आउड्डिअ । खुण्ण । णिउड्डमाण । लुड्डन्त । मज्जणे । “मजेराउड्ड-णिउड्ड-
बुड्ड-खुण्णाः” [१०१.] ॥

६५. पुञ्जिता राशीकृता याः शरमालास्तासां पुञ्जको विस्तारकः
 मल्लिकार्जुनो राजा पुञ्जितो अर्थवशात् पिण्डीभूता अत एव प्रभोः
 स्वस्वामीनो लज्जितारः कथं वयस् एवंविधा मुखं दर्शयिष्याम इति
 लज्जनशीला ये गुजरास्तैः लजितः कथम् एतैर्भूयमात्रैर्बुधे इति ल-
 ज्जमानः तैस्तथाभूतैर्लज्जितो लज्जो प्रापितः ॥

आरोलिअ । वमालणो । पुञ्जिअ । “पुञ्जेरागेर-वमालो ” [१०२.] ॥

लज्जिर । जीहाविओ । “लस्सेजीहिः ” [१०३.] ॥

६६. तेजन्यः अमर्षजनिका या गिरः उत्तरयस्ताभिः रेरे सत्रिया
 मा पलायध्वम् इत्यादिवाग्भिः । सस्रुते सनम् अन्तरेण पुञ्जितादीनाम्
 अथयोग इति ओसुकन्तो इत्यस्य धात्वन्तरेण अर्थः कथ्यते । दीपयन् । यन्मते
 सनम् अन्तरेणापि प्रयोगस्तन्मते तेजमान इत्यपि भवति । स मल्लिकार्जुनचूणो
 मृष्टः उनेजिताः । सेखेति देख्यः । कुन्ता यैस्ते तथा । तेच मृ-
 द्दास्यश्च ते तथा तान् क्षत्रधर्मीमार्जनभरान् सत्रियाचारनिर्मलि-
 कारकं सुभरान् कानपि अशिक्षयत् ब्रह्मैरताडयत् ॥

ओसुकन्तो । तेअण । “तिजेरोसुकः ” [१०४.] ॥

६७. धर्मजलं स्वदोदविन्दून् सृजन्तः दशदिना उत्पुंसयन्तः ।

पहु-नाभापुराणो धम्माहुल्लणो वेरि-नाम-मज्जणओ
तं सुरिओ गइन्दं गुज्जर-लोओ अवेमइओ. ६८

सुडिअ-सुहडो-सुरिअ-तुरंगमो, विरिअ-बाण-पसरो य,
मुसुसुरिअ-सिरताणो, करअओ कुङ्कुणाहिचई. ६९

पविरअआनवत्तो, नीरअअ-विजय-वेजयन्तीओ
सो लूण-सीस-कमलो कओ तुहाभअिअ-भडेहि. ७०

जेण्यत्थधुनास्मान् आमाविति विच्छायवदनत्वाद् उत्प्रेक्ष्यन्ते । कज्ज-
लमृष्टसुरवा इव अञ्जनलिप्तानना इव । सृष्टवशासः अपासित-
कीर्तयो भवाः परत्तेजो मारजनेन शत्रुपतापविध्वंसकेन तेन मल्लिका-
जुननृपेण निषिद्धाः अग्रतो विचरन्तः सिंहनादेन निरस्ताः ॥

६८. अभुनासुः अमार्जनः तादृश्यपि संशयमेव समुत्थानत्वाद् अ-
नृत्युसकः । एकरीकारक इत्यर्थः । धर्माभार्जनः स्रवधर्मीनपासकः ।
वैरिनाममार्जकः वैरिविनाशेन तन्नाशेपि ध्वंसकः । अभग्नो गूर्ज-
रलोकः अस्मद्वलवीरजनः ते प्रारब्धावर्णितस्वरूपं गजेन्द्र मल्लिका-
जुननृपहस्तिनम् अभाङ्गीन् शस्त्रैरभैत्सीत् ॥

लुहण । उप्पुसिअ । रोसाणिअ । लुच्छन्ता । पुज्जिअ । पुसणेण । कुसिअ ।
अपुसणो । अहुल्लणो । मज्जणओ । “ मूजेरुग्गुस-लुच्छ-पुच्छ-पुस-पुस-पुस-लुह-
हुल-रोसाणाः ” [१०५.] ॥

६९. भग्नसुभटः रणाङ्गणनष्टपदातिवर्गी भग्नतुरंगः ध्वस्तहयो
भग्नबाणधरः स्वणितवारपञ्चो भग्नशिरश्चाणः लूनशिरस्कश्च
कुङ्कुणाधिपतिर्भग्नः शस्त्रैर्भिन्नः ॥

७०. भग्नतपत्रः छिन्नच्छत्रो भग्नविजयवैजयन्तीकः छिन्नवि-
जयसुवाती ध्विकृतपताकः स मल्लिकार्जुननृपः लूणशीर्षिकमलः तत्र

१ B C ° पुसणो THOUGH THEY HAVE ° पुसणो IN THE COMMENTARY. 2 B सु-
समु° WE WITH C

1 B ° सुवाती° C ° सुवाती°

नय-पडि-अगिर, अणुवञ्चिओ सि दाहिण-दिमाइ तुमम् इण्हि
 विटविअ-कुङ्कुण-सत्तङ्ग-संपओ. अज्जिअ-जसोह ! ७१
 पहु-सिरि-नय-सिरीए जुज्जसि, जुप्पसि तिलङ्ग-लच्छीए,
 जुअसि कञ्चि-सिरीए, भुञ्जन्तो दाहिणिं इण्हि. ७२
 सिन्धु-वई तुह चमटण-वेलिहो, तुमइ दिअ-चट्टणओ,
 न जिमइ दिवसे, जेमइ निमाइ, पञ्चिम-दिमाइ तह. ७३
 अभयभट्टैः महासंशय विमर्देण अपराद्धमुत्सैर्वीरैः कृतः विहितः ।
 व्यापादित इत्यर्थः ॥

सूरीअ । अवेमइओ । सुडिअ । सुरिअ । विरिअ । सुसुसुरिअ । करञ्जिओ ।
 पविरञ्जिअ । नीरहोअ । अभञ्जिअ । “ भञ्जेवमय-सुसुसुर-सुर-सुर-सुड-विर-
 पविरञ्ज-करञ्ज-नीरहोः ” [१०६.] ॥

७१. हे नयानुव्रजिते नीत्यनुगमनशील अजीता आत्मशान्कृता
 कुङ्कुणानां सयाङ्गसंपत् स्वास्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुग्धलक्ष्म्यपलक्ष्मी-
 र्येन सतथा । अतएव अजितयज्ञओह, असि त्वं दक्षिणदिशा
 अनुव्रजितः अनुगतः । दक्षिणदिक्स्वामी संवृत इत्यर्थः ॥

पडिअगिर । अणुवञ्चिओ । “ अनुव्रजेः पडिअगः ” [१०७.] ॥

विटविअ । अज्जिअ । “ अजविटवः ” [१०६.] ॥

७२. हे यमो कुमारपालरूप दक्षिणाम् अवाचीं दिशम् इदानीं
 भुञ्जानः उपभोगयन् श्रीनगरत्रिया गुनक्षि युक्तो वर्तसे । तिलङ्ग-ल-
 क्ष्म्या गुनक्षि । काञ्चीत्रिया चयुनक्षि । दक्षिणदिग्भिजयात् तद-
 न्तर्वर्तिदेवा स्वामीत्वम् आसीसीति भावः ॥

जुज्जसि । जुप्पसि । जुअसि । “ युजो जुअ-जुज्ज-जुप्पाः ” [१०९.] ॥

७३. तथा तव भोजनस्य वेला विद्यते यस्य स भोजनवेलावान् ।

१ B° वञ्जिओ. WE WITH C.

1 So B C. A HAS सुसुसु. 2 So B C AND NOT °व्रजितः, THOUGH B ONCE
 READ °व्रजित 1 = °व्रजितः १ 3 B OM THE EXAMPLE C °वञ्जिओ WHICH WE
 FOLLOW. THE AUTHOR OF THE DHUNDHINT ALSO HAS °वञ्जइ, NOT °वज्जइ.

ताम्बूलं न समाण्ड, कम्मण-कालेवि नण्हा जवणो,
 विसा अ नोवभुञ्जइ भाण तुह, वसुह, कम्मवण ! ७४
 मणि-गदिअ-कणय-छडिआहरणे उब्बेसरो वर-तुरङ्गे-
 संगलिअ लक्ख-सङ्गे पेसइ तुह रिउ-असंघडिओ. ७५
 हरिस-सुरिआणणो सो, महि-मण्डण, कामि-रीडणो राया
 टिठिठिक्कइ तुह वारं हय-चिञ्जिअ-हत्थि-चिञ्जइअं. ७६
 भवतो वेलाधर इत्यर्थः । त्वया दत्तभोजनः जीवत्वसौ वराक इत्य-
 नुकम्पया विलीर्णग्राममात्रजनकदेशः पश्चिमदिशः सिन्धुपतिः
 प्रतीचीदीक्संबन्धिस्वामी दिक्से न भुङ्क्ते निजाणं भुङ्क्ते । स्वाम्य-
 साक्षात्कारे वेलाधरा रात्रौ भुञ्जत इति स्थितिः ॥

७४. हे वसुधोपभोजक पृथ्वीपालक तव भयेन हेतुना जवनः
 जवनदेशाधीनाः ताम्बूलं न भुङ्क्ते । भोजनकालेपि न भुङ्क्ते । विषयाश्च
 ज्ञान्यदीन् देशान् वा नोपभुङ्क्ते । सर्वे ताम्बूलास्वादनादि मुक्त्वा के-
 वलं त्वाराधनोपायान् अधीत इत्यर्थः ॥

भुञ्जते । चमटण । चण्डणओ । जिमइ । समाणइ । कम्मण ।

अण्हा । “ भुजो भुञ्ज-जिम-जेम-कम्मण्ह-समाण-चमट-चण्डाः ” [११०.] ॥

उवसुञ्जइ । कम्मवण । “ वेपेन कम्मवः ” [१११.] ॥

७५. रिपुभिः असंघटितः भवद्विपक्षपृथग्भूतः सन् उब्बेसरो-
 मणिघटितकनकघटिताभरणानि संघटय मेतदित्वा लक्षसंख्यानं प-
 भूतान् इत्यर्थः । वरतुरंगमाश्रयं तव प्रेषयति भवत्रिजितम् उपलोकयति ॥

गदिअ । छडिअ । “ घरेगदः ” [११२.] ॥

संगलिअ । असंघडिओ । “ समोगलः ” [११३.] ॥

७६. हे महिमण्डन धरित्रीभूषक हर्षेण प्रसन्नो यत्नि महाराज

१८ उब्बेसरो. WE WITH B. २ ८° वि०

। B om. ° क. २ B om. FROM तुङ्गे UP TO एओ BOTH INCLUSIVE. ३ B C
 साम्यः ° ४ C ° त्कारे वेलाः ५ ५० B C. ६ B C केवलत्वः ७ ८° विपक्षे. ८ C
 उब्बेसरो. WE WITH B. ३ B ° घटित. ° WE WITH C.

चिञ्चिञ्चिओ अस्वुडिअ-भतीव तुमम्मि मगह-देस-निवो
उम्सवुडिअ-पुव्व-गन्वो अत्तुडिअं पाहुडं देव. ७७
अस्वुडिअ-गमणम्, अन्तोडिअ-मदम्, अत्तुडिअ-लसवणं महेभ-कुलं
अणिलुक्कन्त-सिणेहो गउडो पेसीअ तुज्ज का. ७८
लुक्किअ-जसम् उच्चुरिअ-पणावम् उल्लुक्किअ-मेड्ढाणि काही
घोसन्ती तुह सेणा भय-धुलिअं कम्मउज्जेसं. ७९
 इति एमोदेन स्फुटिताननः विकसितमुखः कार्यमण्डनः शोभाज-
 नकः । वाराणसीस्वामीत्यर्थः । स सर्वथामिन्द्रः तव हयैर्मण्डितं शो-
 भितं तत्तथा सद्यः चलन्तिमण्डितं च तत्तथाभूतं द्वारं मण्डयति ।
 मध्यम् आविशनं एतदहं दौघारिकेण नियिज्जः जायः सिंहद्वारमेव
 अलं करोतीत्यर्थः ॥

मुदिअ । “हसेन स्फुटेश्वरः” [११४.] ॥

७७. त्वयि अत्तुडितभक्त्या अस्वण्डितबहुमानेन मण्डितो भू-
 भितः तुडितपूर्वगर्वः गलितपाश्याभियानो अगधदेवात्पः अत्तुडितं
 निरन्तरं आभूतं हत्वादिदौकनं ददाति तुभ्ये अयच्छति ॥

मण्डण । रीडणो । दिविदिक्कइ । चिञ्चिअ । चिञ्चइअं । चिञ्चिञ्चिओ ।

“मण्डेभिव्व-चिञ्चअ-चिञ्चिल्ल-रीड-दिविदिक्काः” [११५.] ॥

७८. अत्तुडितस्नेहः अनपगतपीतिः गौडः गौडदेशाधिपतिस्तव
 हृते अत्तुडितगमनम् अस्वण्डितपादव्यासम् अत्तुडितमदं निरन्तर-
 निवृतवान् अवाहम् अत्तुडितलक्षणं संपूर्णलक्षणोपेतं महेभकुलं छै-
 षीत् आहिणोत् ॥

७९. हे त्वय तव सेना घृणीमाना चलन्ती सती तुडितयज्ञसं वि-
 गलितकीर्तिं तुडितप्रतापं गततेजसं तुडितमेदिनीकं भगवानिम् ।

तुज्झ पहाद्विर-सिविरे, धुम्माविअ-तंसमाण-कुम्मम्मि,
दिहेवि, दमाण-वड विवहमाणो भए भरही. ६०.

अणकटिअ-दुद्ध-मुड-जस, पयाव-धम्मट्ठिआरि-जस-वुसुम,
तुह गण्ठअ-वूहेण विरोलिओ तस्स पुर-जलही. ६१

बाहुलकाद् अत्र कथ्यत्याभावः । भयघूर्णितं साध्वसचकितं कथ्यकुञ्जे-
ग्रामं अकार्षीत् ॥

अखुट्ठिअ । उखुट्ठिअ । अतुट्ठिअ । अस्वुट्ठिअ । अतोडिअ । अतुडिअ ।
अणिखुक्कन्त । लुक्किअ । उखुरिअ । उलुक्किअ । “ तुहेस्तोड-तुह-तुह-खुणेस्सुखे-
लुक्-णिखुक्क-लुक्कोलुराः ” [११६.] ॥

६०. हे भूपते तव घूर्णितश्चलितो विवर्तमानः धराधस्तित्वं
कुर्मो येन स तथा तस्मिन् घूर्णयित्वा विचरणशीलं यच्छिबिरं स्क-
न्धाधारस्तस्मिन् दृष्टेऽपि । आस्तां शुध्यमाने । दशार्णपतिः भवे वि-
वर्तमानः सन् अघ्नियत आणान् असुचत् ॥

घोलन्ती । घुलिअं । पहाद्विर । धुम्माविअं । “ घूर्णो बल-घोल-धुम्म-पहालाः ”
[११७.] ॥

तंसमाण । विवहमाणो । “ विवहेदसः ” [११८.] ॥

६१. हे अकथितदुग्धसुचित्राः अम्यनावर्तितक्षीरनिर्मलकीर्ते-
यतापघर्मकथितारित्राः दुग्धस्य तेजस्तापरापितरिपुकीर्तिपुष्प तव
शुश्रूषितव्यूहेन द्यूहेन सेनानिवेष्टेन कर्त्री तस्य दशार्णपतेः पुरमेव
अतिविस्तीर्णत्वात् जलधिः मथितः रत्नाश्रयजादिलिप्सया विलो-
हितः । तत्रशरं विलुण्टितम् इत्यर्थः ॥

अणकटिअ । अट्ठिअ । “ कथेरदः ” [११९.] ॥

गण्ठअ । “ ग्रन्थो गण्ठः ” [१२०.] ॥

मन्थिअ-दहिणो तुण्णं वुसल्लिआ तस्स नगरओ कणयं-
 णिण्हन्तेहिं तुह सेणिएहिं अवअच्छिआ अम्ह. ८२
 तस्स चसूवा समरे एमज्जिआ तुह भडेहि णिव्वरिआ
 णिज्जोडणेहि णिल्लुरणावि अणल्लुरिअ-पयावा. ८३
 छिन्दिअ-लल-दुहाविअ-सिरैक्क-णिच्छल्लिउत्तमङ्गण
 उद्दालिआ दसण्णाण मिरी चालुक्क-सुहडहिं. ८४

८२. हे धराधीश मथितदधः तुण इति देश्यत्वाद् नवनीतं त-
 दिव तस्य दशार्णपतेः मथितार् नगरात् कनकं तव सैनिकैस्तैः ए-
 सिञ्चैर्युक्ताभिः आदवा नैर्दयं ह्युदिता तृषिताः ॥

विरोलिओ । मन्थिअ । वुसल्लिआ । “मन्थेवुसल-विरोलौ” [१२१.] ॥

अवअच्छिआ । “ह्यदेवअच्छः” [१२२.] ॥

८३. हे महाराज तस्य दशार्णपतेः छेदनशस्त्रैः प्रतिभरानां वि-
 दारकाः अतएव अच्छिन्नप्रतापा अरवण्डिततेजसोपि चक्षूपाः सै-
 निकास्तव छेदनैर्विदारकैर्भरैश्छिन्नाः सन्तः समरे निषण्णाः
 स्थिताः । मृता इत्यर्थः । ये छेदना अच्छिन्नप्रतापाश्च ते कथं छिन्ना
 इति विरोधाभासः अपिग्राह्यार्थः ॥

एमज्जिआ । “नेः सदे मज्जः” [१२३.] ॥

८४. छिन्नानि विदारितानि च्छत्राणि येषां ते च छिन्नाः शिरस्का
 येषां ते च छिन्नानि उत्तमाङ्गानि येषां ते च तथा । तेषां दशार्णानां
 दशार्णदेवकत्रिणणां श्रीः सप्तसङ्गसंपन्नौ लुब्धसुभैः आच्छिन्ना
 गृहीता ॥

णिव्वरिआ । णिज्जोडणेहि । णिल्लुरणा । अणल्लुरिअ । छिन्दिअ । दुहाविअ ।
 णिच्छल्लिअ । “छिवेदुहाव-णिच्छल्ल-णिज्जोड-णिव्व-णिल्लुर-ल्लुराः” [१२४.] ॥

१ C सिणिएहि. २ B णिण्होः C णिण्हो. ३ BC छिन्दिअ. ४ BC सिरैः

1 BC वुसल्लिओ. 2 BC अवअच्छिअ.

उत्पट्टिअ-वारेहिं रुन्धिअ-मग्गेहि हक्कमाणेहिं
 कुज्झन्तेहिं तुह सेणिएहिं जूराविआ रिउणो. ९१
 तुह जायन्त-पवेसे सिन्धै, जमन्त-परिहवो सत्तो,
 तडिअ-भओ महुरेसो न तडुवी आजि-संगम्भं. ९२
 तडिअ-कणय-चाणं विरट्ठिअं थिपिअण तुह सेअं
 महुरेसो तणिए-दिही रक्खीअ नीअं पुरिं महुरं. ९३
 कम् अरिउमानहयम् अरिउभकुलम् अरिउमानचमूणं सैन्यं म-
 युगणं यामम् । सुखसुखेन तत्त तस्यां गतम् इत्यर्थः ॥

णीहरिअ । अक्कन्धावणयं । “आक्कन्देणीहरः” [१३१.] ॥

अरिउज्जमाणं । अजूरिण । अजिसूरन्त । “रिवदेजूर-विसूरे” [१३२.] ॥

९१. हे नरेन्द्र तव रुद्धद्वारैः वेष्टितप्रतोल्यादिनगरसुरैः अतएव
 रुद्धमार्गैः निषिध्यवर्त्मभिः । निवारितलोकप्रचारैरित्यर्थः । निषेधन्तिः
 प्रतिभवन् निवारयन्तिः कुध्यन्तिः संकोपैः सैनिकै रिवः क्रोधिताः
 क्रोधं प्रापिताः ॥

उत्पट्टिअ । रुन्धिअ । “रुधेरुत्पट्टः” [१३३.] ॥

हक्कमाणेहिं । “निषेधेहक्कः” [१३४.] ॥

कुज्झन्तेहिं । जूराविआ । “कुधेजूरः” [१३५.] ॥

९२. हे महीपाल तव जायमानपवेसो सैन्ये सति ततः सैन्यात्
 जायमानपरिभवः अल्पसैनिकत्वाद् उत्पद्यमानतीव्र प्रकारः । अत
 एव ततभयः अभूत्साध्वस्यः अधुरेजाः आजिसंगम्भं समराशेपं ना-
 ननिष्ट न चकार ॥

जायन्त । जमन्त । “जिनो जा-जम्मो” [१३६.] ॥

९३. तर्हि किं चकारेत्याह । हे नरेन्द्र तत्तकनकचयेन कृत्वा

समाहितं अन्त-जस-भर, जङ्गल-वङ्गणोद्यमपितुं दिग्ग
 तुह रिउ-झङ्गण-धण-पथाव-संतपिण गथा. १४
 जस-ओअग्गिअ-ति-हुअण, तेण कथा भत्ति-वाविअ-मणेण
 असमाणिअ-गुण, वङ्गं समाहितं तुज्झ विज्जती. १५
 तत्तं तव सैयं चूखा संतोष्य मधुरेवस्ततधृतिः विहितचित्तसौख्यः
 सन् निजं पुनं मय्युगम् अरक्षत् ॥

तद्धिअ । तद्धुअ । तद्धिअ । विरहिअं । तणिअ । “तनेस्तड-तहु-
 तहुव-विरहाः” [१३७] ॥

यिपिउण । “त्तपः स्थिणः” [१३८] ॥

१४. हे स्वर्गोपसर्पद्योभर त्रिदिवोल्लसत्कीर्तिनिक्त्र उपस-
 रितुं त्वाम् आश्रयितुं जङ्गलपतिना सपादत्वधाधिपेन रिपूणां संता-
 पको यो घ्नयतापः आन्य त्वदाज्ञानैङ्गीकारेण विरोधकं यत् तेज-
 स्तेन संतमेन सता तव गजा दत्ताः ॥

अल्लिअन्त । उवसंपितुं । “उपसर्पेरद्धिअः” [१३९] ॥

अङ्गण । संतपिण । “संतर्पेद्धिअः” [१४०] ॥

१५. हे यजोव्यासत्रिभुवन असमाप्ताः अनिष्टिताः । असंस्मृता
 इत्यर्थः । गुणा यस्य स तथा तस्य संबोधनम् । तव वैरं समाप्य
 त्वदाज्ञानैङ्गीकारेण विरोधं निष्ठां नीत्वा वैरं समाप्तुं निष्ठां नेतुं वा
 भक्तिव्याप्तमनसा तेन जङ्गलपतिना विज्ञप्तिः कृता ॥

ओअग्गिअ । वाविअ । “व्यापेरेअमाः” [१४१] ॥

असमाणिअ । समाविउं । “समापेः समाणः” [१४२] ॥

तडु पिड्विओ तुरुको, दिंसी-नाहो गलस्थीओ तह य,
 अडुक्खिओ अकामी, रिउ-घत्तणं, छुह महाएसं. ९६
 सोद्धिज्जड जह लुज्जे तहमं पोलेसु रिउ-हुल्लेन-कजे
 कं कं परीसि न तुमं ? किणावि रिद्विआ न तुज्झाणा. ९७
 गुल्लेगुण्डिउण हत्थं, उत्थद्धि अ तज्जणिं भणामि इमं,
 हक्खवुविअं तुमायिअ मह दुग्गं वेरि-उक्खिवण ! ९८

९६. एकादशभिर्गीयाभिर्द्विजिमिकामेवाह । हे रिपुक्षेपण वेरि-
 निरासक त्वया तुरुको स्तेच्छाधिपतिः क्षिप्तः । तथा दिंसी-
 नाथः योगिनीपुरेश्वरश्च क्षिप्तः । कात्रिः वाराणसीशश्च क्षिप्तः ।
 कश्चिद् आत्ममानि नृपः स सर्वस्त्वया तिरस्कृत इत्यर्थः । मम
 कुलपतेरादेशं क्षिप विलज । मम निरोपं ददस्वैत्यर्थः ॥

९७. हे क्षीणीपते यथा लुब्धः स्वसेवकः क्षिप्यते सर्वस्मिन् कं
 नियुज्यते तथा रिपुक्षेपणकोर्धे स्वशत्रुतिरस्कारप्रयोजने मां क्षिपं
 नियुज्स्व । तथा कं कं त्वं न क्षिपसि । अपि तु सर्वमपि शत्रुवर्गं
 नीरस्यसि । अत एव केनापि तवाज्ञा नक्षिप्ता । सर्वोपि त्वमि-
 रोपपरः संवृत इत्यर्थः ॥

पेहिलो । गलस्थीओ । अडुक्खिओ । घत्तण । छुह । सोद्धिज्जड ।
 पोलेसु । हुल्लण । परीसि । रिद्विआ । “क्षिपेर्गलत्थाकुक्ख-सोद्ध-वेस-पोल-
 छुह-हुल्ल-परि-घत्ताः” [१४३.] ॥

९८. हे वैर्यक्षेपण अगतिनिरासक त्वयैव मम दुर्ग कोटः उ-
 त्क्षिप्तम् उत्सारितम् । नान्योस्य संशुभवमपि निरीक्षितुं क्षम इत्यर्थः ।
 इदम् एतत् हस्तम् उत्क्षिप्य उद्धीकृत्य तर्जनीं प्रवेदिन्यङ्गुलीं च उ-
 त्क्षिप्य भणामि सकलदूषालमण्डलीउत्थसं यत्तीपादयामि ॥

अल्लित्यअ-विजय-धजा उब्भुत्तिअ-गुरु-कण तुहं करिणो
उस्सिक्कन्ति गिरिणि हु, रिउ-णीरव, कंन अक्खिववमि ? ९९
कमवसइ जुण-कीलो, लुट्ठइ सेमो, सुअन्ति दिक्करिणो,
कुम्भोवि लिंसइ, अणवेविरम्मि तद्ध पहु महीधरणे . १००
आयम्भमाण-हिअया आअब्भन्तीउ विल्लविश रणणे
इड्डन्त-मिभू तुह रिउ-वहल्ल दडा वडवडन्ति . १०१

९९. रिपून् आक्षिपन्ति निरस्करोति । “कर्मणोऽण्” [हे० ५.१] इत्याणि
 रिपून् आक्षिपन्ति निरस्करोति । तत्र उस्सिक्कविजयध्वजाः । अर्धोद्धृत-
 विजयवैजयन्तीकाः । उस्सिक्कगुरुकणः उल्लालितवृहद्गुण्डादण्डाः
 करिणः । हु इति संभावयामि । गिरिमपि उक्सीयन्ति उत्सारयन्ति ।
 अतस्त्वं के नाक्षिपसि । यस्य तव एवंविधा हन्तिनः स त्वं सर्वमपि
 विजयस इत्यर्थः ॥

गुरुगुच्छिऊण । उर्यद्धिअ । हस्तुविअं । उक्खिववण । अल्लित्यअ । उब्भुत्तिअ ।
उस्सिक्कन्ति । “उत्सिपेगुल्लगुल्लोत्थङ्गा ल्लव्येभुत्तोस्सिक्क-हस्तुवाः” [१४४] ॥

णीरव । अक्खिववमि । “अक्षिपेणीरवः” [१४५.] ॥

१००. हे यमो अवेपितरि अकस्मे निश्चले महीधरणे पृथ्वी-
 णामारधारके त्वयि सति जीर्णकोलः आद्यवराहः स्वपिति । शेषः
 फणिपतिः स्वपिति । दिक्करिणो दिग्गजाः स्वपन्ति । कुम्भः कमठः
 स्वपिति । एतत्कारणस्य भवना करणाद् एते निश्चिन्ताः संवृता इ-
 त्यर्थः ॥

कमवसइ । लोट्ठइ । सुअन्ति । लिंसइ । “स्तेपे कमवस-लिस-लोट्ठः” [१४६] ॥

१०१. हे नेरेन्द्र तव वेपमान हृदयाः साध्यसदृशान् कल्पमान-

मय-लिम्पिअ-वसुहा तुह न णडन्ति गथा, विरन्ति नय तुरगा;
 अणगुणन्त-परक्कम, अवहावसु को तुह दुइज्जो? १०२
 सन्दुमइ धरं, सन्धुकुइ पुरम्, अन्धुत्ता तहोज्जाणं,
 तुज्ज पयावमि-पलीविआण सन्वपि तेअविअं. १०३
 मानसाः । वेपमानाः कायेषि वेपयुभूतः । विलपित्रो विलपनशील्यः ।
 विलपच्छिन्नो रुदद्वाल्का विषुवध्वः अरण्ये दधिते विलपन्ति ।
 हा नाथा गुप्मान् विना कथं कथं ज्ञानं धरिष्याम् इति दधितवि-
 षयान् विलापान् कुर्वन्तीत्यर्थः ॥

अणवेविरमि । आयस्वमाण । आयज्झन्तीउ । “वेपरायन्वायज्झो”

[१४७.] ॥

विलविरा । छडून्त । वडवहन्ति । “विलोड्ढीकुं-वडवहौ” [१४८.] ॥

१०२. हे अगुण्यत्पराक्रम स्थिरशौडीर्यं तव मदलिप्तवसुधाः
 दानसिक्तभूमयो गजान गुण्यन्ति प्रधानत्वाद् रणसंसर्देषि न व्या-
 कुलीभवन्ति । तुरगाश्च न गुण्यन्ति अतः क्रयस्व । मयि यमोदे-
 त्यर्थः । यस्मात् कस्तव द्वितीयः । न कश्चित् तव प्रतिपक्षभूतोस्तीति
 भावः ॥

लिम्पिअ । “लिपो लिम्पः” [१४९.] ॥

णहन्ति । विरन्ति । अणगुणन्त । “गुण्येवि-णडो” [१५०.] ॥

अवहावसु । “अपोऽवहो णिः” [१५१.] ॥

१०३. हे महिष तव यत्तापाग्निना उदीक्षानां उज्ज्वलितानां गृहं
 उदीप्यते तथा पुरं उदीप्यते तथा उद्यानं उदीप्यते । किं बहुना । स-
 र्वमपि उदीप्यम् । त्वच्छत्रूणां चक्षुषविलेपनचन्द्रिकाद्यपि संतापहेतुः
 सर्व्वेत्तम् इत्यर्थः ॥

जइ संभावसि सगो, लुब्धसि अह वा अहिन्द-लोगसि,
 स्वउरइ इन्दो, पहुहुइ वासुगी ता खु अक्खेवाह. १०४
 आरमिअ माए भति आरविअं पहु तुममि दासत्तं.
 आरमिअं खु निव्वाहिस्सं; कत्तो उवात्तम्मो? १०५
 पञ्चरत्ति नगरुआ झड्डण-जोगेवि मारिसमि जणे.
 जइ कहवि अभतो हं वेत्तवणिज्जो तुह अहं तौ. १०६

संतुमइ । सन्धुक्कइ । अभुत्तए । पत्तीविआण । तेअविअं । “पत्ती-
 पेत्तेअव-सन्तुम-संभुक्काभुताः” [१५२.] ॥

१०४. हे अक्षोभ निःस्पृहस्य यदि त्वं स्वर्गे स्वर्गनिमित्तं लुब्धसि
 गार्ह्यं करोषि । अथवा अहीन्द्रलोके नागलोकनिमित्तं लुब्धसि
 तदा । खु इति संभावयामि । इन्द्रः लुब्धति । वासुकिः शेषः लु-
 भ्यति । किमयम् अत्रापि न स्थितुं दास्यतीत्यभावसौ क्षोभं
 वहतीत्यर्थः ॥

संभावसि । लुब्धसि । “लुभे संभावः” [१५३.] ॥

स्वउरइ । पहुहुइ । अक्खेवाह । “सुगेः स्वउर-पुहुही” [१५४.] ॥

१०५. हे उभो भक्तिं मेवाम् आरभ्य त्वयि दासत्वम् आरब्धम् ।
 ननु आरब्धमपि नै निर्वाहयिष्यतीत्याह । आरब्धम् अहीकृतं च
 दासत्वम् । खु इति निश्चितम् । निर्वाहयिष्यामि । ततः कृत उपालम्भः ।
 स कथमपि एवं मम छञ्चनीयता भविष्यतीति भावः ॥

आरमिअ । आरविअं । आरमिअं । “आडोरभे सम्-टवो” [१५५.] ॥

१०६. किञ्च हे नराधिप गुरुका शुष्मत्सदृशा महीशंसः उपाल-

द्वञ्च विभक्तिं सोऽं राया जम्भायन्त-जणम्मि निमीहे
 लच्छि-विअम्मिअ-णिमुट्ठि-सणणे णिव्वाओ लोअण-वीसामे
 म्भणेत्थेपि निर्भत्तनाहेपि भावुत्ते जने नेपत्तं भन्ते न विरुपकं एति-
 पादयन्ति । परं एत्थं तव कथमपि अभक्तः अवज्ञापरस्तदा उ-
 पात्तमभनीयः शिक्षणीयः ॥

उपात्तम्भो । पञ्चारन्ति । इदं । वेलवणिज्जो । “उपात्तम्भेइदं-पञ्चार-वेलवाः”

[१५६] ॥

१०७. इति पूर्वोक्तप्रकारेण विद्वान् सांघिकविग्रहिकोक्तविज्ञापनं
 श्रुत्वा निराभ्य जम्भमाणः निद्रातुं कामत्वात् जम्भां गृह्णन् जने यत्र
 तस्मिन् निजोद्ये अर्धरात्रे स्तस्या विज्ञप्तिं यत्र तत्तथा । महार्धम-
 इत्यर्थः । तत्र तत्रमं च निमृमध्यं यच्छ्रयं शय्या तस्मिन् राजा
 कुमारपालभूषो लोचनयोर्विश्रामे स्वेदापनोदनमितं विश्रान्तः । सु-
 खापेक्ष्यर्थः । पादाकुलकं छन्दः ॥

जम्भायन्त । “अवेर्जम्भो जम्भा” [१५७.] ॥ अवेरिति किम् । विअम्मिअ ।

णिमुट्ठि । “भासकान्ते नमेर्णिमुट्ठः” [१५८.] ॥

णिव्वाओ । वीसामे । “विश्रमेणिह्” [१५९.] ॥

इत्यचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्रकृतद्वयाश्रय-

महाकाव्यवृत्तौ षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥

१ C° मि. २ C° विअंभीणिअ° ३ BC° वीसामो.

१ BC° ल° २ BC° शिष्यः ३ BC° वेल्वा. ४ C° मानो. ५ C° निद्रातु-

कारित्वाद्. ६ C° र्थः

ओहाविअ-सयल-बेलो, उत्थारिअ-अन्तरङ्ग-रिउ-यमो.
स्युन्दिअ-करणो राया निदन्ते चिन्ताम् इअ काही. १

अकमिआ विसाहिं, रिगिटिल्लेन्ता पुरन्धि-स्वेवाए.
ही दुपुदुल्लन्ति भवे चकम्मविआ कुकम्महिं. २

१ अथ प्रबोधकाले परमश्रावकसमुच्चितां स्थिविरक्तव्यासक्तगुण-
दोषस्त्रीसुगुप्तास्थुलभद्रादिमहर्षिजिनवचनतदुक्ताबुद्धाननिरतप्रद्यो-
तापञ्चपरामृष्टिस्तवश्रुतदेवताप्रभावव्यावर्णनरूपां चिन्तामेव चतुर-
शीत्या गाथाभिराह । ओक्रान्तानि स्वद्यत्वेन परभूतानि सकलद्वन्द्वानि
समस्तपत्यर्थिपार्थिवसैन्यानि येन स तथा । ओक्रान्तान्तरङ्ग-रिपु-
वर्गः विजितमदमानमनोभवसंमदक्रोधलोभरुषान्तशरतिमशुहः ।
ओक्रान्तकरणः वज्रीकृतेन्द्रियो राजा कुमारपालधूपो निद्वान्ते स्वा-
पविरामे इति वक्ष्यमाणं चिन्ताम् अकाशीत् ॥

२ कथंकथं चिन्ताम् अकरोद इत्याह । विषयैः शब्दस्पर्शगन्ध-
स्पर्शैराक्रान्ताः वज्रीकृताः पुरन्धीसेवया सीमन्तिनीसंभोगेन हे-
तुना अभ्यन्तः पर्यटन्तः कुकर्मभिः ज्ञानाचरणीयादिभिर्भूमिताः
अमं यापिता जीवाः । हीति स्वेदे । भवे अतुर्गतिकसंसारं अमन्ति
विचरन्ति ॥

ओहाविअ । उत्थारिअ । स्युन्दिअ । अकमिआ । "आक्रमे रोहावोत्थार-
स्युन्दाः" [१६०.] ॥

१ B C छिदिः २ C °विरिल्लेन्ता.

1 B C छुदिअ. 2 B C सुदाः OR °वेदाः. WE WITHA.

काम-गह-भमडिहहिं भमाडिओ भम्मडेइ को न भवे ?

गय-काम-झणणो पुण तलअण्डइ सिध्द-भूमीसु. ३

टण्डलिअ-भुमयं भुमिअ-धणू, जग-झमणो-गुमिअ-आणो,

जंन कुमावड भयणो अफुसिअ-बुद्धी खुसो धन्नो. ४

हुमड पुरे, दुसड वणे, परड थलीसुं, परीड जल-मज्जे,

अभमिअ-धितो दूँथीहि णीड धन्नो पसम-रज्जं. ५

३. कामगहेण आन्तेः आन्तिम् आप्तेनीलिपरादिदशीनिकैः कृत्वा

आन्तः मोहम् उपगतः को भवे न आभ्यति अपि तु तादृशः

णो संवीपि संसारे भरतीत्यर्थः । गते कामभ्रमणे मन्मथमोहो

यस्य स तथाविधः पुनः सिध्दभूमिषु सिध्दक्षेत्रेषु भ्रमति गच्छति ॥

४. आन्तश्चु चलितनेत्रोर्ध्वरोमपद्मति यथा भवति एवं भ्रमितं

विद्वद्वशीकरणाय चलितं धनुर्येन स तथा । अत एव जगद्भ्रमणः

सुवनआन्तिकारको अभिताडश्च सर्वत्र विलसितशासनो मदो यं

कर्मपि पुरुषं न भ्रमयति न चालयति सः अभ्रमितबुद्धिः निश्चल-

मतिः खु निश्चितं धन्यः उवाच ॥

५. रित्राभिरान्तचित्तः असूतमनाः सन् पुरे आभ्यति वने आ-

भ्यति स्थलीषु आभ्यति जलमध्ये च आभ्यति । शीलप्रभावाद् न

क्षापि देवतादिकृतं स्वचित्तं संपद्यत इत्यर्थः । किं बहुना । सकलानर्थ-

हेतुरग्रीव्यावृतमनस्त्वाद् वनं परमपदं लब्ध्वा धन्यः उवाच राज्यं

गच्छति । निरुपमसुखहेतुपत्रमैकतानः संपद्यत इति भावः ॥

टिरिटिछन्ता । दुण्डुलन्ति । चक्कम्मविअ । भमडिहहिं । भमाडिओ । भम्मडेइ ।

झणणो । तलअण्डइ । टण्डलिअ । सुमिअ । झमणो । गुमिअ । कुमावड ।

मोक्षिअ शोक्खम् अइच्छइ, पसमं उक्कमइ, अक्कमइ सँगं,
 मोक्खेवंपि हु अणुवज्जइ, अईइ न हु जो जुवइ-सइं द
 तारुणे णिम्महिण, अवज्जमन्तेसु हाणिम् अक्खेसु,
 ही पच्चइइ बुद्धेवि न पसमं काम-पच्छन्दी. ७
 णीणन्ति मित्त-भज्जं, गम्भन्ति सुअं, वहुंणि पद अन्ति,
 णीलुक्कन्ति च गुरु-गेहिणिंणि काम-वस-परिअलिआ. ८
 अइसिअ । हुमइ । दुसइ । परइ । पशीइ । अभमिअ । “अमेतिरिस्सि दुण्डुल-

दण्डसु-चक्कम-भम्मइ-भमइ-भमाइ-तलअण्ट-ज्जण्ट-ज्जम-सुम-गुम-कम-सुस-सुम-सुस-
 परि-पराः” [६१.] ॥

६. हु इति निश्चितं यो युचति सङ्गं न गच्छति । रमणीं न सेवत
 इत्यर्थः । स एव सौख्यं गच्छति । एवमं गच्छती । स्वर्गं गच्छति ।
 किं बहुना । मोक्षं चिदानन्दस्य परमपदमपि गच्छति ॥

७. तारुणे यौवने गते गतिने सती अवेषु बुद्धियेषु च दानिं
 हामं गच्छन्तु प्राप्नुवन्तु सन्तु । हीति खेदे । बुद्धेयि जराजरजरित-
 त्तुः पुरुषोपि कामं विषयाभिलाषं गच्छति याति इत्येवंशीलः ।
 कामगामी सन् न एवमं गच्छती । तारुण्येपि कामविह्वलो न
 परत्र हितम् आचरतीत्यर्थः ॥

८. कामवशागताः मन्मथपारतन्त्र्याया मित्रभार्या गच्छन्ति ।
 सुतां स्वपुत्रिकां गच्छन्ति । बधून् स्तुषामपि गच्छन्ति । किं बहुना ।
 गुरोः पितृकृत्यभ्यात्मोपाध्यायस्य गेहिनीं कलत्रमपि गच्छन्ति
 च । लोकधर्मविरुद्धं तस्यास्तस्याः सीमन्तिन्याः सेवनं कुर्वन्तीत्यर्थः ॥

१ B C मंग. २ B सौक्खं. WE WITH C.

। B दुः २ B दुसइ. ३ B चक्कमभम्मइतलअण्टं ० मिट्टिण्णं भमइ AND भमाइ.
 C चक्कमभम्मइ भमाइतलअण्टं ० मिट्टिण्णं भमइ. WE WITH A. 4 C परहितं FOR
 परत्र हित. 5 B तस्याः FOR तस्यास्तस्याः.

महिलाण वसे परिअलिउण, बोलन्त-हरिअम् इह पाव
अवसेहन्ति तिरिच्छीउवि अवहरिउज्जल-विवेओ. ९

जे गिरिणासीअ-मेरा वम्मह-वस-गा समं न निवहन्ति,
अहिपञ्चुइआ नृण ते मुहिआ कम्-भूमिप्पि. १०

महिलाण पेम्म-संगयम् आगच्छन्तीण जोन अभिउइ
उम्मत्थइ नाण-सिरी तस्स आगच्छइ विवेओ. ११

९. महिलाणां वसोगत्या । तत्परतस्त्री मूयेत्यर्थः । गच्छद्वाके
अप्यज्जन्ते यथा भवति एवं गतो ज्ज्वल विवेकाः नष्टविज्ञादकृत्याक-
त्यविचाराः । अतएव पाषाः कुत्सितकर्मचरणाद् अधर्माणि ब्रूह
जगन्ति तिरिच्छीः गोगर्दभ्यादिका अपि । आस्ताम् उभयत्येकविरुद्धा
मानुषीः । गच्छन्ति कामयन्ते ॥

१०. गतमेराः नष्टमर्णादा भन्मथवज्ञाः स्त्रीसंभोगपरा ये ज्ञाम्
रागाद्यभावं न गच्छन्ति कर्मभूमौ आर्यक्षेत्रे नूनं निःसंदेहं ते मुधा
आर्यक्षेत्रेत्यनेकसाध्यस्य शमस्य असाधज्ञानिरर्थकम् आगता उ-
त्पन्नाः ॥

णीइ । अइच्छइ । उक्कसइ । अक्कसइ । अणुवजइ । अइइ । णिम्महिण ।
अवज्जसन्नेसु । पच्चहुइ । पच्छन्दी । णीणन्ति । रथन्ति । पवन्ति ।
णीउक्कन्ति । परिअलिआ । परिअलिउण । बोलन्त । अवसेहन्ति । अवहरिउ ।
गिरिनासिअ । निवहन्ति । “गमेरइ-अइ-उणुवज्जावज्जसोक्कसाहस-पच्चइ-
प-अन्त-णिम्ह-णी-णीण-णीउक्क-पदअ-रम्म-परिअल-बोल-परिअल-गिरिणास-
निवहावसेहावहराः ” [१६२.] ॥

११. येष्णा संगते सयेम यथा भवति एवम् आगच्छन्तीनां रन्तुं

१ C° जोवि. २ B° विवेय. ३ B° पचुइआ.

1 C° आर्यः. 2 B° निस्तहिण. 3 C° जो. 4 B° वज्जसोक्कसाहस. C° वज्जसो.
कुसाकुसु. A° वज्जसोक्कसपच्चइ. OMITTING TWO LETTERS IN THE TEXT AND
THE EXAMPLES BOTH B AND C HAVE उक्कसइ AND अक्कसइ.

न भवे पञ्चागच्छद् अपलोहिअ-प्राणसो सुखइ-सङ्गे
पडिसाय-मणो परिमामिहि कहि ओवसम-भग्गो. १२

सङ्गुण-कुसलाणं उब्भावन्तीण केवि रमणीण
किंल किंचिअ-माइइअ-कोइमिहि न खेइत्ति. १३

तौकमानानां महिमानां यो न संगच्छते न संयुक्तो भवति । महि-
मानसु न रम्यतीत्यर्थः । तस्य ज्ञानश्रीः अभ्यागच्छति संमुखम् आ-
दौक्ते । विवेकश्च अभ्यागच्छति । सकल समीहितपरविज्ञानपेक्षा-
पूर्वकारिणा पात्रम् असौ संजायत इत्यर्थः ॥

अहिपञ्चुइआ । आगच्छन्तीण । “आइअ अहिपञ्चुअः” [१६३.] ॥

संगय । अब्धिउइ । “समा अब्धिउः” [१६४.] ॥

उम्मसुइ । अब्भागच्छद् । “अब्भाडोम्मसुयः” [१६५.] ॥

१२. युवतिसङ्गे. अपत्यागतमानसः एतिनिवृत्तौ चित्तः शान्तमनाः
कषायानुपपुनस्वान्तः शान्तैः शयसुक्तैश्च कथितोपशममार्गः उपदि-
ष्टपत्रामवर्त्मा न भवे पत्यागच्छति । रागद्वेषाद्यनर्थहेतुबोधाभिष्वङ्ग-
निवृत्तत्वाज्जरा मरणादिसर्व परमपदम् आसादयतीत्यर्थः ॥

पञ्चागच्छद् । अपलोहिअ । “पत्याह पञ्चोइः” [१६६.] ॥

पडिसाय । परिमामिहि । उवसम । “इमेः पडिसा-परिसासो” [१६७.] ॥

१३. रमणकुशलानां सुरतक्रीडानिपुणानां रममाणानां औघिभिः
सह क्रीडन्तीनां रमणीनाम् “निर्विशेषं न समान्यम्” इति रसः क्रीडा-
मात्रेणैव विशेषक्रीडने वर्तते । अतो रसरसरतैरिति । कोर्थः । किंल-
किंचित मोहायित कुट्टमितैः कृत्वा केपि नीलगाः केचन महा-

रमणीओ शमा णीसरणिज्जं अवेछणिज्जं च
अग्घविअ-वम्महाओ की अग्घाड्ड मिणेहेण ? १४
माथाड उदुमाया, अहरेमिअ-तुच्छगड अदुमिआ,
चवल्लत-पूरिआओ की तुवरड ददुम् इत्थीओ ? १५

स्मानो न रमन्ते । नानाकामचेष्टाविशिष्टास्त्य न सेवन्त इत्यर्थः ।
तत्र स्मितहसितरुदित भयरोषगर्भदुःखश्रमाभिलाषसंकरः किलकिं-
चित्तम् । श्रियकथादौ तन्दावभावनेत्या चेष्टा मोदयित्तम् । अधरा-
दिगहाद् दुःखेपि हर्षः कुहमित्तम् । संस्कृतैरेव किलकिंचित्तादिशब्देः कि-
लकींचेत्यादिभिर्दौ रमेरेतदादेशविधानम् अनेकधा शब्दसुसतिरिति न्यायप्र-
दर्शनार्थम् । यावन्ते रमणमात्रेण च एते ययुज्यन्त इति ज्ञापनार्थं वेति ॥

१४. रमयतीति "उत्स्वनीयादयः" इति [है० ५-१] कर्त्तव्यं अनीये रमणीये
कमनीय रूपपुरुषम् अरमणीयं जगदुष्ठाद्यभिभूतपुरुषं च रमणाणां
सेवमानाः पूर्णमन्मथाः आङ्घ्रि कर्मात्तिकविचारकरणविक्षणत्वाद्
अन्यूनमनसिजा रागाः कः स्नेहेन पूरयति । गम्या गत्यविचारविक-
सासु तासु न कोपि विचक्षणोऽनुसगम् आधत्त इति भावः ॥
सङ्कुडुण । उभावन्तोस । किलकींचिअ । मोट्टाड्डअ । कोहुमिण्हि । सेडुली ।
रमणीओ । णिसरणिज्जं । अवेछणिज्जं । "रमेः सङ्कुडु-सेडुलोऽभाव-कि.लकिंच-
कोहुम-मोट्टाख-णीसर-वेष्टाः" [१६६.] ॥

१५. मायया पूर्णभूताः । पूर्णतुच्छतया समयागाभ्यर्थेण पूर्णाः ।
चपलत्वपूर्णाः अस्मैर्यज्यासाः स्वीर्दसुं कस्वरते । न कोपि विद्वान्
सस्युहम् अवलोकिनुम् उद्यच्छत इत्यर्थः ॥

१ ६० B C. AND NOT अहिरे°

१ B C किलिः २ B C कुडिः ३ C चेति ४ B C कुष्टाः ५ B C लिः

६ B कुडुमि° ७ कुडुमि° (WITCH IS DOUBTLESS MISCOPIED FROM कुडुमि°)

७ B C A किलिः ८ ७० WE WITH B C AND A-

तुरन्ति, अतूरन्तपि हु जअडावन्ति, तुरिअ-मयणाओ

अहह हरिदी-राया स्विरन्त-मोणहिं अङ्गेहिं. १६

पञ्चदमाण-सरीरा झरन्त-खाळव्व पञ्जारिअ-रमणा

धीरा अणिहुअन्तेवि णिञ्चलावेडु ही महिला. १७

अण्विअ । अण्वाडड । उत्तुमाया । अहरेमीअ । अङ्गुमिया । पुरिआओ ।

“पूरैराया झाँघयो धुमाहुमाहिरेमा.” [१६९.] ॥

१६. स्वरितमदनाः उल्लसितमनोभवा हरिद्रावद् राणो यासां
तास्तथा । अस्थिरपेजालुब्धधाः । अहहेति स्वेदे । तादव्योपि कष्टं
क्षरत्स्वेदेः सान्त्विकविकारवज्रात् स्वित्रैरङ्गैः कृत्या स्वरन्ते स्वयं
भोगिसंभोगाय उत्सहन्ते । अत्वरमाणं संभोगालुब्धं पुमांसं स्वर-
यन्ति तथाविधविलासकरणेन प्रेरयन्ति ॥

तुगरडु । जअडावन्ति । “सरस्ववर-जअडौ” [१७०.] ॥

तूरन्ति । अतूरन्तं । “त्यादिवात्रोत्तुरः” [१७१.] ॥

तुरिअ । “तुरोऽयादौ” [१७२.] ॥

१७. क्षरच्छरीरा निर्गच्छस्त्वेदोद विन्दुपवाहत्तनुः । क्षरन् बहद्
यत् । खाळेति देव्यः । अञ्जुचिजलनिर्गमस्थानम् । तदिष क्षरितं
रमणं स्मरकृपिका यस्याः सा तथा । महिला अक्षरतः अनाद्रेह-
दयनपि धीरान् । हीति स्वेदे । क्षारयति । आद्रेहदयान् करोति ।
सन्वाच्चारयतीति यावत् ॥

स्विरन्त । पञ्चदमाण । झरन्त । पञ्जारिअ । अणिहुअन्ते । णिञ्चलावेडु । “क्षरः
स्विर-झर-पञ्जार-पञ्चड-णिञ्चल-णिहुआः” [१७३.] ॥

१ C पवडः २ B °हुः C °हुः

1 SO BC AND NOT अक्षिरे° 2 C° जलः° WE WITH BA° 3 HERE
BC AND A READ °हि° ALL RIGHT. 4 BC संभोगालुब्धं. 5 BC °आ.

उच्छलित-परिफाडित-भोगोवम-रमणि-रमण-रमिराण
सती विअलड, थिप्पड कन्ती, बुद्धी अणिहुहड. १६
तस्स विसड्डउ हिअये, सगहुत्तं दल्लउ बुद्धी-कोसल्लं,
जो लिहड वलिअ-भत्तं वम्मि-लालं रमणि-अहरं. १९

१६. पूर्वम् उच्छलितः परिवृतः पश्चात् परिस्फारितः । विद-
रितोदरदेश इत्यर्थः । यो भेको मण्डुकस्तेन उपमा सादृश्यं यस्य
सत् तथा । एवंविधं यद् रमणीरमणं तद्रन्तारो रमणशीलास्तेषाम् ।
सादृश्यराङ्गसत्तानाम् इत्यर्थः । शक्तिर्वलं विगलति भ्रूयति । क-
न्तिर्विगलति बुद्धिश्च विगलति । उपलक्षणमात्रम् एतत् । अन्यदपि
कम्पादि स्त्र्यादिसत्तानां संजायते । यद् उत्तम् ।

कम्पः स्वेदः श्रमो बुद्धौ क्षमिष्योर्विबलक्षयः ।

राजयक्ष्मादिरोगाश्च अवेद्युर्भेद्युनोत्थिताः ॥

उच्छलित । “उच्छल उच्छलितः” [१७४.] ॥

विजलड । थिप्पड । णिहुहड । “विगलेस थिप्प-णिहुहो” [१७५.] ॥

१९. वलितभक्तमिव दान्तभोजनमिव । वलिन्यः अधः पतनशीला
काला यत्र तत् तथाविधं रमणधरं सुन्दरीदशनच्छदं यो लेहि वि-
बति । तस्य पुरुषस्य शक्तकृत्वः शान्तवारान् हृदयं दत्तुं भेदम् आ-
शोतु । बुद्धिर्कोशलं च दत्तु । तथा विधाकार्यनिरतस्य चैतन्यपाण्डि-
त्यादि विफलम् इत्यर्थः ॥

विसड्डउ । दल्लउ । वम्मि । वलिअ । “दलि-कयोर्विसट्ट-वम्मो” [१७६.] ॥

१ B DOUBTFUL BETWEEN उच्छ AND ल्य. C उच्छ. २ B हुं. C हुं.

1 B C DOUBTFUL BETWEEN उच्छ AND ल्य. 2 B DOUBTFUL BETWEEN उच्छ AND ल्य. C उच्छ. A INSTINCTIVELY उच्छल उच्छलितः. 3 B हुं. C हुं. 4 B हुं. C हुं. A हुं. 5 B C जलं.

अणफुडिअ-इन्द्रचारण-रम्मा रामा, अफिइ-कडुअता-
 रे दिअय फुइ, चुकसि किं मग्गा ताहि सुल्लुविअं? २०
 अअंसि-दुसिअच्छं अफिडिअ-कहम् आणणं महेत्ताण;
 रउइ तत्थवि मूढो नसिअ-मई णिवहिअ-विवेओ. २१
 सेहइ सीलं, पडिसन्ति धी-गुणा, संजमीवि अवहरइ,
 णिरिणासइ सुअम्, अवसेहइ सच्चं जुवइ-सत्ताण. २२

२०. अअणम् अविदीर्णं यद् इन्द्रचारणं विशालाफलं तद्वद्
 रम्मा वहिर्मनोहराः । अअणं कटुकं चम्बम् अन्तरमधुरपरिमानो
 यासां तास्तथा रामाः । तस्मात् हे हृदय अष्ट दुःशीलस्यभाव ता-
 मिर्धेयितं सत् किं भार्गीद अस्म्यसि । तथा सुतासु तासु अस्तुरागम्
 उत्सृज्य धर्मध्यानैकतानं हे मनो भवेत्तथैः ॥

२१. अअष्ट द्विकाक्षम् अनपगतमलनेत्रम् अअष्टकफम् अष्ट-
 च्युतश्चेष्टम् महेत्तानाम् आननम् । परं तत्रापि तादृशेषु आनने न-
 स्मतिर्नष्ट विवेको मूढो रजति । तदवलोचनचुम्बने रागम् आधत्त
 इत्यर्थः ॥

अणफुडिअ । अफिइ । फुइ । चुकसि । सुल्लुविअं । अअंसि । अफिडिअ ।

“अओः फिड-फिइ-फुइ-फुइ-चुक्-सुद्धाः” [१०९.] ॥

२२. युवतीसत्तानां शीलम्पराणां शीलं सदाचारो नश्यति य-
 थाति ।

शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ।

अहापोहोषीविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ॥ इति ।

१ B° वसुः C° वहुः २ C° रम्य (स्वइ?)

1 C° ची° 2 C° डु° 3 B° ति. 4 B C° सुवने. 5 B om. THIS EXAMPLE.

6 B C om. फुइ. WE WITH A, WHICH HOWEVER फुइ. 7 B सुद्धा WE WITH C.

ओवासद् न विवेओ यी-सद्दे द्रज गुरुहि संदिसिअं;
 अप्पाहामो ता तत्त-पिच्छुरो ताउ को निअइ ? २३
 जे भावि-पुलेअणा, मूअ-देअवणा, वट्टमाण-सच्चवणा,
 तेहि निअच्छिअ भणिअं, मा इत्थीओ पुत्तोएह. २४
 ते नश्यन्ति । संयमः शुभानुष्ठानमपि नश्यति । धृतं सिद्धान्तो
 नश्यति । सत्यं च नश्यति । न किञ्चिदपि परत्र परित्राणहेतुः शुभं
 तेषां संभवतीति भावः ॥

तसिअ । पिचहिअ । सेहइ । पडिसन्ति । अवहरइ । गिरिणासइ । अवसेहइ ।

“ नवोर्णिर्णास-णिवहावसेह-पडिसा-सेहावहराः ” [१७६] ॥

२३. स्त्रीसद्दे येषित्संपर्के विवेकः शुक्ताशुक्लविचारे नावकाद्यते
 नावकाशं लभते इति गुरुमिः अस्मत्पूर्वाचार्यैः संदिष्टम् अस्माकं
 पुत्रः एतिपादितम् । तस्मान् तत्त्वद्रष्टा विज्ञातपरमार्थः कस्ताः स्त्रीः
 पश्यन्तीति वयमपि संदित्रामः सुत्तयथिनं एति पादयामः ॥

ओवासद् । “ अवत् कात्रो वासः ” [१७९] ॥

संदिसिअं । अप्पाहामो । “ संदिसेरप्पाहः ” [१८०] ॥

२४. भाविनो भविष्यदर्थस्य दर्शनाः द्रष्टारः । भूतदर्शनाः अती-
 तार्थदीक्षकाः । वर्तमानदर्शनाः विद्यमानार्थविलोकयितारः । त्रि-
 कालवेदिन इत्यर्थः । एतैर्महात्मभिर्दृष्ट्वा सकलाकुशलकारणं स्मिन्
 इति विज्ञाय भणितम् । किम् । स्त्रीर्जा पश्यन्त । यदि स्वस्य क्षेमम्
 अभिलष्येते तदा स्त्रीणां विलोकनमपि मा कुरुतेत्यर्थः ॥

१ B पुणः २ So BC, THOUGH IN THE SŪTRA THEY READ हेः

1 BC AND A° गिरिणासः IN THE TEXT AND EXAMPLES BC HAVE गिरिः

2 BC ° लषत्.

अवयच्छन्तोवि जणो नोअक्खइ कामिणिं उव्वस्यन्तो;
 न गुरुं चज्जइ, नअं पासइ, जं तीइ पासथो. २५
 असरीरिणम् अवअक्खइ, अवआसइ सील-जाइ-रहिअपि;
 अवयज्झिअणं तं पिहु जो इत्थिं छिवइ, तस्स नमो ! २६

२५- कामिनीं पश्यन् ससृहं वीक्षमाणो जनः पश्यन्नपि

यकृच्छ कृन्मलश्लेष्ममज्जास्थिपरिपूरिताः।

स्वायुस्युता बहीरम्याः स्त्रियश्चमेषोविकाः॥

इत्यादिनामिनीस्वरूपं जानन्नपि न पश्यति न मनस्यवधारयति ।
 यस्मात् सस्याः काबिन्ध्याः पान्थस्थः संभोगाय समीपवर्ती न गुरुं
 पश्यति । नान्यं मातापित्रादिकं पश्यति । तदेकज्ञानो न गुरोदिकं
 गुरुत्वादित्ना मन्यत इत्यर्थः । यद् उक्तं

न देवान् न गुरुन् नापि

इत्यादि ॥

२६. असरीरिणं गीलितान्द्रोपाङ्गं पश्यति साधुशगदृष्ट्या विलो-
 कते । शीलजातिरहितमपि पश्यति । सदीप एवंविधमपि योषिदस-
 ज्ञेयितम् हु इति नीःसंदेहम् दृष्ट्वा यः स्त्रियं स्पृशति आन्दिहति
 तस्मै नमः । उपहासपरोयं नमस्कारः । तेन निर्विवेक-चूडामणे-
 स्तस्य धिक्कारो स्मियत्यर्थः ॥

पिच्छित्तो । निअइ । पुल्लणा । दस्सणा । सच्चवणा । निअच्छिअ । पुल्लेएइ ।

अवयच्छन्तो । उव्वस्यइ । अवस्यन्तो । चज्जइ । पासइ । अवअक्खइ ।

अवआसइ । अवयज्झिअण । “ दसो निअच्छ-पेअक्खअक्खअक्ख-चज्ज-सच्चव-
 देस्सो अक्खवावक्खवाक्ख-पुल्लेअ-पुल्ल-निआवआस-पासाः ” [१६१.] ॥

१ C अविः

1 BC °क्षः 2 C मलिः । 3 B DROPS FROM विलोकते to दृष्ट्वा. 4 S O B C.

5 B C अक्खइ. 6 B °देवो अरकोवरक्यस्सपुलोपुल्लजः °देवो अरक्खवरक्खवक्खस्स-
 पुल्लेपुल्लजः A DROPS THIS AND THE FOLLOWING SUTRAS.

ओयासद् न विवेओ ची-सद्दे द्वा गुरुहि संदिसिअं;
 अप्पाहामो ता तत्त-पिच्छिरो ताउ को निअद् ? २३
 जे भावि-पुत्ते अणा, मुअ-देववणा, वट्टमाण-सञ्चवणा,
 तेहि निअच्छिअ भणिअं, मा इत्थीओ पुत्तेणह. २४
 ते नञ्जन्ति । संयमः सुभानुष्ठानमपि नञ्जन्ति । सुते सिद्धान्तो
 नञ्जन्ति । सत्यं च नञ्जन्ति । न किञ्चिदपि परत्र परित्राणहेतुः शुभं
 तेषां संभवतीति भावः ॥

नसिअ । निवहिअ । सेहद् । पडिसन्ति । अवहरद् । निरिणासद् । अवसेहद् ।

“ नवोर्णिरणास-निवहावसेह-पडिसा-सेहावहराः ” [१७६] ॥

२३. स्त्रीसङ्गे येषित्संपर्के विवेकः सुत्तयुक्तविचारे नावकाज्ञते
 नावकाज्ञं लभते इति गुरुभिः अस्मत्पूर्वाचार्यैः संदिष्टम् अस्माकं
 पुरः प्रतिपादितम् । तस्मात् तत्त्वद्रष्टा विज्ञातपरमार्थः कस्ताः स्त्रीः
 पश्यन्ति वयमपि संदिशामः सुत्तरर्थिनं प्रति पादयामः ॥

ओयासद् । “ अत्र काज्ञो वासः ” [१७७] ॥

संदिसिअं । अप्पाहामो । “ संदितेरणाहः ” [१८०] ॥

२४. भाविनो भविष्यदर्थस्य दर्शनाः द्रष्टारः । भूतदर्शनाः अती-
 तार्थबीक्षकाः । वर्तमानदर्शनाः विद्यमानार्थविलोक धितारः । त्रि-
 कालवेदिन इत्यर्थः । एतैर्महात्मभिर्दृष्ट्वा सकलाकुशलकारणं स्त्रिय
 इति विज्ञाय भणितम् । किम् । स्त्रीर्जा पश्यत । यदि स्वल्प क्षेमम्
 अभिलषेत तदा स्त्रीणां विलोकनमपि मा कुरुतेत्यर्थः ॥

१ B पुणः २ So BC, THOUGH IN THE SUTRA THEY READ २:

1 BC AND A^० निरिणासः IN THE TEXT AND EXAMPLES BC HAVE निरिः

2 BC^० लयत.

अवयच्छन्तोवि जणो नोअक्खवइ कामिणिं अवयवन्तो;
 न गुरुं चज्जइ, नरं पासइ, जं तीइ पासव्हा. २५
 असरीणिणम् अवअक्खवइ, अवआसइ सील-जाइ-रहिअपि;
 अवयज्झिअण तं पिहु जो इत्थिं छिवइ, तस्स नमो ! २६
 २५. कामिनीं पश्यन् सस्पृहे वीक्षमाणो जनः पश्यन्नपि

यच्छच्छ कृन्मलश्रेष्ठमज्ञास्थिपरिपूरिताः।

स्त्रायुस्युता बहोरम्याः स्त्रियश्चमेषेविकाः॥

इत्यादिनामिनीस्वरूपं जानन्नपि न पश्यति न मनस्यवधारयति ।
 यस्मात् सस्याः कायिन्याः पान्थस्थः संभोगाय समीपवर्ती न गुरुं
 पश्यति । नान्यं मातापित्रादिकं पश्यति । तदेकतानो न गुरोदिकं
 गुरुत्वादिना मन्यत इत्यर्थः । यद् उक्तं

न देवान् न गुरुन् नापि

इत्यादि ॥

२६. अशरीणिं गीलितान्द्रोपाङ्गं पश्यति सानुरागदृष्ट्या विलो-
 क्ते । शीलजातिरहितमपि पश्यति । सदीप एवंविधमपि योषिदस-
 ज्ञेयितम् हु इति नोऽसंदेहम् दृष्ट्वा यः स्त्रियं स्पृशति आलिङ्गति
 तस्मै नमः । उपहासपरोपे नमस्कारः । तेन निर्विवेक-चूडामणे-
 स्तस्य धिक्कारो भवित्यर्थः ॥

पिच्छित्तो । निअइ । पुलक्षणा । दस्सवणा । सच्चवणा । निअच्छिअ । पुलोएह ।

अवयच्छन्तो । उव्वक्खवइ । अवयवन्तो । चज्जइ । पासइ । अवअक्खवइ ।

आवआसइ । अवयज्झिअण । “ द्रो निअच्छ-पेच्छाक्खच्छाक्खन्ना-चज्ज-सच्चव-
 देस्सो अक्खवावक्खवाक्खवस्स-पुलोअ-पुलअ-निआवआस-पासाः ” [१६१] ॥

१ C अविः

1 B C द्यः 2 C मलिः । 3 B DROPS FROM विलोक्ते to दृष्ट्वा. 4 D B C.

5 B C अक्खवइ. 6 B “देवो आरकोवरकयस्सपुलोपुलअः” C “देवो आरकावरकावरक-
 पुलोपुलअः” A DROPS THIS AND THE FOLLOWING SUTRAC.

फासिज्जइ कविकच्छु, फंसिज्जइ अहव कुविअ-वग्घीवि,
फरिसिज्जइ न उपेय्ही; धम्म-सरीरं हणइं छिदिआ. २७

आलोहइ नरम् आणालुङ्खणिज्जमवि नीअ-रञ्जणी नारी.
मुठाण रिअइ साविहु हिआ पविसन्त-कामम्मि. २८

नारीउ हिअय, पम्हुस मा, ताओ पम्हुसन्ति पर-लोअं;
रोअन्ति धम्म-वीजं, नय रोहइ च्छिअं तं च. २९

२७. कविकच्छुः स्मृयते । अथवा कुपिता व्याघ्रापि स्मृयते ।
शरीरमात्रेणार्थकारिणोरेतयोः स्पर्शो वरम् इत्यर्थः । नपुनः स्त्री
स्मृयते । यतो धर्मशरीरम् अत्रासुत्र अनेककल्याणपदसुकृततनुं
स्पृष्टा सती हन्ति विनाशयति ॥

२८. नीजरञ्जनो हीनकृतप्रेमानुबन्धा सती नारी असपर्शनीयं
न्यज्जातीयमीप नरं स्मृयति । परं मुठानाम् पवित्रान् स्थितिम् आसा-
दयन् कामो यत्र तस्मिन् । कामोद्रेकयुक्त इत्यर्थः । हृदये सापि
अगम्यगामुक्तापी पवित्रानि पदम् आदधति । रञ्जणीत्यत्र "रज-वृत्त-मदो
जैः" [४ २२५.] इति बहुवचनाद् स्पर्शेणैव अन्वयम् ॥

छिवइ । फासिज्जइ । फंसिज्जइ । फरिसिज्जइ । छिदिआ । आलोहइ ॥
आणालुङ्खणिज्ज । "स्मृताः फास-फंस-फरिस-छिव-छिदालुङ्खालोहिः" [१६२] ॥

रिअइ । पविसन्ता "पवित्रो रिअः" [१६३] ॥

२९. रे हृदये स्थान्त नारीमी स्मृता मा स्मृष्टम् अभिलष । यतस्तौ
मार्थः परलोके प्रमुञ्चन्ति । स्पर्शमात्रेण परभवहिते पुंसां निघ्नान्ती-
त्यर्थः । तथा ता धर्मवीजे पिबन्ति चूर्णीयन्ति । तच्च धर्मवीजं पिबं
सत् न प्ररोहति । न स्वर्गोपवर्गफलदायि भवतीत्यर्थः ॥

पम्हुस । पम्हुसन्ति । "आन्मृता-मुषोम्हुसः" [१६४] ॥

गिरिणासिअ-मेरं, गिरिणज्जिअ-दिहिअं च, गिवहिअ-गुणं च,

पीसीअ-सीलं नारिं, मुक्किर-सुणइव को सिहइ ? ३०

विलेयाहि असाअड्डिअ-दिअओ अणकड्डिओ अ विमएहिं,

अज्झिअ-नीव्वाण-सिरी सो धमो थूलभइ-मुणी. ३१

कामेण करिसिअ-सोरेणावि अणाइज्झिओ अणच्छेइ

मह मणम् अयज्झिरेहिं गुणेहिं सिरि-थूलभइ-मुणी. ३२

३०. पिष्टमेरं धस्तमयीदां पिष्टहीकां पगस्तलज्जं च । पिष्टा

गुणा गाम्भीर्यदशे यथा सा तथा ताम् । पीष्टशीलां विदारितसदा-

चारं च नारिं भवित्री भयणशीला या शुनकी कुक्करो तामिव कः

काङ्क्षति । न कोपि विवेकी तदङ्गसङ्गम् अभिलषतीति भावः ॥

रोञ्छन्ति । चड्डिअं । गिरिणासिअ । गिरिणज्जिअ । गिवहिअ । पीसीअ ।

“पिषेणीवह-गिरिणास-गिरिणज्ज-रोञ्छ-च्छाः” [१६५] ॥

मुक्किर । “ मयैरुक्कः ” [१६६] ॥

३१. वनितभिर्कृष्टहृदयः अनावर्जितचितः । विषयैश्च श-

ब्दादिभिरकृष्टः । तद्वत् न गत इति यावत् । कृष्टनिर्गोणश्रीः

समीपीकृत मोक्षलक्ष्मीः स तथाविधाहारनिवासवेक्षणसंज्ञासावपि म-

थितमन्मथमानस्त्वेन प्रसिद्धः स्थूलभद्रमुनिर्धनं धर्मरूपं लब्ध्वा धन्यः ॥

३२. कृष्टश्रेणापि मनोभेदय आकर्णीनीतेषुणापि कामेन नाकृष्टः

न वशीकृतः स्त्रीस्थूलभद्रमुनिः कर्षुभिः कर्षणशीलैः । आयज्यै-

रिति यावत् । गुणैः कृत्वा मम मनः कर्षति आवर्जयति ॥

१ C सिरिः २ B वलजाः C विलजाः ३ B^० हिः C^० हिः ४ C^० हिः

१ B OM. यः २ B कुक्करी. WE WITH C. ३ BC रोचः ४ SO WE WITH
BC AND A. ५ BC अणकृष्टः ६ C^० निः ७ C^० ब्वा. ८ B कामेनाकृष्टः.
C कामनाकृष्टः.

अक्खोदि आसि-तिक्खं धञ्जो वंमं चरिंसु-वड्डर-रिसी
 दुण्डुल्लण-कुसला जस्स तुल्लम् अज्जवि गमेरान्ति-३३
 दण्डोलिआगमत्थं, घनिअ तत्तं, गवेसिअप्पाणं,
 एक्कोच्चिअ वड्डर-रिसी परिअन्तिअ-परम-वंम-सिरी-३४
 वंम-सिरीइ मिलिसिअं तव-सिरि-सामगिअं च आजम्मं
 नाण-सिरीए अवयसिअं च वड्डरं नमंरामो-३५

असाअड्डिअ । अणकड्डिओ । अज्जिअ । करिसिअ । अणाइज्जिओ । अणज्जेइ ।
 अयज्जिरेहि । “ कणे-कड्ड-साअड्डेआण-आय-आइज्जिओः ” [१८७.] ॥

३३. केजात् कृशमिवत् तीक्ष्णं बुद्धचर्यं चरितवान् आलुषित-
 वान् वज्रविधन्यः । यस्य तुल्य गवेषणकुशला अद्यापि गवेषयन्ति ।
 गवेषणेन अदरीने गम्यते । ततश्च अद्यथावत् तत्सदृशं न पश्य-
 न्तीत्यर्थः । चरिंसु इत्यत्र आर्यत्वाद् कवतुः स्थाने वंसुः ॥

अक्खोदिअ । “ असावक्खोडः ” [१८८.] ॥

३४. आगमार्थं गवेषयित्वा निभास्य वत्त्वम् आगमार्थरूपं ग-
 वेषयित्वा आत्मानं स्वस्वरूपं च गवेषयित्वा एक एव वज्रविधः शि-
 ष्टपरमबुद्धश्रीः अङ्गीकृतसर्वोत्कृष्टबुद्धचर्यसमीकः । यथा आज-
 न्यतो वज्रविधः आमण्यं उपेदे तथा नान्य इत्यर्थः ॥

दुण्डुल्लण । गमेरान्ति । दण्डोलिअ । घनिअ । गवेसिअ । “ गवेसेदुण्डुल्ल-दण्डोल-
 गमेस-घत्ताः ” [१८९.] ॥

३५. आजन्म बुद्धश्रियं शिष्टं तपःश्रियं शिष्टं च ज्ञानश्रियं
 शिष्टं च कर्णाभ्यर्चनैकादशाङ्गीपाठात् । वज्रं वज्रत्वामितं नमस्यामः ॥

मक्षयन्तं च सुहाय चोष्णमाणं च चन्दन-रसेण

के मुक्त्वं आहन्ता गजमुकुमालं न वर्मन्ति ? ३६

जो अहिलङ्गुड धम्मं, सुखं अहिलङ्गुण, महद् मुक्त्वं,

सो वच्चउ सिहणिज्जं सिरि-गोअम-सामिणो मग्गं. ३७

अविलुम्भिअ-भव-सुखो, जीव-दणं जम्मओवि कङ्कन्तो,

अज्जवि सामड्ढअ-जसो, भवाविहीरो जयद् अमओ. ३८

परिअन्तिअ । सिलिसिअं । सायणिअं । अवयसिअं । “भिक्षुः सामग्गावयस-

परिअन्तोः” [१९०.] ॥

३६. सुधरा मुक्षयन्तम् इव चन्दनरसेन मुक्षयन्तम् इव स्व-
रितावदातेन परमनिवृत्तिजननात् तद्विलेपनं कुर्वन्तम् इव मोक्षं
काङ्क्षन्तः के गजमुकुमालं न काङ्क्षन्ति अपि तु सर्वेपि तस्मद्वशीभ-
वितुम् अभिलषन्तीत्यर्थः ॥

मक्षयन्तं । चोष्णमाणं । “मुक्षोश्चोष्णः” [१९१.] ॥

३७. यो धर्मं काङ्क्षन्ति मोक्षं काङ्क्षन्ति सौख्यं च काङ्क्षन्ति स ध-
र्माद्यर्थं पुरुषः काङ्क्षणीयम् आत्मनिस्ताराय भवैरभिलषणीयं श्री-
गौतमस्यामीनो मार्गे धर्माचारं काङ्क्षतु इच्छतु । अनेनैव तत्त्वाभात् ॥

३८. न कङ्क्षन्तं भवसौख्यं येन स तथा । जन्मतोपि जन्म-
मृत्युपि जीवदणं दीनानाजन्तुजातजाणरक्षां काङ्क्षन् अद्यापि स-
र्वार्थं सिद्धीषाणेः पश्चादीपि । संयत्यपीति यावत् । एतीक्षितं जगत्प-
रस्थितं यज्ञो यस्य स तथा । भवेन एतीक्षते भवोऽयतीक्षः ।
संसारोद्विग्न इत्यर्थः । अभयकुमारमुनिर्जयति ॥

आहन्ता । वर्मन्ति । अहिलङ्गुड । अहिलङ्गुण । महद् । वच्चद् । सिहणिज्जं ।

अविलुम्भिअ । कङ्कन्तो । “काङ्क्षे राहाहिङ्गुणहिलङ्गु-वच्च-वर्म-मह-सिह-विलुम्भाः” [१९२.] ॥

। B सामगिअं. 280 B C. A परिअन्ताः. 3 B निवृत्तिः C निवृत्तिः.

4 B अनेन. 5 B अविभवायतीक्ष. C भवने एतीक्षते अविभावयतीक्ष. 6 B वर्मन्ति.

7 B C सिद्धिः 8 B काक्षे राहा हिङ्गुणवच्च यस्य महः

अक्सोदि आसि-तिक्खं धन्नो वेम्हं चरिसु-वड्डर-गिसी
 दुण्डुल्लण-कुसला जस्स तुल्लम् अज्जवि गमेसन्ति- ३३
 दण्डोलिआगमत्थं, घत्तिअ तत्तं, गवेसिअप्पाणं,
 एक्कोच्चिअ वड्डर-गिसी परिअत्तिअ-परम-वेम्ह-सिरी- ३४
 वेम्ह-सिरीइ मिलिसिअं तव-सिरी-सामगिअं च आजम्मं
 नाण-सिरीए अवशमिअं च वड्डरं नमंसांमो- ३५

असाअड्डिअ । अणकड्डिओ । अज्जिअ । करिसिअ । अणाइम्मिओ । अणजेअ ।
 अयज्जिअरेहि । “ कुपे- कड्ड-साअड्डे आण-आय-आइअः ” [१६७.] ॥

३३. कोजात् कृशमिवत् तीक्ष्णं कुलचरं चरितवान् आनुष्ठित-
 वान् वज्रधिधन्यः । यस्य तुल्य गवेषणकुशला अद्यापि गवेषयन्ति ।
 गवेषणेन अदरीने गम्यते । ततश्च अद्यावत् तत्सदृशं न पश्य-
 न्तीत्यर्थः । चरिसु इत्यत्र आर्यत्वाद कबतुः स्थाने इंसुः ॥

अक्सोदिअ । “ असावक्सोडः ” [१६८.] ॥

३४. आगमार्थं गवेषयित्वा निभास्य वत्त्वम् आगमार्थरूपं ग-
 वेषयित्वा आत्मानं स्वस्वरूपं च गवेषयित्वा एक एव वज्रधिः श्रि-
 ष्टपरमब्रह्मश्रीः अङ्गीकृतसर्वोत्कृष्टब्रह्मचर्यलक्ष्मीकः । यथा आज-
 न्यतो वज्रधिः आमणं उपेदे तथा नान्य इत्यर्थः ॥

दुण्डुल्लण । गमेसन्ति । दण्डोलिअ । घत्तिअ । गवेसिअ । “ गवेसेदुण्डुल्ल-दण्डोल-
 गमेस-घत्ताः ” [१६९.] ॥

३५. आजन्म ब्रह्मश्रिया श्रिष्टं सपः श्रिया श्रिष्टं च ज्ञानश्रिया
 श्रिष्टं च कर्ता भ्यदनेकादशाङ्गीपासत् । वज्रं वज्रस्वामितं नमस्यामः ॥

मक्षवन्तं सुहाय चोषडमाणं चन्दन-रसेन
 के मुखं आहन्ता गजसुकुमालं न वम्फन्ति ? ३६
 जो अहिलङ्गुड धम्मं, मुखं अहिलङ्गुण, महद् मुखं,
 सो वच्चरु सिंहणिज्जे सिद्धि-गोअम-सामिणो मग्गं ३७
 अविलुम्पिअ-भव-सुखो, जीव-दणं जम्मओवि कड्डन्तो,
 अज्जवि सामडअ-जसो, भवाविहीरो जयइ अभओ. ३८
 परिअन्तिअ । सिद्धिसिद्धं । सामग्गिअं । अवयसिद्धं । “सिद्धेः सामग्गावयस-

परिअन्ताः” [१९०.] ॥

३६. सुधरा मुखयन्तम् इव चन्दनरसेन मुखयन्तम् इव स्वच-
 रितावदातेन परमतिवृत्तिजननात् तद्विलेपनं कुर्वन्तम् इव मोक्षं
 काङ्क्षन्तः के गजसुकुमालं न काङ्क्षन्ति अपि तु सर्वेपि तत्सदृशीभ-
 वितुम् अभिलषन्तीत्यर्थः ॥

मक्षवन्तं । चोषडमाणं । “मुखं चोषडः” [१९१.] ॥

३७. यो धर्मं काङ्क्षन्ति मोक्षं काङ्क्षन्ति सौख्यं च काङ्क्षन्ति स ध-
 र्मोद्युक्ताः पुरुषः काङ्क्षणीयम् आत्मनिस्ताराय भवैरभिलषणीयं श्री-
 गौतमस्वामीनो मार्गं धर्माचारं काङ्क्षतु इच्छतु । अनेनैव तत्प्राप्तात् ॥

३८. न काङ्क्षन्तं भवसौख्यं येन स तथा । जन्ततोपि जन्मय-
 मृत्युपि जीवदयां दीनानाय जन्तुजातपाणरक्षां काङ्क्षन् अद्यापि स-
 र्वार्थसिद्धीणां पञ्चादीपि । संयत्यपीति यावत् । यतीक्षितं जगत्प-
 वस्थितं यज्ञो यस्य स तथा । मदेन एतीक्षते भवयतीत्यर्थः ।
 संसारोद्दिष्ट इत्यर्थः । अमरकुमारमुनिर्जयति ॥

आहन्ता । वम्फन्ति । अहिलङ्गुड । अहिलङ्गुण । महद् । वच्चरु । सिंहणिज्जे ।

अविलुम्पिअ । कड्डन्तो । “काङ्क्षे-रक्षा-हिलङ्गु-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः” [१९२.] ॥

। B सामग्गिअं. 2. 80 B C. A परिअन्ताः. 3 B “निवृत्तिः”. C “निवृत्तिः”

4 B अनेन. 5 B अविभावयतीक्ष. C मदेन एतीक्षते अविभावयतीक्ष. 6 B वपेति.

7 B C सिद्धिः 8 B काङ्क्षे-रक्षा-हिलङ्गु-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः

विरमालिअ संसारे जेण पडिक्खाविअ समय-सत्था,
जयइ सुधम्मो तच्छिअ-कम्मो चैच्छिअ-कुत्तिथि-मज्झो. ३९
सिक्ख-रम्पण-मिच्छा-दिट्ठि-रम्पणो, तक्खिअ अवमग्गे,
विअसाविअ-सिद्धन्तो भयवं जम्बू-मुणी जयइ. ४०
कोआसिअ-गहिअ-वओ, दर-वोसाइअ-सरोज-हासिर-मुहो,
अणगुआविअ-स-कुलो भयवं पहव-प्पहु जयइ. ४१

३९. संसारे उत्तीक्ष्य स्थित्वा येन समयश्रावणं सिद्धान्तगम्याः ।
द्वादशाङ्गानोत्तर्यैः । उत्तीक्षितानि स्थापितानि । कृतानोत्तर्यैः । यत्त-
दोर्नित्यभिसंचन्यात् सः तथानि चूर्णितानि कर्माणि येन स तथा ।
तत्प्रकुत्तीर्य मदः सृष्टितकुम्भताभिमानः सुधर्मा सुधर्मस्वामीगणभृत्
जयति । सत्था इत्यत्र “वाक्ष्यर्थवचनाद्याः” [१-३३] इति पुंस्त्वम् ॥

सामइअ । अविहिरो । विरमालिअ । पडिक्खाविअ । “उत्तीक्षेः समयविहिर-
विरमालाः” [१९३.] ॥

४०. त्रिवस्य तक्षणा विनाशका ये मिथ्यादृष्टयस्तेषां तक्षणा
विनाशकः । अपकृष्टा मार्गाः^१ कुमतानि तान् तक्षित्वा उपमृष्टा वि-
काशितसिद्धान्तः एकरोतागमो भगवान् पुन्यो जम्बूयुनिः जम्बू-
स्वामि महर्षिर्जयति ॥

तच्छिअ । चैच्छिअ । रम्पण । रम्पणो । तक्खिअ । “तक्षेस्तच्छ-चच्छ-रम्-
रम्पाः” [१९४.] ॥

४१. विकसितो दीप्तः सन् गृहीतवृत्तः अङ्गीकृतचारित्रः । वि-
काशितं वा अनेकत्रिष्यकरणेन विस्तारितं गृहीतवृत्तं येन स तथा ।
दशम् ईषद् विकसितं स्फुरितं यत् सरोजं तद्वत् हसित् स्मेरं मुखं

१ B° सः २ C वच्छिअः ३ BC सिद्धिः ४ BC अणुः

150 BC. 2 C INSERTS अत्तामार्गाः (=अपमार्गाः?) AFTER मार्गोः. 30 वः
B DROPS THE EXAMPLE.

अण्डिम्भन्त । ह्रसाविअ । कुतिस्थिअं, थिरम् । असंसि जिण-वयणं

जर-मरण । वेज्जिराणं भव-डुरिआणं हरउ तासं. ४२

सो वज्जइ न भवाओ, गुरुहिं साहुहिं णुमिअ - सम्मतो,

णिमिअ - मणो जिण-समए कयावि जी नहु पलोइइ. ४३

यस्य सत्तया । अहासिनस्सकुलः अलज्जितनिजक्षत्रियवंशस्तादृग्वी-
रवृत्तेन सत्त्वं विहाय प्रव्रज्याङ्गीकारात् भगवान् उभवत्तुः उभवत्सू-
विर्जयति ॥

विअसाविअ । कोआसिअ । वेसदिअ । “विकसेः कोआस-वेससै” [१९५.] ॥

हसिर । अणयुआविअ । “हसेयुअः” [१९६.] ॥

४२. अरस्ताः स्वमतौ च अभ्याः सन्तः संसिता अंशम् आपिताः
कुतीर्थिका येन तैत् तथा । स्थिरं ध्रुवं महाविदेहादिकोत्रेषु सर्वदा
सन्द्यायात् अताएव अस्मि न कथमपि संसंते जिनक्खनं जरा-मरण-
वस्तानां भववस्तानां त्रासं भवं हरतु ॥

अण्डिम्भन्त । ह्रसाविअ । असंसि । “संसोहस-डिम्भौ” [१९७.] ॥

४३. गुरुभिः धर्माचार्यैः । कैरुरभिः । माधुभिः । न्यस्तसम्यक्स्वः
आरोपितसम्यक्स्वः न्यस्तमनाश्च सन् जिनसमये हु निश्चितं यः कः
दापि न पर्यस्ति न विपरीतो भवति स भवाद् न विभेति । परम-
पदप्रसिद्धेतुसम्यक्त्वाहंत्समयनिश्चलमनस्त्वाद् न मीतिं करोतीत्यर्थः ॥

वेज्जिराणं । डुरिआणं । तासं । वज्जइ । “वसेइर-वेज्ज-कजाः” [१९८.] ॥

णुमिअ । णिमिअ । “न्यसो णिम-णुमौ” [१९९.] ॥

पल्लवित्तु अ-पाव पल्लवित्तु अ-कलिणो अ नीससण-जोगे
 विग्घेवि अल्लवित्तु रया णिल्लुसि अ-जिणानमा हुन्ति. ४४
 उल्लसित अ-गुणासुम्भे अ-राजम-पुल्ल आअमाण-हिअयस्स
 गुल्लोत्ति अ-जिण-वणस्सारे अल्ल कस्स नो नाणं? ४५
 उल्लसित अ-भिसन्त-सिरी, भासिर-नाणेण गरि अ-मिअउत्तो,
 मोहादिसि अ-विवेओ, जिण-मयम् ओवोहा धनो. ४६

४४. पर्यस्तपापाः क्षिप्राशुभकृतयः । पर्यस्तकल्यश्च परास्तपर-
 स्परविरोधाः । निःश्वसनशोभोपि दुःखदायित्वात् कटुव्याघातजनना-
 हेपि विघ्ने अनिःश्वसितारः अनिःश्वसनशीलाः । धीरा इति यावत् ।
 उल्लसितजिनागमाः स्वान्तोद्धृद्वाहंस्मय भवन्ति ॥

पल्लोद्वेह । पल्लवित्तु । पल्लवित्तु अ । “पर्यसः पल्लोद्व-पल्लव-पल्लवित्तुः” [२००.] ॥

नीससण । अल्लवित्तु रया । “निःश्वसेद्द्वेहः” [२०१.] ॥

४५. उल्लसिता उद्भुता गुणाः क्षान्त्यदयो यस्य सतथा । स
 चासौ उल्लसितसंगमश्च एकरीभुतचरित्रः सतथा । स चासौ उ-
 ल्लसद्भुदयश्च धर्मोन्साहमानमनाश्च सतथा । तस्य उल्लसितजिनसम-
 यस्य अन्तःपरिस्फुरिनाहंस्तिध्वान्तस्य कस्य न ज्ञानम् उल्लसति ।
 अपि तु तादृशस्य सर्वस्य साम्यगवबोधः प्रादुर्भवतीति भावः ॥

४६. उल्लसिता प्रादुर्भूता भासमाना दीप्यमाना श्रीः धर्मसाधन-
 संपद यस्य सतथा । भास्वरज्ञानेन दीप्यसम्यगवबोधेन अस्तमि-
 थ्यात्वं मीथितमिथ्यादर्शनं मोहेन अज्ञानेन अर्थस्तः विवेको र्यु-
 क्तायुक्तकारिता यस्य सतथा । धन्यः पुण्यवान् जिनमतम् अग्रग-
 हते परिभावयति ॥

१ B° ४° २ BC ओहावण.

1 BC पल्लोद्वेह. 2 B° पल्ल. 3 B° पल्ल. 4 B यस्सो 5 BC om. युक्ता°

ओगाहिअ-जिण-वयणो, गुण-ठाण-वल्लिओ, चड्ड सुम्भं
भव-सुह-अणगुम्मडिओ अगुम्मिओ मोहणिज्जेहिं ४७
अहिउल्लड कम्म-गणं, आसुद्धुइ दू-धणं जहा डहणो,
वल्लिज्ज-हरण-बुद्धी गिणहन्ता भयवओ वयणं ४८
णिहसिअ । उमसिअ । असुम्मिअ । पुलआअयाण । गुहोसिअ । ओओड ।

उल्लसिअ । “उल्लसेरुसलोसुम्भ-णिहस-पुलआअ-गुहोसारेआः” [२०२.] ॥

मिसन्त । भासिह । “भासेभिंसः” [२०३.] ॥

गसिअ । अधिसिअ । “असेधीसः” [२०४.] ॥

४७. अवगाहितजिनवचनः परिभाषितार्हद्वयितः । गुणस्थानानि
 मिथ्यात्वादीनि तेषु आरुढः । जाये सवेदावस्थानाद् आगेहो न
 धरत इति उत्तरे उत्तरगुणस्थानेषु कृतावस्थान इत्यर्थः । भवसुग्गेव
 अमुधः असोहितो वा । मोहयन्तिस्ति मोहनीयाः स्त्रादिविषयस्ते-
 मोहितः असुर्धितो मोक्षम् आगेहति अध्याप्ते ॥

ओवाहा । ओगाहिअ । “अवाहाहेवाहः” [२०५.] ॥

वल्लिओ । चड्ड । “आहेश्वह-वल्लिओ” [२०६.] ॥

अणगुम्मडिओ । अगुम्मिओ । मोहणिज्जेहिं । “सुहेरुम्म-गुम्मडो” [२०७.] ॥

४८. आहणवृद्धिः उपादेशार्थोपादानमतिः अतएव भगवतः
 अर्हन्तो वचनं सकलोपादेशमूर्धसुकुटं भगवत्सिद्धान्तं गृह्यन् अङ्गी-
 कुर्वन् । तदुपदिष्टं समाचरन्तित्यर्थः । कर्मणं आनावर्णादिजानं
 दहति भयसात् करोति । विनाशयतीति शयवत् । इन्धनं यथा
 दहनो दहति ॥

पिङ्गिअ संजम भारा निरुवारिअ पवरणे अणुसरन्ता,
अहिपञ्चुअन्ति मुत्तिजोअं घित्तुण शीलधणा. ४९
गेण्हिअ वयाइ, घेतुं घेतव्वं वोत्तुम् अविअ वोत्तव्वं
जे उज्जेआ खु, ताणं वोत्तुण गुणे कथत्थु मिह. ५०

अहिअन्तव्वं । आहुहुह । हरणो । “ददेरहिअन्ताहुहो” [२०६.] ॥

४९. गृहनिर्माणं भारान् अङ्गीकृतवृत्तभरान् गृहीतवचनान्
 सुमनोरीतश्च विज्ञातद्वादशाङ्गान् अनुस्मरन्तः । सफलजन्मान्
 एव इति भावनया पूर्वमहर्षीन् ध्यायन्त इत्यर्थः । शीलं अस्मिन् धनं
 येषां ते शीलधना मुनयो योगं परमसमाधिं गृहीत्वा आसाद्य मुक्तिं
 निर्वृत्तीं गच्छन्ति ॥

वत्तुणिज्ज । हरण । गिण्हन्तो । पिङ्गिअ । निरुवारिअ । अहिपञ्चुअन्ति । “गृहो
वत्त-गेह-हर-पिङ्गि-निरुवारिअपञ्चुओः” [२०९.] ॥

५०. लोतानि गृहीत्वा गृहीतव्यम् अर्हत्त्वाणीत्येपादेयतत्त्वं गृहीतुं
 ज्ञातुं वक्तव्यं सदुपदेशादिप्रतिपाद्यमपि च वक्तुं मणितुं ये निश्चितम्
 उद्यताः । स्वपरोपकारकरणतयरा इति यावत् । तेषां गुणान् सा-
 न्यादीन् उक्त्वा कृताधीः कृतकृत्योऽस्मि ॥

घेतुण । घेतुं । घेतव्वं । “क्त्वातुमत्तयेषु घेत” [२१०.] ॥ कच्चिअ भवति ।
गिण्हिअ ॥

वोत्तुं । वोत्तव्वं । वोत्तुण । “वसो वोत्तु” [२११.] ॥

भोक्तृणं भोक्तव्यं, भोक्तुं निश्चुद्ध-शुभाई, भोक्तु-भणा,
भोक्तारम्भं भोक्तुण, महन्तां तवस्सन्ति. ५१
लोअ-वसा रोक्तुणवि रोक्तु-भणा विस्मरन्ति रोक्तव्यं
ददृण जाण भुत्ति, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५२
जे ददृत्वे ददुं, इन्दो काहीअ लोअण-सदस्सं
दमणं-तंति काउं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५३

५१. भोक्तव्यं शुभाशुभम् अनुभवनीयं भुक्त्वा संवेद्य । निर्वृति-
 सुखानि भोक्तुं संवेदयितुम् । भोक्तारम्भं हेयव्यापारं भुक्त्वा परि-
 त्यज्य । भोक्तुमनसो निर्वरीतुकामा महन्तः महाभुनक्तपस्यन्ति ।
 बाह्याभ्यन्तरभेदभिन्नं द्वादशविधं तपः कुर्वन्ति ॥

५२. शोकचञ्चान् स्वबन्धुवियोगसमुद्भवदुःखपरतन्त्रबाधरहि-
 त्वापि रोदनं कत्वापि रोदितुमनसः रोदनपरायणचेतसः प्राणिनः
 रोदं भूतिं वपुर्वृष्ट्वा रोदितल्यं विपन्नस्वबन्धबादिकं विस्मरन्ति न
 स्मृतिपथम् जानयन्ति तेभ्योऽर्हस्यो नमः नमस्कारोस्तु ॥

भोक्तुण भोक्तव्यं । भोक्तुं । भोक्तु । भोक्तव्य । भोक्तुण । रोक्तुण । रोक्तु । रोक्तव्यं ।

“कद-भुज-सुचं तेल्यस्य” [२१२] ॥

५३. यान् दृष्टव्यान् लोकातीतसौभाग्यादिशुक्लत्वाद वीक्षणी-
 यान् द्रष्टुं दर्शनाय लोचनसदृशम् इन्द्रः अकरोत् अकामीत् चकार
 वा । दर्शनमपि किमर्थम् इत्याह । दर्शनेन निर्निमेषवीक्षणेन ह्रीमम्
 आत्मनः संतोषं कर्तुम् । तेभ्योऽर्हस्यो नमः ॥

ददृण । ददृत्वे । ददुं । “ दृश्यतेन दृः ” [२१३] ॥

काऊणं कायत्वं कम्मं काहिन्ति जेण पुणरुत्तं,

जग-बोहेम् इच्छिरणं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५४

जो अणुगच्छइ, जच्छइ, छिन्दिउम् अच्छइ तणुं च, तेसिंपि

अणभिन्दिअ-भावाणं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५५

सविदे न जाण कुञ्जाइ, जुञ्जाइ, मुञ्जाइ भवे अजिञ्जान्तो

देही; बुञ्जाइ, मिञ्जाइ, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५६

५४- कर्त्तव्यं सकलकर्मक्षयं कृत्वा ये पुणरुत्तम् इति भूयोपि न
कर्म करिष्यन्ति कर्त्तारो वा । वीतरागत्वात् नै शुक्तिम् अपहाय बु-
ध्दवत् स्वदधीनस्मिन्स्वाकारनिवारणाय इहजन्म आसाद्य पुनरपि कर्म
भन्त्यन्तीत्यर्थः । तेभ्यो जगद्वोधम् एषितुभ्यः अभिलाषुकेभ्योर्देह्यो
नमः ॥

काहीअ । काउं । काऊणं । कायत्वं । काहिन्ति । “औ कृणो भूतभविष्यतोश्च”

[२१४] ॥

५५. योत्तुगच्छति भत्तया पृष्ठलघ्नः पयाति । तथा यो यच्छति
सादरं स्वयंस्तु ददाति । यस्तु तत्तुं छेतुम् आस्ते । तेस्यपि अभिप्र-
थावेभ्यो निर्विशेषमनस्केभ्यस्तेभ्यो जगत्प्राप्तयेभ्योर्देह्यो नमः ॥

इच्छिरणं । अणुगच्छइ । जच्छइ । अच्छइ । “गमिष्यमासं छः” [२१५] ॥

छिन्दिउं । अणभिन्दिअ । “छिदि-भिदे न्” [२१६] ॥

५६. येषां सविधे समीपे भवे अचक्ष्यन् गाधरीम् अणच्छन् । सं
सारविरक्तो भवन्निति यावत् । देही जत्तुने कुञ्जति नै कोपं ग-

१ B दाहि°ति. २ छ°जो. ३ B DRPS छिन्दिउम् अच्छइ. ४ B C°यः

१ B ०M. कर्म. २ C ननु. ३ ३० B C. A आ क° CHANGED TO आः क°

४ B ०M. अच्छइ. ५ B ०M.

रुन्धिअ-करणं, रुम्भिअ-पवणं, रुज्झिअ-मणं, अपडिअहिं
आयवाणं मुणीहिं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५७
सडिअ-रया, कटिअ-मत्ता, वडिअ-तव-तेअ-वेडिअङ्गा य
जाणज्जवि वर-मुणिणो, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५८

छति । तथा न युध्यते न युध्यं करोति यतो न मुह्यति न मोहम् उप-
गच्छति । मोहमुल्लस्यन् क्रोधयुद्धयोः । किंतु युध्यते अवगतनस्यो
भवति । तथा च सति सिध्यति सिद्धो भवति । तेभ्योर्हस्त्यो नमः ॥

कुञ्जइ । सुञ्जइ । सुन्जइ । अगिज्ञतो । बुञ्जइ । सिञ्जइ । “युधः युध-युध-
युध-सिधः सुज्ञाः” [२१७] ॥

५७. रुध्दकरणम् । रुध्दपवणम् । रुध्दमनः कृतेन्द्रियोऽङ्गुलिनिः-
न्वासचितनिरोधेयण भवति एवम् अपतितैः ध्यानाद् अव्यवहितै-
मुनिभिर्ध्यातव्येभ्यस्तेभ्यः प्रसिद्धेभ्योर्हस्त्यो नमः ॥

रुन्धिअ । रुम्भिअ । रुज्झिअ । “रुधो अ-भौ च” [२१८] ॥

५८. सम्वरजसः गलितवैध्यमानकर्माणि । दण्डितमत्ताः भस्मी-
कृतवैध्यकर्माणि । यतो बृहद् बृद्धी गतं यत् तास्तेजस्तेन वेष्टितं व्या-
सम् अङ्गं येषां ते तथा च वरमुनयः अद्यापि दुस्वकाशेपि बर्धने
येषाम् अर्हताम् । यन्मत्तसंस्थिता वृत्तयः । तेभ्योर्हस्त्यो नमः ॥

अपडिअहिं । सडिअ । “सद-पतोडः” [२१९] ॥

कटिअ । वडिअ । “कृण-वर्धे दः” [२२०] ॥

वेडिअ । “वेष्टः” [२२१] ॥

दुष्कट-संविधिं अओ भव-पासो ज्वेदणो जजओ लोओ
 उज्वेल्लिज्जइ जेहिं, असहन्ताणं नमो ताणं. ५९
 जे झारु संपज्जइ अणसिज्जिर-सिज्जिराण सा सिद्धी,
 ते वच्चाओ सरणं नच्चिर-मच्चिर-भणा सिद्धे. ६०
 आणन्द-रोविणणं जेसु नवन्ताण होइ नोव्वेवो,
 धाइ समुहं च सुत्ती, ताण नमो सन्व-सिद्धाणं. ६१

५९. दुष्कृतेन अशुभकर्मणा संवेष्टितो व्यासः । परं भवपात्रौ-
 द्वेष्टने संसारबन्धनमोक्षणे उद्यतः कृतश्रयतो लोको येरुद्वेष्टते बन्ध-
 नमुक्तः क्रियते तेभ्योर्द्वयो नमः ॥ दुष्कट इत्यत्र आर्यत्वात् तस्य उः ॥
 संवेष्टिअओ । “समो लः” [२२२] ॥

उज्वेल्लिज्जइ । उज्वेल्लिज्जइ । “वोदः” [२२३] ॥

६०. यान् ध्यात्वा स्मृत्वा अस्वेदन्त्युत्तृणाम् अस्वेदनस्वेदनशी-
 लाणाम् । स्वेदस्वेदरहितानाम् बुद्धिश्चयत । अस्माकं सा सिद्धिः नन्
 सिद्धत्वं संपद्यते । तान् सिद्धान् नर्तितुं नर्तेनशीलम् । भक्तिवशाद्
 उत्कलिकाकलितम् इत्यर्थः । तथा मरितुं तोषणशीलं मनो येसं ते
 तथा भूता वयं शरणं वृजामः ॥ ज्ञातुम् इत्यत्र सेधनक्रियापेक्षया व्याकृत्यम् ।
 न संपद्यते इत्यपेक्षया । तच्च भावितमेवेति ॥

संपज्जइ । अणसिज्जिर । सिज्जिराण । “सिन्दा ज्जः” [२२४] ॥

वच्चाओ । नच्चिर । मच्चिर । “ज्ज-नन्-संज्ञञ्” [२२५] ॥

६१. यान् आनन्दरोदिदृणां दृष्टीश्रुमोचनशीलानां सतां नमतां
 नमस्तुर्वतां न उद्वेगो भवति । कितुं यान् नमतां भुक्तिः संमुखम्

कुपदे धावन्ति, अखादिमं च खादन्ति, तेहीवि समं जो
 धावद् खादद् अ तं पि हु बोहन्ते इमि आगणि. ६२
 कम्माइ दोसिरन्ता, अतुहीरेणं तवेण राक्कन्ता,
 अफुडिअ-अचलिअ-महिमा आगणिआ दित्तु ते बोहिं. ६३
 अभिसुरं च धावन्ति सत्वरम् आयाति । तेभ्यः सर्वस्मिन्नेभ्यो नमः॥
 जैलु इति “ द्वितीयादृतीयेयोः सप्तमी ” [३. १३५] इति सप्तमी॥

रोविराणं । नवन्ताण । “ रुद-नमोर्वः ” [२२६.] ॥

उधेवो । “ उद्धिजः ” [२२७.] ॥

६२. ये कुपथे अमार्गे । अनीताविति यावत् । धावन्ति । तथा ये
 खाद्यते यत् तत् खादं तस्य भावः खादत्वं न विद्यते खादत्वं यस्य
 तत् तथा अखाद्यं वस्तु खादन्ति । तैरपि समं यो धावन्ति कुपथे ग-
 च्छन्ति खादन्ति अभक्षणीयं भक्षयन्ति च । हु इति निश्चितम् तपपि
 नादृशमपि प्रापितं स्वयम् अधर्मम् अधर्मविषयत्वं च । अस्मादृशम्
 इत्यर्थः । बोधयतो धर्मदेवानया सन्मार्गे एवर्तयन् आचार्यान् ध्या-
 यामि संस्मरामि ॥

धाइ । खाइ । खाद-धावोर्लुङ् [२२६.] ॥ बहुलाधिकाराद् वर्तमानाभविष्यदिधा-
 येकवचन एव । तेनेह न । धावन्ति । अखादिमं । खादन्ति । क्वचिन्न । धावद् ॥

६३. कर्माणि व्युत्सृजन्तः आत्मनो दूरीकुर्वन्तः । ननु अनादि-
 कात्प्रसीनकर्मणां कथं व्युत्सर्ग इत्याह । अत्रोरिनां अस्मिन्नेदुणे ।
 संपूर्णेनेति यावत् । तपसा ब्रह्मवन्तः सामर्थ्ये विभूतः । अस्फुरितः
 अत्योजसा अखण्डितः अतएव अचलितः अकम्पितः । स्थिर इ-
 त्यर्थः । महिमा माहात्म्यं येषां तेतथा । ते सर्वव्यसिद्धा आचार्या
 बोधिं जितधर्माणि ददन्तु एवञ्चन्तु ॥

कुडिअ-मोहो लोओ चखइ अपमिलिअ-व्वओ मोक्खे
 जेहिं, अपमिलिअन्तं पेच्छामो ते उवज्झाए. ६४
 अणउम्मिलिअ-नाणोम्मीलणओ, हरिस-पसविण लोए
 सुअ-जलम् ओज्झाया पवरिसन्तु, वित्थरिअ-गुण-भरिआ. ६५

वेसिरन्ता । “सजो रः” [२२९] ॥

अनुद्विरेण । सक्कन्ता । “त्राकादीनां द्वित्वम्” [२३०] ॥

६४. यैः कृत्वा स्फुरितः विदारितो मोहो येन सतथा । अपमी-
 लितवृतः उद्बुद्धचारित्रः । लोको मोक्षे चरति गच्छति । तान उपा-
 द्याथान् अपमिलिताक्षं निर्निमेषयत्नं यथा भवति एवं पश्यामः ।
 उपाध्यायदर्शने वयं सत्पूणा इत्यर्थः ॥

अकुडिअ । अचखिअ । कुडिअ । चखइ । “स्फुरि-चलेः” [२३१] ॥

६५. अनुन्मीलितम् अनुद्भूतं यज्ज्ञानं तस्य उन्मीलना व्यञ्जकाः ।
 हर्षे प्राणिषामोदं एसावित्थारः जननशीलाः । विस्तृताः सर्वत्र एस्तृता
 ये गुणास्ते र्भूताः निचिन्ता उपाध्याय लोके जनसध्ये सुतमेव निर्मे-
 लणाविच्यदेतुत्वात् जलं एवर्षन्तु । निर्वृतिफलोत्पत्तये अस्मभ्यं य-
 यच्छन्तिवत्यर्थः ॥

अपमिलिअ । अपमिलिअ । अणउम्मिलिअ । उम्मीलणओ । “जदेमीलेः”

[२३२] ॥

पसविण । “उवर्णत्थारः” [२३३] ॥

वित्थरिअ । भरिआ । “ऋवर्णत्थारः” [२३४] ॥

पवरिसन्तु । “वषादीनामरिः” [२३५] ॥

१ BC °यः २ BC °णओ. ३ C वि-च्छः

1. BOM- THIS AND THE FOLLOWING EXAMPLE. 2C निवृत्तिः 3 BC om-
 THIS EXAMPLE. 4 C °णओ. ४ उम्मीलः FOR उन्मीलणओ । जदेमीलेः ॥ 5 C °लः-
 FROM THE PREVIOUS NOTE B'S READING ALSO APPEARS TO BE °लः WE WITH
 A AND PISCHEL.

नो रुसइ, नो तुसइ, जेऊण मणं लयमि जो नेन्तो
 मोतुं भवं, विणीअं तं साहु-जणं नमस्यामि. ६६
 उपाइअ-सदहणो असदहणेषि देइ जो बोहिं,
 संसार-नासिरो हं तं साहुंविअ विहेमि गुरुं. ६७
 पञ्चवि अरहन्ताइ परमेही झाह, झाअह किम् अन्नं?
 होऊण निव्विकम्पा, पसम-रया होइऊण तहा. ६८

६६. यो भवं मोक्तुं त्यक्तुं मनो जित्वा वशीकृत्य तस्ये साध्याव-
 स्थायां नयन् सन् नो रुष्यति अन्निमे रोषं न करोति । नो तुष्यति
 मित्रे तोषं न करोति । तं विनीतं जितेन्द्रियं साधुजनं नमस्यामि ॥

रुसइ । तुसइ । “रुपादीनां दीर्घः” [२३६.] ॥

जेऊण । नेन्तो । मोतुं । “युवर्णस्य गुणः” [२३७.] ॥ कविअ । विणीअं ॥

६७. अश्रद्धात्वे जिनपणीतजीवदिपदार्थे तथेति उत्तरग्रहितेपि
 उत्पादिनश्रद्धातः जित्वास्तित्यबुद्धिर्गो बोधिं ददाति । संसारं
 नमिता नञ्जनशीलोहं तथैव साधुं गुरुं विदधाति ॥

सदहणो । असदहणो । “स्वराणां स्वराः” [२३८.] ॥ क्वचित्चित्यम् । देइ ।

नासिरो । विहेमि ॥

रुसइ । तुसइ । “अजनाद् अइ अन्ते” [२३९.] ॥

६८. यो भज्याः निर्विकल्पाः राते ध्येया न वेति संशयशक्त्या
 भूत्वा तथा उपशमरणा उपशमपरा भूत्वा पञ्चमि अहंदादीन् ध्यायत ।

१ BC नेन्तो. २ B om. असदहणो? ३ 50 BC. SEE III. 157.

। BC PUT रुसइ । तुसइ । “अजनाद् अइ अन्ते” AFTER विणीअं । AND BEFORE
 सदहणो Dr. A. PISCHEL AND THE BOMBAY EDITION ALL READ स्वराणां स्वराः ।
 व्यजनादन्ते ॥.

जिणउकल्लिं अघ-चिणिअं धुणिअ-सिरं सुणिअं गुण-गणाथुणिआ
इन्देहिवि, जग-पुणणी सुअ-देवी, सयल-अघ-लुणणी. ६९
सो हुण्ड मण-मज्जे, ख-पुणम् उच्छेड, पडूयाई यले
तह उच्छिणेडि, मोत्तुं सुअ-देविं महइ जो अग्रं. ७०
किमन्यं हरिहरादिकं ध्यायत् । हरिहरादिध्यानम् अपहाय अहं-
ध्यानपरा भवतीति भावः ॥

ब्राह्म । झाअह । होऊण । होइऊण । “सगद् अनतो या” [२४०.] ॥

६९. श्रुतगुणगणा सकलजनप्रवण गोचरपापवरप्रदानादिगुण-
निचया इन्द्रैरपि अस्ताम् अन्यैः श्रुतशिरोगे यथेत्येवं श्रुता स्थायिता
जगतः पवनो पावित्र्यजनिका सकलाद्यस्य लवनी विच्छेदिका श्रु-
तदेवी अघेन चित्तं स्थितं कल्लिं कल्लहं जयतु । आश्रितम् अस्मादृशं
निर्मत्सरं विदध्यात्वित्यर्थः ॥

७०. स पुरुषो भस्ममध्ये सुहोति हवनं करोति । सपुण्यम् उ-
च्छिनोति । तथा पडूजानि स्थले उच्छिनोति । यः श्रुतदेवीं मुक्त्वा
अन्यां महति पूजयति काङ्क्षति च । श्रुतदेवीतोऽन्यायां देयता
नाम आराधनं भस्महुतादिकस्यम् इत्यर्थः ॥

जिणउ । चिणिअं । धुणिअ । सुणिअ । गुणिआ । पुणणी । लुणणी । हुण्ड ।
“चि-जि-शु-हु-सु-हु-पू-धूणाणेहस्यम्” [२४१.] ॥ सहुजकात् कञित्वा । उच्छेड ।
उच्छिणेड ॥

१ B° य° २ B युहिज. ३ B C° पुणणी. ४ B C सुयः ५ C मज्जः

[So B C. THE DHUNDHIKĀ HA6: एच्च यत्नातुमन्त्य° [III. 157] ।

अतः ३। होऊण । होइऊण ।

लक्ष्म्येवहिं पि दुणिज्जइ दुव्वइ कोडीहिं अहव मन्ताणं;
 सुअ-देवओ थुणिज्जइ न जा. नत्ता चिन्वा नाणं. ७१
 तेण चिणिज्जइ नाणं, जिन्वइ मोहो, जिणिज्जइ कात्तो,
 सुअ-देवी अत्रेहिं पि थुन्वन्ता सुव्वा जेण. ७२
 स-जंस सयं सुणिज्जइ, लुव्वइ कम्मं, लुणिज्जा पावं,
 पुव्वइ अप्पाय-कुलं पुणिज्जा, महिअ सुअ-देविं. ७३
 भव-भय-धुव्वन्तेहिं पवण-धुणिजन्त-तूल-तरलस्स
 फलम् आउ अस्स चिम्मइ सुअ-देवीए पसाएण. ७४

७१. मन्त्राणां लक्ष्यैर्दूयते । अथ वा कोटिभिर्दूयते । कामपि देव-
 ताम् उद्दिश्य होमः क्रियते । परं न यावच्छ्रुतदेवता स्तूयते न तावत्
 ज्ञानं चीयते बुद्धिम् उपैति । अत्र कर्मकरतरि व्यक्तनेपदे ॥

७२. येन आस्तां यन् स्वयं स्तूयते अन्तर्हीप स्तूयमाना श्रुतदेवी
 श्रूयते तेन पुरुषेण ज्ञानं चीयते स्फीतीक्रीयते । मोहः अज्ञानं जी-
 यते पराभूयते तथा कात्तो यत्पुष्ट्य जीयते अचिराद् मोक्षप्राप्तेः ॥

७३. महित्वा पूजयित्वा श्रुतदेवीम् स्वयज्ञाः स्वयं श्रूयते । स्वयं श्रो-
 तव्यतया मन्त्राण्यं यक्ष्यसेन लब्धय इत्यर्थः । कर्म कूयते । पावं कूयते ।
 आत्मा पूयते पवित्रः क्रियते । आत्मकुलं पूयते । अर्चकपुंस्येणेति
 शेषः ॥

७४. भवभयेन धूयमानैः कम्पमानपुरुषैः पवनेन धूयमानं यत्तूलं
 स्रुतं तद्वत् तरलं चक्षुःलं तस्य आयुषः फलं श्रुतदेव्याः उपादेन ची-
 यते उपचितं क्रियते । परमपुरुषार्थमहानन्दः प्राप्यत इत्यर्थः ॥

चिब्वइ अह न चिणिज्जइ, जिब्वइ अहवा जिणिज्जा नावि,
सुब्वइ अह न सुणिज्जइ, हुब्वइ नैह णिज्जा अहवा; ७५
थुब्वइ अह न थुणिज्जइ, पुब्वइ णां पुणिज्जा अहवा,
लुब्वइ अह न लुणिज्जइ, धुब्वइ न धुणिज्जा अहवा; ७६
खम्मइ अह न खणिज्जइ, हम्मइ नो वा हणिज्जा जेण
सब्बं पि तस्स सहसं सुअ-देवि-विइण्णै-पुण्णस्स. ७७

७५. त्रिभिर्विज्ञेयकम् । येन चीयते अध्यात्मादिषु उपचितेन भू-
यते । अथ वा न चियते । जीयते । इन्द्रियादिषु वज्रिना श्रूयत इ-
त्यर्थः । अथ वा नापि नियते । श्रूयते गुरुमुखान् सर्वत्रास्थेषु श्र-
वणं क्रियते । अथ न श्रूयते । हूयते हवनं क्रियते अथ वा न हूयते ॥

७६. स्तूयते देवस्त्रादिषु स्तवनं क्रियते । अथ न स्तूयते । पूयते
जलोदित्वा पवित्रेण भूयते । अथ वा न पूयते । रूयते अशुभलवनं
क्रियते । अथ न रूयते । धूयते पापरजः प्रकम्पनपरेण भूयते । अथ
वा न धूयते ॥

७७. हन्यते तिध्यादिनिमित्तं भूम्यादिस्वननं क्रियते । अथ न
हन्यते । हन्यते शत्रुविनाशनं क्रियते नो वा हन्यते । परं श्रुतदेवी-
विनीर्णपुण्यस्य तस्य । अपिरेवाथी । सर्वमेव सफलम् । यत् किं-
चित् कुर्वन्तोपि श्रुतदेवी प्रसादात् सर्वं समीहितं तस्य संजायत
इत्यर्थः ॥

हुणिज्जइ हुब्वइ । थुणिज्जइ थुव्वन्ता । चिब्वइ चिणिज्जइ । जिब्वइ जिणिज्जइ । सुब्वइ
सुणिज्जइ । लुब्वइ लुणिज्जइ । पुब्वइ पुणिज्जइ । धुव्वन्तेहिं धुणिज्जन्त । चिब्वइ
चिणिज्जइ । जिब्वइ जिणिज्जइ । सुब्वइ सुणिज्जइ । हुब्वइ हुणिज्जा । थुब्वइ

१ B om °इ जिब्वइ अहवा जिणिज्जः २ C लु. ३ B हणज्जइ. ४ C खं. ५ B C °पुभं.

१ B om. अथ न तं क्रियते. २ B om. थुणिज्जइ. ३ B C put थुव्वन्ता BEFORE
सुब्वइ. ४ B om. जिब्वइ जिणिज्जइ. ५ B om. सुब्वइ.

स्वप्नम् कुबोध-सेलो, स्वणिज्ज मूलआवि पाव-तरु,

हम्म कली, हणिज्ज कम्म सुअ-देवि-ज्ञाणेण. ७६

सुअ-देविं ज्ञाअन्तो अज्वाहय-भत्ति-निच्चल-भणेण

हम्म संसार-दुहं, मोहं हत्तुण हन्तव्वं. ७७

दुब्भ गार्ह, दुब्भ भारो, लिब्भ स्वडं च तेणं खु,

पवण-गार्ह-बोहि-वसीरं न दुहिज्ज जेणं. ८०

सुणिज्ज । सुख सुणिज्ज । सुख सुणिज्ज । धूव धुणिज्ज । “न वा कम्म-

भावे छः कस्य चल्लक्” [२४२] ॥

चिम्म चिच्च चिणिज्ज । “मम्म्रे” [२४३] ॥

७६. श्रुतदेवी ध्यानेन कृत्वा पुरुषेण कुबोध एव सन्मार्गे रोधक-
त्वात् त्रैलः स्वत्यते विद्यते । पापमेव अत्रुभफलदायित्वात् तरुः
मूलतोपि स्वत्यते । कलिः शक्तिहेत्यते क्षिप्यते । कर्म ज्ञानावरणादि
हेत्यते ॥

७७. अव्याहता अखण्डिता या भक्तिस्तस्यां निश्चलं यद् मन-
स्तेन कृत्वा श्रुतदेवीं ध्यायन् मन हन्तव्यम् अपायजनकत्वाद् ध्वं-
यतीत्यं मोहम् अज्ञानं हत्वा संसारदुःखं हन्ति मोहमुल्लस्यन् संसा-
रदुःखस्य ॥

स्वप्नम् । स्वणिज्ज । हम्म । हणिज्ज । स्वप्नम् । स्वणिज्ज । हम्म । हणिज्ज ।

“हन्तवोऽन्त्यस्य” [२४४] ॥ बाहुलकात् दन्तेः कतेरपि । हम्म ॥ कचिर ।

हन्तुण । हन्तव्वं ॥

८०. येन अव्यवहरणं गौरवैर्गौः बोधिमेव क्षीरं न दुह्यते आ-
र्यते । तेन पुरुषेण खु इति निश्चितम् गौर्दुह्यताम् । भार उह्यताम् ।
स्वस्वर्णानि लिह्यताम् । कर्तव्यकरणविकलस्य तस्य अभिरभत्-
वाहककलीवर्दभाव एव परमार्थेन इति भावः ॥

जेण वहिज्जइ हिंआ सुअ-देवी, तेण रुआ कम्म,
 रुन्धिज्जइ कलि-रुलिअं, लिहिज्जा अमयम् आकणं. ६१
 उज्झइ भवो, उहिज्जइ पावं, ताणं खु वज्झइ न धम्मो,
 वन्धिज्जइ जहि थुई पवयण-देवीइ भावेणं. ६२
 भावाउ जाणुरज्झइ, अणुरन्धिज्जइ थवाउ, पूआण
 उवरज्झइ, उवरन्धिज्जइ तवओ, सा जयउ वाणी. ६३

६१. जेन हृदये श्रुतदेवी उह्यते धार्यते तेन पुस्त्रेण कर्म रुध्यते
 निवार्यते । कलिरुलितं कलिकालविद्धमिधं रुध्यते । अमृतम् आ-
 कणं लिह्यते आस्वाद्यते । निर्वृतेन भूयत इत्यर्थः ॥

दुब्भउ दुहिज्जा । रुब्भउ वहिज्जइ । रुआ रुन्धिज्जइ । लिब्भउ
 लिहिजा । “ओ दुह-लिह-यह-रुआमुञ्चतः” [२४५.] ॥

६२. यैर्भावेन प्रवचनदेव्याः स्तुतीर्बध्यते ग्रथ्यते । खु इति नि-
 श्चितम् । नैः पुरुषैर्भवो दह्यते भस्मसात् क्रियते । विनाशयते इति य-
 वत् । पापं दह्यते तथा धर्मो न बध्यते कर्मान्तरेण नाकृष्यते ॥
 ताणं इति तृतीयायाः वक्षी ॥

उज्झइ उहिज्जइ । “दहो ज्झः” [२४६.] ॥

वज्झइ वन्धिज्जइ । “वन्धो ञ्चः” [२४७.] ॥

६३. सा वाणी वाग्देवता जयतु सर्वोत्कर्षेण वर्तनाम् । या भा-
 वाद् अन्तरङ्गवदुमानतः अनुरुध्यते प्रसाद्यते । सुप्रसन्ना क्रियत इति
 यावत् । स्तवाद् अनुरुध्यते । पूजाया अर्चनाद् उपरुध्यते अनुकू-
 ल्यते । तपसो ह्यदशविधतपश्चरणाद् उपरुध्यते ॥

१ B ६ हियए सुयः २ B उब्भइ. ३ B C वः ४ B वः ५ C थवाज. ६ B तवउ.

1 B om. THIS EXAMPLE. 2 B om. THIS EXAMPLE. 3 B म्ध्यते. 4 B वः
 5 B वंघो धः- C वंघो वः- WE WITHA. 6 B स्तावत्.

भती-संरुज्झन्ता, संरुन्धिज्जन्त ओण मोहेण
 न कहवि अवगमन्ती, सुअ-देवी देउ मास बोहिं. ८४
 भणन्ती सुअ-देविचि, भणिज्जन्ती ति लोअ-माअति,
 कमेण व भावेणाणुगममाणा, दिसउ कज्ज. ८५
 भतीए कीरन्तीइ अदीरन्तीइ सव्व हरिज्जन्ती,
 वेदी-करिज्जमाणा तीरन्ते मोह-जलहिमि; ८६

८४. भक्त्या संरुध्यमाना आत्मायन्तीक्रियमाणा । तद्या मोहेन
 संरुध्यमानेन कथमपि अवगम्यमाना ज्ञायमाना श्रुतदेवी मह्यं
 बोधं सर्वपदार्थविषयविज्ञानं ददातु ॥

अणुरज्जइ अणुरुन्धिज्जइ । उवरज्जइ उवरुन्धिज्जइ । संरुज्झन्ता
 संरुन्धिज्जन्त ओण । “समरूपाद् रुधेः” [२४६.] ॥

८५. श्रुतदेवतेति भण्यमाना उत्कीर्त्यमाना त्रिलोक्यमतीति
 भण्यमाना । चेति चार्थे । कर्मणा राजादिक्रियया भावेन अन्तरद्भव-
 हुमानेन अनुगम्यमाना आश्रीयमाणा भगवती सरस्वती कार्यं उत्ता-
 नाद् मम कुमारपालस्य विधेयं दिशतु आज्ञापयतु ॥

अवगमन्ती । भणन्ती । भणिज्जन्ती । अणुगममाणा । “गमादीनां द्वित्वम्”

[२४९.] ॥

८६. अथ कुमारपालभूपस्य कर्तव्यम् उपदिशत्विति मनोरथा-
 नन्तरोपस्थित श्रुतदेवनादज्ञानं गाथाषट्केनाह । षड्विः कुलकम् । अथ
 एतेजनपृच्छानन्तरं उक्तमाज्ञानस्य उपशमन्यासस्य तृपोत्कृष्टस्य
 भूपभुगवस्य कुमारपालस्य श्रुतदेवी उत्पत्त्या दृष्टिमोक्षशक्तीन् ।

अजरिज्जन्त-मयं हि हु जीरन्त-मयं जयं हि पकुणन्ती,
 पतरिज्जन्त-भवोदहि-सेऊवम-चरण-रेणु-कणा; ६७
 जेहि विट्ठण्डु किती, विद्ध विज्जडु जेहि उज्जलं नाणं,
 अज्जिज्जडु जेहि सिरी, सव्वेहि वि तेहिं ज्ञायव्वा; ६८
 सव्वं णव्वडु जेहिं अणज्जमाणा बुहेहि तेहिं पि,
 असुणिज्जन्त-सरुवा सिद्धेहि वि वाहरिज्जन्ती; ६९

किंभूता । अद्रियमाणया अनेनानपास्यमानया । निश्चलयेति यावत् ।
 क्रियमाणया विधीयमानया भक्त्या अन्तरद्वन्द्वमानेन कृत्वा सदा
 द्वियमाणा आचर्यमाना । आत्मसात् क्रियमाणेत्यर्थः । मोहो-
 ऽज्ञानम् सदेव जलधिस्तस्मिंस्तीर्यमाणे लङ्घयमाने वेदा अवहणं-
 क्रियमाणा । संसारद उत्तितीर्षुभिराश्रीयमाणेत्यर्थः ॥

६७. हु इति निश्चिन्तम् जगदपि न जनमात्रम् अजीर्यमाणम्-
 दमपि अक्षुड्यमानाभिमानमपि जीर्यमाणमदम् । विनश्यपरम् इत्यर्थः ।
 पकुर्वती विदधाना उत्तीर्यमाणः आराधकैर्विलङ्घयमानो यो भवो-
 दधिस्तत्र निस्तारकत्वात् सेतूपमाश्वरणरेणुकणा यस्याः सा नया ॥

६८. येः कीर्तिरर्ज्यते आराधते तेऽज्जलं निर्मलं ज्ञानम् अर्ज्यते
 येः श्रीरर्ज्यते तैः पुरुषैः सर्वैरेषां ध्यानव्या ॥

६९. येः सर्वमपि ज्ञायते तैरेषां बुद्धेर्ज्ञायमाना रावस्वरूपेण बु-
 धयमाना । सिद्धैरेषां अणिमाद्यैस्त्वर्यसंपन्नपुरुषैरेषां अज्ञायमान-
 स्वरूपा व्याद्रियमाणा भण्यमाना । शुभदेवता ध्यानेनैव कीर्तिज्ञाने
 संपद्यते इत्यर्थः ॥

१ C तेहि. २ BC जेहि ३ B सव्वेदिवी ४ C सव्वेदिवि.

। B अद्रियमाणया । ऽन्येनानपा° C अद्रियमाणयोऽन्येनानपा° २ BC° सत्-
 ३ C° कृत्वात्.

वाहिषन्तादप्यन्त-भङ्गले गिण्हाणिज्ज-अभिहाणा,
 आदविअ-थुईहि सया सिप्यन्ती, भत्ति-धिप्यन्ती; ९०
 सुर-वद्ध-धिप्यन्त-पया, छिविज्जमाणा थुईहि सुअ-देवी,
 पयमाण्णस्स निवेद्धुस्स अह औसि पच्चस्सव. ९१

९०. व्याह्रियमाने नैमित्तिकादिना भण्यमानम् आरभ्यमाणं च-
 न्धादिना क्रियमाणं च यन्मङ्गलं शुभकार्यं तस्मिन् गृह्यमाणाभि-
 धाना स्वल्पसादाभिर्विद्धं भवत्विति उत्कीर्त्यमाननाम् । आरब्धस्तु-
 तिभिः भक्तजनकृतस्तवैः कृत्वा सदा लिह्यमाना सिहेरन्त-
 र्भौष्येत्वात् स्नेहवती क्रियमाणा । सिच्यमाना स्तौषकेन आत्मनि
 आद्रोहदया क्रियमाणा । भक्ष्या गृह्यमाणा आत्मसात् क्रियमाणा ।
 न दुराशयेत्यर्थः ॥

९१. सुरवधूभिः स्मृत्यमानौ उणामावसरे भालेन घृष्यमाणौ
 पादौ यस्याः सा । नया स्तुतिभिः कथितोद्देश्य स्मृत्यमाना विषयी-
 क्रियमाणा ॥

कीरन्तीइ । अहोरन्तीइ । हरिज्जन्ती । करिज्जमाणा । तीरन्ते । अजरिज्जन्त ।
 जीरन्त । पतरिज्जन्त । “ह-क-न्-ग्रामीरः” [२५०.] ॥

विटप्यइ । विटविज्जइ । अजिज्जइ । “अजेर्विटप्यः” [२५१.] ॥

णछइ । अणज्जमाणा । अमुणिज्जन्त । “ओ णच्चणज्जो” [२५२.] ॥

वाहसिज्जन्ती वाहिपन्त । “व्याहगेवाहिप्यः” [२५३.] ॥

आदपन्त आदविअ । “आरभेरदप्यः” [२५४.] ॥

सिप्यन्ती । “स्नेह-सिषेः सिप्यः” [२५५.] ॥

गेण्हाणिज्ज छेप्यन्ती । “उद्देर्घेयः” [२५६.] ॥

१ BC °अहुः २ BC सुयः ३ B °पुणस्स. C °पुणत्स. ४ B °कसस्स. ५ B दासि-

१ BC °दादनिविः २ BC °तेनयेत्वा °पर °लण्ययेत्वा ° ३ C स्तवः ४ B घृष्य-
 माणौ. C पृष्यमाणौ. THE EMENDATION IS CONJECTURAL. 5C विः 6 BC A °विः

अणयकन्त-गिरा अमयासागणुहारिणीडु ततो

इअ उत्तं देवीए चच्छलेणं मन्देहणं. ९२

तइ इन्दो निच्चिन्दो विहरदु अन्देउरम्मि सो दावः

इन्दस्स ताव मित्तं हवेसि महि-भामिआ तुमये. ९३

छिपन्त छिविज्जमाणा । “स्यत्रेच्छिपणः” [२५७.] ॥

अणुण । उक्कोसस्स । “तेनाणुण्णादयः” [२५६.] ॥

९२. ततो वृषत्पक्षानन्तरं महता वात्सल्येन अनुकूलतया देव्या
सुतदेवैवया । अश्रुतस्य आसारः वेगवद्भूतम् अनुहरति सदृशी-
करोतीत्येवंशीला णिनि इयम् अनुहारिणी सया अर्पकन्ती अन्तरा
अंशुरयन्ती या गीवीक सया कृत्वा इति वक्ष्यमाणम् उक्तम् ॥

अणयकन्त । “धातवो र्धात्तरेषु” [२५९.] ॥ केचित् कैश्चिदुपसर्गैर्निष्पत्तिम् ।

अणुहारिणीडु ॥

[इति] आकृतभाषा समाप्ता ॥

ततो । “तो देवनादौ श्रीरसेन्याम् अणुक्तस्य” [२६०.] ॥ अणुक्तस्येति किम् ।

उत्तं ॥

९३. उक्तमेव गाथाश्लोकेनाह । त्वया कृत्वा । तावद् इति अभ्यु-

१ B अनः

। B C स्यत्रः WE WITH A. 2 B आणुत्र । उक्कोसस्स । तेनाणुज्जदयः । C अ-
णुज । उक्कोसस्स । तेनाणुज्जदयः । A READS THE SUTRE THUS: तेनाणुनादयः ।
WE WITH BM. AND PISCHEL. 3 B °देव्या. 4 B C उपः ° 5 B C उपसर्गे.
6 AFTER उपसर्गे WHICH IT READS FOR उपसर्गे: C DIFFERS FROM B UP TO THE
END OF THE SARGA, GIVING A DIFFERENT COMMENTARY FROM THE LATTER.
SEE NOTE AT THE END OF THE SARGA. 7 B HAS अणुहारिणीडु TWICE.

हंहो मणस्सि रायं जं अब भयवन्ति विन्नवेदि भवं,
 रक्खयीज्जसु तेण तुमं जिण-वडणा मेइणी-मघवं. ९४
 अणधत्ते सणत्ते कद-कज्जो सं खु थाम-मिरि-णाह
 जिण-नाध-सुमरणे इधम अज्जिद-इह-लोअ-पर-लोअ. ९५
 पणसे । तत्तश्च अभ्युपगतम् एतत् । स विश्वपसीद्ध इन्द्रो निश्चितः ।
 एतदशक्तीनां सकलदानवानां त्वया हननाद् निराङ्कः सन् अन्तः-
 पुरे विहरन्तु रमनाम् । तथा तुमयम् इति अयं त्वम् । अथ वा शुष्मदः
 सिना सह तुमयम् इति कश्चित् तदा तुमयम् इति । त्वम् । हे महीस्वामीन्
 पृथ्वीपते इन्द्रस्य तावद् भित्रं बन्धवो भवसि संजातः । भवसीती
 सांस्वामीणे [है० ५०४] इत्यादिना वर्तमाना ॥

महन्देण । निच्छिन्दो । अन्देउरम्मि । “अधः क्वचित्” [२६१] ॥

दाव ताव । “वादेस्तावति” [२६२] ॥

९४. मनस्विन् अभिमानिन् हंहो राजन् भयान्, अब भगवन्
 इति, यं विज्ञापयति भक्तिपूर्वं वदति । तेन जिनपतिना मेदिनीमघ-
 वन रक्ष्यस्व त्रायस्व । तेन तव पालनं क्रियताम् इति यावत् ॥

महि-सामीआ । मणस्सि । “आ आमध्ये सौवेनो नः” [२६३] ॥

रायं । “मो वा” [२६४] ॥

भयवं । भवं । “भवद्गवतोः” [२६५] ॥ कचिद् आन्यत्रापि । मघवं ॥

९५. स्थामश्रीः पराक्रमलक्ष्मीः तस्या नाथ इह अस्मिन् जगति
 जिननाथस्मरणे सति अजितेहलोकापरलोक सफलकृतेहपरभव खु
 निश्चितं सकले आशीर्वाते समस्तार्थजनपदेषु त्वं कृतकृत्यः निष्पन्न-
 प्रयोजनः ॥

तायध समग-पुहविं, तायह समंषि, भोदु तुह भदं;
 होदु जयस्सोत्तंसो तुह कितीए अपुरवाए. ९६
 सतीइ अपुन्याए होदुण हरिव्व हविय सेसोव्व
 होता भरहोव्व तुमं एण-च्छतं कुणसु रज्जं. ९७
 करिया वणि-उध्दारं, गुरु-भावे गहुय, कहुय वलि-बन्धं,
 गच्छिय लच्छिउम् उचिन्दो भोदि भवं, भोदु इन्द-समो. ९८

अध्यावसे कज्जो । “नक्त यी अयः” [२६६] ॥

सिरि-णाह जिण-नाध- । “यो धः” [२६७] ॥ अपदासवित्तेव । यम ॥

९६. हे वरेन्द्र समश्रुयिषीं त्रायस्व पालय । स्वर्गं दिवसापि आ-
 यस्व । तथा तव भद्रं भवतु । तव अपूर्वया लोकोत्तरया कीर्त्या कृत्वा
 जगत उत्तमः त्रिरः शेषरश्च भवतु ॥

ब्रध्मैवह । तायध तायह । “इह-होदीस्य” [२६६] ॥

भोदु होदु । “भुवो मः” [२६९] ॥

९७. अपूर्वया शक्त्या पशुक्रमेण कृत्वा हरिः इन्द्रः कृष्णो वा
 स इव भूत्वा संपद्य शेषः अनन्तः स इव भुत्वा भरतः आद्यश्चकी
 स इव भूत्वा च त्वम् एकच्छत्रं राज्यम् आधिपत्यं कुरु ॥

अपुरवाए अपुखाए । “पूर्वस्य पुरवः” [२७०] ॥

होदुण । हविय । होता । “त्त इय-दूणो” [२७१] ॥

९८. अवसेः उध्दारं द्विषद्विपद्भ्यो रक्षणं कृत्वा गुरुभावं गत्वा
 वलिनो बन्धं कृत्वा लक्ष्मीं गत्वा आसाद्य च भवान् उपेन्द्रो भ-
 वति । यतः सोऽपि कृतफलकालसमुद्रमग्नं पृथिव्यध्दारः वलिवन्धने
 संजात महाप्रमाणः विहितवलीदानवबन्धः समासादितलक्ष्मीक-
 शेति । तथा भवतु भवान् इन्द्रसमः । परमैश्वर्येण अधुना शक्रफलः
 संजायताम् इति भावः ॥

अमेहि तुह पसंसा किज्जदि, अमेहि किज्जदे न कहं,
किन्ती रमिस्सिदि तुहा सग्गादु रसानत्तादोवि. ९९

दाणिं तुह तुहा, तादेमि वरं इअ तुमम्मि जुत्तम् इमं,
जुत्तं णिमं खु. मग्गसु, इह किं णेदंति मा चिन्त. १००

भणिओ निवो किम् एदं तिहुयन-रज्जंपि तुमइ तुहाए.
तुज्झस्येव यस्माया सुणीओ हञ्जेति भणान्ति. १०१

करिअ । गहुअ । कहुअ । गच्छिअ । “कृगमो डहुअ.” [२७२.] ॥

भोदि । “धिरचेवो.” [२७३.] ॥

९९. हे महाराज अस्माभिः । सकललोक नमस्करणीयाभिरि-

त्यर्थः । तव प्रशंसा श्लाघा क्रियते अतः कथम् अन्यैर्विबुधैः न क्रि-
यते । अपि तु विधीयत एव । तथा तव कीर्तिः आ स्वर्गाद् आ र-
सानत्तादीणि स्वर्गं रसान्तं च व्याप्य रमिष्यन्ते विचरिष्यन्ति ॥

किज्जदि । किज्जदे । “अतो देअ” [२७४.] ॥ अत इति किम् । भोदि ॥

रमिस्सिदि । “मविष्यति स्तिः” [२७५.] ॥

सग्गादु । रसानत्तादो । “अतो डसेडीदो-डाह” [२७६.] ॥

१००. हे नृप इदानीं तव तुष्टा । तस्मान् त्वयि वरं दद्यामीति
युक्तम् इदम् । युक्तं भगवत्या वरवितरणम् । परम् अहं कथं याज्ञां
करोमित्याह । खु इति निश्चितम् युक्तम् इदम् । मग्गपद्माद् याचनं
समुचितम् इति भावः । अतो मार्ग्य वरं याचस्व । इह मयि विषये
किम् एतद् इति मा चिन्तय । अस्याः सकाशात् किं वरमोर्गणेन
इतीदं मा पश्यान्तोचयेति भावः ॥

दाणिं । “इदानीमो दाणिं” [२७७.] ॥ ता । “तस्मान् ताः” [२७८.] ॥

१०१. हे भगवति त्वया तुष्ट्या किम् एतद् वरप्रदानमात्रम् । न
किञ्चिद् इत्यर्थः । यत्परिद्विभुवनराज्यमपि । आस्तां पुण्यवीपतिस्वमा-

हीमाणहे देवि तुमं सि दिहा, हीमाणहे हं चकिदो भवादो,
 णं अम्महे किंवि भैणोपदेशं हीही भणन्तावि समन्ति जेण. १०२
 अम् इति नृपो मणितः विद्वपयितुम् आरब्धवान् । तथा तत्रैव य-
 सादान्तं सुरी देवः दृष्टेति हे चेटिका इति भण्यन्ते चेटिकावत्
 आहूयन्ते इत्यर्थः ॥

तुतमीमं तुतं णिमं । किं णेदं किमेदं । “मोत्त्याण्णो वेदेतो.” [२०९.] ॥

तुज्जयेव । “एगर्थे स्येव” [२१०.] ॥ हज्जेति । “हजे चेटिकाहने” [२११.] ॥

१०२. हीमाणहे इति आश्चर्ये । देवि स्युतदेवते त्वं वृष्टा बिलो
 कित्ता असि भवसि । हीमाणहे इति निर्वेदे । अतः निर्विणत्वाद्
 अहं भवात् चकितस्त्रस्तः । णमिति नन्वर्थे । अम्महे इति वृषे ।
 ततः हे भगवति ननु सहर्षं कमपि कंचन उपदेशं भण आदिश ।
 येन उपदेशेन कृत्वा । हीहीति विदुषकाणां हर्षद्योतने । ततो हीही
 भणन्तः हर्षेण हीहीशब्दं कुर्वन्तः निरन्तरं हसनशीला विदुषका
 अपीत्यर्थः । जाम्भान्ति उपशमिनो भवन्ति । भण उपदेशम् इत्यनेन
 उत्तरसर्गार्थसूचनम् । इन्द्रवज्रा छन्दः ॥

हीमाणहे । हीमाणहे । “हीमाणहे विस्मय-निर्वेदे” [२१२.] ॥

णं । “ण नन्वर्थे” [२१३.] ॥ अम्महे । “अम्महे वृषे” [२१४.] ॥

हीही ॥ “हीही विदुषकस्य” [२१५.] ॥

“वोष जाकृतयदिति” [२१६.] । गौरसेनो यत् कार्यम् उक्तं ततोऽन्यत् याकृतव-
 दित । अतः जेणेति “य-आमोर्णः” [२१६.] । “ताण-अस्येत्” [२१७.] च अवर्तते ॥

[इति] गौरसेनी भाषा समाप्ता ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितजङ्गलद्वयाश्रय-

महाकाव्यवृत्तौ सप्तमः सर्गः समाप्तः ॥

कधिदे शुभोपदेशे ज्ञानत्रयीणां ततो अपस्त्वलिदे
भव-कस्त-गिम्ह-पदहण-विघस्त्रणे शुस्तु-मेघेव. १
अदिशुस्तिदं निविस्ते चदुस्त-वगं विरश्चिद-कशाण
ज्ञावय्य-योग-लहिदे ज्ञाहू ज्ञाहदि अणञ्च-मणे. २

१. ततः नृपविजयीकानन्तरं भवकष्टमेव जीष्मपदहने निवाद्य-
 सत्तापस्तस्य विघटने अपनयने सुष्ठुमेघ इव वर्षुकजलद इव । अप-
 स्त्वलितः अवाधितः शुभोपदेशः सरस्वत्या कथितः प्रतिपादितः ॥

कधिदे । शुभोपदेशे । “अत एत सौ पुंस्ति मागध्याम्” [२६७] ॥

ज्ञानत्रयीणां । “२-सौते-त्रौ” [२६८] ॥

अपस्त्वलिदे । कस्त । “स-सोः संयोगे सोऽजीम्मे” [२६९] ॥ अजीम्मे इति किम् ।

गिम्ह ॥

विघस्त्रणे । शुस्तु । “दृ-श्योः स्तः” [२७०] ॥

२. उपदेशे मेव एकाकीत्या गाथाभिराह । अतिसुस्थितम् अति-
 समाहितं यथा भवति एवं निविष्टः धर्मध्याननिवृत्तः अत एव विघ-
 र्जितकषायः क्रोधादिरहितः । सावद्ययोगरहितः संपापन्यापारव-
 र्जितः । अनन्यप्रनाः मोक्षैकतानमानसः साधुः संयतः चतुर्थवर्गं
 निर्वाणं साधयति निष्पादयति । आत्माधीनम् आधत इति यावत् ॥

अदिशुस्तिदं । चदुस्त । “स्य-र्थयोः स्तः” [२७१] ॥

विरश्चिद । ज्ञावय्य-योग । “ज-घ-यो यः” [२७२] ॥

पुञ्जे निशाद-पञ्जे सुपञ्जले यदि-पधेण वञ्जन्ते
 शयल-यय-वञ्जलन्ते गञ्जन्ते लहदि पलम-पदं. ३
 शयल-विव-का-लहिदे पेस्कन्ते सव्वम् ओल्ल-दिस्सीए
 मिद-पियम् आचस्कन्ते विवदि भगमि मो-कस्स. ४
 एदस्स वधं कल्लिओ भन्ति एदाह इदि मदी जाहं
 ताणं दोण्हपि हगे हिदेति बुद्धी पउदव्वा. ५

३. पुण्यः सुकृत्तो निजातपज्ञः कुत्राशीचबुद्धिः सुपञ्जलः कौटि-
 ल्यरहितः यतिपथेन साधुसौर्गेण व्रजन् प्रयान सकलजगद्भ्रमस्तत्त्वं
 त्रिजगदानुकुल्य च गच्छन् समाचरन् सन् पुरुषः परमपदं मुक्तिं
 लभते जामेति ॥

अणभमणे । पुञ्जे । पञ्जे । सुपञ्जले । “न्य-प्य-श-क्षांञ्” [२६३.] ॥

वञ्जन्ते । “वजो जः” [२६४.] ॥

गञ्जन्ते । “सस्य ओतोदौ” [२६५.] ॥ लाक्षणिकस्यापि । वञ्जलन्ते ॥

४. स्वपरविवक्षारहितः शत्रौ मित्रे च समभावः । अत एव सर्वं
 समस्तलोकम् आद्रेदृष्ट्या सकलणदृष्ट्या चेक्षमाणः बिलोकयन्
 भित्तं शिथं च आचक्ष्माणः वदन् मोक्षस्य मार्गं पदव्यां तिष्ठति ॥

विव-का । मो-कस्स । “सस्य-कः” [२६६.] ॥

पेस्कन्ते । आचस्कन्ते । “स्सः ऐक्षाचक्ष्योः” [२६७.] ॥

विवदि । “तिष्ठश्चिष्ठः” [२६८.] ॥

५. एतस्य वधं कर्मः भक्तिम् एतस्य कुर्मः इति मतिः आत्मानं
 यति एवं बुद्धिर्योः । ताणं दुण्हमिति षष्ठीसहस्रोः अर्थे अत्यमे-
 दात् तयोर्द्वयोरपि विषये अहं वयं वा इति हिता बुद्धिः उद्योक्तव्या ।

पञ्चान राचिजा गुण-निधिना राज्ञा अनञ्ज-पुञ्जेन
चिन्तेतव्यं मतनाति-वेरिनो किल विजेतव्या. ६
मुद्धाकसाय-हितपक्-जित-करन-कुतुम्ब-चेसदो योगी
मुक्क-कुतुम्ब-सिनेहो न वरति गन्तुन मुक्ख-पत्तं. ७
 अहमेवायं वयमेव एते इत्यतुक्कुलः अभेदभावः करणीय इत्यर्थः ।
 अत्र भक्तिकरणशक्तौ इति उपमानार्थः । अन्यथा भक्तिं चिकीर्षी
 सर्वस्यापि आत्मभावो भवत्येव । ततश्च यथा भक्तिं चिकीर्षी आत्म-
 भावस्तथा मित्रं सावपि कर्तव्य इति भावः ॥

एदस्स एदाह । “अवणीद्वा हसो डाहः” [३९९.] ॥

जेहं ताणं । “आपो डाहं वा” [३००.] ॥ हुणे । “अहं-वयमोहेणे” [३०१.] ॥

“शेवं शौरसेनीवत्” [३०२.] । मागध्यां यदुक्तं ततोऽन्यत् शौरसेनीवद् द्रष्टव्यम् ।
 वातः हिदेति । “लो दोऽनादो” [ध. २६०.] इति तस्य दः ॥ पयोदद्या । “अधः
 क्वचिद्” [ध. २६१.] इति तस्य दः ॥

[वृत्ति] मागधी भाषा समाप्ता ॥

६. राजानो राज्ञा विचक्षणाधीशेन गुणनिधिना गाम्भीर्यैर्दा-
 र्थैर्धैर्यैश्चोदितोऽधिना । न अन्यः पुण्यो यस्मात् स तथा । तेन राज्ञा
 नृपेन मतनादिवैरिणः आन्तराः षट् जात्रवः किल इति उभिर्भ्यो
 विजेतव्याः अभिभवनीया इति चिन्तयितव्यं पर्यलोच्यम् ॥

पञ्चा । “शो अ. पैत्राच्यम्” [३०३.] ॥

राचिजा । [रक्षा] । “राज्ञो वाचिजः” [३०४.] ॥

अनञ्ज-पुञ्जेन । “न्य-ण्योर्ल” [३०५.] ॥

गुण । वेरिनो । “णो नः” [३०६.] ॥

मतनाति । विजेतव्या । “त-दोस्तः” [३०७.] ॥

किल । “लो लः” [३०८.] ॥

७. शुद्धं निर्मलम् अकषायं क्रोधादिरहितं हृदयं यस्य । अत

यन्ति कसाया नस्थून् यन्ति नदून् सध्व-कम्पाद्वं
 सम-सलिल-सिनात्पाणं उज्झित-कृत-कपर-भरियान्. ८
 यन्ति अरिह-परम-मन्तो पदिष्यन्ते, कौरने नजीव-वधो,
 यातिस्, तातिस्-जाती ततो जनो निर्वृतिं याति. ९

एव करनानि द्वित्रियाणि तान्येव आत्मनो मोहजननात् कुटुम्बं
 तस्य चेष्टा स्वस्वविषये व्यापारः । जिता परास्ता करणकुटुम्बचेष्टा
 च येन स तज्या । मुक्तकुटुम्बरेहः परित्यक्तबन्धुवर्गीवुरागः योगी
 शुभध्यानैकतावः संशमी मोक्षपदं गत्वा प्राप्य न वल्लते न संसारे
 समायाति ॥

सुधाकसाय । “शब्दोऽसः” [३०९] ॥ हितपक । “हृदये यस्य पः” [३१०] ॥

कुटुम्ब कुटुम्ब । “कुटुम्बी” [३११] ॥ गन्तुन । “क्वस्तूनः” [३१२] ॥

८. शम् एव कोपमन्तापहारकत्वात् सलिलम् । तेन स्नातानाम् ।
 निर्धूतान्तरकुशासनमलानाम् इत्यर्थः । उज्झिता त्यक्ता कृतकपरा
 दर्वितालीक स्नेहत्वाद् रचितानि कृतिः भार्या यैस्तेषां पुरुषाणां कथाया
 नष्टा तान् सुख्का याति गच्छति सर्वकर्मणि च नष्टा याति ॥

नस्थून् । नदून् । “दून्-स्थूनी द्व.” [३१३] ॥

वेसरो । सिनेहो । सिनातानं । भरियान् । “रि-स्व-दां रि-सिन्-सराः क्वचित्”

[३१४] ॥

९. यदि अहेताय् इत्युपलक्षणम् । अहेतादीनाम् इत्यर्थः । परम-
 यशः । पञ्चपरमेष्विषयस्कार इति भावः । परयते परावर्त्यते ।
 जीवबधश्च न क्रियते । ततः अहेतादिमश्रुणनात् जीवबधवीर-
 तेर्वा यादृशतादृशजातिः हीनोत्तमकुलोपि जनो निर्वृतिं याति ॥

पदिष्यन्ते । “क्वस्येच्यः” [३१५] ॥

१ B ७ पठिः

। B C कृतकपरपरा. 2. B C पठिः

अच्छति रत्रे सेलेवि अच्छते दद-संपं सपन्तोवि;
 ताव न लभेथ्य मुखं याव न विमथान तूरातो. १०
तूरातु नेन घेष्यति भुति-मिरी नाद्व योग-किरियाए
 चत्तारि-मङ्गलं-पभुति-मन्तम् उद्वयोपधानेन. ११

कीरते । “कणे होरः” [३१६.] ॥ याति । ताति । “यद्गजादेर्दुस्तीः” [३१७.] ॥
 याति । “इवेचः” [३१८.] ॥

१०. अरण्य अस्ते त्रीनेपि आस्ते ददं तीव्रं नपस्तथ्य मानेपि कुर्व
 त्री । परं तावद् न मोक्षं लप्स्यते प्राप्स्यति यावद् विमथणाम् ।
 “क्वचिद् द्वितीयदेः” [३१३४.] इति पञ्चम्याः स्थाने षष्ठी । अतः विमथेभ्य
 इत्यर्थः । न तूरात । विमथेषु यावद् न विरज्यसीत्यर्थः ॥

अच्छति । अच्छते । “आत् नेश्च” [३१९.] ॥ आत् इति किम् । याति ॥

लभेथ्य । “मविष्यतेथ्य एव” [३२०.] ॥

११. चत्तारिमङ्गलम् इति पदं पभुति यस्य चत्तारिमङ्गलं अरहन्ता-
 मङ्गलं इत्यादिदण्डकस्थ सप्तधा । स चारौ मन्त्रश्च तम् उद्घोषता
 उच्चरता तेन सर्वोत्कृष्टपुरुषेण तथा योगकिरिया अर्हतादिध्याना-
 नुष्ठानेन कृत्वा दूराद् भुक्तिश्रीः गृह्यते । अनासन्नापि सिद्धिः आ-
 त्मसात् किञ्चन इति भावः ॥

तूरातो । तूरातु । “अतो हसेहीतो-हावू” [३२१.] ॥

नेन । नाए । “तदिदमोष्ट नेन स्थिणं तु नाए” [३२२.] ॥

“शेषं त्रौरसेनीवत्” [३२३.] । पैशाच्यं गद् उक्तं ततोन्पत् त्रौरसेनीवत् शेषम् ।

तदुदाहरणानि चात्र स्वयम् अभ्युद्धानि ॥

योग-किरियाण । पभुति । “न क-ग-च-जादि” [३२४.] इत्यनेन कणदजादीत्या-

दिष्वत्राम्यन्त इत्याद्यन्तस्यैवेवुक्तं तत् न भवति ॥

[इति] पैशाची भाषा समाप्ता ॥

वेत्स्य मया सरे सुवि आलम्बित-उपसमो अनालम्बो

सवज्र-लाच-चलने अनुज्ञायन्तो हवन्ति योगी. १२

झैच्छर-डमरुक-भेरी-दक्का-जीमूत-गफिर-घोसावि

वम्ह-नियोजितम् अपं जस्स न दोलन्ति सो धैओ. १३

उन्मिय-वाह, असारु सव्वुवि, म भमि कु-तिथी अ-पदे सुहिआ,

परिहरित्तणु जिम्मे सव्वुवि भव सुहु, पुत्ता तुह मइ एउ कहिआ. १४

१२. सर्वज्ञराजचरणान् अनुधारयन् योगी अशोभ्यु अमाश-
विषु शोभ्यपि बन्धुः हितपरत्वाद् बान्धवकल्पः आलम्बितो पशमः
आश्रितज्ञान्तभावः । अनारम्भः विवर्जितसावद्यव्यापारः अनाल-
म्बो वा परित्यक्तजीवबधो भवति ॥

उस्सेवासमाणेन । वेत्स्य । आलम्बित । अनालम्बो । सवज्र-लाच । "चुलिकापै-
त्राचिके तृतीय-तुर्ययोगश्च-द्वितीयौ" [३२५.] ॥

सवज्र-लाच-चलने । "रस्य लो वा" [३२६.] ॥

१३. झैच्छरश्च अडाउजेति उत्तिष्ठः । डमरुकश्च भेरी च दु-
न्दुभिः दक्का च पट्टहः । तेषां जीमूतवद् ये गम्भीरा मन्द्रा घोषाः
शब्दा अपि । आस्तां रूपादयः । अस्मिन्नियोजितम् आत्मानं यस्य न
दोलयन्ति न चालयन्ति । शब्दादिविषया यदात्मानं परमतत्त्वलीनं
न क्षोभयन्तीती यावत् । स धन्यः ॥

झैच्छर । डमरुक । भेरी । दक्का । जीमूत । गफिर । घोसा । नियोजितं । "ना-
दियुज्जोरत्तेषाम्" [३२७.] ॥

"शेष जाण्वदिति" [३२८.] ॥ घओ इत्यत्र "न्यणोअः" [४. ३०५.] ॥

[इति] चुलीकापैत्राचीक भाषा समाप्ता ॥

१४. हे पुत्र त्वं मया ऊर्ध्वबाहु यथा भवति एवमीदृक् एवंविधं

१८० वधूं. २८० त्सच्छर. ३८० घञौ. ४० पदे ८ पदे. ५ ८
पुत्ता ह मइ एहउ.

१८ आलम्बिता. २८० त्सच्छरः ३८० त्सच्छरः

गङ्गादे जम्बूणहे भीतरु मेखड, सरसद्व-मज्झिहंसुजड् झिखड,
तयसो केत्युविरमड पदुत्तउ जित्युवौड सो मुक्खु निरुत्तउ. १५

केणविजोग-पओगेण कहविदु धरि रुद्धे सखेहिंवि वारिहिं
जो अन्तदेवि निहेलण-नाहहु धर-सख्यस्सुविनिज्जड् चोरेहिं. १६

कथितः। किं तत्तत्तद् आह। सर्वमपि पुत्रमित्रकलत्रादिकम् असारं
संसारदुःखात्राणतया तुच्छम्। तथा कुतर्थाधिकपूरेण सुधा मा भ्रम।

परमपुरुषार्थोक्तिषुः पाषण्ड्याश्रितो मा भूद इति भावः। तथा तृ-
णमिव सर्वमपि भवसुरं स्रक्चन्दनवनितादिविषयशर्म परिहर।

मा अत्र इच्छा कथा इत्यर्थः। वदनकं छन्दः॥

वाह। अष्टे। “स्वराणां स्वराः प्रायोपश्रो” [३२९]॥

पुना। कहिआ। “स्यादौ दीर्घ-द्वौ” [३३०]॥

असारउ। सहु। तणु। सधु। भव-सुहु। “स्यमोरस्योत्” [३३१]॥

१५- गङ्गायाः इडाया यमुनायाः पिङ्गलाया भीतरु इति शीघ्रादि-
त्वाद अभ्यन्तरं हंसः आत्मा सुञ्जति। ततः सरस्वत्या सुषुम्णा
शाम्। मध्यमाशाम् इति यावत्। हंसो यदा झिखड इति तक्षादित्वात्
रणाति। तदा स हंसः कुत्रापि कस्मिन्नपि स्थाने पश्यतः प्राप्तः सन्
रमते क्रीडति। यत्र सः अनाख्येयः मोक्षः महानन्दः। निरुत्तउ
इति शीघ्रादित्वाद् निश्चिन्तस्तिष्ठति। यद् उक्तम् मध्यमा सुषुम्णा-
स्थिता सिद्धिनिर्वाणकारणम् इति। इडापिङ्गलाभ्याम् अपास्य
यदा आत्मा सुषुम्णा स्थानरम् आसादयति तदा सर्वत्र समभावत्वाद्
सुक्तिम् आप्नोतीत्यर्थः॥

इडा गङ्गेति विज्ञेया पिङ्गला यमुना नदी।

मध्ये सरस्वतीं विद्यान् प्रयागः संगमो मतः॥

इति वाक्याद् गङ्गादिनाम् इडादिपर्यायत्वं बोधव्यम्॥

हंसु। सो। सो। मोक्खु। “सौ पुंस्योद्वा” [३३२]॥ पुंस्येति किन्। भीतरु॥

१६- केनापि अनाख्येयेन योगप्रयोगेण ब्रह्मविनिवृत्तिरूपसमा-

करणाभासहं मणु उत्तरं ओ. करणाभासेहिं मुक्त्वा न कस्यापि हि वि.
 आसणु मणु वि सव्यहो करणेहिं, करणहं मुक्त्वा नो निरु सव्यस्सु वि.
 धिविधानेन हेतुना कथमपि महता यशस्सेन सर्वैरपि आत्मनो वा-
 ह्यार्थे एति पवृत्तिहेतुत्वाद द्वारैरिव द्वारैः । करणैरित्यर्थः । कृत्वा
 गृहे शरीरे रुद्धे नियन्त्रितेऽपि परं द्योतमानादपि जाग्रतोऽपि । साव-
 धानादपीत्यर्थः । निहेलणेति देवयो गृहे । तस्य नाथः आत्मा त
 स्माद् गृहस्य शरीरस्य सर्वस्वमपि तस्यैवात्मगतश्चमस्तज्ञानादिकमपि
 न तु स्तोकरं चौरैः रागादिभिर्नैरिते गृह्यते । रागादियुक्तस्य तादृगपि
 ध्यानं न स्वार्थसंनिधये ऊलं भवतीति भावः । यत्र किल गृहे वा-
 राणि स्थगितानि भवन्ति गृहपतिश्च जाग्रदु भवति तत्र नान्य-
 चौरावकाशः । रागद्वेषादयंचौरास्तु एवमपि प्रभवन्तीति ज्ञानादिर-
 क्षणाय रागद्वेषादय एव हस्तग्या इति भावार्थः ॥

केन । पञ्चोणेन । “एहि” [३३३] ॥ धरि । रुद्धे । “हिनेश्च” [३३४] ॥

सवेहिं । वारिहिं । “भिस्येद्वा” [३३५] ॥

जो अन्तहै । निहेलण-नाहह । “उसेहैहू” [३३६]

१७. भो लोकाः करणाभासेभ्यः यथोक्तपद्मासनादिवीपरिता-
 सनेभ्यः सनः उत्तरयत्नं आवर्तयत् । तानि मा कुरु तेत्यर्थः । हि
 शस्मान् कारणात् करणाभासैः कृत्वा न कस्यापि मोक्षः निर्वृतिर्म-
 वति । तथा सर्वस्य योगिनः करणैः प्रज्ञास्तपश्चासनादिभिः कृत्वा
 आसनं लङ्गुडादिभिश्च कृत्वा शयनं निद्रा भवति । ततः तस्मात्
 करणेभ्यः सर्वस्यापि निरु इति निश्चितम् मोक्षः निषिद्धासनपरि-
 हारेण कर्मक्षपणार्थं पद्मासनादीनि कुर्वन् मुक्तिम् आप्नोतीत्यर्थः ॥

करणाभासहुं । “भ्यसो हुं” [३३७] ॥

कसु । सद्यहो । सद्यस्तु । “उस. सु. हो. ससवः” [३३८] ॥

विसयहं पर-वस मच्छु मुदा, बन्धुहं सहिहं वि चङ्गुलि वृदा;
 दुहुंससि-सूरिहं मणु संचारहु, बन्धुहं सहिहं व वद विणु सारहु. १८
 गिरिहं वि आणि उपाणि उ पिज्जइ, तरुहं वि निवडिउ फलु भविस्वज्जइ.
 गिरिहं व तरुहं व पडिअउ अच्छइ, विसयहं तह वि विराउ न गच्छइ.
 जइ हिम-गिरिहि चडेविणु निवडइ, अह पयाय-तरुहि वि ईक्क-मणु,
 निक्कइ अवे विणु समयाचारेण विणु मण-सुद्धिं लहइ नमिबु जणु.

१८. भो मुदा: विषयाणां परवशाः बन्धूनां चान्धवानां सखीनां
 मित्राणामपि । घङ्गुलेति शीघ्रादित्वात् ह्यगदके । माहे इत्यर्थः । शिष्याश्च
 पतिता माध्यम् । ताहं किं कुर्म इत्याह । द्वयोः शशिसूरयोः इडापि-
 ङ्गुल्योः मनः संचारयत् शुभभाजनं तदन्तर्निधेयवत् । तथा “तृतीयया-
 ष्ठीः [३. १३४] इति तृतीययाः षष्ठी । अतो बन्धुभिः सखिभिश्च विना ।
 वेदेति शीघ्रादित्वात् मुदाः सारयन् । धरूनाम् अनेकार्थत्वात् तिष्ठम् ॥

विसयहं । “आमो हं” [३३९.] ॥

बन्धुहं । सहिहं । वन्धुहं । सहिहं । “हु वेदुन्धाम्” [३४०.] ॥ अयोधिकारत्
 कचित् सुपेपि हुं । दुहुं ॥

१९. गिरिरपि आनीतं पानीयं पीयते तत्रोरपि निपतितं फलं भ-
 स्यते । तथा गिरिभ्यसरुभ्यो वा पतित्वा आप्ते तथापि विषयेषु
 न विरागं गच्छति । वनवासः कालिजरगिर्यादि प्रयागवद्वृक्षादिपा-
 तोपि च सुकरः । विरागवासना पुनर्वुः करोति भावः ॥

२०. यदि हिमगिरौ आरुह्य अथ प्रयागतरो प्रयागवदेपि आ-
 रुह्य एकमनाः । पतने कृतनिश्चय इत्यर्थः । निपतति तथापि निष्कै-
 तवेन समयाचारेण विना मनःशुद्ध्या च विना न शिवं जनो ल-
 भते । गिरितरुम्यः पातः केवलम् अद्भुतम् । सिद्धान्तोक्तानुष्ठा-
 नरागद्वेषराहित्ये च मुक्तये ज्ञेये इति भावार्थः ॥

विणसद् माणुसु विसयासंति डब्बाइ तरु-गण जिम्बं दावगिण,
 विसु जिम्बं विसय पमिखिउ दूरें, अछहु चितें जो अ-विसरगण. २१
 विसय मपसरु निरहु सु दिज्जउ लोअहो. विसाहिं मणु कडिज्जइ,
 मणु थम्भेविणु पवणि निजोजहु. मण-पवणिहिं रुद्धहिं मिज्जिज्जइ.

गिरिहे । तरुहे । गिरिहुं । तरुहुं । हिम-गिरिहि । पयाय-तरुहि । “डसि-म्यस-
 डीनां हे-हुं-हयः” [३४१.] ॥

निकइ अवे । समयाचारेण । “आहो णावुस्वारी” [३४२.] ॥

२१. यथा दावगिणा तरुगणा दद्यान्ते विनाशयन्ते तथा विषया-
 सप्त्या मनोज्ञशब्दादिलाभ्येन कृत्वा मानुषो विनश्यति । तथा
 विषयया विषयान् दूरेण प्रसूय्य योगविलम्बेन समाधिलिनेन चि-
 तेन आध्वं तिष्ठत ॥

मण-सुधिरें । विसयसंति । दावगिण । “एँ चेदुतः” [३४३.] एवम् उतेपि
 दृश्याः ॥

माणुसु । तरु-गण । विसु । विसय । “सम्-जइसा रूहु” [३४४.] ॥

२२. ओ लोकाः निरुद्धं निरगलं यथा भवत्येवं विषयानां प्र-
 सरः सुष्माभिः मा दापि । विषया निरुध्यन्ताम इत्यर्थः । ननु विष-
 यप्रसरदाने किं भविष्यति इत्याह । विषयैर्मनः कृष्यते । स्वस्मिन्
 समुत्पन्ना क्रियन्ते इत्यर्थः । नहि किं कुर्म इत्याह । मनः स्तम्भित्वा
 निरग्र्य पवते इडापिङ्गलादिवह मानवस्यो नियुङ्क्ष्व । मनसा पव-
 नम् अंगद भ्रान्तेत्यर्थः । यतः मनः पवनस्यो रुद्धोः मिथः अवष्ट-
 व्ययोः सिध्यते सुप्ती भ्रूयते ॥

विसय । “वस्यः” [३४५.] ॥

लोअहो । “आमद्रे जसो हो.” [३४६.] ॥

विसाहिं । मण-पवणिहिं । रुद्धहिं । “भिस्सुपोहिं” [३४७.] ॥

नाडिउ ड्ड-पिङ्गल-पमुहाओ जाणेव्याओ पवणेणं रुद्धा
 ताउ नजाणइ जो सव्वाओ जोगिअ-चरिओँ चरइ सुमुद्धा. २३
 गणण-दलन्त-मुधा-रस-निकट्ठेँ अमिअपिअन्तिहु जोगिअ-पन्तिहु
 समद्वरु बम्भी धरन्तिहु कच्छुवि भउ नोपज्जइ जर-भरणतिहु. २४

२३. इडापिङ्गलासुरवा नाड्यः शरीरे अनेकत्रिरासन्दावेपि त्रि-
 कालज्ञानहेतुत्वेन प्रधानत्वाद् वामदक्षिणमध्यामा धमनयः पवनेन
 पृथिव्यादिवायुवज्ज्वलेन रुद्धाः एतेषां सार्धघटिकाद्वयं यामद् अ-
 वष्टव्या ज्ञातव्याः । तथा चैकम् ।

नाडीमध्ये तथा भुक्तिः सार्धं तु घटिकाद्वयम् ।

घटिकार्धेन भवेद् भूतम् एवं वा लक्षयेद् बुधः ॥

एकैका नाडी सार्धं घटिकाद्वयं संततं वहति । तत्रापि पञ्चापि
 पाथीवादिवायवः स्वस्वभुक्तिं भुञ्जते । सा च कियती भवति । पञ्चा-
 नामपि एतेषां घटिकार्धं भुक्तिर्भवति । भवन्ति च पञ्चघटिका-
 र्थानि सार्धघटिकाद्वये इति अर्थार्थः । ता इडाह्य नाडीः सर्वाः स-
 मस्ता येन जानाति सपुरुषो योगिकचर्या योगिनाम् आच्य-
 रेण मुधा निरर्थकं चरति । नाडीपवनसंयोगपरिज्ञानविकलेन बहु
 क्लिश्यतापि योगः साधयितुं न शक्यते इति भावः ॥

नाडिउ । पमुहाओ । जाणेव्याओ । ताउ । सव्वाओ । “स्त्रियं जइसासोरुदोत्”

[३४६.] ॥

जोगिअ-चरिआ । “ट-ए” [३४९.] ॥

२४. गगनं उद्गारध्रुम् दशमद्वारम् इति यावत् । तस्मात् दलन्तेति
 तद्वादिवात् [४-३९५.] क्षरन् वहन् सुधारसो यस्यां सा तथा । सा चासौ
 नीका च इडास्या वामनासिका । तस्याः सकाशात् तत्संबन्धि वा
 अस्मत् पिवन्ती नाम् आस्तादयन्तीनां शशध्रुम् इडास्या नासिकां
 उद्गणि दशमद्वारे धरन्तीनाम् अमृतक्षारणाय निवेद्ययन्तीनां यो-

वज्रद्व विणा अदिद्विहि तन्तिहि, अद्व रणिउ हणन्त उं गणद्वः
 जहि विसाम्भु लहद्व तं द्वायहु मुत्तिहं कारण चफर अन्नद्व. २५
 जो जहो होतउ सो तहो होतउ सत्तुवि मित्तुवि किहोवि हे आवउ;
 जेहि विहु तहिंविहु मग्गे सीणा एकौ दिद्विहि दोत्रिविजो अहु. २६
 निपड्डिनां क्खपि कस्मिंभी स्थाने जरा मरणातिभ्यो भयं न भवति ।
 उक्तरित्या अमृतपानं योगिनां सुकृते संपद्यते इति भावः ॥

निक्कडे । “उस-उस्योहं” [३५०.] ॥

पिअन्तिहुं । जोगिअ-पन्तिहु । धरन्तिहु । जर-मग्गीहु । “भ्यसामोहुः” [३५१.] ॥

२५. अद्वेषायाम् इन्द्रियाविषयभूतायां तन्त्रां नाडीलक्षणे शुणे
 बीणा शरीरलक्षणा वल्लकी वाद्यति । परब्रह्मलीमस्य योगिनः स्वय-
 मेव अभिरंज्यन्त इति भावः । ततः स्थानानि उरःकण्ठप्रभृतानि घृत्
 ताडयन् रणितम् उत्तिष्ठते प्रयत्नम् अन्तरेण उत्तमति । अनाहतो
 ध्वनिः उत्पद्यत इति यावत् । तथा तदेव रणितं यत्र यस्मिन् स्थाने
 विश्रामं लभते तद ध्यायन् । ब्रह्मरन्ध्रे मनो निगुह्यम् इत्यर्थः । कि-
 मित्येवं कार्यत इत्याह । सुक्तेः कारणे अन्यानि तपदपसर्गसहनस्म-
 धृतीनि कष्टानुष्ठानानि न्यफलेति शीघ्रादित्यात् चादुपगतानि उपचारवा-
 क्यानी असत्यानि बाधुरानि । सिद्धिसाधने असमर्थानिति भावः ॥

अदिद्विहि । तन्तिहि । “हेहि” [३५२.] ॥

गणद्व । अन्नद्व । “क्षीवे जञ्जसोरि” [३५३.] ॥

हणन्तउं । “कान्तप्यात उं स्थयोः” [३५४.] ॥

२६. यः यस्मात् भवन् जायमानः स तस्मात् कस्मदपि । किं-
 चिदपि कारणम् आश्रित्येति भावः । शत्रुरपि मित्रमपि भवन् स-
 पञ्चमानः । क्षीति स्फुरत् । आवत्तु पतिकुलम् अनुकुलं पकलुं समी-
 पम् आगच्छन्तु । परं यस्मिन्नपि तस्मिन्नपि मार्गे सीताः यदपि तदपि

कासुवि जासुवि तासुवि पुरिसहो कहे विहु जघीहु तहे विहु नारिहे
 ३ हितु वयणु चविज्जइ थोवउं धुं पैरिणैम्बइ समत-पयारेहिं. २७

तं नोद्विअइ तु ससुपर, इमु धम्मस्सक जाणि;

एँहो परमत्था, एहु सिवु, एँहु सुह-स्यणहँ स्वाणि. २६

जिनशिवादिद्वीनम् आश्रिता इत्यर्थः । एकया दृष्ट्या समभावेन
 द्वे अपि शत्रुमित्रे चोत्पद्यन्तेति । धातुनाम् अनेकार्थत्वात् पश्यत ।

हुशब्दो णदपुरणे । एवम् अगुणायां सपि हुशब्दाः ॥

जहां । तहां । सर्वोदेदंसेहो ” [३५५] ॥ किहे । “किमो डिहे वा” [३५६] ॥

जहिं । तहिं । “डेहिं” [३५७] ॥

२७. कस्यापि यस्यापि तस्यापि पुरुषस्य अयम् आत्मीयः अयम्

अन्यः इत्यभिप्रायपरिहारेण अनुषमावस्य । सर्वस्येत्यर्थः । कस्या

अपि यस्या अपितस्या अपि नाधीः तद् हितं वचनम् अहिंसाप्र-

धानो धर्मः क्रियताम् इत्युपदेष्टाः स्तोत्रं मितं कथ्यते यत् समस्त-

पक्षैः वक्ष्यमाणानुमितिरूपैः परिणमति रोचते ॥

कासु । जासु । तासु । “यत्किंभ्यो उसो उसुने वा” [३५८] ॥

कहे । जहे । तहे । “स्त्रियं डहे” [३५९] ॥

२८. यद् वच्चः अहिंसादिकं सत्यम् अविसेवादि तत् परं केवलं
 कथ्यते । इति इदं धर्माक्षरं धर्मरहस्यं जानीहि अवगच्छ । तथा एष
 परमार्थः उत्तमार्थः । एतत् शिष्यं मङ्गलम् । एषा च सुखान्येव का-
 म्यत्वाद् इत्यादिनेषां रवीनः आकरः । यत् सत्यम् उच्यते इति
 सर्वत्रापि संबन्धः ॥

१ C D परिणमद्. THIS NASAL MARK (◌̣) IS NOT INTENDED TO MARK THE
 VOWEL AS NASAL BUT IS INTENDED TO AFFECT THE CONSONANT V AND TO
 PRODUCE THE NASAL V WHICH IS KNOWN IN GRAMMAR IN THE PRAKRIKAS.
 लपो-वक्त्रा वा AND IN THE EXAMPLE किं वृत्तयति. (SEE C. ४. ३९७.)

। C कथ्यते इहानीम्.

पट्ट सुमावग ओड मुणि, पिच्छड, तवहिं तवाडः

आयहो जम्महो एहु फलु, नागडुं विमण-सुहाडः. २९

साहुवि लोउ तडफडड, मन्हुवि पण्डित, जाणु,

कवणुवि एहु न चिन्तवड काडुंवि जं निव्वाणु. ३०

त्रं । धुं । तं । तु । “यतदः स्थमोर्ध्वं त्रं” [३६०.] ॥

इसु । “इदम इसुः कौवे” [३६१.] ॥

एहो । एहु । एह । “एतदः स्त्री पुं-कौवे एह एहो एहु” [३६२.] ॥

२९. एतान् सुश्रावकान् अमुन् सुनीन् पश्यत् । किं पश्याम-
इत्याह । एते सुश्रावकाः असी सुवचस्तपांसि एकस्मिन्कनिर्विकृति-
काद्यास्तोपवास्य रूपानि तप्यन्ते कुर्वन्ति । अथवा युक्तमेवैतद्
यद् एते एवम् अनुतिष्ठन्ति । यतः अस्य जन्मतः परमपुरुषार्थसा-
धकस्य मातुषत्वस्य एतत्तपस्तपनरूपं फलं साध्यम् एतत्फलपरम-
पुरुषार्थहेतुत्वात् । न इमानि विषयसुखानि फलम् । परमपुरुषार्थ-
विघ्नानकत्वात् ॥

एहु । “एइजीइवासोः” [३६३.] ॥

ओड । “अदस ओड” [३६४.] ॥

आयहो । आयडुं । “इदम आयः” [३६५.] ॥

३०. सर्वोपि लोकः तडफडड इति तद्व्यादित्वान् चपत्तायते मोक्ष-
निमित्तं उपयतते । तथा सर्वोपि पण्डितः विचक्षणोस्तीति त्वं हे वृष
जानीहि । परं कोपि एतद् न चिन्तयति न विचारयति । यत् किं-
मिति किंस्वरूपं निर्वाणम् इति ॥

साहु । सघु । “सर्वस्य साहो वा” [३६६.] ॥

कवणु । काडुं । “किम्. काडुं-कवणो वा” [३६७.] ॥

सर्वहो कामुवि उवरि तुहुँ ऐहं विन्तसु निम्मोह,
 तुम्हें म निवडहुँ भव-गहणि, तुम्हें सुहिआ होइ. ३१
 तुम्हें निस्सवउ अणु जिम्हें, तुम्हें जिम्हें अप्पाणु,
 पडुँ अणु सासउँ, पससु करि, तडुँ नेउँ-अस्सवउ ठाणु. ३२
 पडुँ करिअव्वी जीव-दय, तडुँ वोलेवउ ससु,
 पडुँ सुहु तडुँ कखाण तउ, तउ होहिमि कय-विन्तु. ३३
 मरे अन्वा साहु परं तुम्हें हिं इह जम्ममि;
 तुज्जु समत्तणु तुध्र खम तउ संजसु विन्तेमि. ३४

३१. षड्विः कुलकम् । सुतदेवी कुमारपालं प्रति शाह । हे म-
 हाराज अहं युष्माकं बान्धवः स्वजन इति भणित्वा एतद् वक्ष्य-
 माणं सर्वेषु कथयन् युष्मत् उपदिशत । किं तद् इत्याह । हे नि-
 मीह अज्ञानरहित भवत्येक त्वम् एतद् इदं सर्वस्य कस्यापि उपरि ।
 स्वपक्षे परपक्षे चेत्यर्थः । विन्तसु परिभाष्य । किं तद् इत्याह ।
 यूयं भवगहने संसारकान्तारे आ निपतत विमज्जत । तथा यूयं सु-
 रिताः कर्माधिक कृतकृष्टरहिता भवत ॥

३२. तथा अहम् आत्मानं यथा युष्मान् निरीक्ष्य, युष्मान्
 तथा आत्मानं निरीक्ष्य । आत्मपरो समभावेन दृष्ट्वेत्यर्थः । त्वाम् अ-
 क्षयं स्थानं परमपदं नेतुं त्वामेव अनुशास्मि शिक्षयामि । किं तद्
 इत्याह । उशमं सर्वत्र समभावं कुरु ॥

३३. तथा त्वया जीवदया कर्तव्या । त्वया सत्यं च कथयितव्यं
 वक्तव्यम् । ततो जीवदण्डेः स्वयि सुखं त्वयि कल्याणं शिवं भवि-
 ष्यति । ततः कृतकृत्य विहितपरमपुरुषार्थः भविष्यति ॥

३४. तथा इह जन्मनि युष्माभिः परं केवलं साधवः महर्षयः

करी-मरु तुज्जु पणसिही, तह वञ्जेही पावु,
 सुखबुवि तुधु नदरी ठिउ, करि धम्मवस्वरि ठौवु ३५
 तुम्हह सुक्खु न दूरे ठिउ जइ संजसु तुम्हासु;
 हउं तुम्ह वन्धु वुअ भणिवि एहु जम्माहु सत्त्वसु ३६
 अम्हे निन्दउ कीवि जणु, अम्हइ वण्णउ कीवि;
 अम्हे निन्दहुं कीवि नवि, नम्हइ वण्णहुं कीवि ३७

सदित्त्याः पशुपाश्याः । तथा तत्र समक्त्वे तत्र क्षयां तत्र संशयं
 च चिन्तयामि सुसाधुसेवया अहं परिभावयामि ॥

३५. तथा धर्माक्षरे धर्मपत्तीपादके सिद्धान्ते दासु इति शीघ्रादी
 त्यात् गृहे पत्नीबन्धं कुरु । एवं च स्वतः भवतः संकाशात् कलिमलम्
 इहजन्मभवं पापं षण (न?) इक्षयति । तथा स्वत् पापम् अवन्तपूर्वभव-
 कृतं दुष्कृतं व्रजिष्यति । ततश्च स्वत् श्रेयोपिन दूरे स्थितः । अ-
 पि तु संमासन्न एव जाते । धर्मपञ्चाशदेव कलिमलनाशः परमप-
 दीपशिश्च जायत इत्यर्थः ॥

३६. तथा यदि तुष्णासु संशयश्चारिरे तदा सुखम् तुष्माकं वा
 मोक्षो न दूरे [स्थितः] ॥

तुहुं । “सुष्मदः सौ तुहुं” [३६६] ॥

तुहे । तुम्हइ । तुम्हे । तुम्हइ । “जइवासोसुम्हे तुम्हइ” [३६९] ॥

पइं । तइं । पइं । तइं । पइं । तइं । “टा-अय्या पइं तइं” [३७०] ॥

तुम्हेहिं । “भिसा तुम्हेहिं” [३७१] ॥

तुज्जु । तुधु । तउ । तुज्जु । तउ । तुधु । “इसि-उरभ्यां तउ-तुज्जु-तुधु” [३७२]
 तुम्हहं । “भ्यसाम्भ्यां तुम्हहं” [३७३] ॥ तुम्हासुं सुपा” [३७४] ॥ तुम्हासु
 हउं । “सावस्मदो हउं” [३७५] ॥

३७. षड्विः कुलकम् । हे कुमारपाल नृप इणपरिति शीघ्रादीत्यात्

मदुं मिच्छेवा भव-गहणु मदुं थिर एही बुद्धीः
 मस्या हस्यत सु-गुरु मदुं, पावउं अपेहो सुध्दी. ३६
अम्हेहिं केणवि विहि-वसिण एहु मणु अत्तणु पत्तुः
मज्झु अंदरे होउ सिवु, महु चच्चउ मिच्छत्तु. ३७
अम्हं मोह-परोहु गउ, संजसु हुउ अम्हासु,
 विसय न लोलिम महु करहिं, म करहि इअ वीसासु. ४०

अतथास्मिन् अनेन भण्यमानप्रकारेण आत्मानं शिक्षय संबोधय ।
 गतिमेव आह । अस्मान् कोपि जनः निन्दतु सुगुणताम् । अ-
 स्मान् कोपि जनः वर्णयतु श्लाघताम् । परं यं नापि कर्मपि निन्दामः
 नापि कर्मपि वर्णयामः । निन्दितरि द्वेषं स्तोतरि रागं च न कुर्म
 इत्यर्थः ॥

३६. मया भवगहनं मोक्षायम् इत्येवा मयि स्थिरा अधिनक्षरा
 बुद्धीः । तथा सुगुरुः सां मस्तके हस्यतु यस्य भवना मच्छिरसि
 हस्तं विदधातु । ततश्च अहम् आत्मनः शुद्धिं नैर्बल्यं प्राप्नोमि ॥

३७. अस्माभिः केनापि विधिवत्तोज्ञाभकर्मयोगेन एतद् मनु-
 जत्वं प्राप्तम् । तथा भव मत्सकाशाद् मम वा शिबल् अंदरे निकटे
 एवं भवतु । मत् मम वा मिथ्यात्वं दृजतु । मिथ्यात्वविनाशेन
 निःश्रेयसं संजायताम् इत्यर्थः ॥

४०. अस्मत् अस्मत्सकाशात् अस्माकं वा मोहपरोहः अज्ञानो-
 न्नवो गतः विनष्टः । अस्मासु संशयः भूतः संजातः । विषयाश्च न
 लोलत्वं मम कुर्वन्तीति विश्वासं विभ्रमं मा कार्षीः । विचित्रा
 हि कर्मणां गतिः इति चतुर्थपुरुषार्थं साधयिष्यता विषयाणाम् अव-
 काशः कथंचिदपि न देय इति भावः ॥

रे मण करसी कि आलडी, विसया अच्छहु दूरी,
 करणहु अच्छहु रुन्धिअई, कहुउ सिव-फरु भूरि. ४१
 इणपरि अप्पउ सिक्खवविसु, तुह अक्खहु परमत्थु,
 सुमरि जिणागम, धम्म करि, संजमु वच्चु पसत्थु. ४२

४१. रे मणः किं किमर्थम् आलिं परव्यादिप्रार्थनरूपानर्थं क-
 रोषी । आलिं मा कर्षीरित्यर्थः । तथा रे विषयाः यूयं दूरे आध्वं
 मन्दोच्चरे मा आगमत । रे कर्णानि च रुद्धानि नियन्त्रितानि यूयम्
 आध्वम् । किमित्येवं नियोगे दूत्याह । अहं भूरि यभूतं शिवफले
 कर्षीमि आत्मज्ञानं करोमि ॥

४२. तथा जिनागमान् स्मर धर्म धर्मानुष्ठानं कुरु कुरुष्व वा ।
 प्रज्ञास्तं संयमं च सर्वविरतिं उज्जेति च तव वयं परव्याप्यम् आचक्ष्महे ।

अहे । अम्हइं । अहे । अम्हइं । “जञ्जसोरमे अम्हइं” [३७६.] ॥

मइं । मइं । मइं । “य-उयमा मइं” [३७७.] ॥

अम्हेहिं । “अम्हेहिं भिसा” [३७८.] ॥

मज्झु । महु । “महु मज्झु उप्पिडम्भ्याम्” [३७९.] ॥

अम्हहं । अम्हहं । “अम्हहं भ्यसाभ्याम्” [३८०.] ॥

अम्हासु । “सुण अम्हासु” [३८१.] ॥

करहिं । “त्याहेरायन्नयस्य बहुत्वे हिंन वा” [३८२.] ॥

करहि । “मध्यत्रयस्याद्यस्य हिः” [३८३.] ॥ पक्षे करसि ॥

अच्छहु । “बहुत्वे हुः” [३८४.] ॥ पक्षे अच्छह ॥

कहुउ । “अन्त्यत्रयस्याद्यस्य उं” [३८५.] ॥

अक्खहुं । “बहुत्वे हुं” [३८६.] ॥

सुमरि । करे । वच्चु । “हि-सयोरिदुदेत्” [३८७.] ॥

संजम-लीणहो मोक्ष-सुहु निच्छदं होसइ तासु
पिय वलि कीसु भणन्ति अउ णाई पहुचइ जासु. ४३

सञ्चइ वणणइ जो बुवइ उवसमु बुजइ पहणु.
उस्सदि सत्तुवि मितु जिम्बे, सो गुन्हइ निव्वाणु. ४४

तव-सुखे छोसुहु अण्ण कम्म खड्डकन्ताइ
साहुहु पासहु सुद्धि-गर सुधे गन्धिअ वणणइ. ४५

४३. हे कुमारपाल नृप । इति संबोधनपदम् अपि आसगीन्ते

योजनीयम् । हे प्रिय वलिः क्रिये हे मल्लभ तव अहम् अवतारणकं

विधीये इति भणन्त्यः रागवृद्धये उति पादयन्त्यो वनिताः यस्य न लभ-

यन्ति समाधिध्वंसनाय न समर्थाः संजायन्ते । संजमलीनस्य हृत-

परस्य तस्य निश्चयेन निःसंदेहं मोक्षसुखं भविष्यति ।

होसइ । “वर्त्यति त्यस्य सः” [३६६.] ॥

कीसु । “क्रियेः कीसु” [३६९.] ॥

पहुचइ । भुवः पणीसौ वृद्धः” [३९०.] ॥

४४. सत्त्वानि वचनानि यो ब्रूते प्रधानम् उपशमं च यो व्रजति
शत्रुमपि मित्रं यथा यः पश्यति स निर्वाणं गृह्णाति आत्मसात्
करोति ।

बुवइ । “बुगो बुधो वा” [३९१.] ॥

बुजइ । “ब्रजे व्रजः” [३९२.] ॥

उस्सदि । “उत्तोः यस्तः” [३९३.] ॥

गुन्हइ । “उद्देगुन्हः” [३९४.] ॥

४५. साधूनां पासोत् । साधुभ्य इत्यर्थः । मुद्धिकराणि ।

पुब्बि दुद्धिजाणं दुण्डिकन्ताणं कम्माणं वेइता ।

मुक्खो न छिअवेइता तवसावाज्झोसइता वा ।

स-भला जीविदु कि न करहा, मन चञ्चद अकथ्य,
 पुल्ल-पफुल्लिअ मणि धरह गुरु-अण-कथिद-सुअत्थ-ध
 गुरु-वय-अम्बैलइ निवु छिवह भतिं सिर-कमलेण,
 पिठ बोलहु पितु आचरहु तामुजि उवासेण. ४७

इत्यादि कर्म मर्यापासनीपायणीपादकसदुपदेशान् सुखेन गृहीत्वा
 षण्ण आत्मीयानि खड्गकृन्ताइ इति अवतरन्ति स्खलन्ति शल्याय-
 मानानि वा । आत्मानि अवस्थितिं धृष्टान्ति बांधा कुर्वन्ति महाव्य-
 थाजननाद अन्तः प्रविष्टतैत्तरादिकल्पानिति क्रमेण तात्पर्योच्यते ।
 कर्माणि तपःसुरेण यूयं लक्षणत तनूकुरुत । विनाशयतेति यावत् ।

ओल्लहु । “तक्षादीनां ओल्लादयः” [३१५.] ॥ आदिग्रहणाद् देशीयेषु चे क्रिया-
 चला इत्यन्ते ते उदाहर्याः । तथा खड्गकृन्ताइ । इत्यादि ॥

४६. यूयं सफलं जीवितं किं न कुरुत । अपि तु विधत्सेत्यर्थः ।
 तथा अकृतार्थाः असाधितधर्मार्थाः । अन इति देवयः निषेधार्थः ।
 तथा च प्रयोगः ॥ अन विरमतु तुह गुण-गहणि मज्झ जीह सय
 काल ॥ ततो आ व्रजत संसारं पर्यटत । कथं जीवितं सफलं भव-
 तीत्याह । पुल्लकैः शोभाञ्चैः पफुल्लिताः संज्ञातपुष्पोद्भवा इव गुरुजन-
 कथितान् धर्माद्यर्थोक्तान् श्रुतास्त्रीन् आगमोक्तजीवजीवादिपदा-
 र्थान् भवति धरत वहत । चित्ताद् मा विमारयतेति भावः ॥

४७. यूयं त्रिरः कमलेन भक्त्या गुरुपदकमलानि नित्यं स्पृशत ।
 षण्णामं कुरुतेत्यर्थः । तथा तस्यैव गुरोरेव उपदेशेन शिक्षणं पितुं
 सर्वस्यापि अनुकुलं कथयत । पितुं च आचरत अनुतिष्ठत ॥

सुच्चि-गर । सुधे । सभला । जीविदु । कथिद । गुरु-वय । “अनादौ स्वरादंस-
 त्तानां क-र-व-स-य-प-फां ग-घ-द-ध-व-माः” [३१६.] ॥ अनादाविति किम् ।
 अकथ्य । सुअत्थ । भतिं ॥ प्रयोगिकारात् कचिन्न । पफुल्लिअ ।

वाया-संघमं ब्राम जिम्बं धरहिं जि संपद-लुब्ध
 ते गुरु परिहरि विवद-गर, आवद-डरिआ मुध्. ४८
 जेम्बद तेम्बद करुण करि, जिम्बं तिम्बं आचरि धम्मु.
 जिहविहु तिहविहु पसमु धरि, जिध तिध तोडहि कम्मु. ४९
 किम्बं जम्माणु, केम्बय मरणु, किह भवु, किध निव्वाणु;
 एहउ तेण परिजाणियदु जसु जिण-वेयण पेम्वाणु. ५०

अम्बल्लं । कम्मलेण । “ मोनुनासिको वो वा ” [३९७.] ॥

पिउ । पिउ । “ वधो रो लुक् ” [३९८.] ॥

४८. संपलुब्धो व्यासो यथा [ये] वाक्संपदं व्याख्याने वाग्मिनां
 धरन्ति । धनलिप्सया जनरञ्जनाय व्याख्यान्तीत्यर्थः । तान् विप-
 र्करान् असदुपदेशदानेन संसारदुःखजनकान् सुभान् मुक्तिप्रति-
 कृताचरणान् मूर्खान् गुरुन् हे आपत्स्वस्त जन्मजराभरणादिविप-
 निभीत परिहर मा अङ्गीकुरु ॥

ब्राम । “ अभूतोपि क्वचित् ” [३९९.] ॥

संपद । विवद । आयद । “ आपद्विपत्संपदं ददः ” [४००.] ॥ शयोधिकारत्

संघ ॥

४९. यथा तथा येन तेन प्रकारेण करुणां प्राणिषु दयां कुरु ।
 यथा तथा धर्मम् आचर अनुत्तिष्ठ । यथापि तथापि उग्रामं धर ।
 यथा तथा कर्म श्रेयश्छिन्धि । दुष्टादौ पादप्रेण ॥

५०. कथं केन प्रकारेण जन्म भवति । कथं मरणम् । कथं भव-
 आनुर्गतिकसंसारः । कथं निर्माणं च । द्वेदृक् एवंविधं जन्मादि
 तेन परिज्ञायते यस्य जिनवचनं समस्तार्थप्रतिपादकः अहीतिश्रान्तः
 एमाणं तथेति एतौतो भवति ॥

अस्वहं । तसु नमि गुरु-जणहो तव-तेहंहि दुसहस्सु ।
बहुहं वि मिच्छा-दंसणहं जो मउ दलइ अवस्सु । ५७
बभु अणभाइसु चरइ जौ अणगराइस-चित्तु ।
प्राइव प्रावइ तहिंजि भवि सो निव्वाणु पवित्तु । ५८

धापर्यामि । न करोमि वासना वित्तनोमि । करणकारणयोरुपलक्ष-
णत्वाद् नान्यमपि सावद्यं व्यापारं क्षुर्वन्तम् अनुजानामि । अतएव
शुभेन नीरागः सन् आसे वसे इति शक्य मनसि इष्टान् एताव-
न्मात्रः दातु इति आग्रहो निर्बन्धः तस्य पुरुषस्य भण कियान् किं-
परिणामो विवेकः । न तद्विवेकस्य मितिरस्तिनि भावः ॥

एतहु । केतहु । केवडउ । एवहु । “वेदे-किमोर्थादेः” [४०६] ॥

५७. बहुनामपि मिष्टादवीनानां बौद्धादिकुसलानां मदम् अवश्यं
ये दलयन्ति राजसभायां विदग्धसभ्यसमक्षं दर्पम् अपनयन्ति ।
[तसु] “द्वितीयायः षष्ठी” [३.१३४] इति षष्ठी । अतः तं तपस्तेजसा दुसाहम्
अजय्यं गुरुजनं नम एणिपत्त इति आचक्ष्महे क्यं भवन्तं प्रतिपा-
दयामः ॥

सुधे । जणहो । “कादित्थे दोतो रुद्धारजाधवम्” [४१०] ॥

अच्छउ । अस्वहं । तेहंहि । बहुहं । दंसणहं । “पदान्ते उ-हं-ही-हंकाराणाम्”

[४११] ॥

५८. अनन्यादृशं रागाद्यकलुषितत्वाद् अनन्यस्मिं चित्तं यस्य
स तथाभूतो यः अनन्यादृशं लोकोत्तरं ब्रह्म शीलं चरति अनुति-
ष्ठति प्रायः बाहुल्येन स जन्तुस्तस्मिन्नेव भवे पवित्रं निर्वाणं
प्राप्नोति ॥

बभु । “हो म्मो वा” [४१२] ॥

अणणाइसु । अणगराइसु । “अन्यादृशो भ्राद्रसावराइसौ” [४१३] ॥

पादुम्ब भवि सुहु दुसुहउं, पग्गिम्ब जण सुह-सुध.
 तं संतोसा मएण विणु याउ एमगहिं सुध. ५९
 रणण-त्तउ फुहु अणुसरहु अन्नह मुत्ति कहंति;
 भण्डइ रत्तमहिं पउर धण, अनु किं नहउ पडन्ति. ६०
 कुउ वढ भमिअइ भव-गहणि? सुक्ख कहन्तिहु होइ?
 एहु जाणेवउं जइ मणसि तो जिण-आगम जोइ. ६१

५९. आयः बाहुस्येन भवे सुखं दुर्लभम् । जनाश्च आयः सुखलुब्धाः ।

तच्च सुखं संतोषाभूतेन विना शयो सुधाः हेयोपदेशपरिज्ञानवि-
 कला मार्गयन्ति गवेक्षयन्ति । अनुत्तरसुखं सुखतुः स्वसमानं महासुखं
 संतोषाभासमुत्प्रेक्ष्यतीत्यन्तरीय ३ व्युदासार्थं आयः शब्दाः ॥

पादुम्ब । पादुम्ब । पग्गिम्ब । याउ । “आयसः अउ-पादुम्ब-याउम्ब-पग्गिम्बः”

[ध० १५०] ॥

६०. रत्नत्रयं ज्ञानद्वयं चारित्र्याणि एष्टुम् अनुसरन् ययम्
 आश्रयत् । अन्यथा रत्नत्रयं विना कथं सुक्तिरिति । इति : वाक्य-
 परिसमाप्तौ । अत्रार्थे युक्तिं दर्शयन् आह । भाण्डेन क्रयणकेन
 कृत्वा पचुराणि धनानि केतव्यकर्तृरकस्तुरिकासुवर्णादिवस्तुनि ल-
 भ्यन्ते पुंसा असाद्यन्ते । अन्यथा किं न भयः पतन्ति । भाण्डं विना
 न तानि संपद्यन्ति इति भावः ॥

अन्नह । अनु । “वाऽन्यथेत्युः” [ध० १५०] ॥

६१. कुतः कस्मात् कर्मणः भवगहने भ्रम्यते पर्यस्यते । कुतश्च
 मोक्षो भवति । इति एतच्च ज्ञातुं वदेति श्रीश्रद्धालोः सूटयति मन्त्रसे-
 ततस्तदा वा जिनागमान् ह्येत्येव इति घातुनाम् अनेकार्थत्वाद् गवेक्षय ।
 अहंत्समयं विना भवहानो पापः शिवसंप्राप्त्युपायश्च न ज्ञायते इति
 भावः ॥

चञ्चल संपत्, ध्रुवमरण, सच्चुवि एव भण्ड,
 मिलिवि समाणु महामुनिहि पर संजसु न करेइ. ६२
 म करि मणाउ वि मणु विवसु, मं करि दुक्कय-कम्सु,
 वाणारम्भुवि मा करहि जइ किर इच्छसि सम्सु. ६३
 तिथिवि अच्छउ अहव वणि अहवइ निअ-गेहेवि;
 दिवेदिवे करइ जु जीव-दय सो सिज्जइ सम्बोवि. ६४
 तवे सहं संजसु नाहि जसु, एवइ गम्बइ जु दीह,
 पच्छइ-लावु न जो करइ, लासु फुसिज्जइ लीह. ६५
 कउ । कहन्तिहु । “ कुतसः कउ कहन्तिहु ” [४१६.]

तो । “ ततस्तदोक्तोः ” [४१७.] ॥

६२. संपत् चञ्चला । मरणं ध्रुवं निश्चितम् । एवं सर्वेषां भणति ।
 परं महामुनिभिः समं मिलित्वा संबन्धम् अवाप्य संयमं न करोति ॥
 ६३. अनागपि विद्ययां विद्यया लाम्यस्य परं मनः मा कुरु । दुष्कृत-
 कर्म क्षापयन्त्या परं न मा कुरु । वाणारम्भमपि सावधान्येन पतिषा-
 दनमपि मा कार्षीः यदि किल इति एषिद्यौ जर्म सुक्ति-सुरवम्
 इच्छसि ॥

ध्रुव । एव । समाणु । पर । मणाउ । मं । “ एवं परं समं ध्रुवं मा मनाक एव-
 पर-समाणु-ध्रुव-मं-मणाउ ” [४१६.] ॥ अणो ग्रहणात् स मा ॥

६४. तीर्थेषु आस्तां प्रयागादौ वसतु । अथवा वने सर्वसङ्गं
 सुक्त्वा घनस्थस्तपस्तप्यताम् । अथवा निजगेहेषु आस्ताम् । परं
 दिवादिवा प्रतिदिनं यो दणं करोति स सर्वेषां सिध्यति सुक्तो
 भवति । सुक्तिं प्रति जीवदयैव कारणं न तीर्थप्रदस्थानम् इत्यर्थः ॥

६५. यस्य तपसा सह संयमो न हि अस्ति । तथा एवमेव सं-

सिञ्जाउ सो भक्त एम्बहिं^१ जि एतहि^२ माणुस-जन्मि,
जो पडि कुलि वि कृव करइ पञ्चस्रिउं गय-धम्मि. ६६

जइ संसारहों विच्छि ठिउ बुझउ बुतु सो एहु;

पवण-वहिस्सुउं अण्णउ मणु वट सुथिरु करेहु. ६७

अमरहितः यो दिवसानि गमयति । तथा यः पश्चात्तापं धिङ् सं
धर्मरहितम् इत्यात्मनिन्दां न करोति तस्य जन्तोः रेखा साधुमध्ये
गणना मृज्यते । साहस्राः साधुमध्ये न गण्यन् इति भावः ॥

किर । अहवइ । दिवेदिवे । सहं । नाहिं । “किलायवा-दिवा-सह-नहेः किराहवइ-

दिवे-सहं-नाहिं” [४१९.] ॥ अणो धीकारत् अहव ॥

६६. यः अत्युत्त किंतु गतधर्मे निःशुष्ये अतिक्रमेपि वैशिष्यपि
कृपा करोति स नरः इतः अस्मिन् भालुषजन्मनि इदानीमेव सि-
ध्यतु सिद्धिम् आप्नोतु । तेन सिद्धिः अस्मै वैश्वर्याः ॥

एम्बइ । पच्छइ । एम्बहिं । जि । एतहि । पञ्चस्रिउ । “पश्चादेवमेवैवेदानीं अत्युत्ते-
तसः पच्छइ-एम्बइ-जि-एम्बहिं-पञ्चस्रिउ-इतहे” [४२०.] ॥

६७. यदि संसारस्य वर्त्मनि स्थितः अणी विषण्णः जन्मजरा-
भरणादिव्यसने निर्वदेम् आपन्नस्तदा सत्यम् एतद् उक्तः यथा इदं
अतिपादितः । किं तद् इत्याह । दे सुट पवनवत् शीघ्रम् आत्मीयं मनः
सुस्थिरं हु इति निश्चितम् दुर्गाः । अनसि निश्वसिते सति महानन्दसं-
पत् संपत्स्यत इति भावः ॥

विच्छि । बुझउ । बुतु । “विषण्णोक्त-वर्त्मनो बुध-दुत-विञ्ज” [४२१.] ॥

वहिस्सुउं । अण्णउ । वट । “शीघ्रादीनां वहिस्सादयः” [४२२.] ॥

१ B C D एम्बहिं. २ D एतहे. ३ B पञ्चस्रिउ. C पञ्चस्रिउ. ४ B C संसारहु.
D संसारहुं.

1 B C D एम्बहिं. 2 D एतहे. 3 B C एम्बहिं. WE WITH AD.

निभम-विहृणा रतिहिवि स्वाहि जि कसरकैहिं,
 हुहुरु पडन्ति तिपावें-द्रहि भमडहि भव-लक्ष्मेवहिं. ६८
 तव-परिपालनि जसु मणुवि मङ्कड-घुग्घिउ देइ,
 ओहर-जाहर भव-गहणि सो घडें नहुं पाम्वेइ. ६९
 रागहो कैहिं करि जीव-दय; दसु करि मोक्षवहो रेसि
 कहि कसु रेसिं तुहुं आवर कम्मारम्भ करेसि. ७०

६८. निभमविहीना अभिग्रहरहिता ये रात्रावपि कसरकैः
 स्वादन्ति कसरत्कशब्दां कुर्वाणा भक्ष्यन्ति तेषांमेव दुरवगाहत्वात्
 ह्रदः तस्मिन् हुहुरु इति हुहुरुशब्दपूर्वं पतन्ति निमज्जन्ति ।
 भवलक्ष्मेषु आस्यन्ति च । रात्रिभोजनान् थापं ततश्चातुर्गतीकसंसारं
 परिभ्रमणं भवतीति भावः ॥

६९. यस्य मनः तवः परिपालने मर्कटस्य घुग्घिकाम इति तच्चेष्टाम् ।
 औत्सुक्यम् यति शयन् । वदति वितरति । सपुरुषः । चडम इति पा-
 दप्लवणे । भवगहने हु इति निश्चिन्तम् एहि रे याहि रे इति गमनाग-
 म्नकीया न याप्नोति । सुक्तो भवतीत्यर्थः ॥

हुहुरु । घुग्घिउ । “हुहुरु-सुग्घादयः शब्दचेष्टानुकरणयोः” [४२३] । आदिग्रह-
 णात् ओहर । जाहर ॥

घडें । “घड्मादयो नर्थकाः” [४२४] ॥

७०. स्वर्गस्थार्थे त्वं जीवदेया कुरु । मोक्षस्थार्थे च दमम् उप-
 द्रामं कुरु । तथा त्वं कस्य अर्थे किनिमित्तम् अपरान् कर्मारम्भान्
 करोषीति कथय । न कोपि अन्यार्थः आत्मनः सुखाद्येत्यर्थः ॥

कसु तेहिं परिगहु, अखिउ कासु तणेण कहेसु,
जसु विणु पुणु अवसें न विवु अवस तम् इकसि लेसु. ७१
काय-कुबुली निरु अस्थिर, जीवियेड्डु चलु एहु,
ए जाणिवि भव-दोसडा असुहउ भावु चाएहु. ७२

७१. कस्यार्थे परिगहः हस्त्यद्वयं तथाहातयनधान्यादिरूपसंग्रहः ।
अलीकं कुरभाषणं च कस्यार्थे इति कथय । दुर्गतिहेतुत्वात् एते
सुरवाय क्रियमाणे अपि आत्मनो दुःखाद्येवेत्यर्थः । तर्हि किं गृह्णा-
मीत्याह । जसु इति द्वितीयाशयः पक्षी [३.१३४] इति पक्षी । अतः यं
विना पुनः अवश्यं निश्चितं विषयं युक्तिः न भवति । अवश्यं
तं युक्तिसाधनम् उपवासादिकम् एकदाः लाहि । एकवारमपि
चेत् तं भवान् गृहीतव्यंस्तदा युक्तिः स्वाधीनेति भावः ॥

केहि । रेसि । रेसिं । तेहिं । तणेण । “तादर्थ्ये केहि-तेहि-रेसि-रेसि-तणेणाः”

[४२५.] । इति तादर्थ्ये पञ्च निपाताः ॥

विणु । पुणु । “पुनर्विनः स्वार्थे ङुः” [४२६.] ॥

अवसें । अवस । “अवश्यमो ङु-ङौ” [४२७.] ॥

एकसि । “एकदासो ङिः” [४२८.] ॥

७२. कायकुटीरं निरु निश्चितम् अस्थिरं यिनम्बरम् । जीवि-
तकं पाणधारणं च एतत् चतस्रम् । एते कायजीवितचापत्यरूपे भव-
दोषो ज्ञात्वा अशुभं भावं त्यज । अशुभभावस्यागे न एते भविष्यन्त
इत्यर्थः ॥

कुडुसि । जिवियेड्डु । दोसडा । “अ-डह-डुसाः स्वार्यिककलुक्” [४२९.] ॥

१ C जीविवड. ७ जीविअडउ.

। B यदियड्डु. C जीवियड्डु. ७ जीविअडउ.

ते धन्वा कञ्जुलुडा, हिअउल्ला ति कयत्थ,
 जे स्वणि-स्वणिवि नवुल्लुडअ धुण्ठहिं धरहिं सुअत्थ. ७३
 पड्ढेरी कञ्जि जिणागमहो वत्तडिआवि हु जासु,
 अम्हारउं तुम्हारउंवि एहु ममत्तु न तासु, ७४

७३. ये कर्णिकाः क्षणेक्षणे । अपीति पादपूरणे । नवान् श्रुता-
 र्थान् पिबन्ति सुगुरुसमीपे शृण्वन्ति । यानि च हृदयकानी धरन्ति
 श्रवणानन्तरं स्थिरि कुर्वन्ति ते कर्णिका धन्याः । तानि च हृदयकानी
 कृतार्थानि । विधेयविधानात् ते कृतकृत्या इत्यर्थः ॥

कञ्जुलुडा । हिअउल्ला । नवुल्लुडअ । “योगजाग्रौषम” [४२०] इति अड्डर
 ध्वानं योगभेदेभ्यो येस्युस्ते डडअद्वयादयः स्वार्ये भवन्ति ॥

७४. यस्य कर्णे जिनागमस्य वार्त्तिकपि ययणमात्रमपि एविष्ठा
 श्रुता तस्य पुरुषस्य एतत् इदं वस्तु अस्मदीयम् एतद् धुण्ठदिप-
 मपि । अपिः स्वार्थे । एवं न ममत्वं एतिबन्धो भवति ॥

पड्ढेरी । “रियां तदन्ताहुः” [४३१] इति अत्तनसुत्रद्रोक्तप्रत्ययान्तेभ्यो डीः ॥
 वत्तडिआ । “आन्तान्ताहुः” [४३२] इति डौः । “अस्यदे” [४३३] इति
 अस्य डः ॥

अम्हारउं । तुम्हारउं । “धुण्ठदिपदीयस्य डारः” [४३४] ॥

१ B C D कञ्जुलुडा. २ C पड्ढेरी.

1 B कञ्जुलुडा. C D कञ्जुलुडा. 2 C D पड्ढेरी. 3 ALL THE THREE MSS.
 READ THE FOLLOWING BEFORE “अस्यदे” INSTEAD OF SŪTRA 432:-- रियां
 तादन्ताहु इति अण्ययान्ताहुः । तदन्ताहु ।

जीवु जितुलु जिअइ जिअ-लोइ, जइ तितुलु दमु करइ,
गणइ विहवु एतुलु न केतुलु, तो ईतहे नाणु लहि जाइ लोइ
तेतहि निरुत्तउ. ७५

भल्लनणु जइ महसि, भल्लणु पसमेण;
जइ करिणव्वउं पससु, विजउ तो करेव्वउं करणहं;
जइ अ करेवा करण-विजउ, तोमणु निच्चलु धरहु;
निच्चलु मणु पुणु धरहु करिउ जउ राग-दोमहं;
तह विजउ करहि रागाइअहं अविचलु समाइउं करिवि;
अविचलु समाइउं करहि निम्ममत्तु निम्मलु करवि. ७६

७५. जीवा यावन्तं कालं जीवन्ति जीवल्लोके यदि तावन्तं
कालं दमं करोति विभवे च एतावत् कियत् न गणयन्ति ।
तृणाद्यापि न मन्यन्त इति भावः । तदा अत्रैव ज्ञानं लब्ध्वा नत्र
लोके सिद्धलोके निरुत्तउ इति निश्चितम् याति । निर्वृत्तो भवती-
त्यर्थः । मात्रा नामकं छन्दः ॥

जितुलु । तेतुलु । एतुलु । केतुलु । “अतोडेत्तुलः” [४३५.] ॥

एतहे । तेतहे । “अस्य डेतहे” [४३६.] ॥

७६. भवेति जीवादित्यात् भद्रम् तस्य भावो भद्रत्वम् भद्रता वा ।
यदि त्वं काङ्क्षसि तदा भद्रत्वं प्रप्राप्तेन लभसे । ननु स एव नास्ती
अतस्तदुपायो धाव्य इत्याह । यदि प्रप्राप्तः कर्तव्यस्तदा कर्णानां
विजयः कर्तव्यः । ननु तद्विजयेषु पापं न विद्म इत्याह । यदि च
करण विजयः कर्तव्यस्तदा मनो निश्चलं विषयेषु अगामुकं युगं ध-
रन् विभूतः । ननु संतं स्थिरं कथं विभूत इत्याह । रागद्वेषादी जीर्यं

अन्तु करेपि निरागित कोहहो, अन्तु करेपिणु सच्चह भाणहो,
 अन्तु करेविणु माया-जालहो, अन्तु करेवि, नियतसु, कोहहो. ७७
 जह चएव भणसि संसार सिव-सुकरव भुञ्जण तुरिउ,
 तो किर सहु मुञ्जणाहे करिभणु,
 सह सुह गुरु सेवणहं, निम्ममत्तु अह दहु करेविणु. ७८

कृत्वा मनः पुनः निश्चल धरत । रागद्वेषजय एव मनोनिश्चलता-
 कारणम् इत्यर्थः । ननु तद्विजयमपि कथं करोमीत्याह । तथा अवि-
 चले सामागिकं कृत्वा रागादीनां विजयं कुरु । ननु तदपि कथं रच-
 यामीत्याह । निर्ममत्वं विमले कृत्वा अविचलं सामागिकं कुरु । एक-
 स्मिन्नपि हेतु हेतुहेतुमद्भूतानि बहूनि वाक्यानि । तेषु च संबोध्यसं
 सामान्यविवक्षया एकत्वं विशेषविवक्षया च बहुत्वम् इति तत्त्विका-
 यामपि काङ्क्षसि धरतेत्यादौ एकवचनबहुवचनानि न विरुद्धानीति ।
 वस्तुवदनककपूरके योगे साधे छन्दः ॥

मल्लपणु । “त्यतलोः ण्यः” [४३७] । जाणेभिकारात् अल्लतणु ॥

करिणल्लउं । करेवउं । करेवा । “तय्यस्स इणल्लउं-एवउं-एवाः” [४३६] ॥

अहिं । करिउ । करिवि । करवि । “एकद्वच्च-इवि-अवयः” [४३९] ॥

७७. निरागित इति निश्चितम् क्रोधस्य अन्तं विनाशं कृत्वा स-
 र्वस्य मानस्य अन्तं कृत्वा मायैव जालं सुगतिजमननिरोधकत्वात्
 आनायः तस्य अन्तं कृत्वा लोभस्य अन्तं कृत्वा निवर्त्तस्य तिष्ठ ।
 कसाय रहितो भवेति भावः । वदनकं छन्दः ॥

करेपि । करेपिणु । करेविणु । करेवि । “एप्येपिण्वेव्येविणवः” [४४७] ॥

७८. यदि संसारं त्यक्तुं मन्त्रसे अभिसयसि शिवसौख्यं च

चित्तु करेवि अणाउलउं, वणणु करेणु अचणलउं,
 कम्म करेण्णिणु निम्मलउं, झाणु पजुअसु निञ्जलउं. ७९
 जमणु गमेण्णि, गमेण्णिणु जन्हवि, गम्पि सरस्सइ, गम्पिणु नमद,
 लोउ अजाणउं जं जलि तुहुइ नं पसु, किं नीरदं सिव-समद. ८०

भोक्तुं संवेदयितुं स्वयितः उत्सुकः तदा किल इति आपवादः । संज्ञ-
 पुत्रभिन्नकलत्रादिस्वजनसंबन्धं भोक्तुं तथा शुभं शुरुं सेवितुं निर्म-
 मत्वं च कर्तुं मनः अतिहृदम् अतिनिश्चलं कुरु । निर्ममत्वं वा
 अतिहृदम् अतिनिश्चलं कर्तुं मनः कुरु । अभिलषस्वेत्यर्थः । एवं
 मनसि कृते संसारे छेदो मुक्तिप्राप्तिश्च ध्रुवं भविष्यतीति भावः ।
 मात्रा छन्दः ॥

७९. चित्तम् अनाहुलं विषयैः अनुपपुतं कर्तुं दत्तनम् अचण-
 लउं इति सत्यं कर्तुम् कर्म कायव्यापारं निमीलं निष्पापं कर्तुम्
 ध्यानं निश्चलं प्रयुज्यते । धर्मेध्याने निश्चले सति मनोवाङ्मायसंयमो
 भविष्यतीति भावः । इतिवक्तुं छन्दः ॥

चांव । सुअण । सुअणहिं । सेवणइ । करेविणु । करेवि । करेण्णि । करेण्णिणु ।

“तुम एवमणणइणहिं च” [४४१.] । चकाराद् एण्णि-एण्णिणु-एवि-एविणवः ॥

८०. शमुनां गत्वा जाह्नवीं गत्वा सरस्वतीं गत्वा क्षीरां च गत्वा
 यत्त अज्ञाना युक्तायुक्ता विवेचनशीलो लोकः पशुरिव महिषा-
 दित्तिर्येणिव जले बुडति निमजति तत् किं नीराणि शिवशर्मद्वानि ।
 न तजलानि स्वमध्यपातिभ्यः सदासान्तःस्थितेभ्यो मत्स्यादिभ्य
 इव मुक्तिशर्म प्रयच्छन्तीती भावः ॥ वदनेकं छन्दः ॥

[गमेण्णि । गमेण्णिणु । गम्पि । गम्पिणु । “गमेरेण्णिण्ण्येरेलुम्वा” [४४२.] ॥

अजाणउ । “दनेणजः” [४४३.] । मृत्तस्यस्य अणजः ॥]

नाडु विवेसिउ, नउ लिहिउ, नावडु दडु छिण्णु.
जणि पडिविम्बिउ, जणु सहजु, करि जिणु मणि उ (ओ?) इण्णु. ८१
लिङ्गु अत्तञ्जु जइ नो क्वा, लहइ क्वाळु निवुदि, नृवा. ८२

८१. निवेसितः स्थापितः सम इव । लिखितः कुक्ष्यादौ चित्रिकः
तमः इव । दडूभिः उत्कीर्णः अस्तरे चित्तिरिवतः सम इव । पतिवि-
म्बितः दर्पणादौ लब्धपतीविम्बः तम् इव । सहजः स्वभावः तम इव
च जिनं मनसि अवतीर्णं कुरु । दोहकं छन्दः ॥

न । नाडु । नउ । नावडु । जणि । जणु । “इत्यर्थे न-नउ-नाडु-नावडु-जणि-जणवः”

[४४४] ॥

८२. हे वृष यदि कृपा याणिषु दया नास्ति तदा लिङ्गं दर्शयित्वा
देवधारणम् अतश्चम् अयधानम् । दुर्गती पतनः कृपां विना न तेन
परित्राणं किमपि भवन्तीति भावः । ननु कृपापरव्यापि समीहितसि-
द्धिर्न भविष्यतीत्याह । कृपालुः निवृत्तिं लभते समासावयति । सुम-
नोरमा छन्दः ॥

इह अपञ्चशेदाहरणेषु कापि कपि पूर्वं लिङ्गप्रभितो दर्शितोक्तिः अतस्त-
त्तिधार्थ्यम् अत्र “लिङ्गम् अतश्चम्” [४४५] इति लक्षणं वचोभङ्गयन्तरेण
उक्तम् ॥

निवुदि । “शौरसेनिवत्” [४४६] इत्यनेन अपञ्चशे शौरसेनीवत् कार्यम् । अतः
“तो दोऽनादौ शौरसेन्याम्” [४-२६०] इत्यादिना तस्य दः । एवम् अन्यदीप-
उक्तम् ॥

अपञ्च भाषा समाप्ता ॥

द्वञ्च सख्य-भास-विनिमय-परिहं परम-तनु सख्युचि कहिवि,
निज-कण्ठ-माल ठवि नृव-उरसि गड अ देवि मङ्गलु भणिवि. ६३

६३. अधुना श्रुतदेवताया उपदेशं समर्थयन् स्थानगमनपूर्वं च
तस्याः परमाहृत श्रीकुमारपालभूपतिं उति असादातित्रयं अकरयन्
तदुदिशत मङ्गलव्याजेन च महाकाव्यपरिसमाप्तौ उत्पत्तौ मङ्गलम्
आह । इति पूर्वोक्तयुक्त्या सर्वभाषाणां आकृतादिभाषाणां विनिमय
व्यत्ययः । परिहं इति शीघ्रादित्वात् गीतयस्ताभिः कृत्वा सर्वेऽपि
परमतत्त्वं कथयित्वा निजकण्ठमालां च नृपोरसि श्रीकुमारपालभू-
पकण्ठकन्दले स्थापयित्वा विन्यस्य देवी श्रुतदेवता मङ्गलत्वं जिनप्रव-
चनेषोत्सर्पणां कुर्याद्विरं नल्ला इत्यादि श्रेयोभिधायकं वाक्यं भ-
णित्वा गता निजश्रुतं संग्रासा ॥

आकृतादिभाषाकार्याणाम् अन्योन्य तेषु तेषु यागुदाहरणेषु विनिमयो दर्शितः ।
स-च न सूत्रं विना सिध्यति । अतः विनिमयेतिपदेन पर्यायान्तरेण । “व्यत्ययश्च”
[४४७.] इति सूत्रं विनिमयार्थम् उक्तम् ॥

उरसि । “शेषं संस्कृतवत् सिद्धम्” [४४६.] । शेषं यद् अत्र आकृतादिभाषासु
अष्टमाध्याये नोक्तं तत् सप्तमाध्यायीनिबृद्धसंस्कृतवदेव सिद्धम् । अतः यथा
उरसुशब्दस्य उणाम् उरे उरसि भवतः तथा क्वचिद् एतदपीति । एवम्
अन्योदाहरणेष्वपि रूपविशेषो ज्ञेयः ॥

अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणमिति पादनद्वारेण चतुर्थः पादः संपूर्णः ॥
एवं च आकरणाष्टमाध्यायस्तस्य भूताः आकृतादिभाषाः समर्थिताः
इति शुभम् ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितयाकृतद्वयाश्रयमहाकाव्यवृत्तौ

तत्समाप्तौ च समाप्तं चेदं वृत्तिः आकृतद्वयाश्रयमहाकाव्यम् ॥

संज्ञापापहृदशीने विवकलादानोदिताशंसने

विश्वार्थमृतदायिपादभजने रत्नाकरानन्दनम् ।

श्रीकल्पद्रुमसोदरे कुक्कुलशोभोदयमोदोत्तुरं

कामोन्मासि कुम्भहारि सकले भात्यत्र चित्रं कुलकम् ॥ १ ॥

तस्मिन् सोभयदेवसुरिरभवत् कुलाङ्गवृत्तिस्ततः

संविद्यो जिनवसुभो युगवशे विद्यालोताराम्बरम् ।

तत्पदे जिनस्तयोगितिलकः सन्मार्गपथार्थमा

ख्यातः श्रीजिनचन्द्रसद्गुरुतः सौभाग्यभङ्गेकभूः ॥ २ ॥

विज्ञाः केचन लक्षणेषु कतिचित् तर्केषु पणानामे

काव्येने च समग्रज्ञानचतुराः प्रायेण नामून् विना ।

न्यक्तं नूनमीदं विधिवद्बुद्धिः ज्ञानैर्विजाप्यासमानं

प्राज्ञानं राजसभास्वरम्भयदत्तो यान् जैत्रपत्राण्यरम् ॥ ३ ॥

भृङ्गाग्रमाणपदपुष्करराजहंसा

वर्णयत्तापजितपुष्करराजहंसाः ।

श्रीजैनचन्द्रपदपङ्कजराजहंसा-

स्ते जज्ञिरे जिनपतिप्रभोत्थहंसाः ॥ ४ ॥

चातुर्विधप्रमादण विजिततदमृतक्षीवसूतीरहस्यो-

त्संगारिव्यद्वन्द्वद्वन्द्वस्तनितवरत्नपोभायना दानशीलाः ।

दुःखापाः स्वल्पपुण्यैः स्थगितपरगवीरफूर्तीकीर्तिप्रपञ्चा

येषां पादप्रसादाद्भवति सुरगवि कामिनाथीय पुंसाम् ॥ ५ ॥

विध्वग्यतिष्ठितजिनाख्यदम्भदब्ध-

प्रालेख्यैलजमितोत्तरदिगिवतर्काः ।

संघोपदे दधति संघति जैनपत्नं

ते श्रीजिनेश्वरयुगप्रवरा मुनीनाः ॥ ६ ॥

तेषामादेशमासाद्य कायकल्पद्रुमोपमम् ।

मूर्च्छाच्छेदसुधासारं श्रेयः श्रेयोद्रुनन्दनम् ॥७॥

नासिद्धं न विपक्षगामि च नच नैकान्तिकं साधनं

येषां सत्यतिपक्षकं न विषयेसौख्ये नो बाधितम् ।

जात्युन्नावननिग्रहच्छूलपर्याघातविश्राणकं

दृष्ट्वा शान्तये श्रयन्ति सधितौ धीरा वृताज्ञापराः ॥८॥

दत्तो मुदा तैर्जीवरत्नसुरि-

क्षमाधिपैर्बोधमणिप्रदीपैः ।

श्रीः प्रकृतव्याश्रयगेहगर्भ-

स्थिते येरादशीयदर्शजातम् ॥९॥

श्रीमज्जिनेश्वरयतीश्वरदत्तदिक्षा-

त्रिक्षोत्रपूर्णकलशो गणिरस्यबुद्धिः ।

अन्योपकारिषु पदं परितन्वुकामो

वृत्तनया किमपि तत् प्रकटीयकार ॥१०॥

साहित्यतर्कागमब्रह्मविद्या-

ज्ञाणानिशान्तिकृतबुद्धीधारः ।

विच्छेदलक्ष्मीतिलको गणिर्मे

सब्रह्मचारी स्ववलितोक्तिवत्सोः ॥११॥

यत्तत्र वित्तं किञ्चित् बुद्धिमान्द्यात् प्रजल्पितम् ।

प्राज्ञैर्मपि कृपां कृत्वा तच्छोध्यं बुध्दमानसैः ॥१२॥

नीराग्यार्केण पूर्वं भरकतघटिते भोजने व्योमि धृत्वा

पुष्पाण्युष्माणि सौर्विः कुसुमवनसुहृन्माङ्गलीक्यप्रदीपम् ।

धाता ज्ञात्वैव विधत्ते सकलदिग्धी पानैस्वले यावदेष्टा

स्तातावन्मौक्तिकरत्नं बुध्दहृदि विवृतिः प्राकृतव्याश्रयस्य ॥१३॥

कुमारपाल-अग्नि-अष्टमः सर्गः ।

समर्पिता विक्रमराजवर्षे

हयान्तरिक्षज्वलनेन्दुसंख्ये ।

पुष्पार्क-अग्नि-मल-फाल्गुणे का-

दमीनीयौ आश्वयुजितरेया ॥ १४ ॥

माने त्रिदशधिकाद्विचत्वारिंशन्वतान्यभूत् ।

अत्यक्षरं गणनयामुष्यावृत्तेरनुभाम् ॥ १५ ॥

॥ १० ॥ ५२१ निखिलग्रन्थाग्रं ४२३० ॥ समाप्तमिति ॥ ७

संवत् १५७१ वर्षे कार्तिकवदि चतुर्दशीबुधे साक्षीवाडामधे

वास्तव्यपण्डितदीर्घरत्नपण्डितलरकणलिखितम् ॥ ७ ॥

आह्वानं पुस्तके दृष्ट्वा तादृशं लिख्यते मया

यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयताम् ॥ ७ ॥

शुभं भवतु । कल्याणमस्तु ॥ ७ ॥

संवत् १५७० वर्षे श्रीअणहिलपुरनगरे श्रीरवरनरगच्छे श्रीजिन

सागरसूरिपदे श्रीजिनसुन्दरसूरिपदपूर्वविलसहस्रकरावतार-

श्रीजिनहर्मसूरिशिष्यैः श्रीकमलसंघमोपाध्यायैः श्री-

आकृतव्याश्वयुजितरेस्वयं चक्रे ॥ ७ ॥

(आपका.)

श्रीवक-शोकलदास मुनेत.

याम हिमरा मध्ये.

देश. दक्षिण.

